प्यवतिष्ठते ॥ ३२ ॥ यद्यत्प्राप्नोतिपुरुषःसुखंदुःखमथापिवा ॥ प्रभूतमथवास्वल्पंविक्रियाकारिचेतसः ॥ ३३ ॥ तावतातस्यपुण्यंवापापंवाप्यथ
चेतरत् ॥ ३४ ॥ उपभोगात्क्षयंयातिभुज्यमानमिवाशनम् ॥ एवमेतेमहापापंयातनाभिरहर्निशम् ॥ ३५ ॥ क्षपयन्तिनराघोरंनरकान्तवि
वर्तिनः ॥ तथैवराजन्पुण्यानिस्वर्गलोकेमरैःसह ॥ ३६ ॥ गन्धर्वसिद्धाप्सरसांगीताद्यैरुपभुंजते ॥ देवत्वेमानुषत्वेचतिर्यक्त्वेचशुभाशुभम् ॥ ३७ ॥
पुण्यपापोद्भवंभुंक्तेसुखदुःखोपलक्षणम् ॥ यत्त्वंपृच्छसिमांराजन्यातनाःपापकर्मिणाम् ॥ ३८ ॥ केनकेनेतिपापेनतत्तेवक्ष्याम्यशेषतः ॥ दुष्टेनचक्षु
षादृष्टाःपरदारा नराधमैः ॥ ३९ ॥ मानसेनचदुष्टेनपरद्रव्यंचसस्पृहैः ॥ वज्रतुंडाःखगास्तेषांहरंत्येतेविलोचने ॥ ४० ॥ पुनःपुनश्चसंभूतिरक्ष्णो
रेषांभवत्यथ ॥ यावतोऽक्षिनिमेषास्तुपापमेभिर्नृभिःकृतम् ॥ ४१ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनेत्रार्तिंप्राप्नुवंत्युत ॥ असच्छास्त्रोपदेशास्तुयैर्दत्तायैश्च
मंत्रिताः ॥ ४२ ॥ सम्यग्दृष्टेर्विनाशायरिपूणामपिमानवैः ॥ यैःशास्त्रमन्यथाप्रोक्तंयैरसद्वागुदाहृता ॥ ४३ ॥ वेददेवद्विजातीनांगुरोर्निन्दाच
यैःकृता ॥ हरंतितेषांजिह्वाश्चजायमानाःपुनःपुनः ॥ ४४ ॥ तावतोवत्सरानेतेवज्रतुंडाःसुदारुणाः ॥ मित्रभेदंतथापित्रापुत्रस्यस्वजनस्यच ॥ ४५ ॥
यज्वोपाध्याययोर्मात्रासुतस्यसहचारिणः ॥ भार्यापत्योश्चयेकेचिद्भेदंचक्रुर्नराधमाः ॥ ४६ ॥ तइमेपश्यपाट्यंतेकरपत्रेणपार्थिव ॥ परोपता
पकायेचयेचाह्लादनिषेधकाः ॥ ४७ ॥ तालवृंतानिलस्थानचंदनोशीरहारिणः ॥ प्राणान्तिकंददुस्तापमदुष्टानांचयेऽधमाः ॥ ४८ ॥ कर
म्भवालुकासंस्थास्तइमेपापभागिनः ॥ भुङ्क्तेश्राद्धंतुयोऽन्यस्यनरोन्येननिमंत्रितः ॥ ४९ ॥ दैवेवाप्यथवापैत्र्येसद्विधाकृष्यतेखगैः ॥ मर्माणियस्तु
साधूनामसद्वाग्भिर्निकृन्तति ॥ ५० ॥ तमिमेतुदमानास्तुखगास्तिष्ठन्त्यवारिताः ॥ यःकरोतिचपैशुन्यमन्यवागन्यथामतिः ॥ ५१ ॥ पाट्यतेहि
द्विधाजिह्वातस्येत्थंनिशितैःक्षुरैः ॥ मातापित्रोर्गुरूणांचयेऽवज्ञांचक्रुरुद्धताः ॥ ५२ ॥ तइमेपूयविण्मूत्रगर्तेमज्जन्त्यधोमुखाः ॥ देवतातिथिभूतेषु
भृत्येष्वभ्यागतेषुच ॥ ५३ ॥ अभुक्तवत्सुयेऽश्नन्तितद्वत्पित्रग्निपक्षिषु ॥ दुष्टास्तेपूयनिर्यासभुजःसूचीमुखास्तुते ॥ ५४ ॥ जायन्तेगिरिव
र्ष्माणःपश्यैतेयादृशानराः ॥ एकपंक्त्यातुयेविप्रमथवेतरवर्णजम् ॥ ५५ ॥ विषमंभोजयन्तीहविड्भुजस्तइमेयथा ॥ एकसार्थप्रयातंयेनिः
स्वमर्थार्थिनंनरम् ॥ ५६ ॥ अपास्यस्वान्नमश्नन्तितइमेश्लेष्मभोजिनः ॥ गोब्राह्मणाग्नयःस्पृष्टायैरुच्छिष्टैर्नरेश्वर ॥ ५७ ॥ तेषामेतेऽग्निकुण्डे ॥ १८ ॥
षुप्रज्वलत्स्वाहिताःकराः ॥ सूर्येन्दुतारकादृष्टायैरुच्छिष्टैस्तुकामतः ॥ ५८ ॥ तेषांयाम्यैर्नरैर्नेत्रेन्यस्तोवह्निःसमिध्यते ॥ गावोऽग्निर्जननीविप्रो
ज्येष्ठभ्रातापितास्वसा ॥ ५९ ॥ जामयोगुरवोवृद्धायैःस्पृष्टास्तुपदानृभिः ॥ बद्धांघ्रयस्तेनिगडैर्लोहैरग्निप्रतापितैः ॥ ६० ॥ अंगारराशि

इतिख्यातस्ततोऽन्योनरकोत्तमः ॥ १८ ॥ तस्मिन्कुलालचक्राणिभ्राम्यन्त्यविरतंपितः ॥ अदृष्टं दृष्टवद्ब्रूयादश्रुतंश्रुतमेवच ॥ १९ ॥ एकाक्षरंगुरुं
यस्तुदुराचारोनमन्यते ॥ नशृणोतिगुरोर्वाक्यंशास्त्रवाक्यंतथैवच ॥ २० ॥ एतेपापादुराचारास्तत्रतैर्यमपूरुषैः ॥ तेष्वारोप्यनिकृत्यन्तेकाल
सूत्रेणमानवाः ॥ २१ ॥ यमानुगांगुलिस्थेनआपादतलमस्तकम् ॥ नचैषांजीवितभ्रंशोजायतेद्विजसत्तम ॥ २२ ॥ छिन्नानितेषांशतशःखण्डान्यैक्यं
व्रजन्तिच ॥ एवंवर्षसहस्राणिछिद्यन्तेपापकर्मिणः ॥२३॥ तावद्यावदशेषंवैतत्पापंहिक्षयंगतम् ॥ अप्रतिष्ठंचनरकंशृणुष्वगदतोमम ॥२४॥ यत्रस्थैर्ना
रकैर्दुःखमसह्यमनुभूयते ॥ स्वधर्मरतविप्राणांविघ्नंयस्तुसमाचरेत् ॥२५॥ सबद्धैर्दारुणैःपाशैर्नीयतेचक्रसंकरैः ॥ तान्येवतत्रचक्राणिघटीयंत्राणिचा
न्यतः ॥ २६ ॥ दुःखस्यहेतुभूतानिपापकर्मकृतांनृणाम् ॥ चक्रेष्वारोपिताःकेचिद्भ्राम्यन्तेतत्रमानवाः ॥२७॥ यावद्वर्षसहस्राणिनतेषांस्थितिरन्तरा ॥
घटीयन्त्रेषुचैवान्योबद्धस्तोयेयथाघटी ॥ २८ ॥ भ्राम्यन्तेमानवारक्तमुद्गिरन्तःपुनःपुनः ॥ अन्त्रैर्मुखेविनिष्क्रान्तैर्नेत्रैरस्रावलम्बिभिः ॥ २९ ॥ दुःखा
नितेप्राप्नुवन्तियान्यसह्यानिजन्तुभिः ॥ असिपत्रवनंनामनरकंशृणुचापरम् ॥ ३० ॥ योजनानांसहस्रंयोज्वलदग्न्यास्तृतावनिः ॥ ब्रह्मचारिव्रतानां
चतपसांविघ्नमाचरेत् ॥ ३१ ॥ असिपत्रवनंयांतियेसदोद्वेगकारिणः ॥ तप्ताःसूर्यकरैश्चण्डैर्यत्रातीवसुदारुणैः ॥ ३२ ॥ प्रपतन्तिसदातत्रप्रा
णिनोनरकौकसः ॥ तन्मध्येचवनंरम्यंस्निग्धपत्रंविभाव्यते ॥ ३३ ॥ पत्राणितत्रखड्गानांफलानिद्विजसत्तम ॥ श्वानश्चतत्रसबलाः स्वनन्त्य
युतशोऽभितः ॥ ३४ ॥ महावक्त्रामहादंष्ट्राव्याघ्राइवभयानकाः ॥ ततस्तद्वनमालोक्यशिशिरच्छायमग्रतः ॥ ३५ ॥ प्रयान्तिप्राणिनस्तत्रतृट्ताप
परिपीडिताः ॥ हामातर्हातातइतिक्रन्दन्तोऽतीवदुःखिताः ॥ ३६ ॥ दह्यमानाङ्घ्रियुगलाधरणीस्थेनवह्निना ॥ तेषांगतानांतत्रासिपत्रपातीसमी
रणः ॥ ३७ ॥ प्रवातितेनपात्यन्तेतेषांखड्गास्तथोपरि ॥ ततःपतन्तितेभूमौज्वलत्पावकसंचये ॥ ३८ ॥ लेलिह्यमानेचातीवव्याप्ताशेषमहीतले ॥
सारमेयास्ततःशीघ्रंशातयन्तिशरीरतः ॥ ३९ ॥ तेषामंगानिरुदतांत्वचश्चातीवभीषणाः ॥ असिपत्रवनंतात मयैतत्कीर्तितंतव ॥ ४० ॥ अतः
परंभीमतरंतप्तकुम्भंनिबोधमे ॥ समन्ततस्तप्तकुम्भावह्निज्वालासमावृताः ॥४१॥ ज्वलदग्निचयोत्तप्तास्तैलायश्चूर्णपूरिताः ॥ तेषुदुष्कृतकर्माणोया
म्यैःक्षिप्तास्त्वधोमुखाः ॥४२॥ दूषयेद्धर्मशास्त्राणियेचान्येतीर्थदूषकाः ॥ भुक्तभोगांतुयोनारीमिष्यमाणांप्रियांशुभाम् ॥ ४३ ॥ अदृष्टामपिदोषेणत्य
जतेमूढचेतनः ॥ तेसमानीयपच्यंतेलोहकुम्भेषुशीघ्रतः ॥ ४४ ॥ क्वाथ्यन्तेविस्फुटद्गात्राज्वलन्मज्जाजलाविलाः ॥ स्फुटत्कपालनेत्रास्थिच्छिद्यमा
नाविभीषणैः ॥ ४५ ॥ गृध्रैरुत्पाटचमुच्यन्तेपुनस्तेष्वेववेगितैः ॥ पुनः सिमसिमायन्तेतैलेनैक्यंव्रजन्तिच ॥४६॥ द्रवीभूतैःशिरोगात्रस्नायुमांसत्वग

च्छति ॥ २३ ॥ कदाचिदल्पैश्चततोजायतेत्रशुभाशुभैः ॥ स्वर्लोके नरकेवापिभुक्तप्रायोद्विजोत्तम ॥ २४ ॥ नरकेषुमहद्दुःखमेतद्यत्स्वर्ग
वासिनः ॥ दृश्यन्तेतातमोदन्तेपात्यमानाश्चनारकाः ॥ २५ ॥ स्वर्गेपिदुःखमतुलंयदारोहणकालतः ॥ प्रभृत्यहंपतिष्यामीत्येतन्मनसि
वर्तते ॥ २६ ॥ नरकांश्चैवसंप्रेक्ष्यमहद्दुःखमवाप्यते ॥ एतांगतिमहंगंतेत्यहर्निशमनिर्वृतः ॥ २७ ॥ गर्भवासेमहद्दुःखंजायमानस्ययो
नितः ॥ जातस्यबालभावेचवृद्धत्वेदुःखमेवच ॥२८॥कामेर्ष्याक्रोधसम्बन्धंयौवनंचातिदुःसहम् ॥ दुःखप्रायावृद्धताचमरणेदुःखमुत्तमम् ॥ २९ ॥
कृष्यमाणश्चयाम्यैश्चनरकेषुचपात्यतः ॥ पुनश्चगर्भोजन्माथमरणंनरकस्तथा ॥३०॥ एवंसंसारचक्रेस्मिञ्जन्तवोघटियन्त्रवत् ॥ भ्राम्यन्तेप्राकृतैर्बन्धै
र्बद्धावध्यन्तिचासकृत॥ ३१॥ नास्तितातसुखंकिंचिदत्रदुःखशताकुले ॥ तस्मान्मोक्षाययततांकथंसेव्यामयात्रयी ॥३२॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुरा
णेपितापुत्रसंवादेगर्भस्थितिवर्णनंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ पितोवाच ॥ साधुवत्सत्वयाख्यातंसंसारगहनंपरम् ॥ ज्ञानप्रदानसंभूतंसमा
श्रित्यमहाफलम् ॥ १ ॥ तत्रतेनरकाःसर्वेयथावैरौरवस्तथा ॥ वर्णितास्तान्समाचक्ष्वविस्तरेणमहामते ॥ २ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ रौरवस्ते
समाख्यातःप्रथमंनरकोमया ॥ महारौरवसंज्ञंतुशृणुष्वनरकंपितः ॥ ३ ॥ अगम्यागमनेयेचअभक्ष्यभक्षणेरताः ॥ मित्रद्रोहकराश्चैवस्वामि
विश्रंभघातकाः ॥ ४ ॥ परदाररताश्चैवस्वदारपरिवर्जिनः ॥ मार्गभंगकरायेचतडागारामभेदकाः ॥ ५ ॥ एतेन्येचदुराचारादह्यन्तेतत्रकिं
करैः ॥ योजनानांसहस्राणिसतपंचसमन्ततः ॥ तत्रताम्रमयीभूमिरधस्तस्याहुताशनः ॥ ६ ॥ तत्तापतप्तासासर्वाप्रोद्यद्विद्युत्समप्रभा ॥
विभात्यतिमहारौद्रादर्शनस्पर्शनादिषु ॥ ७ ॥ तस्यांबद्धःकराभ्यांचपद्भ्यांचैवयमानुगैः ॥ मुच्यतेपापकृन्मध्येलुंठ्यमानःसगच्छति ॥८॥ काकैर्बकै
र्वृकोलूकैर्वृश्चिकैर्मशकैस्तथा ॥ भक्ष्यमाणस्तथागृध्रैर्द्रुतंमार्गेविकृष्यते ॥९॥ दह्यमानःपितर्मातर्भ्रातस्तातेतिचाकुलः ॥ वदत्यसकृदुद्विग्नोनशान्तिम
धिगच्छति ॥ १० ॥ एवंतस्मान्नरैर्मोक्षोह्यतिक्रान्तैरवाप्यते ॥ वर्षायुतायुतैः पापंयैःकृतंदुष्टबुद्धिभिः ॥ ११ ॥ तथान्यस्तुतमोनामसोऽतिशी
तःस्वभावतः ॥ महारौरववद्दीर्घस्तथातितमसावृतः ॥ १२ ॥ गोवधश्चकृतोयेनभ्रातृणांघातएवच ॥ अबन्नबालघातीचनीयतेशीतसंकरे ॥ १३ ॥
शीतार्तास्तत्रधावन्तिनरास्तमसि दारुणे ॥ परस्परंसमासाद्यपरिरभ्याश्रयन्तिच ॥ १४ ॥ दन्तास्तेषांचभज्यन्तेशीतार्तिपरिकम्पिताः ॥ क्षुत्तृ
ष्णाप्रबलातत्रतथैवान्येऽप्युपद्रवाः ॥ १५ ॥ हिमखण्डवहोवायुर्भिनत्त्यस्थीनिदारुणः ॥ मज्जासृग्गलितंतस्मादश्नुवन्तिक्षुधान्विताः ॥ १६ ॥
लेलिह्यमानाभ्राम्यन्तेपरस्परसमागमे ॥ एवंतत्रापिसुमहान्क्लेशस्तमसिमानवैः ॥ १७ ॥ प्राप्यतेब्राह्मणश्रेष्ठयावद्दुष्कृतसंक्षयः ॥ निकृन्तन

न्त्यग्र्यांस्ततोयान्त्यूर्ध्वमन्यथा ॥ ९६ ॥ अवरोहणीश्चसम्प्राप्यपूर्ववद्यान्तिमानवाः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयथाजन्तुर्विपद्यते ॥ अतःशृणुष्वविप्रर्षेयं
थागर्भंप्रपद्यते ॥ ९७ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेपितापुत्रसंवादे मृत्युदशावर्णनंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥
निषेकंमानवस्त्रीणांबीजंप्रोक्तंरजस्यथ ॥ विमुक्तमात्रोनरकात्स्वर्गाद्वापिप्रपद्यते ॥ १ ॥ तेनाभिभूतंतत्स्थैर्यंयातिबीजद्वयंपितः ॥ कललत्वं
बुद्बुदत्वं ततःपेशित्वमेवच ॥ २ ॥ पेश्यास्तथायथाबीजादंकुरादिसमुद्भवः ॥ अङ्गानांचतथोत्पत्तिःपंचानामनुभागशः ॥ ३ ॥ उपाङ्गान्यं
गुलीनेत्रनासास्यश्रवणानिच ॥ प्ररोहंयान्तिचाङ्गेभ्यस्तद्वत्तेभ्योनखादिकम् ॥ ४ ॥ त्वचिरोमाणिजायन्तेकेशाश्चैवततःपरम् ॥ समंसमृद्धि
मायातितेनैवोद्धवकोशकः ॥ ५ ॥ नारिकेलफलंयद्वत्सकोशंवृद्धिमृच्छति ॥ तद्वत्प्रयात्यसौवृद्धिंसकोशोऽधोमुखःस्थितः ॥ ६ ॥ तलेतुजानु
पार्श्वाभ्यांकरौन्यस्यसवर्द्धते ॥ अंगुष्ठौचोपरिन्यस्तौजान्वोरग्रेतथांगुली ॥ ७ ॥ जानुपृष्ठेतथानेत्रेजानुमध्येचनासिका ॥ स्फिचौपार्ष्णिद्वयस्थेच
बाहुजंघेबहिः स्थिते ॥ ८ ॥ एवंवृद्धिंक्रमाद्यातिजन्तुःस्त्रीगर्भसंस्थितः ॥ अन्यसत्त्वोदरेजन्तोर्यथारूपंतथास्थितिः ॥ ९ ॥ काठिन्यमग्निनायाति
भुक्तपीतेनजीवति ॥ पुण्यापुण्याश्रयमयीस्थितिर्जन्तोस्तथोदरे ॥ १० ॥ नाडीचाप्यायनीनामनाभ्यांतस्यनिबध्यते ॥ स्त्रीणांतथान्त्रसुषिरेसा
निबद्धोपजायते ॥ ११ ॥ क्रामन्तिभुक्तपीतानिस्त्रीणांगर्भोदरेयथा ॥ तैराप्यायितदेहोऽसौजन्तुर्वृद्धिमुपैतिवै ॥ १२ ॥ स्मृतिंतत्रप्रयान्त्यस्य
बह्वचःसंसारभूमयः ॥ ततोनिर्वेदमायातिपीड्यमानइतस्ततः ॥ १३ ॥ पुनर्नैवंकरिष्यामिमुक्तमात्रइहोदरात् ॥ तथातथायतिष्यामिगर्भंनाप्स्या
म्यहंयथा ॥ १४ ॥ इतिचिंतयतेस्मृत्वाजन्मदुःखशतानिवै ॥ यानिपूर्वानुभूतानिदैवभूतानियानिवै ॥ १५ ॥ ततःकालक्रमाज्जन्तुः परिवर्तत्य
धोमुखः ॥ नवमेदशमेवापिमासिसञ्जायतेततः[1] ॥ १६ ॥ निष्क्राम्यमाणोवातेनप्राजापत्येनपीडयते ॥ निष्क्राम्यतेचविलपन्हृदिदुःखनिपी
डितः ॥ १७ ॥ निष्क्रान्तश्चोदरान्मूर्च्छामसह्यांप्रतिपद्यते ॥ प्राप्नोतिचेतनांचासौवायुस्पर्शसमन्वितः ॥ १८ ॥ ततस्तंवैष्णवीमायासमा
स्कन्दतिमोहिनी ॥ तयाविमोहितात्मासौज्ञानभ्रंशमवाप्नुते ॥ १९ ॥ भ्रष्टज्ञानोबालभावंततोजन्तुःप्रपद्यते ॥ ततःकौमारकावस्थांयौवनं
वृद्धतामपि ॥ २० ॥ पुनश्चमरणंतद्वज्जन्मचाप्नोतिमानवः ॥ ततःसंसारचक्रेस्मिन्भ्राम्यतेघटियन्त्रवत् ॥ २१ ॥ कदाचित्स्वर्गमाप्नोतिक
दाचिन्निरयंनरः ॥ निरयंचैवस्वर्गंचकदाचिच्चमृतोश्नुते ॥ २२ ॥ कदाचिदत्रैवपुनर्जातःस्वंकर्मसोश्नुते ॥ कदाचिद्भुक्तकर्माचमृतः स्वल्पेनग

१ स्फिचौपार्ष्णिद्वयस्थौचबाहूजंघोपरिस्थितौ । इत्यपिपाठः ।

ष्यमाणस्तैर्घोरैर्भक्ष्यमाणःशिवाशतैः ॥ प्रयातिदारुणेमार्गेपापकर्मायमक्षयम् ॥ ६८ ॥ छत्रोपानत्प्रदातारोयेचवस्त्रप्रदानराः ॥ तेयान्तिमनुजामार्गं
तंसुखेनतथान्नदाः ॥६९॥ विमानैःसोज्ज्वलैर्यांतिभूमिदानप्रदानराः ॥ एवंक्लेशाननुभवन्नवशःपापपीडितः ॥ नीयतेद्वादशाहेनधर्मराजपुरंनरः ॥७०॥
कलेवरेदह्यमानेमहान्तंदाहमृच्छति ॥ ताड्यमानेतथैवार्तिंछिद्यमानेचदारुणाम् ॥ ७१ ॥ क्लिद्यमानेचिरतरंजन्तुर्दुःखमवाप्नुते ॥ स्वेनकर्मविपाकेनदे
हान्तरगतोऽपिसन् ॥ ७२ ॥ तत्रयद्बान्धवास्तोयंप्रयच्छन्तितिलैःसह ॥ यच्चपिण्डंप्रयच्छन्तिनीयमानस्तदश्नुते ॥ ७३ ॥ तैलाभ्यङ्गोबान्धवानाम
ङ्गसंवाहनंचयत् ॥ तेनचाप्यायतेजन्तुर्यच्चाश्नन्तिस्वबान्धवाः ॥ ७४ ॥ भूमौस्वपद्भिर्नात्यन्तंक्लेशमाप्नोतिबान्धवैः ॥ दानंददद्भिश्चतथाजन्तुराप्या
य्यतेमृतः ॥ ७५ ॥ नीयमानःस्वकंगेहंद्वादशाहंसपश्यति ॥ उपभुक्तेतथादत्तंतोयपिण्डादिकंभुवि ॥ ७६ ॥ द्वादशाहात्परंघोरमावासंभीषणाकृति
म् ॥ याम्यंपश्यत्यथोजन्तुःकृष्यमाणःपुरंततः ॥७७॥ गतमात्रोऽतिरक्ताक्षंभिन्नाञ्जनचयप्रभम् ॥ मृत्युकालान्तकादीनांमध्येपश्यतिवैयमम् ॥७८॥
दंष्ट्राकरालवदनंभ्रुकुटीदारुणाकृतिम् ॥ विरूपैर्भीषणैर्वक्रैर्वृतंव्याधिशतैःप्रभुम् ॥ ७९ ॥ दण्डासक्तंमहाबाहुंपाशहस्तंसुभैरवम् ॥ तन्निर्दिष्टांततोयाति
गतिंजन्तुःशुभाशुभाम् ॥८०॥ रौरवेकूटसाक्षीतुयातियश्चानृतीनरः ॥ ब्रह्मघ्नोहत्ययादष्टोगोघ्नश्चपितृघातकः ॥ ८१॥ क्षेत्रदारापहारीचसीमानिक्षेपहा
रकः ॥ गुरुपत्न्यभिगामीचकन्यागामीतथैवच ॥८२॥ तस्यस्वरूपंगदतोरौरवस्यनिशामय ॥ योजनानांसहस्रेद्वेरौरवोहिप्रमाणतः॥ जानुमात्रप्रमा
णश्चततः श्वभ्रःसुदुस्तरः ॥८३॥ तत्राङ्गारचयोपेतंकृतंचधरणीसमम् ॥ जाज्वल्यमानस्तीव्रेणतापिताङ्गारभूमिना ॥८४॥ तन्मध्येपापकर्माणंविमुंच
न्तियमानुगाः ॥ सदह्यमानस्तीव्रेणवह्निनातत्रधावति ॥ ८५ ॥ पदेपदेचपादोऽस्यशीर्यतेजीर्यतेपुनः ॥ अहोरात्रेणोद्धरणंपादन्यासंचगच्छति ॥८६॥
एवंसहस्रमुत्तीर्णोयोजनानांविमुच्यते ॥ ततोऽन्यत्पापशुद्ध्यर्थंतादृङ्निरयमृच्छति ॥ ८७ ॥ ततःसर्वेषुनिस्तीर्णःपापीतिर्यक्त्वमश्नुते ॥ कृमिकीटपत
ङ्गेषुश्वापदेमशकादिषु ॥ ८८ ॥ गत्वागजद्रुमाद्येषुगोष्वश्वेषुतथैवच ॥ अन्यासुचैवपापासुदुःखदासुचयोनिषु ॥ ८९ ॥ मानुष्यंप्राप्यकुब्जोवाकुत्सि
तोवामनोऽपिवा ॥ चण्डालपुल्कसाद्यासुनरोयोनिषुजायते ॥ ९० ॥ अवशिष्टेनपापेनपुण्येनचसमन्वितः ॥ ततश्चारोहणींजातिंशूद्रवैश्यनृपादि
काम् ॥ ९१ ॥ विप्रदेवेन्द्रताञ्चापिकदाचिदवरोहणीम् ॥ एवन्तुपापकर्म्माणोनरकेषुपतन्त्यधः ॥ ९२ ॥ यथापुण्यकृतोयान्ति तन्मेनिगदतःशृणु ॥
तेयमेनविनिर्दिष्टांयान्तिपुण्यांगतिंनराः ॥ ९३ ॥ प्रगीतगन्धर्वगणैःप्रनृत्ताप्सरसांगणैः ॥ हारनूपुरमाधुर्यशोभितान्युत्तमानिच ॥ ९४ ॥ प्रयान्त्या
शुविमानानिनानादिव्यस्रगुज्ज्वलाः ॥ तस्माच्चप्रच्युताराज्ञामन्येषांचमहात्मनाम् ॥ ९५ ॥ जायन्तेचकुलेतत्रसद्वृत्तपरिपालकाः ॥ भोगान्संप्राप्नुव

मागतम् ॥ ४१ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसोऽहंताताजितेन्द्रियः ॥ यतिष्यामितथाकर्तुंनभविष्येयथापुनः ॥ ४२ ॥ ज्ञानदानफलंह्येतद्यज्जातिस्म
रणंमम ॥ नह्येतत्प्राप्यतेतातत्रयीधर्माश्रितैर्नरैः ॥ ४३ ॥ सोऽहंपूर्वाश्रमादेवनिष्ठाधर्ममुपाश्रितः ॥ एकान्तित्वमुपागम्ययतिष्याम्यात्ममो
क्षणे ॥ ४४ ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागयत्तेसांशयिकंहृदि ॥ एतावतापितेप्रीतिमुत्पाद्यानृण्यमाप्नुयाम् ॥ ४५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ पिताप्राह
ततः पुत्रंश्रद्दधत्तस्य तद्वचः ॥ भवतायद्वयंपृष्टाःसंसारग्रहणाश्रयम् ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथातत्त्वमनुभूतंमयाऽसकृत् ॥ संसा
रचक्रमजरंस्थितिर्यस्यनविद्यते ॥ ४७ ॥ सोऽहंवदामितेसर्वंतवैवानुज्ञयापितः ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्ययथानान्योवदिष्यति ॥ ४८ ॥ ऊष्माप्रकु
पितः कायेतीव्रवायुसमीरितः ॥ भिनत्तिमर्मस्थानानिदीप्यमानोनिरिन्धनः ॥ ४९ ॥ उदानोनामपवनस्ततश्चोर्ध्वंप्रवर्तते ॥ भुक्तानामम्बुभक्ष्याणा
मधोगतिनिरोधकृत् ॥ ५० ॥ ततोयेनाम्बुदानानिकृतान्यन्नरसास्तथा ॥ दत्ताःसतस्यआह्लादमापदिप्रतिपद्यते ॥ ५१ ॥ अन्नानियेनदत्तानिश्रद्धा
पूतेनचेतसा ॥ सोऽपितृप्तिमवाप्नोतिविनाप्यन्नेनवैतदा ॥ ५२ ॥ येनानृतानिनोक्तानिप्रीतिभेदःकृतोनच ॥ आस्तिकःश्रद्दधानश्चससुखंमृत्युमृच्छति
॥ ५३ ॥ देवब्राह्मणपूजायांयेरतानोनसूयवः ॥ शुक्लावदान्याह्रीमन्तस्तेनराःसुखमृत्यवः ॥ ५४ ॥ योनकामान्नसंरम्भान्नद्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ॥ यथोक्त
कारीसौम्यश्चससुखंमृत्युमृच्छति ॥ ५५ ॥ अवारिदायिनोदाहंक्षुधांचानन्नदायिनः ॥ प्राप्नुवन्तिनराःकालेतस्मिन्मृत्यावुपस्थिते ॥ ५६ ॥ शीतंज
यन्तिधनदाःतापंचन्दनदायिनः ॥ प्राणघ्नीं वेदनाकष्टांयेचानुद्वेगकारिणः ॥ ५७ ॥ मोहाज्ञानप्रदातारःप्राप्नुवन्तिमहद्भयम् ॥ वेदनाभिरुदग्राभिः
प्रपीडचन्तेऽधमानराः ॥ ५८ ॥ कूटसाक्षीमृषावादीयश्चासदनुशास्तिवै ॥ तेमोहमृत्यवःसर्वेतथान्येवेदनिन्दकाः ॥५९॥ विभीषणाःपूतिगन्धाः कूट
मुद्गरपाणयः ॥ आगच्छन्तिदुरात्मानोयमस्यपुरुषास्तदा ॥६०॥ प्राप्तेषुद्दक्पथंतेषुजायतेतस्यवेपथुः ॥क्रन्दन्त्यविरतंसोऽथभ्रातृमातृसुतानथ ॥६१॥
सास्य वागस्फुटातातएकवर्णाविभाव्यते ॥ दृष्टिश्चभ्राम्यतेत्रासाच्छ्वासाच्छुष्यत्यथाननम् ॥६२॥ ऊर्ध्वश्वासान्वितःसोऽथदृष्टिभङ्गसमन्वितः ॥ ततः
सवेदनाविष्टस्तच्छरीरंविमुंचति ॥ ६३ ॥ वाय्वग्रसारीतद्रूपंदेहमन्यत्प्रपद्यते ॥ तत्कर्मजंयातनार्थंनमातृपितृसंम्भवम् ॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्था
नैःप्राग्भवंयथा ॥ ६४ ॥ ततोदूतोयमस्याशुपाशैर्बध्नातिदारुणैः ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तंकर्षतेदक्षिणांदिशम् ॥ ६५ ॥ कुशकण्टकवल्मीकशंकुपाषाणक
र्कशे ॥ तथाप्रदीप्तज्वलनेक्वचिच्छ्वभ्रशतोत्कटे ॥ ६६ ॥ प्रदीप्तादित्यतप्तेनदह्यमानेनदंशुभिः ॥ कृष्यतेयमदूतैश्चशिवासन्नादभीषणैः ॥ ६७ ॥ विक्र

१ चोदकदायिनइतिवापाठः । २ येचान्येद्वेषकारिणः इति लि०पुस्तके ।

श्चन ॥ पितापितंसुबहुशःप्राह प्रीत्यापुनःपुनः ॥ १४ ॥ इतिपित्रासुतस्नेहात्प्रलोभिमधुराक्षरम् ॥ सचोद्यमानोबहुशःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥
॥ १५ ॥ तातैतद्बहुशोभ्यस्तंयत्त्वयाद्योपदिश्यते ॥ तथैवान्यानिशास्त्राणिशिल्पानिविविधानिच ॥ १६ ॥ जन्मनामयुतंसाग्रंममस्मृतिपथंगतम् ॥
उत्पन्नज्ञानबोधस्यवेदैः किंमेप्रयोजनम् ॥ निर्वेदाःपरितोषाश्चक्षयवृद्ध्युदयेरताः ॥ १७ ॥ शत्रुमित्रकलत्राणांवियोगाःसङ्गमास्तथा ॥ मातरोविवि
धादृष्टाःपितरोविविधास्तथा ॥ १८ ॥ अनुभूतानिसौख्यानिदुःखानिचसहस्रशः ॥ बांधवाबहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः ॥ १९ ॥ विण्मूत्रपिच्छि
लेस्त्रीणांतथाकोष्टेमयोषितम् ॥ पीडाश्चसुभृशंप्राप्तारोगाणाञ्चसहस्रशः ॥ २० ॥ गर्भदुःखान्यनेकानिबालत्वेयौवनेतथा ॥ वृद्धतायांतथाप्तानितानि
सर्वाणिसंस्मरे ॥ २१ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणाञ्चापियोनिषु ॥ पुनश्चपशुकीटानांमृगाणामथपक्षिणाम् ॥ २२ ॥ तथैवराजभृत्यानांराज्ञांचाह
वशालिनाम् ॥ समुत्पन्नोस्मिगेहेषुतथैवतववेश्मनि॥२३॥ भृत्यतांदासतांचैवगतोऽस्मिबहुशोनृणाम् ॥ स्वामित्वमीश्वरत्वंचदारिद्रत्वंतथागतः॥२४॥
हतंमयाहतश्चान्यैर्हतंमेघातितंतथा ॥ दत्तंममान्यैरन्येभ्योमयादत्तमनेकशः॥२५॥पितृमातृसुहृद्भ्रातृकलत्रादिकृतेनच ॥ तुष्टोऽसकृत्तथादैन्यमश्रुधौ
ताननोगतः॥२६॥ एवंसंसारचक्रेस्मिन्भ्रमतातातसङ्कटे ॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसम्प्राप्तिकारकम् ॥२७॥ विज्ञातेयत्रसर्व्वोऽयमृग्यजुःसामसंहितः॥
क्रियाकलापोविगुणोनसम्यक्प्रतिभातिमे ॥ २८ ॥ तस्मादुत्पन्नबोधस्य वेदैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ गुरुविज्ञानतृप्तस्यनिरीहस्यसदात्मनः ॥२९॥ षट्
प्रकारक्रियादुःखसुखहर्षरसैश्चयत् ॥ गुणैश्चवर्जितंब्रह्मतत्प्राप्स्यामिपरंपदम् ॥ ३० ॥ रसहर्षभयोद्वेगक्रोधामर्षजवागुरा ॥ विज्ञातानृमृगग्राहिसंघपा
शशताकुला ॥ ३१ ॥ तस्माद्यास्याम्यहंतातत्यक्त्वेमांदुःखसंततिम् ॥ त्रयीधर्ममधर्माढ्यंकिंपापफलसन्निभम् ॥ ३२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहर्षविस्मयगद्गदम् ॥ पिताप्राहमहाभागःस्वसुतंहृष्टमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ किमेतद्वदसेवत्सकुतस्ते
ज्ञानसंभवः ॥ केनतेजडतापूर्वमिदानींचप्रबुद्धता ॥ ३४ ॥ किन्तुशापविकारोऽयंमुनिदेवकृतस्तव ॥ यत्तेज्ञानंतिरोभूतमाविर्भावमुपागतम् ॥
॥ ३५ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथावृत्तंममेदंसुखदुःखदम् ॥ यश्चाहमासमन्यस्मिञ्जन्मन्यस्मात्परन्तुयत् ॥ ३६ ॥ अहमासंपुराविप्रो
न्यस्तात्मापरमात्मनि ॥ आत्मविद्याविचारेषुपरांनिष्ठामुपागतः ॥ ३७ ॥ सततंयोगयुक्तस्यसतताभ्याससङ्गमात् ॥ सत्संयोगात्स्वस्वभावाद्विचार
विधिशोधनात् ॥ ३८ ॥ तस्मिन्नेवपराप्रीतिर्ममासीद्युंजतःसदा ॥ आचार्यतांचसंप्राप्तःशिष्यसन्देहहृत्तमः ॥ ३९ ॥ ततःकालेनमहताऐका
न्तिकमुपागतः ॥ अज्ञानाकृष्टसद्भावोविपन्नश्चप्रमादतः ॥ ४० ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनमेऽभवत् ॥ यावदब्दंगतंचैवजन्मनांस्मृति

मागतम् ॥ ४१ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसोऽहंताताजितेन्द्रियः ॥ यतिष्यामितथाकर्तुंनभविष्येयथापुनः ॥ ४२ ॥ ज्ञानदानफलंह्येतद्यज्जातिस्म
रणंमम ॥ नह्येतत्प्राप्यतेतातत्रयीधर्माश्रितैर्नरैः ॥ ४३ ॥ सोऽहंपूर्वाश्रमादेवनिष्ठाधर्मसुपाश्रितः ॥ एकान्तित्वमुपागम्ययतिष्याम्यात्ममो
क्षणे ॥ ४४ ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागयत्तेसांशयिकंहृदि ॥ एतावतापितेप्रीतिमुत्पाद्यानृण्यमाप्नुयाम् ॥ ४५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ पिताप्राह
ततः पुत्रंश्रद्दधत्तस्य तद्वचः ॥ भवतायद्वयंपृष्टाःसंसारग्रहणाश्रयम् ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथातत्त्वमनुभूतंमयाऽसकृत् ॥ संसा
रचक्रमजरंस्थितिर्यस्यनविद्यते ॥ ४७ ॥ सोऽहंवदामितेसर्वंतवैवानुज्ञयापितः ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्ययथानान्योवदिष्यति ॥ ४८ ॥ ऊष्माप्रकु
पितः कायेतीव्रवायुसमीरितः ॥ भिनत्तिमर्मस्थानानिदीप्यमानोनिरिन्धनः ॥ ४९ ॥ उदानोनामपवनस्ततश्चोर्ध्वंप्रवर्तते ॥ भुक्तानामम्बुभक्ष्याणा
मधोगतिनिरोधकृत् ॥ ५० ॥ ततोयेनाम्बुदानानिकृतान्यन्नरसास्तथा ॥ दत्ताःसतस्यआह्लादमापदिप्रतिपद्यते ॥ ५१ ॥ अन्नानियेनदत्तानिश्रद्धा
पूतेनचेतसा ॥ सोऽपितृप्तिमवाप्नोतिविनाप्यन्नेनवैतदा ॥ ५२ ॥ येनानृतानिनोक्तानिप्रीतिभेदःकृतोनच ॥ आस्तिकःश्रद्दधानश्चससुखंमृत्युमृच्छति
॥ ५३ ॥ देवब्राह्मणपूजायांयेरतानोनसूयवः ॥ शुक्लावदान्याह्रीमन्तस्तेनराःसुखमृत्यवः ॥ ५४ ॥ योनकामान्नसंरम्भान्नद्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ॥ यथोक्त
कारीसौम्यश्चससुखंमृत्युमृच्छति ॥ ५५ ॥ अवारिदायिनोदाहंक्षुधांचानन्नदायिनः ॥ प्राप्नुवन्तिनराःकालेतस्मिन्मृत्यावुपस्थिते ॥ ५६ ॥ शीतंज
यन्तिधनदाःतापंचन्दनदायिनः ॥ प्राणघ्नीं वेदनाकष्टांयेचानुद्वेगकारिणः ॥ ५७ ॥ मोहाज्ञानप्रदातारःप्राप्नुवन्तिमहद्भयम् ॥ वेदनाभिरुदग्राभिः
प्रपीडयन्तेऽधमानराः ॥ ५८ ॥ कूटसाक्षीमृषावादीयश्चासदनुशास्तिवै ॥ तेमोहमृत्यवःसर्वेतथान्येवेदनिन्दकाः ॥५९॥ विभीषणाःपूतिगन्धाः कूट
मुद्गरपाणयः ॥ आगच्छन्तिदुरात्मानोयमस्यपुरुषास्तदा ॥६०॥ प्राप्तेषुदृक्पथंतेषुजायतेतस्यवेपथुः ॥क्रन्दन्त्यविरतंसोऽथभ्रातृमातृसुतानथ ॥६१॥
सास्य वागस्फुटातातएकवर्णाविभाव्यते ॥ दृष्टिश्चभ्राम्यतेत्रासाच्छ्वासाच्छुष्यत्यथाननम् ॥६२॥ ऊर्ध्वश्वासान्वितःसोऽथदृष्टिभङ्गसमन्वितः ॥ ततः
सवेदनाविष्टस्तच्छरीरंविमुंचति ॥ ६३ ॥ वाय्वग्रसारीतद्रूपंदेहमन्यत्प्रपद्यते ॥ तत्कर्मजंयातनार्थंनमातृपितृसंम्भवम् ॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्था
नैःप्रागभवंयथा ॥ ६४ ॥ ततोदूतोयमस्याशुपाशैर्बध्नातिदारुणैः ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तंकर्षतेदक्षिणांदिशम् [1] ॥ ६५ ॥ कुशकण्टकवल्मीकशंकुपाषाणक
र्कशे ॥ तथाप्रदीप्तज्वलनेक्वचिच्छ्वभ्रशतोत्कटे ॥ ६६ ॥ प्रदीप्तादित्यतप्तेनदह्यमानेनदंशुभिः ॥ कृष्यतेयमदूतैश्चशिवासन्नादभीषणैः ॥ ६७ ॥ विक्र

१ चोदकदायिनइतिवापाठः । २ येचान्येद्वेषकारिणः इति लि०पुस्तके ।

श्नन ॥ पितापितंसुबहुशःप्राह प्रीत्यापुनःपुनः ॥ १४ ॥ इतिपित्रासुतस्नेहात्प्रलोभिमधुराक्षरम् ॥ सचोद्यमानोबहुशःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥
॥ १५ ॥ तातैतद्बहुशोभ्यस्तंयत्त्वयाद्योपदिश्यते ॥ तथैवान्यानिशास्त्राणिशिल्पानिविविधानिच ॥ १६ ॥ जन्मनामयुतंसाग्रंममस्मृतिपथंगतम् ॥
॥ १४ ॥ उत्पन्नज्ञानबोधस्यवेदैः किंमेप्रयोजनम् ॥ निर्वेदाःपरितोषाश्चक्षयवृद्ध्युदयेरताः ॥ १७ ॥ शत्रुमित्रकलत्राणांवियोगाःसङ्गमास्तथा ॥ मातरोविवि
धादृष्टाःपितरोविविधास्तथा ॥ १८ ॥ अनुभूतानिसौख्यानिदुःखानिचसहस्रशः ॥ बांधवाबहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः ॥ १९ ॥ विण्मूत्रपिच्छि
लेस्त्रीणांतथाकोष्ठेमयोषितम् ॥ पीडाश्चसुभृशंप्राप्तारोगाणाञ्चसहस्रशः ॥ २० ॥ गर्भदुःखान्यनेकानिबालत्वेयौवनेतथा ॥ वृद्धतायांतथाप्तानितानि
सर्वाणिसंस्मरे ॥ २१ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणाञ्चापियोनिषु ॥ पुनश्चपशुकीटानांमृगाणामथपक्षिणाम् ॥ २२ ॥ तथैवराजभृत्यानांराज्ञांचाह
वशालिनाम् ॥ समुत्पन्नोस्मिगेहेषुतथैवतववेश्मनि॥२३॥ भृत्यतांदासतांचैवगतोऽस्मिबहुशोनृणाम् ॥ स्वामित्वमीश्वरत्वंचदरिद्रत्वंतथागतः॥२४॥
हतंमयाहतश्चान्यैर्हतंमेघातितंतथा ॥ दत्तंममान्यैरन्येभ्योमयादत्तमनेकशः॥२५॥पितृमातृसुहृद्भ्रातृकलत्रादिकृतेनच ॥ तुष्टोऽसकृत्तथादैन्यमश्रुधौ
ताननोगतः॥२६॥ एवंसंसारचक्रेस्मिन्भ्रमतातातसङ्कटे ॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसम्प्राप्तिकारकम् ॥२७॥ विज्ञातेयत्रसर्वोऽयमृग्यजुःसामसंहितः॥
क्रियाकलापोविगुणोनसम्यक्प्रतिभातिमे ॥ २८ ॥ तस्मादुत्पन्नबोधस्य वेदैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ गुरुविज्ञानतृप्तस्यनिरीहस्यसदात्मनः ॥२९॥ षट्
प्रकारक्रियादुःखसुखहर्षरसैश्वयत् ॥ गुणैश्चवर्जितंब्रह्मतत्प्राप्स्यामिपरंपदम् ॥ ३० ॥ रसहर्षभयोद्वेगक्रोधामर्षजवागुरा ॥ विज्ञातान्मृगग्राहिसंवपा
शशताकुला ॥ ३१ ॥ तस्माद्यास्याम्यहंतातत्यक्त्वेमांदुःखसंततिम् ॥ त्रयीधर्ममधर्माढ्यंकिंपापफलसन्निभम् ॥ ३२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहर्षविस्मयगद्गदम् ॥ पिताप्राहमहाभागःस्वसुतंहृष्टमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ किमेतद्वदसेवत्सकुतस्ते
ज्ञानसंभवः ॥ केनतेजडतापूर्वमिदानींचप्रबुद्धता ॥ ३४ ॥ किन्नुशापविकारोऽयंमुनिदेवकृतस्तव ॥ यत्तेज्ञानंतिरोभूतमाविर्भावमुपागतम् ॥
॥ ३५ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुतातयथावृत्तंममेदंसुखदुःखदम् ॥ यश्चाहमासमन्यस्मिञ्जन्मन्यस्मत्परन्तुयत् ॥ ३६ ॥ अहमासंपुराविप्रो ॥ १४ ॥
न्यस्तात्मापरमात्मनि ॥ आत्मविद्याविचारेषुपरांनिष्ठामुपागतः ॥ ३७ ॥ सततंयोगयुक्तस्यसतताभ्याससङ्गमात् ॥ सत्संयोगात्स्वस्वभावाद्विचार
विधिशोधनात् ॥ ३८ ॥ तस्मिन्नेवपराप्रीतिर्ममासीद्युंजतःसदा ॥ आचार्यतांचसंप्राप्तःशिष्यसन्देहहृत्तमः ॥ ३९ ॥ ततःकालेनमहताऐका
न्तिकमुपागतः ॥ अज्ञानाकृष्टसद्भावोविपन्नश्चप्रमादतः ॥ ४० ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनमेऽभवत् ॥ यावदब्दंगतंचैवजन्मनांस्मृति

मागतम् ॥ ४१ ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवसोऽहंताताजितेन्द्रियः ॥ यतिष्यामितथाकर्तुंनभविष्येयथापुनः ॥ ४२ ॥ ज्ञानदानफलंह्येतद्यज्जातिस्म
रणंमम ॥ नह्येतत्प्राप्यतेतातत्रयीधर्माश्रितैर्नरैः ॥ ४३ ॥ सोऽहंपूर्वाश्रमादेवनिष्ठाधर्मसुपाश्रितः ॥ एकान्तित्वमुपागम्ययतिष्याम्यात्ममो
क्षणे ॥ ४४ ॥ तद्ब्रूहित्वंमहाभागयत्तेसांशयिकंहृदि ॥ एतावतापितेप्रीतिमुत्पाद्यानृण्यमाप्नुयाम् ॥ ४५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ पिताप्राह
ततः पुत्रंश्रद्दधत्तस्य तद्वचः ॥ भवतायद्वयंपृष्टाःसंसारग्रहणाश्रयम् ॥ ४६ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुताततथातत्त्वमनुभूतंमयाऽसकृत् ॥ संसा
रचक्रमजरंस्थितिर्यस्यनविद्यते ॥ ४७ ॥ सोऽहंवदामितेसर्वंतवैवानुज्ञयापितः ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्ययथानान्योवदिष्यति ॥ ४८ ॥ ऊष्माप्रकु
पितः कायेतीव्रवायुसमीरितः ॥ भिनत्तिमर्मस्थानानिदीप्यमानोनिरिन्धनः ॥ ४९ ॥ उदानोनामपवनस्ततश्चोर्ध्वंप्रवर्तते ॥ भुक्तानामम्बुभक्ष्याणा
मधोगतिनिरोधकृत् ॥ ५० ॥ ततोयेनाम्बुदानानिकृतान्यन्नरसास्तथा ॥ दत्ताःसतस्यआह्लादमापदिप्रतिपद्यते ॥ ५१ ॥ अन्नानियेनदत्तानिश्रद्धा
पूतेनचेतसा ॥ सोऽपितृप्तिमवाप्नोतिविनाप्यन्नेनवैतदा ॥ ५२ ॥ येनानृतानिनोक्तानिप्रीतिभेदःकृतोनच ॥ आस्तिकःश्रद्दधानश्चससुखंमृत्युमृच्छति
॥ ५३ ॥ देवब्राह्मणपूजायांयेरतानोनसूयवः ॥ शुक्लावदान्याह्रीमन्तस्तेनराःसुखमृत्यवः ॥ ५४ ॥ योनकामान्नसंरम्भान्नद्वेषाद्धर्ममुत्सृजेत् ॥ यथोक्त
कारीसौम्यश्चससुखंमृत्युमृच्छति ॥ ५५ ॥ अवारिदायिनोदाहंक्षुधांचानन्नदायिनः ॥ प्राप्नुवन्तिनराःकालेतस्मिन्मृत्यावुपस्थिते ॥ ५६ ॥ शीतंज
यन्तिधनदाःतापंचन्दनदायिनः ॥ प्राणघ्नीं वेदनाकष्टांयेचानुद्वेगकारिणः ॥ ५७ ॥ मोहाज्ञानप्रदातारःप्राप्नुवन्तिमहद्भयम् ॥ वेदनाभिरुदग्राभिः
प्रपीडचन्तेऽधमानराः ॥ ५८ ॥ कूटसाक्षीमृषावादीयश्चासदनुशास्तिवै ॥ तेमोहमृत्यवःसर्वेतथान्येवेदनिन्दकाः ॥५९॥ विभीषणाःपूतिगन्धाः कूट
मुद्गरपाणयः ॥ आगच्छन्तिदुरात्मानोयमस्यपुरुषास्तदा ॥६०॥ प्राप्तेषुदृक्पथंतेषुजायतेतस्यवेपथुः ॥क्रन्दन्त्यविरतंसोऽथभ्रातृमातृसुतानथ ॥६१॥
सास्य वागस्फुटातातएकवर्णाविभाव्यते ॥ दृष्टिश्चभ्राम्यतेत्रासाच्छ्वासाच्छुष्यत्यथाननम् ॥६२॥ ऊर्ध्वश्वासान्वितःसोऽथदृष्टिभङ्गसमन्वितः ॥ ततः
सवेदनाविष्टस्तच्छरीरंविमुंचति ॥ ६३ ॥ वाय्वग्रसारीतद्रूपंदेहमन्यत्प्रपद्यते ॥ तत्कर्मजंयातनार्थंनमातृपितृसम्भवम् ॥ तत्प्रमाणवयोवस्थासंस्था
नैःप्राग्भवंयथा ॥ ६४ ॥ ततोदूतोयमस्याशुपाशैर्बध्नातिदारुणैः ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तंकर्षतेदक्षिणांदिशम्[1] ॥ ६५ ॥ कुशकण्टकवल्मीकशंकुपाषाणक
र्कशे ॥ तथाप्रदीप्तज्वलनेक्वचिच्छ्वभ्रशतोत्कटे ॥ ६६ ॥ प्रदीप्तादित्यतप्तेनदह्यमानेनदंशुभिः ॥ कृष्यतेयमदूतैश्चशिवासन्नादभीषणैः ॥ ६७ ॥ विकृ

१ चोदकदायिनइतिवापाठः । २ येचान्येद्वेषकारिणः इति लि०पुस्तके ।

मानसः ॥२५२॥ ततोराजाहरिश्चंद्रः परिष्वज्यसुतंक्षणात् ॥ सभार्य्यःसुश्रियायुक्तोदिव्यमाल्याम्बरान्वितः॥५३॥ स्वस्थःसम्पूर्णहृदयोमुदापरमया
युतः ॥ बभूवतत्क्षणादिन्द्रोभूयश्चैनमभाषत ॥ ५४ ॥ सभार्यस्त्वंसपुत्रश्चप्राप्स्यसेसद्गतिंपराम् ॥ समारोहमहाभागनिजानांकर्मणांफलैः ॥ ५५ ॥
॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ देवराजाननुज्ञातःस्वामिनाश्वपचेनवै ॥ अगत्वानिष्कृतिंतस्यनारोक्ष्येऽहंसुरालयम् ॥ ५६ ॥ धर्मउवाच ॥ तवैनंभाविनं
क्लेशमवगम्यात्ममायया ॥ आत्माश्वपाकतांनीतोदर्शितंतच्चचापलम् ॥ ५७ ॥ इन्द्रउवाच ॥ प्रार्थ्यतेयत्परंस्थानंसमस्तैर्मनुजैर्भुवि ॥ तदारोहहरि
श्चन्द्रस्थानंपुण्यकृतांनृणाम् ॥ ५८ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ देवराजनमस्तुभ्यंवाक्यंचैतन्निबोधमे ॥ प्रसादसुमुखंयत्त्वांब्रवीमिप्रश्रयान्वितः ॥५९॥
मच्छोकमग्नमनसः कोसलानगरेजनाः ॥ तिष्ठन्तितानपोह्याद्यकथंयास्याम्यहंदिवम् ॥२६०॥ ब्रह्महत्यागुरोर्घातोगोवधःस्त्रीवधस्तथा ॥ तुल्यमेभि
र्महापापं भक्तत्यागेऽप्युदाहृतम् ॥ ६१ ॥ भजन्तंभक्तमत्याज्यमदुष्टंत्यजतःसुखम् ॥ नेहनामुत्रपश्यामितस्माच्छक्रदिवंव्रज ॥ ६२ ॥ यदितेसहि
ताःस्वर्गमयायान्तिसुरेश्वर ॥ ततोऽहमपियास्यामिनरकंवापितैःसह ॥ ६३ ॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ बहूनिपुण्यंपापानितेषांभिन्नानिवैपृथक् ॥ कथंसं
घातभोग्यंत्वंभूयःस्वर्गमवाप्स्यसि ॥ ६४ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ शक्रभुंक्तेनृपोराज्यंप्रभावेणकुटुम्बिनाम् ॥ यजतेचमहायज्ञैःकर्मपौर्तंकरोतिच
॥ ६५ ॥ तच्चतेषांप्रभावेणमयासर्वमनुष्ठितम् ॥ उपकर्तॄन्नसन्त्यक्ष्येतानहंस्वर्गलिप्सया ॥ ६६ ॥ तस्माद्यन्ममदेवेशकिंचिदस्तिसुचेष्टितम् ॥ दत्त
मिष्टमथोजप्तंसामान्यंतैस्तदस्तुनः ॥ ६७॥ बहुकालोपभोग्यंहिफलंयन्ममकर्मणः॥ तदस्तुदिनमप्येकंतैःसमंत्वत्प्रसादतः ॥ ६८॥ पक्षिणऊचुः ॥
एवंभविष्यतीत्युक्त्वाशक्रस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ प्रसन्नचेताधर्मश्चविश्वामित्रश्चगाधिजः ॥ ६९ ॥ गत्वासुनगरंसर्वेचातुर्वर्ण्यसमायुतम् ॥ हरिश्चन्द्रस्यनिकटे
प्रोवाचविबुधाधिपः॥२७०॥आगच्छंतुजनाःशीघ्रंस्वर्गलोकंसुदुर्लभम् ॥ धर्मप्रसादात्संप्राप्तंसर्वैर्युष्माभिरेवतु ॥७१॥ विमानकोटिसम्बद्धंस्वर्गलोकान्म
हीतलम् ॥ गत्वायोध्याजनंप्राहदिवमारुह्यतामिति ॥ ७२ ॥ तदिन्द्रस्यवचःश्रुत्वाप्रीत्यातस्यचभूपतेः ॥ आनीयरोहितास्यंचविश्वामित्रोमहा
तपाः ॥७३॥ अयोध्याख्येपुरेरम्येसोभ्यषिंचन्नृपात्मजम् ॥ देवैश्चमुनिभिःसिद्धैरभिषिच्यनराधिपः ॥७४॥ राज्ञासहतदासर्वेहृष्टपुष्टसुहृज्जनाः ॥ सपु
त्रभृत्यदारास्तेदिवमारुरुहुर्जनाः ॥ ७५ ॥ पदेपदेविमानात्तेविमानमगमन्नराः ॥ तदासंभूतहर्षोसौहरिश्चन्द्रश्चपार्थिवः ॥ ७६ ॥ संप्राप्यभूतिमतुलां
विमानैःसमहीपतिः ॥ आसांचक्रेपुराकारेवप्रप्राकारसंवृते ॥ ७७ ॥ ततस्तस्यर्द्धिमालोक्यश्लोकंतत्रोशनाजगौ ॥ दैत्याचार्योमहाभागःसर्वशास्त्रार्थ
तत्त्ववित् ॥ ७८ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ हरिश्चन्द्रसमोराजानभूतोनभविष्यति ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्भक्त्यानैरन्तर्येणमानवः ॥२७९॥ तेनवेदाः

२

पुराणानिसर्वेमंत्राःसुसंग्रहाः ॥ घुष्टाःस्युःपुष्करेतीर्थेप्रयागेसिंधुसागरे ॥२८०॥ देवागारेकुरुक्षेत्रेवाराणस्यांविशेषतः ॥ विषुवद्ग्रहणेचैवयत्फलंजपतो
लभेत् ॥ ८१ ॥ तत्फलंद्विगुणंचैवसंयतात्माशृणोतियः ॥ श्रुत्वातुपूजयेद्भक्त्यापुराणज्ञंद्विजोत्तमम् ॥ ८२ ॥ गोभूहिरण्यवस्त्रैश्चतथैवान्नेनजैमिने ॥
येनैवंयत्कृतंपुण्यंतच्छक्यंनमयोदितुम् ॥ ८३ ॥ अहोतितिक्षामाहात्म्यमहोदानफलंमहत् ॥ यदागतोहरिश्चंद्रःपुरींचेंद्रत्वमाप्तवान् ॥ ८४ ॥ पक्षिण
ऊचुः ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंहरिश्चंद्रविचेष्टितम् ॥ यःशृणोतिसुदुःखार्तःससुखंमहदाप्नुयात् ॥८५॥ स्वर्गार्थीप्राप्नुयात्स्वर्गं पुत्रार्थीपुत्रमाप्नुयात् ॥भार्यार्थी
प्राप्नुयाद्भार्यांराज्यार्थीराज्यमाप्नुयात् ॥ ८६ ॥ अतःपरंकथाशेषः श्रूयतांमुनिसत्तम ॥ विपाकोराजसूयस्यपृथिवीक्षयकारणम् ॥ तद्विपाकनिमित्तंच
युद्धमाडिबकंमहत् ॥२८७॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेहरिश्चन्द्रोपाख्यानंनामाष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥पक्षिणऊचुः ॥ ॥ राज्यच्युतेहरिश्चंद्रेगतेचत्रि
दशालयम् ॥ निश्चक्राममहातेजाजलवासात्पुरोहितः ॥ १ ॥ वसिष्ठोद्वादशाब्दान्तेगङ्गापर्युषितोमुनिः ॥ शुश्रावचसमस्तंतुविश्वामित्रविचेष्टि
तम् ॥ २ ॥ हरिश्चन्द्रस्यनाशञ्चराज्ञश्चोदारकर्मणः ॥ चण्डालसंप्रयोगश्चभार्यातनयविक्रयम् ॥ ३ ॥ सश्रुत्वासुमहाभागःप्रीतिमानवनीपतौ ॥
चकारकोपंतेजस्वीविश्वामित्रमृषिम्प्रति ॥ ४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ ममपुत्रशतंतेनविश्वामित्रेणघातितम् ॥ तत्रापिनाभवत्क्रोधस्ताहशो
याहशोऽद्यमे ॥ ५ ॥ श्रुत्वानराधिपमिमंस्वराज्यादवरोपितम् ॥ महात्मानंमहाभागंदेवब्राह्मणपूजकम् ॥ ६ ॥ यस्मात्ससत्यवाक्छान्तःश त्रावपि
विमत्सरः ॥ अनागाश्चैवधर्मात्माअप्रमत्तोमदाश्रयः ॥ ७ ॥ सपत्नीभृत्यपुत्रस्तुप्रापितोऽन्यांदशांनृपः ॥ सराज्याच्च्यावितोऽनेनबहुशश्च
खिलीकृतः ॥ ८ ॥ तस्माद्दुरात्माब्रह्मद्विड्यज्विनामवरोपकः ॥ मच्छापोपहतोमूढःसबकत्वमवाप्स्यति ॥ ९ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥
श्रुत्वाशापंमहातेजाविश्वामित्रोऽपिकौशिकः ॥ त्वमप्याडिर्भवस्वेतिप्रतिशापमयच्छत ॥ १० ॥ अन्योन्यशापात्तौप्राप्तौतिर्यक्त्वंपरमद्युती ॥
वसिष्ठःसमहातेजाविश्वामित्रश्चकौशिकः ॥ ११ ॥ अन्यजातिसमायोगंगतावप्यमितौजसौ ॥ युयुधातेऽतिसंरब्धौमहाबलपराक्रमौ ॥ १२ ॥
योजनानांसहस्रेद्वेप्रमाणेनाडिरुच्छ्रितः ॥ षण्णवत्यधिकंब्रह्मन्सहस्रत्रितयंबकः ॥ १३ ॥ तौतुपक्षप्रहाराभ्यामन्योन्यस्योरुविक्रमौ ॥ प्रहरन्तौभयं
तीव्रप्रजानांचक्रतुस्तदा ॥ १४ ॥ विधूयपक्षाणिबकोरक्तोद्वृत्ताक्षिराहनत् ॥ आडिंसोऽप्युन्नतग्रीवोबकंपद्भ्यामताडयत् ॥१५॥ तयोःपक्षानिलापास्ताः
प्रपेतुर्गिरयोभुवि ॥ गिरिप्रपाताभिहताचकम्पेचवसुन्धरा ॥ १६ ॥ क्ष्माकम्पमानाजलधीनुद्वृत्ताम्बूंश्चकारच ॥ ननामचैकपार्श्वेनपातालगमनोन्मुखी
॥ १७ ॥ केचिद्गिरिनिपातेनकेचिदंभोधिवारिणा ॥ केचिन्महीसंचलनात्प्रययुःप्राणिनःक्षयम् ॥ १८ ॥ इतिसर्वंपरित्रस्तंहाहाभूतमचेतनम् ॥ जग

दासीत्सुसंभ्रांतंपर्यस्तक्षितिमण्डलम् ॥ १९ ॥ हावत्सहाकांतशिशोप्रयाह्येषोऽस्मिसंस्थितः ॥ हाप्रियेकांतशैलोऽयंपतत्याशुपलायताम् ॥ २० ॥
इत्याकुलीकृतेलोकेसंत्रासविमुखेतदा ॥ सुरैःपरिवृतःसर्वैराजगामपितामहः ॥ २१ ॥ प्रत्युवाचचविश्वेशस्तावुभावतिकोपितौ ॥ युद्धंवांविरमत्वेतल्लो
काःस्वास्थ्यंव्रजन्तुच ॥ २२ ॥ शृण्वंतावपितौवाक्यं ब्राह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ कोपामर्षसमाविष्टौयुयुधातेनतस्थतुः ॥ २३ ॥ ततःपितामहोदेवस्तं
दृष्ट्वालोकसंक्षयम् ॥ तयोश्वहितमन्विच्छंस्तिर्यग्भावमपानुदत् ॥२४॥ ततस्तौपूर्वदेहस्थौप्राहदेवःप्रजापतिः ॥ व्युदस्तेतामसेभावेवसिष्ठकौसिकर्षभौ
॥ २५ ॥ जहिवत्सवसिष्ठत्वंत्वंचकौशिकसत्तम ॥ तामसंभावमाश्रित्यईदृग्युद्धंचिकीर्षितम् ॥२६॥ राजसूयविपाकोयंहरिश्चन्द्रस्यभूपतेः ॥ युवयोर्वि
ग्रहश्चायंपृथ्वीक्षयकारकः ॥ २७ ॥ नचापिकौशिकश्रेष्ठस्तस्यराज्ञोपराध्यति ॥ स्वर्गप्राप्तिकरोब्रह्मन्नुपकारपदेस्थितः ॥ २८ ॥ तपोविघ्नस्यक
र्तारौकामक्रोधवशंतौ ॥ परित्यज्यतभद्रंवोब्राह्मंहिप्रचुरंबलम् ॥ २९ ॥ एवमुक्तौततस्तेनलज्जितौतावुभावपि ॥ क्षमयामासतुःप्रीत्यापरिष्वज्यपरस्प
रम् ॥ ३० ॥ ततःसुरैर्वन्द्यमानोब्रह्मालोकंनिजंययौ ॥ वसिष्ठोऽप्यात्मनःस्थानंकौशिकोऽपिस्वमाश्रमम् ॥३१॥ एतदाडिबकंयुद्धंहरिश्चन्द्रकथांतथा ॥
कथयिष्यंतियेमर्त्याःसम्यक्श्रोष्यंतिचैवये ॥ ३२ ॥ तेषांपापापनोदंतुश्रुतंह्येवकरिष्यति ॥ नचैवविघ्नकार्याणिभविष्यंतिकदाचन ॥ ३३ ॥ इति
मार्कण्डेयमहापुराणआडिबकमहायुद्धकथनंनाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ संशयंद्विजशार्दूलाःप्रब्रूतममपृच्छतः ॥ आविर्भावतिरोभा
वौभूतानांयत्रसंस्थितौ ॥ १ ॥ कथंसंजायतेजंतुःकथंवासविवर्धते ॥ कथंवोदरमध्यस्थस्तिष्ठत्यङ्गनिपीडितः ॥ २ ॥ निष्क्रांतिमुदरात्प्राप्यकथं
वावृद्धिमृच्छति ॥ उत्क्रान्तिकालेचकथंचिद्भावेनवियुज्यते ॥ ३ ॥ कृत्स्नोमृतस्तथाश्नातिउभेसुकृतदुष्कृते ॥ कथंतेचतथातस्यफलंसम्पादयन्त्युत ॥
॥४॥ कथंनजीर्यतेतत्रपिण्डीकृतइवाशये ॥ स्त्रीकोष्ठेयत्रजीर्यन्तेभुक्तानिसुगुरूण्यपि ॥ ५ ॥ भक्ष्याणितत्रनोजन्तुर्जीर्य्यतेकथमल्पकः ॥ कथंभोक्तास
र्वस्यकर्मणःसुकृतस्यवै ॥ ६ ॥ एतन्मेब्रूतसकलंसंदेहोक्तिविवर्जितम् ॥ तदेतत्परमंगुह्यंयत्रमुह्यन्तिजन्तवः ॥ ७ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ प्रश्नभारोऽ
यमतुलस्त्वयास्मासुनिवेशितः ॥ दुर्भाव्यःसर्वभूतानांभावाभावसमाश्रितः ॥ ८ ॥ तंशृणुष्वमहाभागयथाप्राहपितुःपुरा ॥ पुत्रःपरमधर्मात्मासुमति
र्नामनामतः ॥ ९ ॥ ब्राह्मणोभार्गवः कश्चित्सुतांमाहमहामतिः ॥ कृतोपनयनंशान्तंसुमतिंजडरूपिणम् ॥ १० ॥ वेदानधीत्यसुमतेयथानुक्रममा
दितः ॥ गुरुशुश्रूषणेव्यग्रोभैक्षान्नकृतभोजनः ॥ ११ ॥ ततोगार्हस्थ्यमास्थायचेष्ट्वायज्ञाननुत्तमान् ॥ इष्टमुत्पादयापत्यमाश्रयेथावनंततः ॥ १२ ॥
वनस्थश्चततोवत्सपरिव्राण्निष्परिग्रहः ॥ एवमाप्स्यसितद्ब्रह्मयत्रगत्वानशोचसि ॥ १३ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ इत्येवमुक्तोबहुशोजडत्वान्नाहकि

श्चन ॥ पितापितंसुबहुशःप्राह प्रीत्यापुनःपुनः ॥ १४ ॥ इतिपित्रासुतस्नेहात्प्रलोभिमधुराक्षरम् ॥ सचोद्यमानोबहुशःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥
॥ १५ ॥ तातैतद्बहुशोभ्यस्तंयत्त्वयाद्योपदिश्यते ॥ तथैवान्यानिशास्त्राणिशिल्पानिविविधानिच ॥ १६ ॥ जन्मनामयुतंसाग्रंममस्मृतिपथंगतम् ॥
उत्पन्नज्ञानबोधस्यवेदैः किंमेप्रयोजनम् ॥ निर्वेदाःपरितोषाश्चक्षयवृद्धयुदयेरताः ॥ १७ ॥ शत्रुमित्रकलत्राणांवियोगाःसङ्गमास्तथा ॥ मातरोविवि
धादृष्टाःपितरोविविधास्तथा ॥ १८ ॥ अनुभूतानिसौख्यानिदुःखानिचसहस्रशः ॥ बांधवाबहवःप्राप्ताःपितरश्चपृथग्विधाः ॥ १९ ॥ विण्मूत्रपिच्छि
लेस्त्रीणांतथाकोष्ठेमयोषितम् ॥ पीडाश्चसुभृशंप्राप्तारोगाणाश्चसहस्रशः ॥ २० ॥ गर्भदुःखान्यनेकानिबालत्वेयौवनेतथा ॥ वृद्धतायांतथाप्तानितानि
सर्वाणिसंस्मरे ॥ २१ ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणाश्चापियोनिषु ॥ पुनश्चपशुकीटानांमृगाणामथपक्षिणाम् ॥ २२ ॥ तथैवराजभृत्यानांराज्ञांचाह
वशालिनाम् ॥ समुत्पन्नोस्मिगेहेषुतथैवतववेश्मनि॥२३॥ भृत्यतांदासतांचैवगतोऽस्मिबहुशोनृणाम् ॥ स्वामित्वमीश्वरत्वंचदरिद्रत्वंतथागतः॥२४॥
हतंमयाहतश्चान्यैर्हतंमेघातितंतथा ॥ दत्तंममान्यैरन्येभ्योमयादत्तमनेकशः॥२५॥पितृमातृसुहृद्भ्रातृकलत्रादिकृतेनच ॥ तुष्टोऽसकृत्तथादैन्यमश्रुधौ
ताननोगतः॥२६॥ एवंसंसारचक्रेस्मिन्भ्रमतातातसङ्कटे ॥ ज्ञानमेतन्मयाप्राप्तंमोक्षसम्प्राप्तिकारकम् ॥२७॥ विज्ञातेयत्रसर्वोऽयमृग्यजुःसामसंहितः॥
क्रियाकलापोविगुणोनसम्यक्प्रतिभातिमे ॥ २८ ॥ तस्मादुत्पन्नबोधस्य वेदैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ गुरुविज्ञानतृप्तस्यनिरीहस्यसदात्मनः ॥२९॥ षट्
प्रकारक्रियादुःखसुखहर्षरसैश्चयत् ॥ गुणैश्चवर्जितंब्रह्मतत्प्राप्स्यामिपरंपदम् ॥ ३० ॥ रसहर्षभयोद्वेगक्रोधामर्षजवागुरा ॥ विज्ञातान्मृगग्राहिसंघपा
शशताकुला ॥ ३१ ॥ तस्माद्यास्याम्यहंतातत्यक्त्वेमांदुःखसंततिम् ॥ त्रयीधर्ममधर्माढ्यंकिंपापफलसन्निभम् ॥ ३२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥
तस्यतद्वचनंश्रुत्वाहर्षविस्मयगद्गदम् ॥ पिताप्राहमहाभागःस्वसुतंहृष्टमानसः ॥ ३३ ॥ ॥ पितोवाच ॥ ॥ किमेतद्वदसेवत्सकुतस्ते
ज्ञानसंभवः ॥ केनतेजडतापूर्वमिदानींचप्रबुद्धता ॥ ३४ ॥ किन्नुशापविकारोऽयंमुनिदेवकृतस्तव ॥ यत्तेज्ञानंतिरोभूतमाविर्भावमुपागतम् ॥
॥ ३५ ॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ ॥ शृणुताततथावृत्तंममेदंसुखदुःखदम् ॥ यश्चाहमासमन्यस्मिञ्जन्मन्यस्मत्परन्तुयत् ॥ ३६ ॥ अहमासंपुराविप्रो
न्यस्तात्मापरमात्मनि ॥ आत्मविद्याविचारेषुपरांनिष्ठामुपागतः ॥ ३७ ॥ सततंयोगयुक्तस्यसतताभ्याससङ्गमात् ॥ सत्संयोगात्स्वस्वभावाद्विचार
विधिशोधनात् ॥ ३८ ॥ तस्मिन्नेवपराप्रीतिर्ममासीद्युंजतःसदा ॥ आचार्यतांचसंप्राप्तःशिष्यसन्देहहृत्तमः ॥ ३९ ॥ ततःकालेनमहताऐका
न्तिकमुपागतः ॥ अज्ञानात्कृष्टसद्भावोविपन्नश्चप्रमादतः ॥ ४० ॥ उत्क्रान्तिकालादारभ्यस्मृतिलोपोनमेऽभवत् ॥ यावदब्दंगतंचैवजन्मनांस्मृति

रकेतैलद्रोण्यांनिपातितः ॥१४२॥ क्रकचैः पाटयमानस्तुक्षुरधाराभिरप्यधः ॥ अन्धेतमसिदुःखार्त्तःपूयशोणितभोजनः ॥ ४३ ॥ सप्तवर्षमृतात्मा
नंपुल्कसत्वेददर्शह ॥ दिनंदिनंतुनरकेदह्यतेपच्यतेऽन्यतः ॥ ४४ ॥ खिद्यतेक्षोभ्यतेऽन्यत्रमार्यतेपाट्यतेऽन्यतः ॥ क्षार्यतेदीप्यतेऽन्यत्रशीतवा
ताहतोऽन्यतः ॥ ४५ ॥ एकदिनंवर्षशतप्रमाणंनरकेऽभवत् ॥ तथावर्षशतंतत्रश्राविर्तनरकेभटैः ॥ ४६ ॥ ततोनिपातितोभूमौविष्ठाशीश्वाव्यजा
यत ॥ वान्ताशीशीतदग्धश्चमासमात्रेमृतोऽपिसः ॥ ४७ ॥ अथापश्यत्खरंदेहंहस्तिनंवानरंपशुम् ॥ छागंबिडालंकङ्कंचगामविंपक्षिणंकृमिम् ॥
॥ ४८ ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचश्वाविधंकुक्कुटंशुकम् ॥ शारिकांस्थावरांश्चैवसर्पमन्यांश्चदेहिनः ॥ ४९ ॥ दिवसेदिवसेजन्मप्राणिनःप्राणिनस्तदा ॥
अपश्यद्दुःखसन्तप्तोदिनंवर्षशतंतथा ॥ १५० ॥ एवंवर्षशतंपूर्णंगतंतत्रकुयोनिषु ॥ अपश्यच्चकदाचित्सराजातत्स्वकुलोद्भवम् ॥ ५१ ॥
तत्रस्थितस्यतस्यापिराज्यंद्यूतेनहारितम् ॥ भार्याहृताचपुत्रश्चसचैकाकीवनंगतः ॥ ५२ ॥ तत्रापश्यत्ससिंहंवैव्यादितास्यंभयावहम् ॥ विभ
क्षयिषुमायांतंशरभेणसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ पुनश्चभक्षितःसोऽपिभार्याशोचितुमुद्यतः ॥ हाशैव्येक्वगतास्यद्यमामिहापास्यदुःखितम् ॥ ५४ ॥
अपश्यत्पुनरेवापिभार्यांस्वांहतपुत्रकाम् ॥ त्रायस्वत्वंहरिश्चंद्रकिंद्यूतेनतवप्रभो ॥ ५५ ॥ पुत्रस्तेशोच्यतांप्राप्तोभार्यर्यशैव्ययासह ॥ सनापश्य
त्पुनरपिधावमानःपुनःपुनः ॥ ५६ ॥ अथापश्यत्पुनरपिस्वर्गस्थःसनराधिपः ॥ नीयतेमुक्तकेशीसादीनाविवसनाबलात् ॥ ५७ ॥ हाहावाक्यं
प्रमुंचन्तीत्रायस्वेत्यसकृत्स्वना ॥ अथापश्यत्पुनस्तत्रधर्मराजस्यशासनात् ॥ ५८ ॥ आक्रन्दन्त्यन्तरिक्षस्थाआगच्छेहनराधिप ॥ विश्वामित्रे
णविज्ञेतोयमोराजंस्तवार्थतः ॥ ५९ ॥ इत्युक्तासर्पपाशैस्तुनीयतेबलवद्भिसुः ॥ श्राद्धदेवेनकथितंविश्वामित्रस्यचेष्टितम् ॥ १६० ॥ तत्रापितस्य
विकृतिर्नाधर्मोत्थाव्यवर्द्धत ॥ एताः सर्वादशास्तस्ययाःस्वप्नेसम्प्रदर्शिताः ॥ ६१ ॥ सर्वास्तास्तेनसम्भुक्तायावद्वर्षाणिद्वादश ॥ अतीतेद्वादशेवर्षेनी
यमानोभटैर्बलात् ॥ ६२ ॥ यमंसोऽपश्यदाकारादुवाचचनराधिपम् ॥ विश्वामित्रस्यकोपोऽयंदुर्निवार्योमहात्मनः ॥ ६३ ॥ पुत्रस्यतेमृत्युमपि
प्रदास्यतिसकौशिकः ॥ गच्छत्वंमानुषंलोकंदुःखशेषंचभुंक्ष्ववै ॥ गतस्यबतत्रराजेन्द्रश्रेयस्तवभविष्यति ॥ ६४ ॥ व्यतीतेद्वादशेवर्षेदुःखस्यान्तेन
राधिपः ॥ अन्तरिक्षाच्चपतितोयमदूतैःप्रणोदितः ॥ ६५ ॥ पतितोयमलोकाच्चविबुद्धोभयसंभ्रमात् ॥ अहोकष्टमितिध्यात्वाक्षतेक्षारावसेचनम् ॥
॥ ६६ ॥ स्वप्नेदुःखंमहद्दृष्टंयस्यान्तोनोपलभ्यते ॥ स्वप्नेदृष्टंमयायत्तुकिन्तुमेद्वादशीःसमाः ॥ ६७ ॥ गतेत्यपृच्छत्तत्रस्थान्पुल्कसांस्तुससंभ्रमात् ॥
नेत्यूचुःकेचित्तत्रस्थाएवमेवापरेऽब्रुवन् ॥ ६८ ॥ श्रुत्वादुःखीतदाराजादेवान्शरणमीयिवान् ॥ स्वस्तिकुर्वन्तुमेदेवाःशैब्यायाबालकस्यच ॥ १६९ ॥

नमोधर्मायमहतेनमः कृष्णायवेधसे ॥ परावरायशुद्धायपुराणायाव्ययायच ॥ १७० ॥ नमोबृहस्पतेतुभ्यंनमस्तेवासवायच ॥ एवमुक्त्वासराजा
तुयुक्तः पुल्कसकर्मणि ॥ ७१ ॥ शवानांमूल्यकरणेपुनर्नष्टस्मृतिर्यथा ॥ मलिनोजटिलः कृष्णोलगुडीविह्वलोनृपः ॥ ७२ ॥ नैवपुत्रोनभार्य्यातुत
स्यवैस्मृतिगोचरे ॥ नष्टोत्साहोराज्यनाशाच्छ्मशानेनिवसंस्तदा ॥ ७३ ॥ अथाजगामस्वसुतंमृतमादायलापिनी ॥ भार्यातस्यनरेन्द्रस्यसर्पदष्टंहि
बालकम् ॥ ७४ ॥ हावत्सहापुत्रशिशोइत्थंवैवदतीमुहुः ॥ कृशाविवर्णाविमनाः पांसुध्वस्तशिरोरुहा ॥ ७५ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हारा
जन्नद्यबालंत्वंपश्यसीमंमहीतले ॥ रममाणंपुरादृष्टंदष्टंपुष्टाहिनामृतम् ॥ ७६ ॥ तस्याविलापशब्दं तमाकर्ण्यसनराधिपः ॥ जगामत्वरितो
ऽत्रेतिभवितामृतकम्बलः ॥ ७७ ॥ सतांरोरूयतींभार्यांनाभ्यजानात्तुपार्थिवः ॥ चिरप्रवाससन्तप्तांपुनर्जातामिवाबलाम् ॥ ७८ ॥ सापि
तंचारुकेशान्तंपुरादृष्ट्वाजटालकम् ॥ नाभ्यजानान्नृपसुताशुष्कवृक्षोपमंनृपम् ॥ ७९ ॥ सोऽपिकृष्णपटेबालंदृष्ट्वाशीविषपीडितम् ॥ नरेन्द्र
लक्षणोपेतंचिन्तामापनरेश्वरः ॥१८०॥ तस्यास्यंचंद्रबिंबाभंसुभ्रुरम्यंसमुन्नसम् ॥ नीलाः केशाः कुंचिताश्चसमादीर्घास्तरंगिताः ॥ ८१ ॥ राजीवनेत्र
युगुलोबिंबोष्ठपुटसंवृतः ॥ चतुर्दंष्ट्रश्चतुःकिष्कुर्दीर्घास्योदीर्घबाहुकः ॥ ८२ ॥ चतुर्लेखःकरोमत्स्ययववयुक्चैकपर्वतः ॥ शिरालुपादोगंभीरः सूक्ष्मत्वक्
त्रिवलीधरः ॥ ८३ ॥ अहोकष्टंनरेन्द्रस्यकस्याप्येषकुलेशिशुः ॥ जातोनीतः कृतान्तेनकामप्याशांदुरात्मना ॥ ८४ ॥ एवंदृष्ट्वाहितंबालं मातुरुत्स
ङ्गशायिनम् ॥ स्मृतिमभ्यागतोबालोरोहितास्योब्जलोचनः ॥ ८५ ॥ सोऽप्येतामेवमेवत्सोवयोऽवस्थामुपागतः ॥ नीतोयदिनघोरेणकृतान्तेनात्म
नोवशम् ॥ ८६ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ हावत्सकस्यपापस्यअपध्यानादिदंमहत् ॥ दुःखमापतितंघोरंयस्यान्तोनोपलभ्यते ॥ ८७ ॥ हाना
थराजन्भवतामामनाश्वास्यदुःखिताम् ॥ क्वापिसन्तिष्ठतास्थानेविश्रब्धंस्थीयतेकथम् ॥ ८८ ॥ राज्यनाशःसुहृत्त्यागोभार्य्यातनयविक्रयः ॥ हरि
श्चन्द्रस्यराजर्षेःकिंविधेनकृतंत्वया ॥ ८९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वाराजास्वस्थानतश्च्युतः ॥ प्रत्यभिज्ञायदयितांपुत्रंचनिधनंगतम् ॥ १९० ॥ कैषाना
मगृहेयुक्ताममयोषिद्वराभवेत् ॥ बालश्चसमृतः कःस्यादितिराजाविचारयन् ॥ ९१ ॥ कष्टंशैव्येयमेषाहिसबालोऽयमितीरयन् ॥ रुरोददुःखसन्तप्तोमू
र्च्छामभिजगामच ॥ ९२ ॥ साचतंप्रत्यभिज्ञायतामवस्थासुंपागतम् ॥ मूर्छितानिपपातार्तानिश्चेष्टाधरणीतले ॥ ९३ ॥ चेतःसंप्राप्यराजेन्द्रोरा
जपत्नीचतौसमम् ॥ विलेपतुःसुसन्तप्तौशोकभारातिपीडितौ ॥ ९४ ॥ राजोवाच ॥ ॥ हावत्ससुकुमारंतेस्वक्षिभ्रूनासिकालकम् ॥ पश्यतोमेमुखं
दीनंहृदयंकिंनदीर्यते ॥ ९५ ॥ तातताततेतिमधुरंब्रुवाणंस्वयमागतम् ॥ उपगुह्यवदिष्येकंवत्सवत्सेतिसौहृदात् ॥ १९६ ॥ कस्यजानुप्रणीतेनपिङ्गेन

क्षितिरेणुना ॥ ममोत्तरीयमुत्सङ्गंतथाङ्गंमलमेष्यति ॥ १९७ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसम्भूतोमनोहृदयनन्दनः ॥ मयाकुपित्राहावत्सविक्रीतोयेनवस्तु
वत् ॥ ९८ ॥ हृत्वाराज्यमशेषंमेसबांधवधनंमहत् ॥ दैवाहिनानृशंसेनदष्टोमेतनयस्ततः ॥ ९९ ॥ अहंदैवाहिदष्टस्यपुत्रस्याननपङ्कजम् ॥ निरी
क्षन्नपिघोरेणविषेणान्धीकृतोऽधुना ॥ २०० ॥ एवमुक्त्वातमादायबालकंबाष्पगद्गदः ॥ परिष्वज्यचनिश्चेष्टोमूर्च्छयानिपपातह ॥ १ ॥ ॥ राज
पत्न्युवाच ॥ ॥ अयंसपुरुषव्याघ्रःस्वरेणैवोपलक्ष्यते ॥ विद्वज्जनमनश्चन्द्रोहरिश्चन्द्रोनसंशयः ॥ २ ॥ तथास्यनासिकातुङ्गाअग्रतोऽधोमुखं
गता ॥ दन्ताश्चमुकुलप्रख्याःख्यातकीर्त्तेर्महात्मनः ॥ ३ ॥ श्मशानमागतःकस्माद्द्येषसनरेश्वरः ॥ अपहायपुत्रशोकंसापश्यत्पतितंपतिम् ॥ ४ ॥
प्रहृष्टाविस्मितादीनाभर्तृपुत्राधिपीडिता ॥ वीक्षन्तीसाततोऽपश्यद्भर्तृदण्डंजुगुप्सितम् ॥ ५ ॥ श्वपाकार्हंमनोमोहंजगामायतलोचना ॥ प्राप्यचेत
श्शनकैःसगद्गदमभाषत ॥ ६ ॥ धिक्त्वांदैवात्यकरुणंनिर्मर्यादंजुगुप्सितम् ॥ येनायममरप्रख्योनीतोराजाश्वपाकताम् ॥ ७ ॥ राज्यनाशंसुहृत्त्यगं
भार्यातनयविक्रयम ॥ प्रापयित्वापिनोमुक्तश्चण्डालोऽयंकृतोनृपः ॥ ८ ॥ हाराजञ्ज्ञातसन्तापामित्थंमांधरणीतलात् ॥ उत्थाप्यनाद्यपर्यङ्कमारोहे
तिकिमुच्यते ॥ ९ ॥ नाद्यपश्यामितेच्छत्रंशृङ्गारमथवा पुनः ॥ चामरंव्यजनंचापिकोऽयंविधिविपर्ययः ॥२१०॥ यस्याग्रेव्रजतःपूर्वंराजानोभृत्यतां
गताः॥ स्वोत्तरीयैरकुर्वन्तनीरजस्कंमहीतलम् ॥ ११ ॥ सोऽयंकपालसंलग्नघटीघटनिरंतरे ॥ मृतनिर्माल्यसूत्रान्तर्गूढकेशेसुदारुणे ॥ १२ ॥
वसानिष्यन्दसंशुष्कमहीपृष्टकमण्डिते ॥ भस्माङ्गारार्द्धदग्धास्थिमज्जासंघट्टभीषणे ॥ १३ ॥ गृध्रगोमायुनादार्त्तनष्टक्षुद्रविहंगमे ॥ चिताधूमायतिरु
चानीलीकृतदिगन्तरे ॥ १४ ॥ कुणपास्वादनमुदासंप्रहृष्टनिशाचरे ॥ चरत्यमेध्ये राजेन्द्रःश्मशानेदुःखपीडितः ॥ १५ ॥ एवमुक्त्वासमाश्लिष्य
कण्ठंराज्ञोनृपात्मजा ॥ कष्टशोकशताधाराविललापार्त्तयागिरा ॥ १६ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ राजन्स्वप्नोऽथतथ्यंवायदेतन्मन्यतेभवान् ॥ तत्क
थ्यतांमहाभागमनोवैमुह्यतेमम ॥ १७ ॥ यद्येतदेवंधर्मज्ञनास्तिधर्मेसहायता ॥ तथैवविप्रदेवादिपूजनेपालने भुवः ॥ १८ ॥ नास्तिधर्मः कुतः
सत्यमार्जवंचानृशंसता ॥ यत्रत्वंधर्मपरमःस्वराज्यादवरोपितः ॥ १९ ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वानिःश्वस्योष्णंसगद्गदम् ॥ कथयामास तन्वंग्यायथा
प्राताश्वपाकता ॥ २२० ॥ रुदित्वासापिसुचिरंनिःश्वस्योष्णंचदुःखिता ॥ स्वपुत्रमरणंभीरुर्यथावृत्तंन्यवेदयत् ॥ २१ ॥ श्रुत्वाराजातदावाक्यं
निपपातमहीतले ॥ मृतस्यपुत्रस्यतदाजिह्वयालेलिहन्मुखम् ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यमस्यभिक्षांयाचावःकृपणौपुत्रगर्द्धिनौ ॥ तस्माच्छी
घ्रंव्रजावोद्य पुत्रोयत्रप्रियोगतः ॥ २३ ॥ प्रियेनरोचयेदीर्घंकालंक्लेशमुपासितुम् ॥ नात्मायत्तश्चतन्वङ्गिपश्यमेमन्दभाग्यताम् ॥ २२४ ॥ चण्डालेना

ननुज्ञातःप्रवेक्ष्येज्वलनं यदि ॥ चण्डालदासतांयास्येपुनरप्यन्यजन्मनि॥ २२५॥ नरकेचपतिष्यामिकीटकःकृमिभोजनः ॥ वैतरण्यांमहापूयवसासृ
क्स्नायुपिच्छिले ॥२६ ॥ असिपत्रवनेप्राप्यच्छेदंप्राप्स्यामिदारुणम् ॥ तापंप्राप्स्यामिवाप्राप्यमहारौरवरौरवौ ॥ २७ ॥ मग्नस्यदुःखजलधौपारः
प्राणवियोजनम् ॥ एकोऽपिबालकोयोयमासीद्वंशकरःसुतः ॥ २८ ॥ ममदैवाम्बुवेगेनमग्नःसोऽपिबलीयसा ॥ कथंप्राणान्विमुंचामिपरायत्तोऽस्मि
दुर्गगः ॥ २९ ॥ अथवानार्तिनाक्लिष्टोनरः पापमवेक्षते ॥ तिर्यक्त्वेनास्तितद्दुःखंनासिपत्रवनेतथा ॥ २३० ॥ वैतरण्यांकुतस्तादृग्याद्दृशंपुत्रवि
प्लवे ॥ सोऽहंसुतशरीरेणदीप्यमानेहुताशने ॥ ३१ ॥ निपातिष्यामितन्वङ्गिक्षन्तव्यंकुकृतंमम ॥ अनुज्ञाताचंगच्छत्वंविप्रवेश्मशुचिस्मिते ॥ ३२ ॥
ममवाक्यंचतन्वङ्गिनिबोधाहतमानसा ॥ यदिदत्तंयदिहुतं गुरवोयदितोषिताः ॥ ३३ ॥ परत्रसङ्गमोभूयात्पुत्रेणसहचत्वया ॥ इहलोकेकुतस्त्वे
तद्भविष्यतिममेङ्गितम् ॥ ३४ ॥ त्वयासहममश्रेयोगमनंपुत्रमार्गणे ॥ यन्मयाहसताकिंचिद्रहस्येवाशुचिस्मिते ॥ ३५ ॥ अश्लीलमुक्तंतत्सर्वंक्षन्तव्यंम
मयाचतः ॥ राजपत्नीतिगर्वेणनावज्ञेयःसतेद्विजः ॥ सर्वयत्नेनतेतोष्यःस्वामीदैवतवच्छुभे ॥ ३६॥ राजपत्न्युवाच ॥ अहमप्यत्रराजर्षेदीप्यमानेहुता
शने ॥ दुःखभारासहाद्यैवसहयास्यामिवैत्वया ॥ ३७ ॥ सहस्वर्गंचनरकंसहैवावांहिभुंक्ष्वहे ॥ श्रुत्वाराजातदोवाचएवमस्तुपतिव्रते ॥ ३८ ॥ पक्षि
णऊचुः ॥ ॥ ततःकृत्वाचितांराजाआरोप्यतनयंस्वकम् ॥ भार्ययासहितश्चासौबद्धांजलिपुटस्तदा ॥ ३९ ॥ चिन्तयन्परमात्मानमीशंना
रायणंहरिम् ॥ हृत्कोटरगुहासीनंवासुदेवंसुरेश्वरम् ॥ २४० ॥ अनादिनिधनंब्रह्मकृष्णंपीताम्बरंशुभम् ॥ तस्यचिन्तयमानस्यसर्वे देवाःसवा
सवाः ॥ ४१ ॥ धर्मंप्रमुखतःकृत्वासमाजग्मुस्त्वरान्विताः ॥ आगत्यसर्वेप्रोचुस्तेभोभोराजञ्शृणुप्रभो ॥ ४२ ॥ अयंपितामहः साक्षाद्धर्मश्चभग
वान्स्वयम् ॥ ४३ ॥ साध्याश्चविश्वेमरुतोलोकपालाःसचारणाः ॥ नागाःसिद्धाः सगन्धर्वारुद्राश्चैवतथाश्विनौ ॥ ४४ ॥ एतेचान्येचबहवोविश्वामित्र
स्तथैवच ॥ विश्वत्रयेणयोमित्रंकर्तुंवैनाशकत्पुरा ॥ ४५ ॥ विश्वामित्रस्तुतेमैत्रीमिष्टंचाहर्तुमिच्छति ॥ आरुरोहततःप्राप्तोधर्मःशक्रोऽथगाधिजः ॥४६॥
धर्मउवाच ॥ माराजन्साहसंकार्षीर्धर्मोऽहंत्वामुपागतः ॥ तितिक्षादमसत्याद्यैःस्वगुणैःपरितोषितः ॥४७॥ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ॥ हरिश्चन्द्रमहाभागप्रा
तः शक्रोस्मितेऽन्तिकम् ॥ त्वयासभार्यापुत्रेणजितालोकाःसनातनाः ॥ ४८ ॥ आरोहत्रिदिवंराजन्भार्यापुत्रसमन्वितः ॥ सुदुष्प्रापंनरैरन्यैर्जितमा
त्मीयकर्मभिः ॥ ४९ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ ततोऽमृतमयंवर्षमपमृत्युविनाशनम् ॥ इन्द्रःप्रासृजदाकाशाच्चितास्थानगतःप्रभुः ॥२५०॥ पुष्पवर्षंचसुमह
देवदुन्दुभिनिस्वनम् ॥ ततस्ततोवर्तमानेसमाजेदेवसंकुले ॥ २५१ ॥ समुत्तस्थौततःपुत्रोराज्ञस्तस्यमहात्मनः ॥ सुकुमारतनुःसुस्थःप्रसन्नेन्द्रिय

शवाभयमिवाविशन् ॥ ११४ ॥ निमीलितैश्चनयनैर्बंधुचिंतापथेस्थितः॥ ज्वलन्मांसवसामेदश्छमच्छमितसंकुलम् ॥ १५ ॥ अर्द्धदग्धाःशवाःश्या
माविकसदन्तपंक्तयः ॥ हसंत्येवाग्निमध्यस्थाःकायस्येयंदशात्विति ॥ १६ ॥ अग्नेश्चटचटाशब्दोवयसामस्थिपंक्तिषु ॥ बान्धवाक्रन्दशब्दश्चपु
ल्कसेषुप्रहर्षजः ॥ ॥ १७ ॥ गायतांभूतवेतालपिशाचगणरक्षसाम् ॥ श्रूयतेसुमहान्घोरःकल्पांतइवनिस्वनः ॥ १८ ॥ महामहिषकारीषगोशकृ
द्राशिसंकुलम् ॥ तदुत्थभस्मकूटैश्चवृतंसास्थिभिरुन्नतैः ॥ १९ ॥ नानोपहारस्रग्दीपकाकविक्षेपसंकुलम् ॥ अनेकशब्दबहुलंश्मशानंनरकायते ॥
॥ १२० ॥ सवह्निगर्भैरशिवैः शिवारुतैर्निनादितंभीषणरावगह्वरम् ॥ भयं भयस्याप्युपसंजनैर्भृशंश्मशानमाक्रन्दविरावदारुणम् ॥ २१ ॥ सरा
जातत्रसंप्राप्तोदुःखितःशोचनोद्यतः ॥ हाभृत्यामंत्रिणोविप्राःक्वतद्राज्यंविधेगतम् ॥ २२ ॥ हाशैब्येपुत्रहाबालमांत्यक्त्वामन्दभाग्यकम् ॥ विश्वामि
त्रस्यदोषेणगताःकुत्रापितेमम ॥ २३ ॥ इत्येवंचिन्तयंस्तत्रचण्डालोक्तंपुनः पुनः ॥ मलिनोरूक्षसर्वांगःकेशवान्गन्धवान्ध्वजी ॥ २४ ॥ लगुडी
कालकल्पश्चधावंश्चापिततस्ततः ॥ अस्मिञ्शवइदंमूल्यंप्राप्तंप्राप्स्यामिचाप्युत ॥ २५ ॥ इदंममइदंराज्ञेमुख्यचंडालकेतिवदम् ॥ इतिधावन्दिशो
राजाजीवन्योन्यन्तरंगतः ॥ २६ ॥ जीर्णकर्पटसुग्रन्थिकृतकन्थापरिग्रहः ॥ चिताभस्मरजोलिप्तमुखबाहूदरांघ्रिकः ॥ २७ ॥ नानामेदोवसामज्जा
लिप्तपाण्यंगुलिःश्वसन् ॥ नानाशवौदनकृताहारतृप्तिपरायणः ॥ २८ ॥ तदीयमाल्यसंश्लेषकृतमस्तकमण्डनः ॥ नरात्रौनदिवाशेतेहाहेतिप्रवद
न्मुहुः ॥ २९ ॥ एवंद्वादशमासास्तुनीताःशतसमोपमाः ॥ सकदाचिन्नृपश्रेष्ठः श्रान्तोबन्धुवियोगवान् ॥ १३० ॥ निद्राभिभूतोरूक्षाङ्गोनिश्चेष्टःसुप्त
एवच ॥ तत्रापिशयनीयेसदृष्टवानद्भुतंमहत् ॥ ३१ ॥ श्मशानाभ्याशयोगेनदैवस्यबलवत्तया ॥ अन्यदेहेनदत्त्वातुगुरवेगुरुदक्षिणाम् ॥ ३२ ॥ तदा
द्वादशवर्षाणिदुःखदानात्तुनिष्कृतिः ॥ आत्मानंसददर्शाथपुल्कसीगर्भसंभवम् ॥ ३३ ॥ तत्रस्थश्चाप्यसौराजासोऽचिन्तयदिदंतदा ॥ इतोनिष्क्रा
न्तमात्रोहिदानधर्मं करोम्यहम ॥ ३४ ॥ अनन्तरंसजातस्तुतदापुल्कसबालकः ॥ श्मशानमृतसंस्कारकरणेषुसदोद्यतः ॥ ३५ ॥ प्राप्तेतुसप्तमेवर्षे
श्मशानेऽथमृतोद्विजः ॥ आनीतो बन्धुभिर्दृष्टस्तेनतत्राधनोगुणी ॥ ३६ ॥ मूल्यार्थिनातुतेनापिपरिभूतास्तुब्राह्मणाः ॥ ऊचुस्तेब्राह्मणास्तत्रविश्वा
मित्रस्यचेष्टितम् ॥ ३७ ॥ पापिष्ठमशुभंकर्मकुरु त्वंपापकारक ॥ हरिश्चन्द्रःपुराराजाविश्वमित्रेणपुल्कसः ॥ ३८ ॥ कृतःपुण्यविनाशेनब्राह्मणस्वा
पनाशनात् ॥ यदानक्षमतेतेषांतैःसशप्तोरुषातदा ॥ ३९ ॥ गच्छत्वंनरकंघोरमधुनैवनराधम ॥ इत्युक्तमात्रेवचनेस्वप्नस्थःसनृपस्तदा ॥ १४० ॥
अपश्यद्यमदूतान्वैपाशहस्तान्भयावहान् ॥ तैःसंगृहीतमात्मानंनीयमानंतदाबलात् ॥१४१॥ पश्यतिस्मभृशंखिन्नोहामातःपितरद्यमे ॥ एवंवादीसन

वशंगतः ॥ ८७ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ तस्यैवंवदतःप्राप्तोविश्वामित्रस्तपोनिधिः ॥ कोपामर्षविवृत्ताक्षःप्राहचेदंनराधिपम् ॥ ८८ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥
चण्डालोऽयमनल्पंतेदातुंवित्तमुपस्थितः ॥ कस्मान्नदीयतेमह्यमशेषायज्ञदक्षिणा ॥ ८९ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ भगवन्सूर्यवंशोत्थमात्मानंवे
त्तिकौशिक ॥ कथंचण्डालदासत्वंगमिष्येवित्तकामुकः ॥ ९० ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ यदिचण्डालवित्तंत्वमात्मविक्रयजंमम ॥ नप्रदास्यसिकाले
नशप्स्यामित्वामसंशयम् ॥ ९१ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ हरिश्चन्द्रस्ततोराजाचिन्तावस्थितजीवितः ॥ प्रसीदेतिवदन्पादावृषेर्जग्राहविह्वलः ॥ ९२ ॥
दासोस्म्यार्त्तोऽस्मिभीतोस्मित्वद्भक्तश्चविशेषतः ॥ कुरुप्रसादंविप्रर्षेकष्टश्चण्डालसङ्करः ॥ ९३ ॥ भवेयंवित्तशेषेणसर्वकर्मकरोवशः ॥ तवैवमुनिशार्दूल
प्रेष्यश्चित्तानुवर्त्तकः ॥ ९४ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ यदिप्रेष्योममभवांश्चण्डालायततोमया ॥ दासभावमनुप्राप्तो दत्तोवित्तार्बुदेनवै ॥ ९५ ॥ ॥ हरिश्चन्द्र
उवाच ॥ ॥ यद्यसौशक्यतेविप्रःकौशिकःपरितोषितुम् ॥ ततोगृहाणमामद्यदासत्वंतेकरोम्यहम् ॥ ९६ ॥ चण्डालउवाच ॥ शतयोजनविस्तीर्णांना
नाग्रामैरलंकृताम् ॥ भूमिंरक्षामयींकृत्वादास्येहंकौशिकंप्रति ॥ ९७ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ एवमुक्तेतदातेनश्वपाकोहृष्टमानसः ॥ विश्वामित्रायतद्द्रव्यं
दत्त्वाबद्ध्वानरेश्वरम् ॥ ९८ ॥ दण्डप्रहारसंभ्रान्तमतीवव्याकुलेन्द्रियम् ॥ इष्टबंधुवियोगार्तमनयन्निजपक्कणम् ॥ ९९ ॥ हरिश्चन्द्रस्ततोराजावसंश्च
ण्डालपक्कणे ॥ प्रातर्मध्याह्नसमयेसायंचैतदगायत ॥ १०० ॥ बालांदीनमुखींदृष्ट्वाबालंदीनमुखंपुरः ॥ मांस्मरत्यसुखाविष्टामोचयिष्यतिनौनृ
पः ॥ १ ॥ उपात्तवित्तोविप्रायदत्त्वावित्तमतोधिकम् ॥ नसामांमृगशावाक्षीवेत्तिपापतरंकृतम् ॥ २ ॥ राज्यनाशःसुहृत्त्यागोभार्यातनयवि
क्रयः ॥ प्राप्ताचण्डालताचेयमहोदुःखपरंपरा ॥ ३ ॥ एवंसनिवसन्नित्यंसस्मारदयितंसुतम् ॥ भार्यांचात्मसमाविष्टांहृतसर्वस्वआतुरः ॥ ४ ॥ कस्य
चित्त्वथकालस्यमृतचैलापहारकः ॥ हरिश्चन्द्रोऽभवद्राजाश्मशानेतद्वशानुगः ॥ ५ ॥ चण्डालेनानुशिष्टश्चमृतचैलापहारिणा ॥ शवागमनमन्वि
च्छन्निहतिष्ठन्दिवानिशम् ॥ ६ ॥ इदंराज्ञेपिदेयश्चषड्भागंतुशवंप्रति ॥ त्रयस्तुममभागाःस्युर्द्वौभागौतववेतनम् ॥ ७ ॥ इतिप्रतिसमादिष्टोजगा
मशवमन्दिरम् ॥ दिशंतुदक्षिणांयत्रवाराणस्यांस्थितंतदा ॥ ८ ॥ श्मशानंघोरसंनादंशिवाशतसमाकुलम् ॥ शवमौलिसमाकीर्णंदुर्गंधबहुधूमकम्
॥ ९ ॥ पिशाचभूतवेतालडाकिनीयक्षसंकुलम् ॥ महागणमहाभूतरवकोलाहलायुतम् ॥ गृध्रगोमायुसंकीर्णंश्ववृन्दपरिवारितम् ॥ ११० ॥
अस्थिसंघातसंकीर्णमहादुर्गन्धसंकुलम् ॥ ११ ॥ ॥ नानामृतसुहृन्नादरौद्रकोलाहलायुतम् ॥ हापुत्रमित्रहाबन्धोभ्रातर्वत्सप्रियाद्यमे ॥ १२ ॥ हाप
तेभगिनिमातर्हामातुलपितामह ॥ मातामह पितःपौत्रक्कगतोऽस्येहिबान्धव ॥ ११३ ॥ इत्येवंवदतांयत्रध्वनिःसंश्रूयतेमहान् ॥ यत्रनेत्रैरनिमिषैः

रुयानांपरितोषोभिजायते ॥ त्रीणिश्राद्धेपवित्राणिदौहित्रंकुतुपस्तिलाः ॥ ६४ ॥ वर्ज्यानिचाहुर्विप्रेश्वकोपोध्वगमनंत्वरा ॥ राजतंचतथापात्रंशस्तं
श्राद्धेषुपुत्रक ॥ ६५ ॥ रजतस्यतथाकार्यंदर्शनंदानमेववा ॥ राजतेहिस्वधादुग्धापितृभिःश्रूयतेमही ॥ ६६ ॥ तस्मात्पितॄणांरजतमभीष्टंप्रीतिवर्धनम् ॥
॥ ६७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽलर्कानुशासनेश्राद्धकल्पोनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ मदालसोवाच ॥ अतःपरंशृणुष्वेमंपुत्रभक्त्यायदाहृतम् ॥
पितॄणांप्रीतयेयद्वद्वर्ज्यंवाप्रीतिकारकम् ॥ १ ॥ मासंतृप्तिःपितॄणांचहविष्यान्नेनजायते ॥ मासद्वयंमत्स्यमांसैस्तृप्तिंयांतिपितामहाः ॥ २ ॥ त्रीन्मासान्हा
रिणंमांसंविज्ञेयंपितृतृप्तये ॥ पुष्णातिचतुरोमासाञ्छशस्यपिशितंपितॄन् ॥ ३ ॥ शाकुनंपंचवैमासान्षण्मासान्सूकरामिषम् ॥ छागलंसप्तवैमासानै
णेयंचाष्टमासिकीम् ॥ ४ ॥ करोतितृप्तिंनववैरुरोर्मांसंनसंशयः ॥ गवयस्यामिषंतृप्तिंकरोतिदशमासिकीम् ॥ ५ ॥ तथैकादशमासांस्तुऔरभ्रंपितृतृप्ति
दम् ॥ संवत्सरंतथागव्यंपयःपायसमेववा ॥ ६ ॥ वार्ध्रीणसामिषंलोहंकालशाकंतथामधु ॥ दौहित्रामिषमन्यच्चदत्तमात्मकुलोद्भवैः ॥ ७ ॥ अनंतांवैप्रय
च्छंतितृप्तिंगौरीसुतस्तथा ॥ पितॄणांनात्रसंदेहोगयाश्राद्धंचपुत्रक ॥ ८ ॥ राजश्यामाकश्यामाकौतद्वच्चैवप्रशातिका ॥ नीवाराःपौष्कराश्चैववन्यानिपितृ
तृप्तये ॥ ९ ॥ यवव्रीहिसगोधूमतिलमुद्गाःससर्षपाः ॥ प्रियंगवःकोद्रवाश्चनिष्पावाश्चातिशोभनाः ॥ १० ॥ वर्ज्यामर्कटकाःश्राद्धेराजमाषास्तथाणवः ॥
विप्रूपिकामसूराश्चश्राद्धकर्मणिगर्हिताः ॥ ११ ॥ लशुनंगृंजनंचैवपलांडुःपिंडमूलकम् ॥ करंभंयानिचान्यानिहीनानिरसवर्णतः ॥ १२ ॥ गांधा
रिकमलांबूनिलवणान्यूषराणिच ॥ आरक्तायेचनिर्यासाःप्रत्यक्षलवणानिच ॥ १३ ॥ वर्जयेत्तानिवैश्राद्धेयच्चवाचानशस्यते ॥ यच्चाप्युत्कोचतः
प्राप्तंपतिताद्यदुपार्जितम् ॥ १४ ॥ अन्यायकन्याशुल्कोत्थंद्रव्यंचात्रविगर्हितम् ॥ दुर्गंधिफेनिलंचांबुतथैवाल्पतरोदकम् ॥ १५ ॥ नलभेद्यत्र
गौस्तृप्तिंनक्तंयच्चाप्युपाहृतम् ॥ यन्नसर्वापचोत्सृष्टंयच्चाभोज्यनिपानजम् ॥ १६ ॥ तद्वर्ज्यंसलिलंतातसदैवपितृकर्मणि ॥ मार्गमाविकमौष्ट्रंचसर्वमे
कशफंचयत् ॥ १७ ॥ माहिषंचामरंचैवधेन्वागोश्चाप्यनिर्दशम् ॥ पित्रर्थंमेप्रयच्छस्वेत्युक्त्वायच्चाप्युपाहृतम् ॥ १८ ॥ वर्जनीयंसदासद्भिस्तत्पयःश्रा
द्धकर्मणि ॥ वर्ज्याजंतुमतीरूक्षाक्षितिःप्लुष्टातथाग्निना ॥ १९ ॥ अनिष्टादुष्टशब्दोग्रादुर्गंधाश्राद्धकर्मणि ॥ कुलापमानकाःश्राद्धेव्यायुज्यकुलहिंस
काः ॥ २० ॥ कुलाधमोब्रह्महाचतथावैरोगिणोंत्यजाः ॥ नग्नाःपातकिनश्चैवघ्नंतिदृष्ट्यापितृक्रियाम् ॥ २१ ॥ अपुमानपविद्धश्चकुक्कुटोग्रामसूकरः ॥
श्वाचैवहंतिश्राद्धानियातुधानाश्चदर्शनात् ॥ २२ ॥ तस्मात्सुसंवृतोदद्यात्तिलैश्चविकिरेन्महीम् ॥ एवंरक्षाभवेच्छ्राद्धेकृतातातोभयोरपि ॥ २३ ॥ शावसू

१ उरभ्रोमेषकोवृष्णिरेडकोरोमशोहुडुः । २ त्रिःपिबंत्विन्द्रियक्षीणंश्वेतंवृद्धमजापतिम् । वार्ध्रीणसंतुतंप्राहुर्याज्ञिकाःश्राद्धकर्मणीति ।

तकिसंस्पृष्टंदीर्घरोगिभिरेवच ॥ पतितैर्मलिनैश्चैवपुष्णातिन पितामहान् ॥ २४ ॥ वर्जनीयंतथाश्राद्धेसदोदक्यादिदर्शनम् ॥ चंडशौंडसमाभाषायजमा
नेनचादरात् ॥ २५ ॥ केशकीटावपन्नंचतथाश्वभिरवेक्षितम् ॥ पूतिपर्युषितंचैववार्ताक्यभिषवांस्तथा ॥ २६ ॥ वर्जनीयाहिवैश्राद्धेतथावस्त्रानलाहृ
तम् ॥ श्रद्धयापरयादत्तंपितृणांनामगोत्रतः ॥ २७ ॥ यदाहाराश्चतेजातास्तदाहारत्वमेतितत् ॥ तस्माच्छ्रद्धायुतंपात्रेयच्छत्वंपितृकर्मणि ॥ २८ ॥
तथातच्चैवदातव्यंपितॄणांतृप्तिमिच्छता ॥ योगिनश्चसदाश्राद्धेभोजनीयाविपश्चिता ॥ २९ ॥ योगाधाराहिपितरस्तस्मात्तान्भोजयेत्सदा ॥ ब्राह्मणानां
सहस्रस्ययोगीत्वग्रासनीयदि ॥ ३० ॥ यजमानंचभोक्तृंश्चनौरिवांभसितारयेत् ॥ पितृगाथास्तथैवात्रश्रूयंतेब्रह्मवादिभिः ॥ ३१ ॥ यागीताःपितृ
भिःपूर्वमैलस्यासन्महीपतेः ॥ कदानःसंततावग्र्यःकस्यचिद्भवितासुतः ॥ ३२ ॥ योयोगिभुक्तशेषान्नैर्भुविपिंडंप्रदास्यति ॥ गयायामथवापिंडं
खड्गमांसंमहाहविः ॥ ३३ ॥ कालशाकंतिलाढ्यंवाकृसरंमासतृप्तये ॥ वैश्वदेव्यंचसौम्यंचखड्गमांसंपरंहविः ॥ ३४ ॥ विषाणवर्ज्यखड्गाप्यामासू
र्यान्नाशयामहे ॥ तथावर्षत्रयोदश्यांमघासुचयथाविधि ॥ ३५ ॥ मधुसर्पिःसमायुक्तंपायसंदक्षिणायने ॥ तस्मात्संपूजयेद्भक्त्यास्वपितॄन्यतमा
नसः ॥ कामानभीप्सन्सकलान्पापाच्चात्मविमोचनम ॥ ३६ ॥ वसून्रुद्रांस्तथादित्यान्नक्षत्रग्रहतारकाः ॥ प्रीणयंतिमनुष्याणांपितरःश्राद्धत
र्पिताः ॥ ३७ ॥ आयुःप्रजाधनंविद्यांस्वर्गमोक्षंसुखानिच ॥ प्रयच्छंतितथाराज्यंपितरःश्राद्धतर्पिताः ॥ ३८ ॥ एतत्तेकथितंपुत्रश्राद्धकर्मयथोदि
तम् ॥ काम्यानांश्रूयतांवत्सश्राद्धानांतिथिकीर्त्तनम् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराणेऽलर्कानुशासनेश्राद्धकल्पोनामैकोनत्रिंशोध्यायः ॥ २९ ॥
॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ प्रतिपद्धनलाभायद्वितीयाद्विपदप्रदा ॥ वरार्थिनीतृतीयातुचतुर्थीशत्रुनाशिनी ॥ १ ॥ श्रियंप्राप्नोतिपंचम्यांषष्ठ्यांपूज्यो
भवेन्नरः ॥ राजाधिपत्यंसततम्यामष्टम्यांवृद्धिमुत्तमाम् ॥ २ ॥ स्त्रियोनवम्यांप्राप्नोतिदशम्यांपूर्णकामताम् ॥ वेदांस्तथाप्नुयात्सर्वानेकादश्यांक्रिया
परः ॥ ३ ॥ द्वादश्यांजयलाभंचप्राप्नोतिपितृपूजकः ॥ प्रजांबुद्धिंपशून्वृद्धिंस्वातंत्र्यंपुष्टिमुत्तमाम् ॥ ४ ॥ दीर्घमायुस्तथैश्वर्यंकुर्वाणस्तुत्रयोदशीम् ॥
अवाप्नोतिनसंदेहोश्राद्धंश्रद्धापरोनरः ॥ ५ ॥ यथासंभावितान्नेनश्रद्धासंपत्समन्वितः ॥ विकृत्यापितरोयस्यमृताःशस्त्रेणवाहताः ॥ ६ ॥ तेनकार्यं
चतुर्दश्यांतेषांतृप्तिमभीप्सता ॥ श्राद्धंकुर्वन्नमावास्यांयत्नेनपुरुषःशुचिः ॥ ७ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिस्वर्गंचानंत्यमश्नुते ॥ कृत्तिकासुपितॄनर्चन्स्व
र्गंप्राप्नोतिमानवः ॥ ८ ॥ अपत्यकामोरोहिण्यांसौम्येतेजस्वितांलभेत् ॥ शौर्यमार्द्रासुचाप्नोतिक्षेत्रादिचपुनर्वसौ ॥ ९ ॥ पुष्टिंपुष्येसदाभ्यर्च्याआ
श्लेषासुवरान्सुतान् ॥ मघासुस्वजनश्रैष्ठ्यं सौभाग्यंफाल्गुनीषुच ॥ १० ॥ प्रदानशीलोभवतिसापत्यश्चोत्तरासुवै ॥ प्रयातिश्रेष्ठतांसत्सुहस्तेश्राद्धप्रदो

नरः ॥ ११ ॥ रूपयुक्तस्तुचित्रासुतथापत्यान्यवाप्नुयात् ॥ वाणिज्यलाभदास्वातिर्विशाखापुत्रकामदा ॥ १२ ॥ कुर्वंतश्चानुराधासुलभंतेचक्रवर्ति
ताम् ॥ आधिपत्यंचज्येष्ठासुमूलेचारोग्यमुत्तमम् ॥१३॥ आषाढासुयशःप्राप्तिरुत्तरासुविशोकताम् ॥ श्रवणेनशुभाँल्लोकान्धनिष्ठासुधनंमहत्॥१४॥
वेदविद्याचाभिजितिभिषक्सिद्धिंचवारुणे ॥ अजाविकंप्रोष्ठपदेविद्यागावस्तथोत्तरे ॥ १५ ॥ रेवतीषुतथाकुप्यमाश्विनीषुतुरंगमान् ॥ श्राद्धंकुर्वंस्तथाप्नो
तिभरणीष्वायुरुत्तमम् ॥ १६ ॥ तस्मात्काम्यानिकुर्वीतऋक्षेष्वेतेषुतत्त्ववित् ॥ १७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमदालसोपाख्यानेऽलर्कानुशासने
श्राद्धकल्पोनामत्रिंशोध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ एवंपुत्रगृहस्थेनदेवताःपितरस्तथा ॥ संपूज्यहव्यकव्याभ्यामन्नेनातिथिबांधवाः ॥१॥
भूतानिभृत्याविकलाःपशुपक्षिपिपीलिकाः ॥ भिक्षवोयाचमानास्तुयेचान्येवसतागृहे ॥ २ ॥ सदाचारवतातातसाधुनागृहमेधिना ॥ पापंभुंक्तेसमुल्लं
घ्यनित्यनैमित्तिकीःक्रियाः ॥३॥ ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ कथितंमेत्वयामातर्नित्यनैमित्तिकंचयत् ॥ नित्यनैमित्तिकंचैवत्रिविधंकर्मपौरुषम् ॥ ४ ॥
सदाचारमहंश्रोतुमिच्छामिकुलनंदिनि ॥ यंकुर्वन्सुखमाप्नोतिपरत्रेहचमानवः ॥ ५ ॥ मदालसोवाच ॥ गृहस्थेनसदाकार्यमाचारपरिपालनम् ॥
नह्याचारविहीनस्यसुखमत्रपरत्रवा ॥६॥ यज्ञदानतपांसीहपुरुषस्यनभूतये ॥ भवंतियःसदाचारंसमुल्लंघ्यप्रवर्त्तते ॥ ७ ॥ दुराचारोहिपुरुषोनेहायुर्विं
दतेमहत् ॥ कार्योयत्नःसदाचारेआचारोहंत्यलक्षणम् ॥ ८ ॥ तस्यस्वरूपंवक्ष्यामिसदाचारस्यपुत्रक ॥ समाहितमनाःश्रुत्वातथैवपरिपालय ॥ ९ ॥
त्रिवर्गसाधनेयत्नःकर्त्तव्योगृहमेधिना ॥ तत्संसिद्धौगृहस्थस्यसिद्धिरत्रपरत्रच ॥ १० ॥ पादेनार्थस्यपारत्र्यंकुर्यात्संचयमात्मवान् ॥ अर्धेनचात्म
भरणंनित्यनैमित्तिकान्वितम् ॥ ११ ॥ पादंचात्मार्थमायस्यमूलभूतंविवर्द्धयेत् ॥ एवमाचारतःपुत्रअर्थःसाफल्यमृच्छति ॥ १२ ॥ तद्वत्पापनिषेधा
र्थंधर्मःकार्योविपश्चिता ॥ परत्रार्थंतथाचान्यःकाम्योत्रैवफलप्रदः ॥१३ ॥ प्रत्यवायभयात्कामस्तथान्यश्चाविरोधवान् ॥ द्विधाकामोनिगदितस्त्रिवर्ग
स्याविरोधतः ॥१४॥ परस्परानुबंधांश्चसर्वानेतान्विचिंतयेत् ॥ विपरीतानुबंधांश्चधर्मादींस्तान्छृणुष्वमे ॥ १५ ॥ धर्मोधर्मानुबंधार्थोधर्मोनात्मार्थवा
धकः ॥ उभाभ्यांचद्विधाकामस्तेनतौचद्विधापुनः ॥ १६ ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेबुध्येतधर्मार्थौचानुचिंतयेत् ॥ कायक्लेशांश्चतन्मूलान्वेदतत्त्वार्थमेवच ॥१७॥
उत्थायावश्यकंकृत्वाकृतशौचःसमाहितः ॥ समुत्थायतथाचम्यप्राङ्मुखोनियतःशुचिः ॥ १८ ॥ पूर्वांसंध्यांसनक्षत्रांपश्चिमांसदिवाकराम् ॥ उपा
सीतयथान्यायंनैनांजह्यादनापदि ॥ १९ ॥ असत्प्रलापमनृतंवाक्पारुष्यंचवर्जयेत् ॥ असच्छास्त्रमसद्वादमसत्सेवांचपुत्रक ॥ २० ॥ सायंप्रातस्त
थाहोमंकुर्वीतनियतात्मवान् ॥ नोदयास्तमयेबिंबमुदीक्षेतविवस्वतः ॥ २१ ॥ केशप्रसाधनादर्शदर्शनंदंतधावनम् ॥ पूर्वाह्णएवकुर्वीतदेवतानांचतर्प

णम् ॥ २२ ॥ ग्रामावसथतीर्थानांक्षेत्राणांचैववर्त्मनि ॥ नमूत्रमनुतिष्ठेतनकृष्टेनचगोव्रजे ॥२३॥ नग्नांपरस्त्रियंनेक्षेन्नपश्येदात्मनःशकृत् ॥ उदक्या
दर्शनंस्पर्शोवर्ज्यसंभाषणंतथा ॥ २४ ॥ नाप्सुमूत्रंपुरीषंवानिष्ठीवंनसमाचारेत् ॥ नाधितिष्ठेच्छकृन्मूत्रंकेशभस्मकपालिकाः ॥ २५ ॥ तुषांगारा
स्थिचूर्णानिरजोवस्त्राणिकानिचित् ॥ नाधितिष्ठेत्तथाप्राज्ञःपथिपत्राणिवाभुवि ॥ २६ ॥ पितृदेवमनुष्याणांभूतानांचतथार्चनम् ॥ कृत्वाविभवतःप
श्चाद्गृहस्थोभोक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवास्वाचांतोवाग्यतःशुचिः ॥ भुंजीतान्नंचतच्चित्तोह्यंतर्जानुःसदानरः ॥ २८ ॥ उपघातमृते
दोषंनान्नस्योदीरयेद्बुधः ॥ प्रत्यक्षंलवणंवर्ज्यमन्नमत्युष्णमेवच ॥ २९ ॥ नगच्छन्नैवतिष्ठन्वैविण्मूत्रोत्सर्गमाचरन् ॥ कुर्वीतनैवचाचामेन्नकिंचिदपिभ
क्षयेत् ॥ ३० ॥ उच्छिष्टोनालपेत्किंचित्स्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ गांब्राह्मणंतथाचाग्निंस्वमूर्धानंचनस्पृशेत् ॥ ३१ ॥ नचपश्येद्रविंनेन्दुंननक्षत्राणिका
मतः ॥ भिन्नासनंतथाशय्यांभाजनंचविवर्जयेत् ॥ ३२ ॥ गुरूणामासनंदेयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् ॥ अनुकूलंतथालापमभिवादनपूर्वकम् ॥३३॥
तथानुगमनंकुर्यात्प्रतिकूलंनसंलपेत् ॥ नैकवस्त्रश्चभुञ्जीतनकुर्याद्देवतार्चनम् ॥ ३४ ॥ नगर्हयेद्द्विजान्नाग्नौमेहंकुर्वीतबुद्धिमान् ॥ नस्नायीतनरोनग्नोन
शयीतकदाचन ॥ ३५ ॥ नपाणिभ्यामुभाभ्यांचकण्डूयेतशिरस्तथा ॥ नचाभीक्ष्णंशिरःस्नानंकार्यंनिष्कारणंनरैः ॥ ३६ ॥ शिरःस्नातश्चतैलेननाङ्गं
किंचिदपिस्पृशेत् ॥ अनध्यायेषुसर्वेषुस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥३७॥ ब्राह्मणानलगोसूर्यान्नमेहेतकदाचन ॥ उदङ्मुखोदिवारात्रावुत्सर्गंदक्षिणामुखः
॥ ३८ ॥ आबाधासुयथाकामंकुर्यान्मूत्रपुरीषयोः ॥ दुष्कृतंनगुरोर्ब्रूयात्क्रुद्धंचैनंप्रसादयेत् ॥ ३९ ॥ परीवादंनशृणुयादन्येषामपिकुर्वताम् ॥ पन्थादे
योब्राह्मणानांराज्ञोदुःखातुरस्यच ॥४०॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारार्त्तस्ययवीयसः ॥ मूकान्धबधिराणांचमत्तस्योन्मत्तकस्यच ॥ ४१ ॥ पुंश्चल्या
कृतवैरस्यबालस्यपतितस्यच ॥ देवालयंचैत्यतरुंतथैवचचतुष्पथम् ॥ ४२ ॥ विद्याधिकंगुरुंचैवबुधःकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ उपानद्वस्त्रमाल्यादिधृतमन्यै
र्नधारयेत ॥ ४३ ॥ उपवीतमलंकारंकरकंचैववर्जयेत ॥ प्रशस्तानिचकर्माणिकुर्वाणादीर्घजीविनः ॥४४॥ चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपञ्चदश्यांचपर्वसु ॥
तैलाभ्यङ्गंतथाभोगंयोषितश्चविवर्जयेत् ॥४५॥ नक्षिप्तपादजङ्घश्चप्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन ॥ नचापिविक्षिपेत्पादौपादंपादेननाक्रमेत् ॥४६॥ मर्माभिघातमा
क्रोशंपैशुन्यंचविवर्जयेत् ॥ दम्भाभिमानतैक्ष्ण्यानिनकुर्वीतविचक्षणः ॥४७॥ मूर्खोन्मत्तव्यसनिनोविरूपान्मायिनस्तथा ॥ न्यूनाङ्गांश्चाधिकाङ्गां ॥ ३८ ॥
श्चनोपहासेनदूषयेत् ॥ परस्यदण्डंनोद्यच्छेच्छिक्षार्थंपुत्रशिष्ययोः ॥४८॥ तद्वन्नोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्रम्यचासनम् ॥ संयावंकृसरंमांसंनात्मार्थमुपसा
धयेत् ॥ ४९ ॥ सायंप्रातश्चभोक्तव्यंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवावाग्यतोदन्तधावनम् ॥५०॥ कुर्वीतसततंवत्सवर्जयेद्वर्ज्यवीरुधः ॥

नकांश्चिद्भेदेनपार्थिवान् ॥ साम्नैवान्यान्वशंनिन्येनिभृतास्तस्ययेऽभवन् ॥ १७ ॥ ततःसोऽल्पबलोराजापरचक्रावपीडितः ॥ कोशक्षयमवापोच्चैः
पुरंचारुध्यतारिणा ॥ १८ ॥ इत्थंसंपीड्यमानस्तुक्षीणकोशोदिनेदिने ॥ विषादमागात्परमंव्याकुलत्वंचचेतसः ॥ १९ ॥ आर्तिंसपरमांप्राप्यततस्त
स्मारांगुलीयकम् ॥ यदुद्दिश्यपुराप्राहमातातस्यमदालसा ॥ २० ॥ ततःस्नातःशुचिर्भूत्वावाचयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ निष्कृष्यशासनंतस्माद्ददृशे
प्रस्फुटाक्षरम् ॥ २१ ॥ तत्रैवलिखितंमात्रावाचयामासपार्थिवः ॥ प्रकाशपुलकांगोऽसौप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ २२ ॥ संगःसर्वात्मनात्याज्यःसचे
त्यक्तुंनशक्यते ॥ ससद्भिःसहकर्त्तव्यःसतांसंगोहिभेषजम् ॥ २३ ॥ कामःसर्वात्मनाहेयोहातुंचेच्छक्यतेनसः ॥ मुमुक्षांप्रतितत्कार्यंसैवतस्यापिभेष
जम् ॥ २४ ॥ वाचयित्वातुवहुशोनृणांश्रेयःकथंत्विति ॥ मुमुक्षयेतिनिश्चित्यसाचतत्सङ्गतोयतः ॥ २५ ॥ ततःससाधुसम्पर्कंचिन्तयन्पृथिवीप
तिः ॥ दत्तात्रेयंमहाभागमगच्छत्परमार्तिमान् ॥ २६ ॥ तंसमेत्यमहात्मानमकल्मषमसङ्गिनम् ॥ प्रणिपत्याभिसम्पूज्ययथान्यायमभाषत ॥ २७ ॥
ब्रह्मन्कुरुप्रसादंमेशरण्यःशरणार्थिनाम् ॥ दुःखापहारंकुरुमेदुःखार्त्तस्यातिकामिनः ॥ २८ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दुःखापहारमद्यैवकरोमि
तवपार्थिव ॥ सत्यंब्रूहिकिमर्थंतेदुःखंतत्पृथिवीपते ॥ २९ ॥ कस्यत्वंकस्यवादुःखंतत्त्वमेवंविचार्यताम् ॥ अंगान्यंगिनिरंगंचसर्वांगानिविचिंतय ॥
॥ ३० ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इत्युक्तश्चिन्तयामाससराजातेनधीमता ॥ त्रिविधस्यापिदुःखस्यस्थानमात्मानमेवच ॥ ३१ ॥ सविमृश्यचिरंराजापु
नःपुनरुदारधीः ॥ आत्मानमात्मनाधीरःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ ३२ ॥ नाहमुर्वीनसलिलंनज्योतिरनिलोनच ॥ नाकाशंकिंतुशारीरंसमेत्यसुख
मिष्यते ॥ ३३ ॥ न्यूनातिरिक्ततांयातिपञ्चकेऽस्मिन्सुखासुखम् ॥ यदिस्यान्ममकिंनस्यादन्यस्थेऽपिहितंमयि ॥ ३४ ॥ नित्यप्रभूतसद्भावेन्यूना
धिक्यान्नतोन्नते ॥ तथाचममतात्यक्तोविशेषेणोपलभ्यते ॥ ३५ ॥ तन्मात्रावस्थितेसूक्ष्मेतृतीयांशेचपश्यतः ॥ तथैवभूतसद्भावंशारीरंकिंसुखासु
खम् ॥ ३६ ॥ मनस्यवस्थितंदुःखंसुखंवामानसंचयत् ॥ यतस्ततोनमेदुःखंसुखंवानह्यहंमनः ॥ ३७ ॥ नाहङ्कारोनचमनोबुद्धिर्नाहंयतस्ततः ॥
अन्तःकरणजंदुःखंपारक्यंममतत्कथम् ॥ ३८ ॥ नाहंशरीरंनमनोयतोऽहंपृथक्छरीरान्मनसस्तथाहम् ॥ तत्सन्तुचेतस्यथवापिदेहेसुखानिदुःखानि
चकिंममात्र ॥ ३९ ॥ राज्यस्यवांछांकुरुतेऽग्रजोऽस्यदेहस्यचेत्पंचमयःसराशिः ॥ गुणप्रवृत्त्याममकिंनुतत्रतत्स्थःसचाहंचशरीरतोऽन्यः ॥ ४० ॥
नयस्यहस्तादिकमप्यशेषंमांसंनचास्थीनिशिराविभागः ॥ कस्तस्यनागाश्वरथादिकोशैःस्वल्पोपि सम्बन्धइहास्तिपुंसः ॥ ४१ ॥ तस्मान्नमेऽरि ॥ ४२ ॥
र्नचमेऽस्तिदुःखंनमेसुखंनापिपुरंनकोशम् ॥ नचाश्वनागादिबलंनतस्यनान्यस्यवाकस्यचिदाममास्ति ॥ ४२ ॥ यथाघटीकुम्भकमण्डलुस्थमा

णम् ॥ २२ ॥ ग्रामावसथतीर्थानांक्षेत्राणांचैववर्त्मनि ॥ नमूत्रमनुतिष्ठेतनकृष्टेनचगोव्रजे ॥२३॥ नग्नांपरस्त्रियंनेक्षेन्नपश्येदात्मनःशकृत् ॥ उदक्या
दर्शनंस्पर्शोवर्ज्यःसंभाषणंतथा ॥ २४ ॥ नाप्सुमूत्रंपुरीषंवानिष्ठीवनंसमाचरेत् ॥ नाधितिष्ठेच्छकृन्मूत्रंकेशभस्मकपालिकाः ॥ २५ ॥ तुषांगारा
स्थिचूर्णानिरज्जोवस्त्राणिकानिचित् ॥ नाधितिष्ठेत्तथाप्राज्ञःपथिपत्राणिवाभुवि ॥ २६ ॥ पितृदेवमनुष्याणांभूतानांचतथार्चनम् ॥ कृत्वाविभवतःप
श्चाद्गृहस्थोभोक्तुमर्हति ॥ २७ ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवास्वाचांतोवाग्यतःशुचिः ॥ भुंजीतान्नंचतच्चित्तोह्यंतर्जानुःसदानरः ॥ २८ ॥ उपघातमृते
दोषंनान्नस्योदीरयेद्बुधः ॥ प्रत्यक्षंलवणंवर्ज्यमन्नमत्युष्णमेवच ॥ २९ ॥ नगच्छन्नैवतिष्ठन्वैविण्मूत्रोत्सर्गमाचरन् ॥ कुर्वीतनैवचाचामेन्नकिंचिदपिभ
क्षयेत् ॥ ३० ॥ उच्छिष्टोनालपेत्किंचित्स्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ गांब्राह्मणंतथाचाग्निंस्वमूर्धानंचनस्पृशेत् ॥ ३१ ॥ नचपश्येद्रविंनेन्दुंननक्षत्राणिका
मतः ॥ भिन्नासनंतथाशय्यांभाजनंचविवर्जयेत् ॥ ३२ ॥ गुरूणामासनंदेयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् ॥ अनुकूलंतथालापमभिवादनपूर्वकम् ॥३३॥
तथानुगमनंकुर्यात्प्रतिकूलंनसंलपेत् ॥ नैकवस्त्रश्चभुञ्जीतनकुर्याद्देवतार्चनम् ॥ ३४ ॥ नगर्हयेद्द्विजान्नाग्नौमेहंकुर्वीतबुद्धिमान् ॥ नस्नायीतनरोनग्नोन
शयीतकदाचन ॥ ३५ ॥ नपाणिभ्यामुभाभ्यांचकण्डूयेतशिरस्तथा ॥ नचाभीक्ष्णंशिरःस्नानंकार्यंनिष्कारणंनरैः ॥ ३६ ॥ शिरःस्नातश्चतैलेननाङ्गं
किंचिदपिस्पृशेत् ॥ अनध्यायेषुसर्वेषुस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥३७॥ ब्राह्मणानलगोसूर्यान्नमेहेतकदाचन ॥ उदङ्मुखोदिवारात्रावुत्सर्गंदक्षिणामुखः
॥ ३८ ॥ आबाधासुयथाकामंकुर्यान्मूत्रपुरीषयोः ॥ दुष्कृतंनगुरोर्ब्रूयात्क्रुद्धंचैनंप्रसादयेत् ॥ ३९ ॥ परीवादंनशृणुयादन्येषामपिकुर्वताम् ॥ पन्थादे
योब्राह्मणानांराज्ञोदुःखातुरस्यच ॥४०॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारार्त्तस्ययवीयसः ॥ मूकान्धबधिराणांचमत्तस्योन्मत्तकस्यच ॥ ४१ ॥ पुंश्चल्या
कृतवैरस्यबालस्यपतितस्यच ॥ देवालयंचैत्यतरुंतथैवचचतुष्पथम् ॥ ४२ ॥ विद्याधिकंगुरुंचैवबुधःकुर्यात्प्रदक्षिणम् ॥ उपानद्वस्त्रमाल्यादिधृतमन्यै
र्नधारयेत ॥ ४३ ॥ उपवीतमलंकारंकरकंचैववर्जयेत ॥ प्रशस्तानिचकर्माणिकुर्वाणादीर्घजीविनः ॥४४॥ चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपञ्चदश्यांचपर्वसु ॥
तैलाभ्यङ्गंतथाभोगंयोषितश्चविवर्जयेत् ॥४५॥ नक्षिप्तपादजङ्घश्चप्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन ॥ नचापिविक्षिपेत्पादौपादंपादेननाक्रमेत् ॥४६॥ मर्माभिघातमा
क्रोशंपैशुन्यंचविवर्जयेत् ॥ दम्भाभिमानतैक्ष्ण्यानिनकुर्वीतविचक्षणः ॥४७॥ मूर्खोन्मत्तव्यसनिनोविरूपान्मायिनस्तथा ॥ न्यूनाङ्गांश्चाधिकाङ्गां ॥ ३८ ॥
श्चनोपहासेनदूषयेत् ॥ परस्यदण्डंनोद्यच्छेच्छिक्षार्थंपुत्रशिष्ययोः ॥४८॥ तद्वन्नोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्रम्यचासनम् ॥ संयावंकृसरंमांसंनात्मार्थमुपसा
धयेत् ॥ ४९॥ सायंप्रातश्चभोक्तव्यंकृत्वाचातिथिपूजनम् ॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवावाग्यतोदन्तधावनम् ॥५०॥ कुर्वीतसततंवत्सवर्जयेद्वर्ज्यवीरुधः॥

धर्मवित् ॥४१॥ संस्पृश्यशुध्यतेस्नानादुदक्याग्रामसूकरौ ॥ तद्वच्चसूतिकाशौचदूपितौपुरुषावपि ॥ ४२ ॥ (अंतः परंशृणुष्वत्वंस्त्रीधर्मान्ननुविस्तरात् ॥
उदुंबरेवसेन्नित्यंभवानीसर्वदेवता ॥ ४३ ॥ ततःसाप्रत्यहंपूज्यागन्धपुष्पाक्षतादिभिः॥ अशून्यादेहलीकार्याप्रातःकालेविशेषतः ॥ ४४ ॥ यस्यशून्याभ
वेत्सातुशून्यंतस्यकुलंभवेत् ॥ पादस्यस्पर्शनंतत्रअसंपूज्यचलंघनम् ॥ कुर्वन्नरकमाप्नोतितस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ ४५ ॥ प्रातःकालेस्त्रियाकार्यंगोमयेना
नुलेपनम् ॥ प्रत्यहंसदनेतस्मान्नैवदुःखानिपश्यति ॥ ४६ ॥ स्पृशंतिरश्मयोयस्यगृहंसंमार्जनादृते ॥ भवन्तिविमुखास्तस्यपितरोदेवमातरः ॥ ४७ ॥
निशायाःपश्चिमेयामेधान्यसंस्करणादिकम् ॥ कुरुतेयातुमोहेनवंध्याजन्मनिजन्मनि ॥ ४८ ॥ सन्ध्याकालेतुसम्प्राप्तेमार्जनंनकरोतिया ॥ भर्तृहीं
नाभवेत्सातुनिःस्वाजन्मनिजन्मनि ॥ ४९ ॥ अकृतस्वस्तिकांयातुकामलिप्तांचमेदिनीम् ॥ तस्याःस्त्रियाविनश्यन्तिवित्तमायुर्यशस्तथा ॥ ५० ॥
मार्जनीचुल्लिकाष्ठीवद्दृषदश्चोपलंतथा ॥ नाक्रमेदंघ्रिणाजातुपुत्रदारधनक्षयात् ॥ ५१ ॥ उलूखलंचमुसलंतथाचैवतुघर्षणम् ॥ पदाक्रमणात्पापीयान्नाप्नो
त्येवोत्तमांगतिम् ॥ ५२ ॥ भिन्नासनंयोगपट्टंतथैवमृगचर्मच ॥ कृष्णाविकंतथातातवर्जयेत्पुत्रवान्गृही ॥ ५३ ॥ दक्षिणाभिमुखोयस्तुविदिक्संमुख
एवच ॥ केशान्संस्कुरुतेमर्त्योधननाशंचविन्दति ॥५४॥ अनूढस्तुनकुर्वीतमुक्त्वादन्तविशोधनम् ॥ पादुकारोहणंचैवतिलैश्चापिसतर्पणम् ॥ ५५ ॥
नजीवत्पितृकःकुर्यादर्धकक्षोत्तरीयकम् ॥ दर्शश्राद्धंनकुर्वीतदर्शस्नानंकथंचन ॥५६॥ पादुकारोहणंचैवयोगपट्टकमेवच ॥ नजीवत्पितृकःकुर्याद्द्वया
श्राद्धंतथैवच ॥५७॥ दीपभांडमयीच्छायाबिभीतककुरंटजा ॥ वर्जनीयासदापुत्रयदिजीवितुमिच्छसि ॥५८॥ अधोवस्त्रेणयोवायुंकुरुतेशिरसिद्विज ॥
स्थालेनचर्मशूर्पाभ्यांसुकृतंतस्यनश्यति ॥५९॥) ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भवत्याकीर्तिताभोज्यायएतेसूतिकादयः ॥ अमीषांश्रोतुमिच्छामितत्त्वतो
लक्षणानिहं ॥ ६० ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ ब्राह्मणीब्राह्मणस्येहयावरोधत्वमागता ॥ तावुभौसूतिकेत्युक्तौतयोरन्नंविगर्हितम् ॥ ६१ ॥ नजुहो
त्युचितेकालेनाश्नातिनददातिच ॥ पितृदेवार्चनाद्धीनःषंढःसपरिगीयते ॥ ६२ ॥ दंभार्थेयजतेयश्चतप्यतेचतपस्तथा ॥ नपरार्थमिहेत्युक्तःसमार्जा
रःस्मृतोबुधैः ॥ ६३ ॥ विभवेसतिनैवात्तिनददातिजुहोतिच ॥ तमाहुराखुतस्यान्नमुक्त्वाकृच्छ्रेणशुद्ध्यति ॥ ६४ ॥ सभागतानांमर्त्यानांपक्षपातंसमा
श्रयेत् ॥ तमाहुःकुक्कुटंदेवास्तस्याप्यन्नंविगर्हितम् ॥६५॥ स्वधर्मंयःसमुच्छिद्यपरधर्मंसमाश्रयेत् ॥ अनापदिसविद्वद्भिःपतितःपरिकीर्तितः ॥ ६६ ॥
देवत्यागीगुरुत्यागीगुरुपत्न्युज्झकस्तथा ॥ गोब्राह्मणस्त्रीवधकृदपविद्धंःप्रचक्षते॥ येषांकुलेनवेदोस्तिनशास्त्रंनैवचव्रतम् ॥६७॥ तेनग्नाःकीर्तिताःसद्भि

१ इतो 'अलर्कउवाच' इत्यतः प्राक् एकस्मिन्नेव जीर्णपुस्तके पद्यान्युपलभ्यन्ते ।

स्तेषामन्नंविगर्हितम् ॥६८॥ आशाकर्त्तुस्त्वदाताचदातुश्चप्रतिषेधकः॥ शरणागतंयस्त्यजतिसचांडालोनराधमः ॥६९॥ योबांधवैःपरित्यक्तःसाधुभि
र्ब्राह्मणैरपि ॥ कुंडाशीयश्चतस्यान्नंभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् ॥ ७० ॥ योनित्यकर्मणोहानिंकुर्यान्नैमित्तिकस्यच ॥ भुक्त्वान्नंतस्यशुद्ध्यैचत्रिरात्रोपोषि
तोनरः ॥ ७१ ॥ यस्यचानुदिनंहानिर्गृहेनित्यस्यकर्मणः ॥ यश्चब्राह्मणसन्त्यक्तःकिल्बिषीसनराधमः ॥ ७२ ॥ नित्यस्यकर्मणोहानिंनकुर्वीतक
दाचन ॥ तस्यत्वकरणेबन्धःकेवलंमृतजन्मसु ॥ ७३ ॥ दशाहंब्राह्मणस्तिष्ठेद्दानहोमादिवर्जितः ॥ क्षत्रियोद्वादशाहंचवैश्योमासार्द्धमेवच ॥ ७४ ॥
शूद्रस्तुमासमासीतनित्यकर्मविवर्जितः ॥ रोगगृहादिविधिनानित्यकर्मविधिच्युतः ॥ ७५ ॥ पादकृच्छ्रंततःकृत्वागांदत्त्वाशुद्धिमाप्नुयात् ॥ ततःपरं
निजंकर्मकुर्युःसर्वेयथोदितम् ॥ ७६ ॥ प्रेतायसलिलंदेयंबहिर्गेहाच्चगोत्रिकैः ॥ प्रथमेऽह्नितृतीयेवासप्तमेनवमेतथा ॥ ७७ ॥ भस्मास्थिचयनंकार्यंच
तुर्थेगोत्रिकैर्दिने ॥ ऊर्ध्वंसंचयनात्तेषामङ्गस्पर्शोविधीयते॥७८॥ सोदकैस्तुक्रियाःसर्वाःकार्याःसंचयनात्परम् ॥ स्पर्शएवसपिण्डानांमृताहनितथोभ
योः ॥७९॥ वृक्षाहिगोदंष्ट्रिशस्त्रतोयोद्बंधनवह्निषु ॥विषप्रपातादिमृतेप्रायोनाशकयोरपि॥८०॥बालेदेशान्तरस्थेचतथाप्रव्रजितेमृते ॥ सद्यःशौचमथा
न्यैश्चत्र्यहमुक्तमशौचकम् ॥८१॥ नैवोर्ध्वदैहिकंकार्यंनचकार्योदकक्रिया॥गर्भस्रावेतदेवोक्तंपूर्णकालेनशुध्यति ॥८२॥ ब्राह्मणानामहोरात्रंक्षत्रियाणां
दिनत्रयम् ॥ षड्रात्रमपिवैश्यानांशूद्राणांद्वादशाह्निकम् ॥८३॥ सपिण्डानांसपिण्डस्तुमृतेऽन्यस्मिन्मृतोयदि ॥ पूर्वाशौचसमाख्यातैःकार्यातस्यदि
नैःक्रिया ॥८४॥ एषएवविधिर्दृष्टोजन्मन्यपिहिसूतके॥ सपिण्डानांसपिण्डेषुयथावत्सोदकेषुच ॥८५॥ जातेपुत्रेपितुःस्नानंसचैलंतुविधीयते॥मृतेहि
सर्वबन्धूनामित्याहभगवान्भृगुः॥८६॥तत्रापियदिचान्यस्मिञ्जातेजायेतचापरः ॥ तत्रापिशुद्धिरुद्दिष्टापूर्वजन्मवतोदिनैः ॥८७॥ दशद्वादशमासार्द्धमा
ससंख्यैर्दिनैर्गतैः॥ स्वाःस्वाःकर्मक्रियाःकुर्युःसर्वेवर्णायथाविधि ॥ ८८ ॥ प्रेतमुद्दिश्यकर्त्तव्यमेकोद्दिष्टंततःपरम् ॥ सपिंडीकरणंचैवकार्यमावत्सरान्नरैः
॥८९॥ ततःपितृत्वमापन्नेदर्शपूर्णादिभिस्त्रिभिः॥प्रीणयंस्तस्यकर्तव्यंयथाश्रुतिनिदर्शनम् ॥९०॥ दानानिचैवदेयानिब्राह्मणेभ्योमनीषिभिः ॥यद्यदिष्ट
तमंलोकेयच्चास्यदयितंगृहे ॥ तत्तद्गुणवतेदेयंतदेवाक्षयमिच्छता ॥९१॥ प्रेतंप्रेतंसमुद्दिश्यभूमिंधेन्वादिकंस्वकम् ॥ दद्याद्येनास्यसंप्रीताःपितरःसंतिपु
त्रक ॥९२॥ पूर्णैस्तुदिवसैःस्पृष्ट्वासलिलंवाहनायुधम् ॥ प्रतोददण्डौचतथासम्यग्वर्णाःकृतक्रियाः ॥ ९३ ॥ स्ववर्णधर्मनिर्दिष्टमुपादानंतथाक्रियाः ॥
कुर्युःसमस्ताःशुचयःपरत्रेहचभूतिदाः ॥ ९४ ॥ अध्येतव्यात्रयीनित्यंभवितव्यंविपश्चिता ॥ धर्मतोधनमाहार्यंयष्टव्यंचापियत्नतः ॥ ९५ ॥ यच्चा
पिकुर्वतोनात्माजुगुप्सामेतिपुत्रक ॥ तत्कर्त्तव्यमशंकेनयन्नगोप्यंमहाजने ॥ एवमाचरतोवत्सपुरुषस्यगृहेसतः ॥ ९६ ॥ धर्मार्थकामसंप्राप्त्यापरत्रेहच

शोभनम् ॥ ९७ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽलर्कानुशासनेधर्माधर्मनिरूपणंनामद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥३२ ॥ ॥ जडउवाच ॥ सएवमनुशिष्टःस
न्मात्रासंप्राप्ययौवनम् ॥ ऋतध्वजसुतश्चक्रेसम्यग्दारपरिग्रहम् ॥ १ ॥ पुत्रांश्चोत्पादयामासयज्ञैश्चाप्ययजद्विभुः ॥ पितुश्चसर्वकालेषुचकाराज्ञानु
पालनम् ॥ २ ॥ ततःकालेनमहतासंप्राप्यचरमंवयः ॥ चक्रेभिषेकंपुत्रस्यतस्यराज्येऋतध्वजः ॥ ३ ॥ भार्ययासहधर्मात्मायियासुस्तपसेवनम् ॥
अवतीर्णोमहीरक्षोमहाभागोमहीपतिः ॥४॥ मदालसाचतनयंप्राहेदंपश्चिमंवचः ॥ कामोपभोगसंसर्गप्रहाणायसुतस्यवै ॥५॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥
यदादुःखमसह्यंतेप्रियबन्धुवियोगजम् ॥ शत्रुबाधोद्भवंवापिवित्तनाशात्मसंभवम् ॥ ६ ॥ भवेत्तत्कुर्वतोराज्यंगृहधर्मावलम्बिनः ॥ दुःखायतनभूतो
हिममत्वालम्बनोगृही ॥ ७॥ तदास्मात्पुत्रनिष्कृश्यमद्दत्तादंगुलीयकात् ॥ वाच्यंतेशासनंपट्टेसूक्ष्माक्षरनिवेशितम् ॥ ८ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वाप्रददौतस्मैसौवर्णंसांगुलीयकम् ॥ आशिषश्चापियायोग्याःपुरुषस्यगृहेसतः ॥ ९ ॥ ततः कुवलयाश्वोऽसौसाचदेवीमदालसा ॥ पुत्राय
दत्त्वातद्राज्यंतपसेकाननंगतो ॥ १० ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमदालसोपाख्यानंनामत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ जडउवाच ॥
सोऽप्यलर्कोयथान्यायंपुत्रवन्मुदिताःप्रजाः ॥ पालयामासधर्मात्मास्वेस्वेकर्मण्यवस्थिताः ॥ १ ॥ दुष्टेषुदंडंशिष्टेषुसम्यक्चपरिपालनम् ॥ कुर्वन्परां
मुदंलेभेइयाजचमहामखैः ॥ २ ॥ अजायंतसुताश्चास्यमहाबलपराक्रमाः ॥ धर्मात्मानोमहात्मानोविमार्गपरिपन्थिनः ॥ ३ ॥ चकारसोऽर्थंधर्मेणध
र्ममर्थेनवापुनः ॥ तयोश्चैवाविरोधेनबुभुजेविषयानपि ॥ ४ ॥ एवंबहूनिवर्षाणितस्यपालयतोमहीम् ॥ धर्मार्थकामसक्तस्यजग्मुरेकमहर्यथा ॥ ५ ॥
वैराग्यंनास्यसंजज्ञेभुंजतोविषयान्प्रियान् ॥ नचाप्यलमभूत्तस्य धर्मार्थोपार्जनंप्रति ॥ ६ ॥ तंतथाभोगसंसर्गप्रमत्तमजितेन्द्रियम् ॥ सुबाहुर्नामशु
श्रावभ्रातातस्यवनेचरः ॥ ७ ॥ तंबुबोधयिषुःसोऽथचिरंध्यात्वामहामतिः ॥ तद्वैरिसंश्रयंतस्यश्रेयोऽमन्यतभूपतेः ॥ ८ ॥ ततःसकाशिभूपालमुदीर्ण
बलवाहनम् ॥ स्वराज्यमाप्तुमागच्छद्बहुशःशरणंकृती ॥ ९ ॥ सोऽपिचक्रेबलोद्योगमलर्कंप्रतिपार्थिवः ॥ दूतंचप्रेषयामासराज्यमस्मैप्रदीयताम् ॥
॥ १० ॥ सोऽपिनैच्छत्तदादातुमाज्ञापूर्वंस्वधर्मवित् ॥ प्रत्युवाचचतंदूतमलर्कःकाशिभूभृतः ॥ ११ ॥ मामेवाभ्येत्यहार्देनयाचतांराज्यमग्रजः ॥
नाक्रांत्यासंप्रदास्यामिभयेनाल्पामपिक्षितिम् ॥१२॥ सुबाहुरपिनोयाच्ञांचकारमतिमांस्तदा ॥ नधर्मःक्षत्रियस्येतियाच्ञावीर्यधनोहिसः ॥ १३ ॥
ततःसमस्तसैन्येनकाशीशःपरिवारितः ॥ आक्रान्तुमभ्यगाद्राष्ट्रमलर्कस्यमहीपतेः ॥ १४ ॥ अनन्तरैश्चसंश्लेषमभ्येत्यतदनन्तरम् ॥ तेषामन्यतमै
र्भृत्यैःसमाक्रम्यानयद्वशम् ॥ १५ ॥ अपीडयंश्चसामंतांस्तस्यराष्ट्रोपरोधनैः ॥ तथादुर्गांतपालांश्चचक्रेचाटविकान्वशे ॥ १६ ॥ कांश्चिच्चोपप्रदाने

नकांश्चिद्भेदेनपार्थिवान् ॥ सान्त्रैवांन्यान्वशंनिन्येनिभृतास्तस्ययेऽभवन् ॥ १७ ॥ ततःसोऽल्पबलोराजापरचक्रावपीडितः ॥ कोशक्षयमवापोच्चैः
पुरंचारुध्यतारिणा ॥ १८ ॥ इत्थंसंपीडयमानस्तुक्षीणकोशोदिनेदिने ॥ विषादमागात्परमंव्याकुलत्वंचचेतसः ॥ १९ ॥ आर्तिंसपरमांप्राप्यतत्स
स्मारांगुलीयकम् ॥ यदुद्दिश्यपुराप्राहमातातस्यमदालसा ॥ २० ॥ ततःस्नातःशुचिर्भूत्वावाचयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ निष्कृष्यशासनंतस्माद्ददृशे
प्रस्फुटाक्षरम् ॥ २१ ॥ तत्रैवलिखितंमात्रावाचयामासपार्थिवः ॥ प्रकाशपुलकांगोऽसौप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ २२ ॥ संगःसर्वात्मनात्याज्यःसचे
त्यक्तुंनशक्यते ॥ ससद्भिःसहकर्त्तव्यःसतांसंगोहिभेषजम् ॥ २३ ॥ कामःसर्वात्मनाहेयोहातुंचेच्छक्यतेनसः ॥ मुमुक्षांप्रतितत्कार्यंसैवतस्यापिभेष
जम् ॥ २४ ॥ वाचयित्वातुबहुशोनृणांश्रेयःकथंत्विति ॥ मुमुक्षयेतिनिश्चित्यसाचतत्सङ्गतोयतः ॥ २५ ॥ ततःससाधुसम्पर्कंचिन्तयन्पृथिवीप
तिः ॥ दत्तात्रेयंमहाभागमगच्छत्परमार्तिमान् ॥ २६ ॥ तंसमेत्यमहात्मानमकल्मषमसङ्गिनम् ॥ प्रणिपत्याभिसम्पूज्ययथान्यायमभाषत ॥ २७ ॥
ब्रह्मन्कुरुप्रसादंमेशरण्यःशरणार्थिनाम् ॥ दुःखापहारंकुरुमेदुःखार्त्तस्यातिकामिनः ॥ २८ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ दुःखापहारमद्यैवकरोमि
तवपार्थिव ॥ सत्यंब्रूहिकिमर्थंतेदुःखंतत्पृथिवीपते ॥ २९ ॥ कस्यत्वंकस्यवादुःखंतत्त्वमेवंविचार्यताम ॥ अंगान्यंगिनिरंगंचसर्वांगानिविचिंतय ॥
॥ ३० ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ इत्युक्तश्चिन्तयामाससराजातेनधीमता ॥ त्रिविधस्यापिदुःखस्यस्थानमात्मानमेवच ॥ ३१ ॥ सविमृश्यचिरंराजापु
नःपुनरुदारधीः ॥ आत्मानमात्मनाधीरःप्रहस्येदमथाब्रवीत् ॥ ३२ ॥ नाहमुर्वीनसलिलंनज्योतिरनिलोनच ॥ नाकाशंकिंतुशारीरंसमेत्यसुख
मिष्यते ॥ ३३ ॥ न्यूनातिरिक्ततांयातिपञ्चकेऽस्मिन्सुखासुखम् ॥ यदिस्यान्ममकिंनस्यादन्यस्थेऽपिहितंमयि ॥ ३४ ॥ नित्यप्रभूतसद्भावेन्यूना
धिक्यान्नतोन्नते ॥ तथाचममतात्यक्तोविशेषेणोपलभ्यते ॥ ३५ ॥ तन्मात्रावस्थितेसूक्ष्मेतृतीयांशेचपश्यतः ॥ तथैवभूतसद्भावंशारीरंकिंसुखासु
खम् ॥ ३६ ॥ मनस्यवस्थितंदुःखंसुखंवामानसंचयत् ॥ यतस्ततोनमेदुःखंसुखंवानह्यहंमनः ॥ ३७ ॥ नाहङ्कारोनचमनोबुद्धिर्नाहंयतस्ततः ॥
अन्तःकरणजंदुःखंपारक्यंममतत्कथम ॥ ३८ ॥ नाहंशरीरंनमनोयतोऽहंपृथक्छरीरान्मनसस्तथाहम् ॥ तत्सन्तुचेतस्यथवापिदेहेसुखानिदुःखानि
चकिंममात्र ॥ ३९ ॥ राज्यस्यवांछांकुरुतेऽग्रजोऽस्यदेहस्यचेत्पंचमयःसराशिः ॥ गुणप्रवृत्त्याममकिंनुतत्रतत्स्थःसचाहंचशरीरतोऽन्यः ॥ ४० ॥
नयस्यहस्तादिकमप्यशेषंमांसंनचार्स्थीनिशिराविभागः ॥ कस्तस्यनागाश्वरथादिकोशैःस्वल्पोपि सम्बन्धइहास्तिपुंसः ॥ ४१ ॥ तस्मान्नमेऽरि
र्नचमेऽस्तिदुःखंनमेसुखंनापिपुरंनकोशम् ॥ नचाश्वनागादिबलंनतस्यनान्यस्यवाकस्यचिद्धाममास्ति ॥ ४२ ॥ यथाघटीकुम्भकमण्डलुस्थमा

॥ ४२ ॥

पीडांचवर्जयेत् ॥ उदक्याःसर्ववर्णानांवर्ज्यारात्रिचतुष्टयम् ॥ ८० ॥ स्त्रीजन्मपरिहारार्थंपंचमीमपिवर्जयेत् ॥ ततःषष्ठ्यांव्रजेद्रात्र्यांश्रेष्ठायुग्माः
सुपुत्रक ॥ ८१॥ पर्वाणिवर्जयेन्नित्यमृतुकालेपियोषितः ॥ तस्मान्नित्यंनरोगच्छेच्छेषयुग्मासुपुत्रक ॥ ८२ ॥ युग्मासुपुत्राजायन्तेस्त्रियोऽयुग्मासुरा
त्रिषु ॥ तस्माद्युग्मासुपुत्रार्थीसंविशेतसदानरः ॥८३॥ विधर्मिणोऽह्निपूर्वाख्येसंध्याकालेचषण्ढकाः ॥ क्षुरकर्मणिवान्तेचस्त्रीसंभोगेचपुत्रक ॥८४॥
स्नायीतचैलवान्प्राज्ञःकटभूमिमुपेत्यच ॥ देववेदद्विजातीनांसाधुसभ्यमहात्मनाम् ॥ ८५ ॥ गुरोःपतिव्रतानांचतथायज्वितपस्विनाम् ॥ परीवादंनकु
वींतपरिहासंचपुत्रक ॥ ८६ ॥ कुर्वतामविनीतानांनश्रोतव्यंकथंचन ॥ देवपित्र्यातिथेयाश्चक्रियाःकुर्वीतवैबुधः ॥ ८७ ॥ स्वाध्यायंचापिकुर्वीत
यथाशक्त्याह्यतंद्रितः ॥ नोत्कृष्टशय्यासनयोर्नापकृष्टस्यचारुहेत् ॥ ८८ ॥ नचामङ्गल्यवेषःस्यान्नचामङ्गल्यवाग्भवेत् ॥ धवलाम्बरसंवीतः
सितपुष्पविभूषितः ॥ ८९ ॥ नोद्धतोन्मत्तमूढैश्चनाविनीतैश्चपण्डितः ॥ गच्छेन्मैत्रींनचाशीलैर्नचचौर्यादिदूषितैः ॥ ९० ॥ नचातिव्ययशीलैश्च
नलुब्धैर्नापिवैरिभिः ॥ नानृतकैस्तथाक्रूरैःसहासीतकदाचन ॥ नबन्धकीभिर्नन्यूनैर्बन्धकीपतिभिस्तथा ॥ ९१ ॥ सार्द्धंनबलिभिःकुर्यान्नचन्यूनै
र्ननिन्दितैः ॥ नसर्वशङ्किभिर्नित्यंनचदैवपरैर्नरैः ॥ ९२ ॥ कुर्वीतसाधुभिर्मैत्रींसदाचारावलम्बिभिः ॥ प्राज्ञैरपिशुनैःशक्तैःकर्मण्युद्योगभागिभिः ॥
॥ ९३ ॥ वेदविद्याव्रतस्नातैःसहासीतसदाबुधः ॥ सुहृद्दीक्षितभूपालस्नातकश्वशुरैःसह ॥ ऋत्विगादीन्षडर्घार्हानर्चयेच्चगृहागतान् ॥ ९४ ॥ यथा
विभवतःपुत्रद्विजान्संवत्सरोषितान् ॥ अर्चयेन्मधुपर्केणयथाकालमतन्द्रितः ॥ ९५ ॥ तिष्ठेच्चशासनेतेषांश्रेयस्कामोद्विजोत्तमः ॥ नचतान्विवदे
द्धीमानाकुष्टश्चापितैःसदा ॥ ९६ ॥ सम्यग्गृहार्चनंकृत्वायथास्थानमनुक्रमात् ॥ संपूजयेत्ततोवह्निंदद्याच्चैवाहुतीःक्रमात् ॥ ९७ ॥ प्रथमांब्रह्मणे
दद्यात्प्रजानांपतयेततः ॥ तृतीयांचैवगुह्येभ्यःकश्यपायतथापराम् ॥ ९८ ॥ ततोऽनुमतयेदत्त्वादद्याद्गृहबलिंततः ॥ पूर्वख्यातोमयायस्तेनित्यक
र्मक्रियाविधिः ॥ ९९ ॥ वैश्वदेवंततःकुर्याद्बलयस्तत्रमेशृणु ॥ यथास्थानविभागंतुदेवानुद्दिश्यवैपृथक् ॥ १०० ॥ पर्जन्याद्भ्योधरित्र्यैचदद्या
न्मणिकेत्रयम् ॥ ततोधातुर्विधातुश्चदद्याद्द्वारेगृहस्यतु ॥ वायवेचप्रतिदिशंदिग्भ्यःप्राच्यादितःक्रमात् ॥ १०१ ॥ ब्रह्मणेचान्तरिक्षायसूर्यायचयथा
क्रमम् ॥ विश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योविश्वभूतेभ्यएवच ॥ १०२ ॥ उषसेभूतपतयेदद्याच्चोत्तरतस्ततः ॥ स्वधानमइतीत्युक्त्वापितृभ्यश्चापिदक्षिणे ॥ १०३ ॥ ॥ ३९ ॥
कृत्वापसव्यंवायव्यांयक्ष्मैतत्तेतिभाजनात् ॥ अन्नावशेषमिच्छन्वैतोयंदद्याद्यथाविधि ॥ १०४ ॥ ततोन्नाग्रंसमुद्धृत्यहन्तकारोपकल्पनम् ॥
यथाविधियथान्यायंब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ १०५ ॥ कुर्यात्कर्माणितीर्थेनस्वेनस्वेनयथाविधि ॥ देवादीनांतथाकुर्याद्ब्राह्मेणाचमनक्रियाम् ॥ १०६ ॥

नोदक्छिराःस्वपेन्नातुनचप्रत्यक्छिरानरः ॥ ५१ ॥ शिरस्यगस्त्यमास्थायशयीताथपुरन्दरम् ॥ नतुगन्धवतीष्वप्सुस्नायीतनतथानिशि ॥ ५२ ॥
उपरागेपरंस्नानमृतेदिनमुदाहृतम् ॥ अपमृज्यान्नचास्नातोगात्राण्यम्बरपाणिभिः ॥ ५३ ॥ नचापिधूनयेत्केशान्वाससीनचधूनयेत ॥ नानुलेपनमा
दद्यादस्नातःकर्हिचिद्बुधः ॥ ५४ ॥ नचापिरक्तवासाःस्याच्चित्रासितधरोऽपिवा ॥ नचकुर्याद्विपर्यासंवाससोर्नापिभूषणे ॥ ५५ ॥ वर्ज्यंचविदशं
वस्त्रमत्यन्तोपहतंचयत् ॥ केशकीटावपन्नंचश्वक्षुण्णंश्वभिरवेक्षितम् ॥ ५६ ॥ अवलीढावपन्नंचसारोद्धरणदूषितम् ॥ पृष्ठमांसंवृथामांसंवर्ज्यमांसंचपु
त्रक ॥५७॥ नभक्षयीतसततंप्रत्यक्षलवणानिच ॥ वर्ज्यंचिरोषितंपुत्रभक्तंपर्युषितंचयत् ॥ ५८ ॥ पिष्टशाकेक्षुपयसांविकारान्नृपनन्दन ॥ तथामांस
विकाराश्चतेचवर्ज्याश्चिरोषिताः ॥ ५९ ॥ उदयास्तमनेभानोःशयनंचविवर्जयेत् ॥ नास्नातोनैवसंविष्टोनचैवान्यमनानरः ॥ ६० ॥ नचैवशयने
नोर्व्यामुपविष्टोनशब्दवत् ॥ नचैकवस्त्रोनवदन्प्रेक्षतामप्रदायच ॥ ६१ ॥ भुंजीतपुरुषःस्नातःसायंप्रातर्यथाविधि ॥ परदारानगन्तव्याःपुरुषेणवि
पश्चिता ॥ ६२ ॥ इष्टापूर्तायुषांहन्त्रीपरदारगतिर्नृणाम् ॥ नहीदृशमनायुष्यंलोकेकिंचनविद्यते ॥ ६३ ॥ यादृशंपुरुषस्येहपरदाराभिमर्शनम् ॥
देवार्चनाग्निकार्याणितथागुर्वभिवादनम् ॥ ६४ ॥ कुर्वीतसम्यगाचम्यतद्वदन्नभुजिक्रियाम् ॥ अफेनाभिरगन्धाभिरद्भिरच्छाभिरादरात् ॥ ६५ ॥
आचामेत्पुत्रपुण्याभिःप्राङ्मुखोवाप्युदङ्मुखः ॥ अन्तर्जलादावसथाद्वल्मीकान्मूषिकस्थलात् ॥ ६६ ॥ कृतशौचावशिष्टाच्चवर्जयेत्पंचवैमृदः ॥
प्रक्षाल्यहस्तौपादौचसमभ्युक्ष्यसमाहितः ॥ ६७ ॥ अन्तर्जानुस्तथाचामेत्त्रिश्चतुर्वापिवेदपः ॥ परिमृज्यद्विरास्यान्तंखानिमूर्धानमेवच ॥ ६८ ॥
सम्यगाचम्यतोयेनक्रियांकुर्वीतवैशुचिः ॥ देवतानामृषीणांचपितॄणांचैवयत्नतः ॥ ६९ ॥ समाहितमनाभूत्वाकुर्वीतसततंनरः ॥ क्षुत्त्वानिष्ठीव्यवा
सश्चपरिधायाचमेद्बुधः ॥७०॥ क्षुतेऽवलीढेवान्तेचतथानिष्ठीवनादिषु ॥ कुर्यादाचमनंस्पर्शंगोपृष्ठस्यार्कदर्शनम् ॥ ७१ ॥ कुर्वीतालम्बनंचापिदक्षि
णश्रवणस्यवै ॥ यथाविभवतोह्येतत्पूर्वाभावेततःपरम् ॥७२॥ अविद्यमानेपूर्वोक्तेउत्तरप्राप्तिरिष्यते ॥ नकुर्याद्दन्तसंघर्षंनात्मनोदेहताडनम् ॥७३॥
स्वप्नाध्यापनभोज्यानिस्वाध्यायंचविवर्जयेत् ॥ सन्ध्यायांमैथुनंचापितथाप्रस्थानमेवच ॥ ७४ ॥ पूर्वाह्णेतातदेवानांमनुष्याणांचमध्यमे ॥ भक्त्या
तथापराह्णेचकुर्वीतपितृपूजनम् ॥ ७५ ॥ शिरःस्नातश्चकुर्वीतदैवंपैत्र्यमथापिवा ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिश्मश्रुकर्मचकारयेत् ॥ ७६ ॥ व्यङ्गांवि
वर्जयेत्कन्यामकुलांचापिरोगिणीम् ॥ विकृतांपिंगलांचैववाचालांसर्वदूषिताम् ॥ ७७ ॥ अव्यंगांगींसौम्यनाम्नींसर्वलक्षणलक्षिताम् ॥ तादृशीमुद्वहे
त्कन्यांश्रेयःकामोनरःसदा ॥ ७८ ॥ उद्वहेत्पितृमात्रोश्चसप्तमींपंचमींतथा ॥ रक्षेद्दारांस्त्यजेदीर्षांदिवाचस्वप्नमैथुने ॥ ७९ ॥ परोपतापकंकर्मजन्तु

नागदन्तास्थिशृङ्गाणांतक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ पुनःपाकेनभाण्डानांपार्थिवानांचमेध्यता ॥ १३ ॥ शुचिर्भैक्षंकारुहस्तैःपण्यंयच्चप्रसारितम् ॥ योषि
न्मुखंबालमुखमातमवृद्धमुखंतथा ॥ १४ ॥ रथ्यागतमविज्ञातंदासवर्गादिनाहृतम् ॥ वाक्प्रशस्तंचिरातीतमनेकान्तरितंलघु ॥ १५ ॥ अतिप्रभूतंबालं
चवृद्धातुरविचेष्टितम् ॥ कर्मान्ताङ्गारशालाश्चस्तनन्धयसुताःस्त्रियः ॥ १६ ॥ अभ्यस्यचतथावाचःस्रवन्त्योऽनन्धबुद्बुदाः ॥ भूमिर्विशुध्यतेकाला
दाहमार्जनगोक्रमैः ॥ १७ ॥ लेपादुल्लेखनात्सेकाद्वेश्मसंमार्जनार्चनात् ॥ केशकीटावपन्नेन्नेगोघ्रातेमक्षिकान्विते ॥ १८ ॥ मृदंबुभस्मनातातप्रोक्षित
व्यंविशुद्धये ॥ औदुम्बराणामम्लेनक्षारेणत्रपुसीसयोः ॥ १९ ॥ भस्माम्बुभिश्चकांस्यानांशुद्धिःप्लावोद्रवस्यच ॥ अमेध्याक्तस्यमृत्तोयैर्गन्धापहरणे
नच ॥ २० ॥ अन्येषांचैवतद्द्रव्यैर्वर्णगन्धापहारतः ॥ चांडालैरंत्यजैश्चैवम्लेच्छैरस्पृश्यजातिभिः ॥ २१ ॥ स्पृष्टमक्षालितंधान्यमनर्हंसर्वकर्मणि ॥
द्रोणादधस्तुयद्धान्यंतस्यायंविधिरुच्यते ॥ २२ ॥ द्रोणादूर्ध्वंतुयद्धान्यंप्रोक्षणादेवशुध्यति ॥ रथ्यासुपतितंधान्यंदृष्ट्वायत्नेनवंदयेत् ॥ २३ ॥ उद्धृत्य
मूर्ध्नांचादद्याल्लक्ष्मीर्नश्यतिचान्यथा ॥ शुचिगोतृप्तिकृत्तोयंप्रकृतिस्थंमहीगतम् ॥ २४ ॥ तथामांसंचचंडालक्रव्यादादिनिपातितम् ॥ रथ्यागतंचचे
लादिताततवाताच्छुचिस्मृतम् ॥ २५ ॥ गजोऽग्निरश्वोगाश्छायारश्मयःपवनोमही ॥ विप्रुषोमाक्षिकाद्याश्चदुष्टसङ्गाददोषिणः ॥ २६ ॥ अजाश्वौमुख
तोमेध्यौनगोर्वत्सस्यचाननम् ॥ मातुःप्रस्रवणंमेध्यंशकुनिःफलपातने ॥ २७ ॥ आसनंशयनंयानंनावःपथितृणानिच ॥ सोमसूर्यांशुपवनैःशुध्यन्ते
तानिपण्यवत् ॥ २८ ॥ रथ्याप्रसर्पणेस्नानेक्षुतपानान्नकर्मसु ॥ आचामेतयथान्यायंवासोविपरिधायच ॥ २९ ॥ स्पृष्टानामप्यसंस्पृश्यैर्विरथ्याकर्दमांभ
साम् ॥ पक्वेष्टरचितानांचमेध्यतावायुसंगमात् ॥ ३० ॥ प्रभूतोपहतादन्नादग्रमुद्धृत्यसंत्यजेत् ॥ शेषस्यप्रोक्षणंकुर्यादाचम्याद्भिस्तथामृदा ॥ ३१ ॥ उप
वासस्त्रिरात्रंतुदुष्टभक्ष्याशिनोभवेत् ॥ अज्ञातेज्ञानपूर्वंतुतद्दोषोपशमेनतु ॥ ३२ ॥ उदक्याश्वशृगालादीन्सूतिकान्त्यावसायिनः ॥ स्पृष्ट्वास्नायीतशौचार्थं
तथैवमृतहारिणः ॥ ३३ ॥ नारंस्पृष्ट्वास्थिसस्नेहंस्नातःशुध्यतिमानवः ॥ आचम्यैवतुनिःस्नेहंगामालभ्यार्कमीक्ष्यवा ॥ ३४ ॥ नलंघयेत्तथैवासृक्ष्ठीवनोद्व
र्तनानिच ॥ नोद्यानादौविकालेषुप्राज्ञस्तिष्ठेत्कदाचन ॥ ३५ ॥ नचालपेज्जनद्विष्टांवीरहीनांतथास्त्रियम् ॥ गृहादुच्छिष्टविण्मूत्रपादाम्भांसिक्षिपेद्बहिः ॥
॥ ३६ ॥ पंचपिण्डाननुद्धृत्यनस्नायात्परवारिणा ॥ स्नायीतदेवखातेषुगंगाह्रदसरित्सुच ॥ ३७ ॥ देवतापितृसच्छास्त्रयज्ञमन्त्रादिनिन्दकैः ॥ कृत्वातु
स्पर्शनालापंशुध्येतार्कावलोकनात् ॥ ३८ ॥ अवलोक्यतथोदक्यामन्त्यजंपतितंशवम् ॥ विधर्मिसूतिकाषण्ढविवस्त्रान्त्यावसायिनः ॥ ३९ ॥ मृतनिर्या
तकाश्चैवपरदाररताश्चये ॥ एतदेवहिकर्तव्यंप्राज्ञैःशोधनमात्मनः ॥ ४० ॥ अभोज्यसूतिकाषण्ढमार्जाराखुश्वकुक्कुटान् ॥ पतिताविद्धचण्डालमृतहारांश्च ॥ ४० ॥

अंगुष्ठोत्तरतोरेखापाणेर्योदक्षिणस्यतु ॥ एतद्ब्राह्ममितिख्यातंतीर्थमाचमनायवै ॥ १०७ ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोरन्तःपैत्रंतीर्थमुदाहृतम् ॥ पितॄणां
तेनतोयादिदद्यान्नान्दीमुखाहृते ॥ १०८ ॥ अंगुल्यग्रेतथादैवंतेनदिव्यक्रियाविधिः ॥ तीर्थंकनिष्ठिकामूलेकायंतेनप्रजापतेः ॥ १०९ ॥ एव
मेभिःसदातीर्थैर्देवानांपितृभिःसह ॥ सदाकार्याणिकुर्वीतनान्यत्तीर्थेनकर्हिचित ॥ ११० ॥ ब्राह्मेणाचमनंशस्तंपित्र्यंपैत्रेणसर्वदा ॥ देवतीर्थेनदे
वानांप्राजापत्यंनिजेनच ॥ १११ ॥ नान्दीमुखानांकुर्वीतप्राज्ञःपिण्डोदकक्रियाम् ॥ प्राजापत्येनतीर्थेनयच्चकिंचित्प्रजापतेः ॥ ११२ ॥ युगपज्ज
लमग्निंचबिभृयान्नविचक्षणः ॥ गुरुदेवान्प्रतितथानचपादौप्रसारयेत ॥ ११३ ॥ नाचक्षीतधयन्तींगांजलंनाञ्जलिनापिबेत् ॥ शौचकालेषुसर्वेषुगु
रुष्वल्पेषुवापुनः ॥ ११४ ॥ नविलम्बेतशौचार्थंनमुखेनानलंधमेत् ॥ तत्रपुत्रनवस्तव्यंयत्रनास्तिचतुष्टयम् ॥ ११५ ॥ ऋणप्रदातावैद्यश्चश्रोत्रि
यःसजलानदी ॥ जितामित्रोनृपोयत्रबलवान्धर्मतत्परः ॥ ११६ ॥ तत्रनित्यंवसेत्प्राज्ञःकुतःकुनृपतःसुखम् ॥ यत्राप्रधृष्योनृपतिर्यत्रसस्यवतीमही ॥
॥ ११७ ॥ पौरासुसंयतायत्रसततंन्यायवर्त्तिनः ॥ यत्रामत्सरिणोलोकास्तत्रवासःसुखोदयः ॥ ११८॥ यस्मिन्कृषीवलाराष्ट्रेप्रायशोनातिभोगिनः ॥
यत्रौषधान्यशेषाणिवसेत्तत्रविचक्षणः ॥ ११९ ॥ तत्रपुत्रनवस्तव्यंयत्रैतत्त्रितयंसदा ॥ जिगीषुःपूर्ववैरश्चजनश्चसततोत्सवः ॥ १२० ॥ वसेन्नित्यंसु
शीलेषुसहवासिषुपण्डितः ॥ इत्येतत्कथितंपुत्रमयातेहितकाम्यया ॥ १२१ ॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽलर्कानुशासनेसदाचारवर्णनंनाम
एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ मदालसोवाच ॥ ॥ अतःपरंशृणुष्वत्वंवर्ज्यावर्ज्यप्रतिक्रियाम् ॥ भोज्यमन्नंपर्युषितंस्नेहाक्तंचिरसंभृतम् ॥ १ ॥
अस्नेहाश्चापिगोधूमयवगोरसविक्रियाः ॥ शशकःकच्छपोगोधाश्वावित्खड्गोऽथपुत्रक ॥ २ ॥ भक्ष्याह्येतेतथावर्ज्यौग्रामशूकरकुक्कुटौ ॥ पितृदेवादिशे
षश्चश्राद्धेब्राह्मणकाम्यया ॥ ३ ॥ प्रोक्षितंचौषधार्थंचखादन्मांसंनदुष्यति ॥ शङ्खाश्मस्वर्णरूप्याणांरज्जूनामथवाससाम् ॥ ४ ॥ शाकमूलफलानां
चतथाविदलचर्मणाम् ॥ मणिवज्रप्रवालानांतथामुक्ताफलस्यच ॥ ५ ॥ गात्राणांचमनुष्याणामम्बुनाशौचमिष्यते ॥ पात्राणांचमसानांचवारि
णाशुद्धिरिष्यते ॥ ६ ॥ ताम्रायःकांस्यरैत्यानांत्रपुषःसीसकस्यच ॥ शौचंयथार्थकर्तव्यंक्षाराम्लोदकवारिणा ॥ ७ ॥ तथायसानांतोयेनग्राव्णःसंघ
र्षणेनच ॥ सस्नेहानांचभांडानांशुद्धिरुष्णेनवारिणा ॥ ८ ॥ शूर्पधान्याजिनानांचमुशलोलूखलस्यच ॥ संहतानांचवस्त्राणांप्रोक्षणात्संचयस्यच ॥
॥ ९ ॥ वल्कलानामशेषाणामम्बुमृच्छौचमिष्यते ॥ तृणकाष्ठौषधीनांचप्रोक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥ १० ॥ आविकानांसमस्तानांकेशानांचापिमेध्य
ता ॥ सिद्धार्थकानांकल्केनतिलकल्केनवापुनः ॥ ११ ॥ साम्बुनातातभवतिउपघातवतांसदा ॥ तथाकार्पासिकानांचविशुद्धिर्जलभस्मना ॥१२॥

विद्वैक्ष्यंनतुतेष्वेवनित्यशः ॥ ६ ॥ यथैवमवमन्यंतेजनाःपरिभवन्तिच ॥ तथायुक्तश्चरेद्योगीसतांवर्त्मनदूषयन् ॥ ७ ॥ भैक्ष्यंचरेद्गृहस्थेषुयायावर
गृहेषुच ॥ श्रेष्ठातुप्रथमाचेतिवृत्तिरस्योपदिश्यते ॥ ८ ॥ अथनित्यंगृहस्थेषुशालीनेषुचरेद्यतिः ॥ श्रद्दधानेषुदान्तेषुश्रोत्रियेषुमहात्मसु ॥ ९ ॥ अत
ऊर्ध्वंपुनश्चापिअदुष्टापतितेषुच ॥ भैक्ष्यचर्य्याविवर्णेषुजघन्यावृत्तिरिष्यते ॥ १० ॥ भैक्ष्यंयवागूंतक्रंवापयोयावकमेववा ॥ फलंमूलंप्रियगुंवाकणपि
ण्याकसक्तवः ॥ ११ ॥ इत्येतेचशुभाहारायोगिनांसिद्धिकारकाः ॥ तत्प्रयुंज्यान्मुनिर्भक्त्यापरमेणसमाधिना ॥ १२ ॥ अपःपूर्वंसकृत्प्राश्यतूष्णीं
भूत्वासमाहितः ॥ प्राणायेतिततस्तस्यप्रथमाह्याहुतिःस्मृता ॥ १३ ॥ अपानायद्वितीयातुसमानायेतिचापरा ॥ उदानायचतुर्थीस्याद्व्यानायेतिच
पंचमी ॥ १४ ॥ प्राणायामैःपृथक्कृत्वाशेषंभुञ्जीतकामतः ॥ अपःपुनःसकृत्प्राश्यआचम्यहृदयंस्पृशेत् ॥ १५ ॥ अस्तेयंब्रह्मचर्यंचत्यागोऽलोभस्त
थैवच ॥ व्रतानिपंचभिक्षूणामहिंसापरमाणिवै ॥ १६ ॥ अक्रोधोगुरुशुश्रूषाशौचमाहारलाघवम् ॥ नित्यस्वाध्यायइत्येतेनियमाःपरिकीर्तिताः ॥
॥ १७ ॥ सारभूतमुपासीतज्ञानंयत्कार्यसाधकम् ॥ ज्ञानानांबहुतायेयंयोगविघ्नकरीहिसा ॥ १८ ॥ इदंज्ञेयमिदंज्ञेयमितियस्तृषितश्चरेत् ॥ अपिक
ल्पसहस्रेषुनैवज्ञेयमवाप्नुयात् ॥ १९ ॥ त्यक्तसङ्गोजितक्रोधोलघ्वाहारीजितेन्द्रियः ॥ विधायबुद्ध्याद्वाराणिमनोध्यानेनिवेशयेत् ॥ २० ॥ शून्येष्वे
वावकाशेषुगुहासुचवनेषुच ॥ नित्ययुक्तःसदायोगीध्यानंसम्यगुपक्रमेत् ॥ २१ ॥ वाग्दण्डःकर्मदण्डश्चमनोदण्डश्चतेत्रयः ॥ यस्यैतेनियतादण्डाःस
त्रिदण्डीमहायतिः ॥ २२ ॥ सर्वमात्ममयंयस्यसदसज्जगदीदृशम् ॥ गुणागुणमयंतस्यकःप्रियःकोनृपाप्रियः ॥ २३ ॥ विशुद्धबुद्धिःसमलोष्टकाञ्चनः
समस्तभूतेषुसमांसमाहितः ॥ स्थानंपरंशाश्वतमव्ययंचयतिर्हिगत्वानपुनःप्रजायते ॥ २४ ॥ वेदाच्छ्रेष्ठाःसर्वयज्ञक्रियाश्चयज्ञाज्जाप्यंज्ञानमार्गश्चज
प्यात् ॥ ज्ञानाद्ध्यानंसंगरागव्यपेतंतस्मिन्प्राप्तेशाश्वतस्योपलब्धिः ॥ २५ ॥ समाहितोब्रह्मपरोऽप्रमादीशुचिस्तथैकान्तरतिर्यतेन्द्रियः ॥ समाप्नुया
द्योगमिमंमहात्माविमुक्तिमाप्नोतिततःस्वयोगतः ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेयोगिचर्याकथनंनामाष्टत्रिंशोध्यायः ॥ ३८ ॥
॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ एवंयोवर्त्ततेयोगीसम्यग्योगव्यवस्थितः ॥ नसव्यावर्तितुंशक्योजन्मान्तरशतैरपि ॥ १ ॥ दृष्ट्वाचपरमात्मानंप्रत्यक्षं
विश्वरूपिणम् ॥ विश्वपादशिरोग्रीवंविश्वेशंविश्वभावनम् ॥ २ ॥ तत्प्राप्तयेमहत्पुण्यमोमित्येकाक्षरंजपेत् ॥ तदेवाध्ययनंतस्यस्वरूपंशृण्वतःप
रम् ॥ ३ ॥ अकारश्चतथोकारोमकारश्चाक्षरत्रयम् ॥ एतास्तिस्रःस्मृतामात्राःसात्त्वराजसतामसाः ॥ ४ ॥ निर्गुणायोगिगम्यान्याचार्धमात्रोर्ध्वसं
स्थिता ॥ गान्धारीतिचविज्ञेयागान्धारस्वरसंश्रया ॥ ५ ॥ पिपीलिकागतिस्पर्शाप्रयुक्तामूर्धिलक्ष्यते ॥ यथाप्रयुक्तओङ्कारःप्रतिनिर्यातिमूर्धनि ॥ ६ ॥

सम्प्राप्यबुद्धिसौक्ष्म्यमनुत्तमम् ॥ २१ ॥ परित्यजतिसूक्ष्माणिसप्तत्वेतानियोगवित् ॥ सम्यग्विज्ञाययोऽलर्कतस्यावृत्तिर्नविद्यते ॥२२॥ एतासांधार
णानांतुसप्तानांसौक्ष्म्यमात्मवान् ॥ दृष्ट्वादृष्ट्वाततःसिद्धिंत्यक्त्वात्यक्त्वापरांव्रजेत ॥ २३ ॥ यस्मिन्यस्मिंश्चकुरुतेभूतेरागंमहीपते ॥ तस्मिंस्तस्मिन्स
मासक्तिंसंप्राप्यसविनश्यति ॥ २४ ॥ तस्माद्विदित्वासूक्ष्माणिसंसक्तानिपरस्परम् ॥ परित्यजतियोदेहीसपरं प्राप्नुयात्पदम् ॥ २५ ॥ एतान्ये
वतुसंधायसप्तसूक्ष्माणिपार्थिव ॥ भूतादीनांविनाशोऽत्रसद्भावज्ञस्यमुक्तये ॥ २६ ॥ गन्धादिषुसमासक्तिंसम्प्राप्यसविनश्यति ॥ पुनरावर्त्ततेभूप
सब्रह्मापरमानुषम् ॥ २७ ॥ सप्तैताधारणायोगीसमतीत्ययदिच्छति ॥ तस्मिंस्तस्मिँल्लयंसूक्ष्मेभूतेयातिनरेश्वर ॥ २८ ॥ देवानामसुराणांवागन्ध
र्वोरगरक्षसाम् ॥ देहेषुलयमायातिसंगंनाप्नोतिचक्वचित ॥ २९ ॥ अणिमालघिमाचैवमहिमाप्राप्तिरेवच ॥ प्राकाम्यंचतथेशित्वं वशित्वंचतथाप
रम् ॥ ३० ॥ यत्रकामावशायित्वंगुणानेतांस्तथैश्वरान् ॥ प्राप्नोत्यष्टौनरव्याघ्रपरंनिर्वाणसूचकान् ॥३१॥ सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमोऽणीयाञ्छीघ्रत्वंलघिमा
गुणः ॥ महिमाशेषपूज्यत्वात्प्राप्तिर्नाप्राप्यमस्ययत् ॥ ३२ ॥ प्राकाम्यमस्यव्यापित्वादीशित्वंचेश्वरोयतः ॥ वशित्वाद्वशिमानामयोगिनःसप्त
मोगुणः ॥ ३३॥ यत्रेच्छास्थानमप्युक्तंयत्रकामावशायिता ॥ ऐश्वर्यकारणैरेभिर्योगिनःप्रोक्तमष्टधा ॥३४॥ मुक्तिसंसूचकंभूपपरंनिर्वाणमात्मनः ॥
ततोनजायतेनैववर्द्धतेनविनश्यति ॥ ३५ ॥ नापिक्षयमवाप्नोतिपरिणामंनगच्छति ॥ छेदंक्लेदंतथादाहंशोषंभूरादितोनच ॥ ३६ ॥ भूतवर्गादवा
प्नोतिशब्दाद्यैर्ह्रियतेनच ॥ नचास्यसन्तिशब्दाद्यास्तद्भोक्तातैर्नयुज्यते ॥ ३७ ॥ यथाहिकानकंखण्डमपद्रव्यवदग्निना ॥ दग्धदोषंद्वितीयेनखण्डे
नैक्यंव्रजेन्नृप ॥ ३८ ॥ नविशेषमवाप्नोतितद्वद्योगाग्निनायतिः ॥ निर्दग्धदोषस्तेनैक्यंप्रयातिब्रह्मणासह ॥ ३९ ॥ यथाग्निरग्नौसंक्षिप्तःसमानत्व
मनुव्रजेत ॥ तदाख्यस्तन्मयोभूतोनगृह्येतविशेषतः ॥ ४० ॥ परेणब्रह्मणातद्वत्प्राप्यैक्यंदग्धकिल्बिषः ॥ योगीयातिपृथग्भावंनकदाचिन्महीपते
॥ ४१ ॥ यथाजलंजलेनैक्यंनिक्षिप्तमुपगच्छति ॥ तथात्मासाम्यमभ्येतियोगिनःपरमात्मनि ॥ ४२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेयोगसिद्धिर्ना
मसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भगवन्योगिनश्चर्य्यांश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ब्रह्मवर्त्मन्यनुसरन्यथायोगीनसीदति ॥ १ ॥
॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ मानापमानौयावेतौप्रत्युद्वेगकरौनृणाम् ॥ तावेवविपरीतार्थौयोगिनःसिद्धिकारकौ ॥ २ ॥ मानापमानौयावेतौतावे
वाहुर्विषामृते ॥ अपमानोऽमृतंतत्रमानस्तुविषमंविषम् ॥ ३ ॥ चक्षुःपूतंन्यसेत्पादंवस्त्रपूतंजलंपिबेत् ॥ सत्यपूतांवदेद्वाणींबुद्धिपूतंचचिन्तयेत् ॥ ४ ॥
आतिथ्यश्राद्धयज्ञेषुदेवयात्रोत्सवेषुच ॥ महाजनेषुसिद्ध्यर्थंनगच्छेद्योगवित्क्वचित् ॥ ५ ॥ व्यस्तेविधूमेव्यङ्गारेसर्वस्मिन्भुक्तवज्जने ॥ अटेतयोग

धात्सत्त्वजाद्वाबाधास्त्विति चिकित्सितम् ॥ अमानुषंसत्त्वमन्तर्योगिनंप्रविशेद्यदि ॥ ६० ॥ वाय्वग्निधारणेनैनंदेहसंस्थंविनिर्दहेत् ॥ एवंसर्वात्म
नारक्षाकार्य्यायोगविदानृप ॥ ६१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांशरीरंसाधनंयेतः ॥ प्रवृत्तिलक्षणाख्यानाद्योगिनोविस्मयात्तथा ॥ विज्ञानंविलयंयातित
स्माद्गोप्याःप्रवृत्तयः ॥ ६२ ॥ अलौल्यमारोग्यमनिष्ठुरत्वंगन्धःशुभोमूत्रपुरीषमल्पम् ॥ कान्तिःप्रसादःस्वरसौम्यताचयोगप्रवृत्तेःप्रथमंहिचिह्नम् ॥
॥ ६३ ॥ अनुरागंजनोयातिपरोक्षेगुणकीर्त्तनम् ॥ नबिभ्यतिचसत्त्वानिसिद्धेर्लक्षणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्यबाधानविद्यते ॥
नभीतिमेतिचान्येभ्यस्तस्यसिद्धिरुपस्थिता ॥ ६५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेजडोपाख्यानेयोगनिरूपणंनामषट्त्रिंशोध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥
॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ उपसर्गाःप्रवर्तन्तेदृष्टेह्यात्मनियोगिनः ॥ येतांस्तेसंप्रवक्ष्यामिसमासेननिबोधमे ॥ १ ॥ काम्याःक्रियास्तथाकामान्मानुषान
भिवाञ्छति॥स्त्रियोदानफलंविद्यांमायांकुप्यंधनंदिवम् ॥२॥ देवत्वममरेशत्वंरसायनवयःक्रियाम् ॥ मरुत्प्रपतनंयज्ञंजलाग्न्यावेशनंतथा ॥ ३ ॥
श्राद्धानांसर्वदानानांफलानिनियमांस्तथा ॥ तथोपवासात्पूर्त्ताच्चदेवताभ्यर्चनादपि ॥ ४ ॥ तेभ्यस्तेभ्यश्चकर्मभ्यउपसृष्टोऽभिवाञ्छति ॥ चित्त
मित्थंवर्तमानंयत्नाद्योगीनिवर्तयेत् ॥ ५ ॥ ब्रह्मसङ्गिमनःकुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ उपसर्गैर्जितैरेभिरुपसर्गास्ततःपुनः ॥ ६ ॥ योगिनःसंप्रवर्तन्ते
सात्त्वराजसतामसाः ॥ प्रातिभःश्रावणोदैवोभ्रमावर्त्तौतथापरौ ॥ ७ ॥ पंचैतेयोगिनांयोगविघ्नायकटुकोदयाः ॥ वेदार्थाःकाव्यशास्त्रार्थाविद्याशि
ल्पान्यशेषतः ॥ ८ ॥ प्रतिभान्तियदस्येतिप्रातिभःसतुयोगिनः ॥ शब्दार्थानखिलान्वेत्तिशब्दंगृह्णातिचैवयत् ॥ ९ ॥ योजनानांसहस्रेभ्यःश्रावणः
सोऽभिधीयते ॥ समन्ताद्वीक्षतेचाष्टौसयदादेवयोनयः ॥१०॥ उपसर्गंतमप्याहुर्दैवमुन्मत्तवद्बुधाः ॥ भ्राम्यतेयन्निरालम्बंमनोदोषेणयोगिनः ॥११॥
समस्ताचारविभ्रंशाद्भ्रमःसपरिकीर्तितः ॥ आवर्तइवतोयस्यज्ञानावर्त्तोयदाकुलः ॥ १२ ॥ नाशयेच्चित्तमावर्तउपसर्गःसउच्यते ॥ एतैर्नाशितयो
गास्तुसकलादेवयोनयः ॥ १३ ॥ उपसर्गैर्महाघोरैरावर्तन्तेपुनःपुनः ॥ प्रावृत्यकम्बलंशुक्लंयोगीतस्मान्मनोमयम् ॥ १४ ॥ (शरीरमंडलेदृष्ट्वा
गुरुज्ञानंततोहियत् ॥ ज्ञानपूर्वोपियोयोगोज्ञातव्योवैविपश्चिता ॥ १५ ॥) चिन्तयेत्परमंब्रह्मकृत्वातत्प्रवणंमनः ॥ योगयुक्तःसदायोगीलघ्वाहारो
जितेन्द्रियः ॥ १६ ॥ सूक्ष्मास्तुधारणाःसप्तभूराद्यामूर्ध्निधारयेत् ॥ धरित्रींधारयेद्योगीतत्सौक्ष्म्यंप्रतिपद्यते ॥ १७ ॥ आत्मानंमन्यतेचोर्वींतद्गंधं
चजहातिसः ॥ तथैवाप्सुरसंसूक्ष्मंतद्वद्रूपंचतेजसि॥१८॥स्पर्शंवायौतथातद्वद्बिभ्रतस्तस्यधारणाम् ॥ व्योम्नःसूक्ष्मांप्रवृत्तिंचशब्दंतद्वज्जहातिसः ॥१९॥
मनसासर्वभूतानांमनस्याविशतेयदा ॥ मानसींधारणांबिभ्रन्मनःसूक्ष्मंचजायते ॥ २० ॥ तद्वद्बुद्धिमशेषाणांसत्त्वानामेत्ययोगवित् ॥ परित्यजति

सम्प्राप्यबुद्धिसौक्ष्म्यमनुत्तमम् ॥ २१ ॥ परित्यजतिसूक्ष्माणिसतत्वेतानियोगवित् ॥ सम्यग्विज्ञाययोऽलर्कतस्यावृत्तिर्नविद्यते ॥२२॥ एतासांधार
णानांतुसप्तानांसौक्ष्म्यमात्मवान् ॥ दृष्ट्वादृष्ट्वाततःसिद्धिंत्यक्त्वात्यक्त्वापरांव्रजेत् ॥ २३ ॥ यस्मिन्यस्मिंश्चकुरुतेभूतेरागंमहीपते ॥ तस्मिंस्तस्मिन्स
मासक्तिंसंप्राप्यसविनश्यति ॥ २४ ॥ तस्माद्विदित्वासूक्ष्माणिसंसक्तानिपरस्परम् ॥ परित्यजतियोदेहीसपरं प्राप्नुयात्पदम् ॥ २५ ॥ एतान्ये
वतुसंधायसप्तसूक्ष्माणिपार्थिव ॥ भूतादीनांविनाशोऽत्रसद्भावज्ञस्यमुक्तये ॥ २६ ॥ गन्धादिषुसमासक्तिंसम्प्राप्यसविनश्यति ॥ पुनरावर्त्ततेभूप
सब्रह्मापरमानुषम् ॥ २७ ॥ सप्तैताधारणायोगीसमतीत्ययदिच्छति ॥ तस्मिंस्तस्मिँल्लयंसूक्ष्मेभूतेयातिनरेश्वर ॥ २८ ॥ देवानामसुराणांवागन्ध
र्वोरगरक्षसाम् ॥ देहेषुलयमायातिसंगंनाप्नोतिचक्वचित् ॥ २९ ॥ अणिमालघिमाचैवमहिमाप्राप्तिरेवच ॥ प्राकाम्यंचतथेशित्वं वशित्वंचतथाप
रम् ॥ ३० ॥ यत्रकामावशायित्वंगुणानेतांस्तथैश्वरान् ॥ प्राप्नोत्यष्टौनरव्याघ्रपरंनिर्वाणसूचकान् ॥३१॥ सूक्ष्मात्सूक्ष्मतमोऽणीयाञ्छीघ्रत्वंलघिमा
गुणः ॥ महिमाशेषपूज्यत्वात्प्राप्तिर्नाप्राप्यमस्ययत् ॥ ३२ ॥ प्राकाम्यमस्यव्यापित्वादीशित्वंचेश्वरोयतः ॥ वशित्वाद्वशिमानामयोगिनःसप्त
मोगुणः ॥ ३३॥ यत्रेच्छास्थानमप्युक्तंयत्रकामावशायिता ॥ ऐश्वर्यकारणैरेभिर्योगिनःप्रोक्तमष्टधा ॥३४॥ मुक्तिसंसूचकंभूपपरंनिर्वाणमात्मनः ॥
ततोनजायतेनैववर्द्धतेनविनश्यति ॥ ३५ ॥ नापिक्षयमवाप्नोतिपरिणामंनगच्छति ॥ छेदंक्लेदंतथादाहंशोषंभूरादितोनच ॥ ३६ ॥ भूतवर्गादवा
प्नोतिशब्दाद्यैर्ह्रियतेनच ॥ नचास्यसन्तिशब्दाद्यास्तद्भोक्तातैर्नयुज्यते ॥ ३७ ॥ यथाहिकानकंखण्डमपद्रव्यवदग्निना ॥ दग्धदोषंद्वितीयेनखण्डे
नैक्यंव्रजेन्नृप ॥ ३८ ॥ नविशेषमवाप्नोतितद्वद्योगाग्निनायतिः ॥ निर्दग्धदोषस्तेनैक्यंप्रयातिब्रह्मणासह ॥ ३९ ॥ यथाग्निरग्नौसंक्षिप्तःसमानत्व
मनुव्रजेत् ॥ तदाख्यस्तन्मयोभूतोनगृह्येतविशेषतः ॥ ४० ॥ परेणब्रह्मणातद्वत्प्राप्यैक्यंदग्धकिल्बिषः ॥ योगीयातिपृथग्भावंनकदाचिन्महीपते
॥ ४१ ॥ यथाजलंजलेनैक्यंनिक्षिप्तमुपगच्छति ॥ तथात्मासाम्यमभ्येतियोगिनःपरमात्मनि ॥ ४२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेयोगसिद्धिर्ना
मसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भगवन्योगिनश्चर्य्यांश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ब्रह्मवर्त्मन्यनुसरन्यथायोगीनसीदति ॥ १ ॥
॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ मानापमानौयावेतौप्रत्युद्वेगकरौनृणाम् ॥ तावेवविपरीतार्थौयोगिनःसिद्धिकारकौ ॥ २ ॥ मानापमानौयावेतौतावे
वाहुर्विषामृते ॥ अपमानोऽमृतंतत्रमानस्तुविषमंविषम् ॥ ३ ॥ चक्षुःपूतंन्यसेत्पादंवस्त्रपूतंजलंपिबेत् ॥ सत्यपूतांवदेद्वाणींबुद्धिपूतंचचिन्तयेत् ॥ ४ ॥
आतिथ्यश्राद्धयज्ञेषुदेवयात्रोत्सवेषुच ॥ महाजनेषुसिद्ध्यर्थंनगच्छेद्योगवित्क्वचित् ॥ ५ ॥ व्यस्तेविधूमेव्यङ्गारेसर्वस्मिन्भुक्तवज्जने ॥ अटेतयोग

काशमेकंबहुधाहिदृष्टम् ॥ तथासुबाहुःसचकाशिपोऽहंमन्येचदेहेषुशरीरभेदैः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमा० पितापुत्रसंवादआत्मविवेकोनामचतुस्त्रिं
शोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ जडउवाच ॥ ॥ दत्तात्रेयंततोविप्रंप्रणिपत्यसपार्थिवः ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंप्रश्रयावनतोवचः ॥ १ ॥ सम्यक्प्रपश्यतो
ब्रह्मन्ममदुःखंनकिंचन ॥ असम्यग्दर्शिनोमग्नाःसर्वदैवासुखार्णवे ॥ २ ॥ यस्मिन्यस्मिन्ममत्वेनबुद्धिःपुंसःप्रजायते ॥ ततस्ततःसमादायदुःखा
न्येवप्रयच्छति ॥ ३ ॥ मार्जारभक्षितेदुःखंयादृशंगृहकुक्कुटे ॥ नतादृङ्ममताशून्येकलविङ्केऽथमूषिके ॥ ४ ॥ सोऽहंनदुःखीनसुखीयतोऽहं
प्रकृतेःपरः ॥ योभूताभिभवोभूतैःसुखदुःखात्मकोहिसः ॥ ५ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ एवमेतन्नरव्याघ्रयथैतद्व्याहृतंत्वया ॥ ममेतिमूलंदुः
खस्यनममेतिचनिर्वृतिः ॥ ६ ॥ मत्प्रश्नादेवतेज्ञानमुत्पन्नमिदमुत्तमम् ॥ ममेतिप्रत्ययोयेनक्षिप्तःशाल्मलितूलवत् ॥ ७ ॥ अहमित्यंकुरो
त्पन्नोममेतिस्कन्धवान्महान् ॥ गृहक्षेत्रोच्चशाखश्चपुत्रदारादिपल्लवः ॥ ८ ॥ धनधान्यमहापत्रोनैककालप्रवर्धितः ॥ पुण्यापुण्याग्रपुष्पश्चसुखदुः
खमहाफलः ॥ ९ ॥ अपवर्गपथव्यापीमूढसम्पर्कसेचनः ॥ विधित्साभृङ्गमालाढ्योऽकृत्यज्ञानमहातरुः ॥ १० ॥ संसाराध्वपरिश्रान्तायेतच्छा
यांसमाश्रिताः ॥ भ्रान्तिज्ञानसुखाधीनास्तेषामात्यन्तिकंकुतः ॥ ११ ॥ येस्तुसत्सङ्गपाषाणशितेनममतातरुः ॥ छिन्नोविद्याकुठारेणतेगतास्ते
नवर्त्मना ॥ १२ ॥ प्राप्यब्रह्मवनंशीतंनीरजस्कमकण्टकम् ॥ प्राप्नुवन्तिपरांप्राज्ञानिर्वृतिंवृत्तिवर्जिताः ॥ १३ ॥ भूतेन्द्रियमयंस्थूलंनत्वंराजन्नचा
प्यहम् ॥ नतन्मात्रंमयावाच्यंनैवान्तःकरणात्मकौ ॥ १४ ॥ कंवापश्यामिराजेंद्रप्रधानमिदमावयोः ॥ यतःपरोहिक्षेत्रज्ञसंघातोहिगुणात्मकः
॥ १५ ॥ मशकोदुम्बरेषीकामुञ्जमत्स्याम्भसांयथा ॥ एकत्वेऽपिपृथग्भावस्तथाक्षेत्रात्मनोर्नृप ॥ १६ ॥ ॥ अलर्कउवाच ॥ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादे
नममाविर्भूतमुत्तमम् ॥ ज्ञानंप्रधानचिच्छक्तिविवेककरमीदृशम् ॥ १७ ॥ किन्त्वत्रविषयाक्रान्तेस्थैर्य्यंवत्त्वंनचेतसि ॥ नचापिवेद्मिमुच्येयं
कथंप्रकृतिबन्धनात् ॥ १८ ॥ कथंनभूयांभूयश्चकथंनिर्गुणतामियाम् ॥ कथंचब्रह्मणैकत्वंव्रजेयंशाश्वतेनवै ॥ १९ ॥ तन्मेयोगंतथाब्रह्मन्प्रणता
याभियाचते ॥ सम्यग्ब्रूहिमहाप्राज्ञसत्सङ्गोह्युपकृन्नृणाम् ॥ २० ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदत्तात्रेयालर्कसंवादेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥
॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ ज्ञानपूर्वोवियोगोयोऽज्ञानेनसहयोगिनः ॥ सामुक्तिर्ब्रह्मणाचैक्यमनैक्यंप्राकृतैर्गुणैः ॥ १ ॥ योगेचशक्तिर्विदुषांयेन
श्रेयःपरंभवेत् ॥ मुक्तिर्योगात्तथायोगःसम्यग्ज्ञानान्महीपते ॥ संगदोषोद्भवंदुःखंममत्वासक्तचेतसाम् ॥२॥ तस्मात्सङ्गंप्रयत्नेनमुमुक्षुःसंत्यजेन्नरः ॥
सङ्गाभावेममेत्यस्याःख्यातेर्हानिःप्रजायते ॥ ३ ॥ निर्ममत्वंसुखायैववैराग्याद्दोषदर्शनम् ॥ ज्ञानादेवचवैराग्यंज्ञानंवैराग्यपूर्वकम् ॥ ४ ॥ तद्गृहं

यत्रवसतिस्तद्भोज्यंयेनजीवति ॥ यन्मुक्तयेतदेवोक्तंज्ञानमज्ञानमन्यथा ॥ ५ ॥ उपभोगेनपुण्यानामपुण्यानांचपार्थिव ॥ कर्त्तव्यमितिनित्यानाम
कामकरणात्तथा ॥ ६ ॥ असंचयादपूर्वस्यक्षयात्पूर्वार्जितस्यच ॥ कर्मणोवन्धमाप्नोतिशरीरंचपुनःपुनः ॥ ७ ॥ कर्मणामोक्षमाप्नोतिवैपरीत्येन
तस्यतु ॥ एतत्तेकथितंज्ञानंयोगंचेमंनिबोधमे ॥ यंप्राप्यब्रह्मणोयोगीशाश्वतान्नान्यतांव्रजेत् ॥ ८ ॥ प्रागेवात्मात्मनाजेयोयोगिनांसहिदुर्जयः ॥
कुर्वीततज्जयेयत्नंतस्योपायंशृणुष्वमे ॥ ९ ॥ प्राणायामैर्दहेद्दोषान्धारणाभिश्चकिल्बिषम् ॥ प्रत्याहारेणविषयान्ध्यानेनानीश्वरान्गुणान् ॥ १० ॥
यथापर्वतधातूनांध्मातानांदह्यतेमलम् ॥ तथेन्द्रियकृतादोषादह्यन्तेप्राणनिग्रहात् ॥ ११ ॥ प्रथमंसाधनंकुर्यात्प्राणायामस्ययोगवित् ॥ प्राणापा
ननिरोधस्तुप्राणायामउदाहृतः ॥ १२ ॥ लघुमध्योत्तरीयाख्यःप्राणायामस्त्रिधोदितः ॥ तस्यप्रमाणंवक्ष्यामितदलर्कशृणुष्वमे ॥ १३ ॥ लघुर्द्वाद
शमात्रस्तुद्विगुणःसतुमध्यमः ॥ त्रिगुणाभिस्तुमात्राभिरुत्तमःपरिकीर्त्तितः ॥ १४ ॥ निमेषोन्मेषणेमात्राकालोलघ्वक्षरस्तथा ॥ प्राणायामस्यसं
ख्यार्थंस्मृतोद्वादशमात्रिकः ॥ १५ ॥ प्रथमेनजयेत्स्वेदंमध्यमेनचवेपथुम् ॥ विषादंहितृतीयेनजयेद्दोषाननुक्रमात् ॥ १६ ॥ मृदुत्वंसेव्यमाना
स्तुसिंहशार्दूलकुञ्जराः ॥ यथायान्तितथाप्राणोवश्योभवतियोगिनः ॥ १७ ॥ वश्यंमत्तंयथेच्छातोनागंनयतिहस्तिपः ॥ तथैवयोगीछन्देनप्राणं
नयतिसाधितम् ॥ १८ ॥ यथाहिसाधितःसिंहोमृगान्हंतिनमानवान् ॥ तद्वन्निषिद्धपवनःकिल्बिषंननृणांतनुम् ॥ १९ ॥ तस्माद्युक्तःसदायोगी
प्राणायामपरोभवेत् ॥ श्रूयतांमुक्तिफलदंतस्यावस्थाचतुष्टयम् ॥ २० ॥ ध्वस्तिःप्राप्तिस्तथासंवित्प्रसादश्चमहीपते ॥ स्वरूपंशृणुचैतेषांकथ्यमान
मनुक्रमात् ॥ २१ ॥ कर्म्मणामिष्टदुष्टानांजायतेफलसंक्षयः ॥ चेतसोऽपकषायत्वंयत्रसाध्वस्तिरुच्यते ॥ २२ ॥ ऐहिकामुष्मिकान्कामाँल्लोभमो
हात्मकान्स्वयम् ॥ निरुध्यास्तेसदायोगीप्राप्तिःसासार्वकालिकी ॥ २३ ॥ अतीतानागतानर्थान्विप्रकृष्टतिरोहितान् ॥ विजानातीन्दुसूर्य्यर्क्षग्र
हाणांज्ञानसम्पदा ॥ २४ ॥ तुल्यप्रभावस्तुयदायोगीप्राप्नोतिसंविदम् ॥ तदासंविदितिख्याताप्राणायामस्यसास्थितिः ॥२५॥ यान्तिप्रसादंयेनास्य
मनःपंचचवायवः ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थाश्चसप्रसादइतिस्मृतः ॥ २६ ॥ शृणुष्वचमहीपालप्राणायामस्यलक्षणम् ॥ युञ्जतश्चसदायोगंयादृग्वि
हितमासनम् ॥ २७ ॥ पद्ममर्द्धासनंचापितथास्वस्तिकमासनम् ॥ आस्थाययोगंयुंजीतकृत्वाचप्रणवंहृदि ॥ २८ ॥ समःसमासनोभूत्वासंहृत्य
चरणावुभौ ॥ संवृतास्यस्तथैवोरूसम्यग्विष्टभ्यचाग्रतः ॥ २९ ॥ पार्ष्णिभ्यांलिङ्गवृषणावस्पृशन्प्रयतःस्थितः ॥ किंचिदुन्नामितशिरादन्तैर्दन्ता
न्नसंस्पृशेत् ॥ ३० ॥ सपश्यन्नासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन् ॥ रजसातमसोवृत्तिंसत्त्वेनरजसस्तथा ॥ ३१ ॥ संछाद्यनिर्म्मलेसत्त्वेस्थितोयु

ञीतयोगवित् ॥ इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः प्राणादीन्मनएवच ॥ ३२ ॥ निगृह्यसमवायेनप्रत्याहारमुपक्रमेत् ॥ यस्तुप्रत्याहरेत्कामान्सर्वाङ्गानीवक
च्छपः ॥ ३३ ॥ सदात्मरतिरेकस्थः पश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ सबाह्याभ्यन्तरंशौचंनिष्पाद्याकंठनाभितः ॥ ३४ ॥ पूरयित्वाबुधोदेहंप्रात्याहारमु
पक्रमेत् ॥ प्राणायामादशद्वौचधारणासाभिधीयते ॥ ३५ ॥ द्वेधारणेस्मृतेयोगेयोगिभिस्तत्त्वदृष्टिभिः ॥ तथावैयोगयुक्तस्ययोगिनोनियता
त्मनः ॥ ३६ ॥ सर्वेदोषाः प्रणश्यन्तिस्वस्थश्चैवोपजायते ॥ वीक्षतेचपरंब्रह्मप्राकृतांश्चगुणान्पृथक् ॥ ३७ ॥ व्योमादिपरमाणूंश्चतथात्मानमकल्मषम् ॥
इत्थंयोगीयताहारः प्राणायामपरायणः ॥ ३८ ॥ जितांजितांशनैर्भूमिमारोहेतयथागृहम् ॥ दोषान्व्याधींस्तथामोहमाक्रान्ताभूरनिर्जिता ॥ ३९ ॥
विवर्धयतिनारोहेत्तस्माद्भूमिमनिर्जिताम् ॥ प्राणानामुपसंरोधात्प्राणायामइतिस्मृतः ॥ ४० ॥ धारणेत्युच्यतेचेयंधार्य्यतेयन्मनोयया ॥ शब्दा
दिभ्यः प्रवृत्तानियदक्षाणियतात्मभिः ॥ ४१ ॥ प्रत्याह्रियन्तेयोगेनप्रत्याहारस्ततः स्मृतः ॥ उपायश्चात्रकथितोयोगिभिः परमर्षिभिः ॥ ४२ ॥
येनव्याध्यादयोदोषानजायन्तेहियोगिनः ॥ यथातोयार्थिनस्तोयंयन्त्रनालादिभिः शनैः ॥ ४३ ॥ आपिबेयुस्तथावायुंपिबेद्योगीजितश्रमः ॥
प्राङ्नाभ्यांहृदयेचाथतृतीयेचतथोरसि ॥ ४४ ॥ कंठेमुखेनासिकाग्रेनेत्रभ्रूमध्यमूर्द्धसु ॥ किञ्चतस्मात्परस्मिंश्चधारणापरमास्मृता ॥ ४५ ॥ दशै
ताधारणाः प्राप्यप्राप्नोत्यक्षरसाम्यताम् ॥ नाध्मातः क्षुधितः श्रान्तोनचव्याकुलचेतनः ॥ ४६ ॥ युञ्जीतयोगंराजेन्द्रयोगीसिद्ध्यर्थमादृतः ॥ नाति
शीतेनचोष्णेवैनद्वन्द्वेनानिलात्मके ॥ ४७ ॥ कालेष्वेतेषुयुञ्जीतनयोगंध्यानतत्परः ॥ सशब्दाग्निजलाभ्याशेजीर्णगोष्ठेचतुष्पथे ॥ ४८ ॥ शुष्क
पर्णचयेनद्यांश्मशानेससरीसृपे ॥ सभयेकूपतीरेवाचैत्यवल्मीकसंचये ॥ ४९ ॥ देशेष्वेतेषुतत्त्वज्ञोयोगाभ्यासंविवर्जयेत् ॥ सत्त्वस्यानुपपत्तौचदेशकालंवि
वर्जयेत् ॥ ५० ॥ नासतोदर्शनंयोगेतस्मात्तत्परिवर्जयेत् ॥ दोषानेताननादृत्यमूढत्वाद्योयुनक्तिवै ॥ ५१ ॥ विघ्नायतस्यवैदोषाजायन्तेतन्निबोधमे ॥ बाधि
र्य्यंजडतालोपः स्मृतेर्मूकत्वमन्धता ॥ ५२ ॥ ज्वरश्चजायतेसद्यस्तत्तदज्ञानयोगिनः ॥ प्रमादाद्योगिनोदोषायद्येतेस्युश्चिकित्सितम् ॥ ५३ ॥
तेषांनाशायकर्त्तव्यंयोगिनांतन्निबोधमे ॥ स्निग्धांयवागूमत्युष्णांभुक्त्वातत्रैवधारयेत ॥ ५४ ॥ वातगुल्मप्रशान्त्यर्थमुदावर्त्तेतथोदरे ॥ यवागूंवा
पिपवनंवायुग्रन्थिंप्रतिक्षिपेत् ॥ ५५ ॥ तद्वत्कंपेमहाशैलंस्थिरंमनसिधारयेत ॥ विघातेवचसोवाचंबाधिर्य्येश्रवणेन्द्रियम् ॥ ५६ ॥ यथैवाम्रफलं
ध्यायेत्तृष्णार्त्तोरसनेन्द्रियम् ॥ यस्मिन्यस्मिन्रुजादेहेतस्मिंस्तदुपकारिणीम् ॥ ५७ ॥ धारयेद्धारणामुष्णेशीतांशीतेचदाहिनीम् ॥ कीलंशिरसिसं
स्थाप्यकाष्ठंकाष्ठेनताडयेत् ॥ ५८ ॥ लुप्तस्मृतेः स्मृतिः सद्योयोगिनस्तेनजायते ॥ द्यावापृथिव्यौवाय्वग्नीव्यापिनावपिधारयेत् ॥ ५९ ॥ अमानु

घात्सत्त्वजाद्बाधास्त्विति चिकित्सितम् ॥ अमानुषंसत्त्वमन्तर्योगिनंप्रविशेद्यदि ॥ ६० ॥ वाय्वग्निधारणेनैनंदेहसंस्थंविनिर्दहेत् ॥ एवंसर्वात्म
नारक्षाकार्य्यायोगविदानृप ॥ ६१ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांशरीरंसाधनंयेतः ॥ प्रवृत्तिलक्षणाख्यानाद्योगिनोविस्मयात्तथा ॥ विज्ञानंविलयंयातित
स्माद्गोप्याःप्रवृत्तयः ॥ ६२ ॥ अलौल्यमारोग्यमनिष्ठुरत्वंगन्धःशुभोमूत्रपुरीषमल्पम् ॥ कान्तिःप्रसादःस्वरसौम्यताचयोगप्रवृत्तेःप्रथमंहिचिह्नम् ॥
॥ ६३ ॥ अनुरागंजनोयातिपरोक्षेगुणकीर्त्तनम् ॥ नबिभ्यतिचसत्त्वानिसिद्धेर्लक्षणमुत्तमम् ॥ ६४ ॥ शीतोष्णादिभिरत्युग्रैर्यस्यबाधानविद्यते ॥
नभीतिमेतिचान्येभ्यस्तस्यसिद्धिरुपस्थिता ॥ ६५ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेजडोपाख्यानेयोगनिरूपणंनामषट्त्रिंशोध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥
॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥ उपसर्गाःप्रवर्तन्तेहदृष्टेह्यात्मनियोगिनः ॥ येतांस्तेसंप्रवक्ष्यामिसमासेननिबोधमे ॥ १ ॥ काम्याःक्रियास्तथाकामान्मानुषान
भिवाञ्छति॥स्त्रियोदानफलंविद्यांमायांकुप्यंधनंदिवम् ॥२॥ देवत्वममरेशत्वंरसायनवयःक्रियाम् ॥ मरुत्प्रपतनंयज्ञंजलाग्न्यावेशनंतथा ॥ ३ ॥
श्राद्धानांसर्वदानानांफलानिनियमांस्तथा ॥ तथोपवासात्पूर्त्ताच्चदेवताभ्यर्चनादपि ॥ ४ ॥ तेभ्यस्तेभ्यश्चकर्मभ्यउपसृष्टोऽभिवाञ्छति ॥ चित्त
मित्थंवर्तमानंयत्नाद्योगीनिवर्तयेत् ॥ ५ ॥ ब्रह्मसङ्गिमनःकुर्वन्नुपसर्गात्प्रमुच्यते ॥ उपसर्गैर्जितैरेभिरुपसर्गास्ततःपुनः ॥ ६ ॥ योगिनःसंप्रवर्तन्ते
सात्त्वराजसतामसाः ॥ प्रातिभःश्रावणोदैवोभ्रमावर्त्तौतथापरौ ॥ ७ ॥ पंचैतेयोगिनांयोगविघ्नायकटुकोदयाः ॥ वेदार्थाःकाव्यशास्त्रार्थाविद्याशि
ल्पान्यशेषतः ॥ ८ ॥ प्रतिभान्तियदस्येतिप्रातिभःसतुयोगिनः ॥ शब्दार्थानखिलान्वेत्तिशब्दंगृह्णातिचैवयत् ॥ ९ ॥ योजनानांसहस्रेभ्यःश्रावणः
सोऽभिधीयते ॥ समन्ताद्वीक्षतेचाष्टौसयदादेवयोनयः ॥१०॥ उपसर्गंतमप्याहुर्दैवमुन्मत्तवद्बुधाः ॥ भ्राम्यतेयन्निरालम्बंमनोदोषेणयोगिनः ॥११॥
समस्ताचारविभ्रंशाद्भ्रमःसपरिकीर्तितः ॥ आवर्तइवतोयस्यज्ञानावर्त्तोयदाकुलः ॥ १२ ॥ नाशयेच्चित्तमावर्तउपसर्गःसउच्यते ॥ एतैर्नाशितयो
गास्तुसकलादेवयोनयः ॥ १३ ॥ उपसर्गैर्महाघोरैरावर्तन्तेपुनःपुनः ॥ प्रावृत्यकम्बलंशुक्लंयोगीतस्मान्मनोमयम् ॥ १४ ॥ (शरीरमंडलेदृष्ट्वा
गुरुज्ञानंततोहियत् ॥ ज्ञानपूर्वोपियोयोगोज्ञातव्योवैविपश्चिता ॥ १५ ॥) चिन्तयेत्परमंब्रह्मकृत्वातत्प्रवणंमनः ॥ योगयुक्तःसदायोगीलघ्वाहारो
जितेन्द्रियः ॥ १६ ॥ सूक्ष्मास्तुधारणाःसप्तभूराद्यामूर्ध्निधारयेत् ॥ धरित्रींधारयेद्योगीतत्सौक्ष्म्यंप्रतिपद्यते ॥ १७ ॥ आत्मानंमन्यतेचोर्वींतद्गंधं
चजहातिसः ॥ तथैवाप्सुरसंसूक्ष्मंतद्वद्रूपंचतेजसि॥१८॥स्पर्शंवायौतथातद्वद्बिभ्रतस्तस्यधारणाम् ॥ व्योम्नःसूक्ष्मांप्रवृत्तिंचशब्दंतद्वज्जहातिसः ॥१९॥
मनसासर्वभूतानांमनस्याविशतेयदा ॥ मानसींधारणांबिभ्रन्मनःसूक्ष्मंचजायते ॥ २० ॥ तद्वद्बुद्धिमशेषाणांसत्त्वानामेत्ययोगवित् ॥ परित्यजति

तथोङ्कारमयोयोगीत्वक्षरेत्वक्षरोभवेत् ॥ प्राणोधनुःशरोह्यात्माब्रह्मवेध्यमनुत्तमम् ॥ ७ ॥ अप्रमत्तेनवेद्धव्यंशरवत्तन्मयोभवेत् ॥ ओमित्येतत्त्र
योवेदास्त्रयोलोकास्त्रयोऽग्नयः ॥ ८ ॥ विष्णुर्ब्रह्माहरश्चैवऋक्सामानियजूंषिच ॥ मात्राः सार्द्धाश्चतिस्रश्चविज्ञेयाःपरमार्थतः ॥ ९ ॥ तत्रयुक्त
स्तुयोयोगीसतल्लयमवाप्नुयात् ॥ अकारस्त्वथभूर्लोकउकारश्चोच्यतेभुवः ॥ १० ॥ सव्यञ्जनोमकारश्चस्वर्लोकःपरिकल्प्यते ॥ व्यक्तातुप्रथमामात्रा
द्वितीयाव्यक्तसंज्ञिता ॥ ११ ॥ मात्रातृतीयाचिच्छक्तिरर्धमात्रापरंपदम् ॥ अनेनैवक्रमेणैताविज्ञेयायोगभूमयः ॥ १२ ॥ ओमित्युच्चारणात्सर्वंगृहीतंसदसद्भवेत् ॥ ह्रस्वातुप्रथमामात्राद्वितीयादैर्घ्यसंयुता ॥१३॥ तृतीयाचप्लुतार्धाख्यावचसःसानगोचरा ॥ इत्येतदक्षरंब्रह्मपरमोंकारसंज्ञितम् ॥१४॥
यस्तुवेदनरःसम्यक्तथाध्यायतिवापुनः ॥ संसारचक्रमुत्सृज्यत्यक्तत्रिविधबन्धनः ॥ १५ ॥ प्राप्नोतिब्रह्मणिलयंपरमेपरमात्मनि ॥ आक्षीणकर्मबन्ध
श्चज्ञात्वामृत्युमरिष्टतः ॥ १६ ॥ उत्क्रान्तिकालेसंस्मृत्यपुनर्योगित्वमृच्छति ॥ तस्मादसिद्धयोगेनसिद्धयोगेनवापुनः ॥ ज्ञेयान्यरिष्टानिसदायेनो
त्क्रान्तौनसीदति ॥ १७॥ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेयोगधर्मेओंकारवर्णननामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ दत्तात्रेयउवाच ॥ ॥
अरिष्टानिमहाराजशृणुवक्ष्यामितानिते ॥ येषामालोकनान्मृत्युंनिजंजानातियोगवित् ॥ १ ॥ देवमार्गंध्रुवंशुक्रंसोमच्छायामरुन्धतीम् ॥ योनपश्ये
न्नजीवेत्सनरःसंवत्सरात्परम् ॥ २ ॥ अरश्मिबिम्बंसूर्यस्यवह्निंचैवांशुमालिनम् ॥ दृष्ट्वैकादशमासेभ्योनरोनोर्ध्वंतुजीवति ॥३॥ वान्तेमूत्रपुरीषेचयः
स्वर्णरजतंतथा ॥ प्रत्यक्षंकुरुतेस्वप्नेजीवेत्सदशमासिकम् ॥ ४ ॥ दृष्ट्वाप्रेतपिशाचादीन्गन्धर्वनगराणिच ॥ सुवर्णवर्णान्वृक्षांश्चनवमासान्सजीवति ॥
॥५॥ स्थूलःकृशःकृशःस्थूलोयोऽकस्मादेवजायते ॥ प्रकृतेश्चानिवर्तेततस्यायुश्चाष्टमासिकम् ॥६॥ खण्डंयस्यपदंपार्ष्ण्यंपादस्याग्रेचवाभवेत् ॥पांशु
कर्दमयोर्मध्येसप्तमासान्सजीवति ॥ ७ ॥ गृध्रःकपोतःकाकोलोवायसोवापिमूर्द्धनि ॥ क्रव्यादोवाखगोनीलःषण्मासायुःप्रदर्शकः ॥८॥ हन्यतेकाक
पंक्तीभिःपांशुवर्षेणवानरः ॥ स्वांछायामन्यथादृष्ट्वाचतुःपंचसजीवति ॥ ९ ॥ अनभ्रेविद्युतंदृष्ट्वादक्षिणांदिशमाश्रिताम् ॥ रात्राविन्द्रधनुश्चापिजीवि
तंहित्रिमासिकम् ॥ १० ॥ घृतेतैलेतथादर्शेतोयेवानात्मनस्तनुम् ॥ यःपश्येदशिरस्कांवामासादूर्ध्वंनजीवति ॥ ११ ॥ यस्यबस्तसमोगन्धोगात्रे
शवसमोऽपिवा ॥ तस्यार्द्धमासकंज्ञेयंयोगिनोनृपजीवितम् ॥ १२ ॥ यस्यवैस्नातमात्रस्यहृत्पादमवशुष्यते ॥ पिबतश्चजलंशोषोदशाहंसोऽपिजीव
ति ॥१३॥ संभिन्नोमारुतोयस्यमर्मस्थानानिकृन्तति ॥ हृष्यतेनाम्बुसंस्पर्शात्तस्यमृत्युरुपस्थितः ॥ १४ ॥ ऋक्षवानरयानस्थोगायन्योदक्षिणांदि
शम् ॥ स्वप्नेप्रयातितस्यापिनमृत्युःकालमिच्छति ॥१५॥ रक्तकृष्णाम्बरधरागायन्तीहसतीचयम्॥ दक्षिणाशांनयेन्नारीस्वप्नेसोपिनजीवति ॥१६॥

नग्नंक्षपणकंस्वप्नेहसमानंमहाबलम् ॥ एवंसंवीक्ष्यवल्गन्तंविद्यान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ १७ ॥ आमस्तकतलाद्यस्तुनिमग्नंपङ्कसागरे ॥ स्वप्नेपश्यत्य
थात्मानंससद्योम्रियतेनरः ॥ १८ ॥ केशाङ्गारांस्तथाभस्मभुजङ्गान्निर्जलांनदीम् ॥ दृष्ट्वास्वप्नेदशाहात्तुमृत्युरेकादशेदिने ॥ १९ ॥ करालै
र्विकटैःकृष्णैःपुरुषैरुद्यतायुधैः ॥ पाषाणैस्ताडितःस्वप्नेसद्योमृत्युंलभेन्नरः ॥ २० ॥ सूर्योदयेयस्यशिवाक्रोशन्तीयातिसंमुखम् ॥ विपरीतंपरीतंवा
ससद्योमृत्युमृच्छति ॥२१॥ यस्यवैभुक्तमात्रस्यहृदयंबाध्यतेक्षुधा ॥ जायतेदन्तघर्षश्चसगतायुर्नसंशयः ॥२२॥ दीपगन्धंनयोवेत्तित्रस्यत्यह्नितथा
निशि ॥ नात्मानंपरनेत्रस्थंवीक्षतेनसजीवति ॥ २३ ॥ शक्रायुधंचार्द्धरात्रेदिवाग्रहगणांस्तथा ॥ दृष्ट्वामन्येतसंक्षीणमात्मजीवितमात्मवित् ॥ २४ ॥
नासिकावक्रतामेतिकर्णयोर्नमनोन्नती ॥ नेत्रंचवामंस्रवतियस्यतस्यायुरुद्गतम् ॥ २५ ॥ आरक्ततामेतिमुखंजिह्वावाश्यामतांयदा ॥ तदाप्राज्ञोविजा
नीयान्मृत्युमासन्नमात्मनः ॥ २६ ॥ उष्ट्ररासभयानेनयःस्वप्नेदक्षिणांदिशम् ॥ प्रयातितंचजानीयात्सद्योमृत्युंनरेश्वर ॥ २७ ॥ पिधायकर्णौनिर्घो
षंनशृणोत्यात्मसम्भवम् ॥ नश्यतेचक्षुषोर्ज्योतिर्यस्यसोऽपिनजीवति ॥ २८ ॥ पततोयस्यवैगर्तेस्वप्नेद्वारंपिधीयते ॥ नचोत्तिष्ठतियःश्वभ्रात्तदन्तं
तस्यजीवितम ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वांचदृष्टिर्नचसंप्रतिष्ठारक्तापुनःसंपरिवर्तमाना ॥ मुखस्यचोष्माशिशिराचनाभिःशंसंतिपुंसामपरंशरीरम् ॥ ३० ॥
स्वप्नेऽग्निंप्रविशेद्यस्तुनचनिष्क्रमतेपुनः ॥ जलप्रवेशादपिवातदन्तंतस्यजीवितम् ॥ ३१ ॥ यश्चाभिहन्यतेदुष्टैर्भूतैरात्रावथोदिवा ॥ समृत्युंसप्तरात्रा
न्तेनरःप्राप्नोत्यसंशयम् ॥ ३२ ॥ स्ववस्त्रममलंशुक्लंरक्तंपश्यत्यथोसितम् ॥ यःपुमान्मृत्युमासन्नंतस्यापिहिविनिर्दिशेत् ॥ ३३ ॥ स्वभाववैपरीत्यंतु
प्रकृतेश्चविपर्ययः ॥ कथयन्तिमनुष्याणांसमासन्नौयमान्तकौ ॥ ३४ ॥ येषांविनीतःसततंयेऽस्यपूज्यतमामताः ॥ तानेवचावजानातितानेवचविनि
न्दति ॥ ३५ ॥ देवान्नार्चयतेवृद्धान्गुरून्विप्रांश्चनिन्दति ॥ मातापित्रोर्नसत्कारंजामातॄणांकरोतिच ॥ ३६ ॥ योगिनांज्ञानविदुषामन्येषांचमहा
त्मनाम् ॥ प्रातेतुकालेपुरुषस्तद्विज्ञेयंविचक्षणैः ॥ ३७ ॥ योगिनांसततंयत्नादरिष्टान्यवनीपते ॥ संवत्सरान्तेतज्ज्ञेयंफलदानिदिवानिशम् ॥ ३८ ॥
विलोक्याविशदाचैषांफलपंक्तिःसुभीषणा ॥ विज्ञायकार्योमनसिसचकालोनरेश्वर ॥ ३९ ॥ ज्ञात्वाकालंचतंसम्यगभयस्थानमाश्रितः ॥ युञ्जीत
योगीकालोऽसौयथानास्याफलोभवेत् ॥ ४० ॥ दृष्ट्वारिष्टंतथायोगीत्यक्त्वामरणजंभयम् ॥ तत्स्वभावंतदालोक्यकालोयावद्विपाकदः ॥ ४१ ॥
तस्यभागेतथैवाह्नोयोगंयुञ्जीतयोगवित् ॥ पूर्वाह्णेचापराह्णेचमध्याह्नेचापितद्दिने ॥ ४२ ॥ यत्रवारजनीभागेतदरिष्टंनिरीक्षितम् ॥ तत्रैवतावद्युञ्जी
तयावत्प्राप्तंहितद्दिनम् ॥ ४३ ॥ ततस्त्यक्त्वाभयंसर्वंजित्वातंकालमात्मवान् ॥ तत्रैवावसथेस्थित्वायत्रवास्थैर्यमात्मनः ॥ ४४ ॥ युञ्जीतयोगंनिर्जि

 तांगताम् ॥ मांमास्प्राक्षीराजपुत्रअस्पृश्याहंतवाधुना ॥ ६० ॥ ततःसबालःसहसादृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥ समभ्यधावदम्बेतिरुदन्नस्राविलेक्षणः॥ ६१ ॥
 तमागतंद्विजःक्रोधाद्बालमभ्याहनत्पदा ॥ वदंस्तथापिसोऽम्बेतिनैवामुंचतमातरम् ॥ ६२ ॥ ॥ राजपत्न्युवाच ॥ ॥ प्रसादंकुरुमेनाथक्रीणीष्वे
मंचबालकम् ॥ क्रीतापिनाहंभवतो विनैनंकार्य्यसाधिका ॥ ६३ ॥ इत्थंममाल्पभाग्यायाःप्रसादसुमुखोभव ॥ मांसंयोजयबालेनवत्सेनेवपयस्विनीम्
॥ ६४ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ गृह्यतांवित्तमेतत्तेदीयतांबालकोमम ॥ स्त्रीपुंसोर्धर्मशास्त्रज्ञैःकृतमेवहिवेतनम् ॥ शतंसहस्रंलक्षंचकोटिमूल्यंतथापरैः ॥ ६५ ॥
॥ पक्षिणऊचुः ॥ तथैवतस्यतद्वित्तं बद्धोत्तरपटेततः ॥ प्रगृह्यबालकंमात्रासहैकस्थमबन्धयत् ॥ ६६ ॥ नीयमानौतुतौदृष्ट्वाभार्य्यांपुत्रौसपार्थि
वः ॥ विललापसुदुःखार्तोनिःश्वस्योष्णंपुनःपुनः ॥ ६७ ॥ यांनवायुर्नचादित्योनेन्दुर्नचपृथग्जनः ॥ दृष्टवंतःपुरापत्नीसेयंदासीत्वमागता ॥ ६८ ॥
सूर्यवंशप्रसूतोऽयंसुकुमारकरांगुलिः ॥ संप्राप्तोविक्रयंबालोधिङ्मामस्तुसुदुर्मतिम् ॥ ६९ ॥ हाप्रियेहाशिशोवत्समानार्यस्यदुर्नयैः ॥ दैवाधीनां
दशांप्राप्तोनमृतोऽस्मितथापिधिक ॥ ७० ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ एवंविलपतोराज्ञःसविप्रोंतरधीयत ॥ वृक्षगेहादिभिस्तुंगैस्तावादायत्वरान्वितः
॥ ७१ ॥ विश्वामित्रस्ततःप्राप्तोनृपंवित्तमयाचत ॥ तस्मैसमर्पयामासहरिश्चन्द्रोऽपितद्धनम् ॥ ७२ ॥ तद्वित्तंस्तोकमालोक्यदारविक्रयसंभवम् ॥
शोकाभिभूतंराजानंकुपितःकौशिकोब्रवीत् ॥ ७३ ॥ क्षत्रबंधोममेमांत्वं सदृशींयज्ञदक्षिणाम् ॥ मन्यसेयदितत्क्षिप्रंपश्यत्वंमेबलंपरम् ॥ ७४ ॥ तपसो
ऽत्रसुतप्तस्यब्राह्मण्यस्यामलस्यच ॥ मत्प्रभावस्यचोग्रस्यशुद्धस्याध्ययनस्यच ॥ ७५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ अन्यांदास्यामिभगवन्कालःकश्चित्प्रतीक्ष्य
ताम् ॥ साम्प्रतंनास्तिविक्रीतापत्नीपुत्रश्चबालकः ॥ ७६ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ चतुर्भागःस्थितोयोऽयंदिवसस्यनराधिप ॥ एषएवप्रतीक्ष्योमे
वक्तव्यंनोत्तरंत्वया ॥ ७७ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ तमेवमुक्त्वाराजेंद्रंनिष्ठुरंनिर्घृणंवचः ॥ तदादायधनंतूर्णंकुपितःकौशिकोययौ ॥ ७८ ॥ विश्वामित्रेगतेराजा
भयशोकादिमध्यगः ॥ स्वविक्रयंविनिश्चित्यप्रोवाचोच्चैरधोमुखः ॥ ७९ ॥ वित्तक्रीतेनयोह्यर्थीमयाप्रेष्येणमानवः ॥ सब्रवीतुत्वरायुक्तोयावत्तपतिभा
स्करः ॥ ८० ॥ अथाजगामत्वरितोधर्मश्चण्डालरूपधृक् ॥ दुर्गंधोविकृतोरूक्षःश्मश्रुलोदंतुरोघृणी ॥ ८१ ॥ कृष्णोलम्बोदरःपिङ्गरूक्षाक्षःपरुषाक्षरः ॥
गृहीतपक्षिपुञ्जश्चशवमाल्यैरलंकृतः ॥ ८२ ॥ कपालहस्तोदीर्घास्योभैरवोऽतिवदन्मुहुः ॥ श्वगणाभिवृतोघोरोयष्टिहस्तोनिराकृतिः ॥ ८३ ॥
॥ चण्डालउवाच ॥ अहमर्थीत्वयाशीघ्रंकथयस्वात्मवेतनम् ॥ स्तोकेनबहुनावापियेनवैलभ्यतेभवान् ॥ ८४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तंतादृशमथा
लक्ष्यक्रूरदृष्टिंसुनिष्ठुरम् ॥ वदन्तमतिदुःशीलंकस्त्वमित्याहपार्थिवः ॥ ८५ ॥ ॥ चण्डालउवाच ॥ ॥ चण्डालोऽहमिहख्यातःप्रवीरेतिपुरोत्तमे ॥
विख्यातोवध्यवधकोमृतकम्बलहारकः ॥ ८६ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ नाहंचण्डालदासत्वमिच्छेयंसुविगर्हितम् ॥ वरंशापाग्निनादग्धोनचण्डाल

इत्युक्त्वासापिसुश्रोणीमूर्च्छितानिपपातह ॥ भर्तृदुःखमहाभारेणासह्येननिपीडिता ॥ ३३ ॥ तौतथापतितौभूमावनाथौपितरौशिशुः ॥ दृष्ट्वात्यंतक्षु
धाविष्टःप्राहवाक्यंसुदुःखितः ॥ ३४ ॥ तातताददस्वान्नमम्बाम्बभोजनंदद ॥ क्षुन्मेबलवतीजाताजिह्वाग्रंशुष्यतेतथा ॥ ३५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥
एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तोविश्वामित्रोमहातपाः ॥ कालकल्पइवक्रुद्धोधनंसंमार्गितुंतदा ॥ दृष्ट्वातुतंहरिश्चंद्रः पतितोभुविमूर्च्छितः ॥ ३६ ॥ सवारिणासमभ्यु
क्ष्यराजानमिदमब्रवीत् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रतांददस्वेष्टदक्षिणाम् ॥ ३७ ॥ ऋणंधारयतोदुःखमहन्यहनिवर्द्धते ॥ आप्यायमानःसतदाहिमशीतेन
वारिणा ॥ ३८ ॥ अवाप्यचेतनांराजाविश्वामित्रमवेक्ष्यच ॥ पुनर्मोहंसमापेदेसचक्रोधंययौमुनिः ॥ ३९ ॥ ससमाश्वास्यराजानंवाक्यमाहद्विजो
त्तमः ॥ दीयतांदक्षिणासामेयदिधर्ममवेक्षसे ॥ ४० ॥ सत्येनार्कःप्रतपतिसत्येतिष्ठतिमेदिनी ॥ सत्यंचोक्तंपरोधर्मः स्वर्गःसत्येप्रतिष्ठितः ॥ ४१ ॥
अश्वमेधसहस्रंचसत्यंच तुलयाधृतम् ॥ अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते ॥ ४२ ॥ अथवाकिंममैतेनसाम्नाप्रोक्तेनकारणम् ॥ अनार्येपापसंकल्पे
क्रूरेचानृतवादिनि ॥४३ ॥ त्वयिराज्ञिप्रभवतिसद्भावःश्रूयतामयम् ॥ अद्यमेदक्षिणांराजन्नदास्यतिभवान्यदि ॥४४॥ अस्ताचलंप्रयातेऽर्केशप्स्यामि
त्वांततोध्रुवम् ॥ इत्युक्त्वास ययौविप्रोराजाचासीद्भयातुरः ॥ ४५ ॥ कान्दिग्भूतोऽधनोनिःस्वोनृशंसधनिनार्दितः ॥ भार्यास्यभूयः प्राहेदंक्रियतांव
चनंमम ॥ ४६ ॥ माशापानलनिर्दग्धःपंचत्वमुपयास्यसि ॥ सतयाचोद्यमानस्तुराजापत्न्यापुनःपुनः ॥ ४७ ॥ प्राहभद्रेकरोम्येषविक्रयंतवनि
र्घृणः ॥ नृशंसैरपियत्कर्तुंनशक्यंतत्करोम्यहम् ॥ ४८ ॥ यदिमेशक्यतेवाणीवक्तुमीदृक्सुदुर्वचः ॥ एवमुक्त्वाततोभार्यांगत्वानगरमातुरः ॥ बाष्पापि
हितकण्ठाक्षस्ततोवचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भोभो नागरिकाः सर्वेशृणुध्ववचनंमम ॥ किंमांपृच्छथकस्त्वंभोनृशंसोऽहममानुषः
॥ ५० ॥ राक्षसोवातिकठिनस्ततःपापतरोऽपिवा ॥ विक्रेतुंदयितांप्राप्तोयोनप्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥५१ ॥ यदिवःकस्यचित्कार्यंदास्याप्राणेष्टयामम ॥
सब्रवीतुत्वरायुक्तोयावत्सन्धारयाम्यहम् ॥ ५२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ अथवृद्धोद्विजःकश्चिदागत्याहनराधिपम् ॥ समर्पयस्वमेदासीमहंक्रेताध
नप्रदः ॥ ५३ ॥ अस्तिमेवित्तमस्तोकंसुकुमारीचमेप्रिया ॥ गृहकर्मनशक्नोतिकर्त्तुमस्मात्प्रयच्छमे ॥ ५४॥ कर्मण्यतावयोरूपशीलानांतवयोषितः ॥
अनुरूपमिदंवित्तंगृहाणार्पयमेऽबलाम् ॥ ५५ ॥ एवमुक्तस्यविप्रेणहरिश्चन्द्रस्यभूपतेः ॥ व्यदीर्य्यतमनोदुःखान्नचैनंकिंचिदब्रवीत् ॥ ५६ ॥ ततः सवि
प्रोनृपतेर्वल्कलान्तेदृढंधनम् ॥ बद्ध्वाकेशेष्वथादायनृपपत्नीमकर्षयत् ॥ ५७ ॥ रुरोदरोहितास्योऽपिदृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥ हस्तेनवस्त्रमाकर्षन्का
कपक्षधरःशिशुः ॥ ५८ ॥ मुंचार्यमुंचतावन्मांयावत्पश्याम्यहंशिशुम् ॥ दुर्लभंदर्शनंतातपुनरस्यभविष्यति ॥ ५९ ॥ पश्यैहिवत्समामेवंमातरंदास्य

श्यदृदर्शविश्वामित्रमुपस्थितम्॥५॥तंदृष्ट्वासमनुप्राप्तंविनयावनतोऽभवत्॥प्राहचैवाञ्जलिंकृत्वाहरिश्चंद्रोमहामुनिम् ॥ ६॥ इमेप्राणाःसुतश्चायमियंपत्नी
मुनेमम ॥ येनतेकृत्यमस्त्याशुतद्गृहाणार्घ्यमुत्तमम् ॥७॥यद्वान्यत्कार्यमस्माभिस्तदनुज्ञातुमर्हसि॥८॥विश्वामित्रउवाच ॥पूर्णःसमासोराजर्षेदीयतांम
मदक्षिणा॥ राजसूयनिमित्तंहिस्मर्यतेस्ववचोयदि॥ ९ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ ब्रह्मन्नद्यैवसंपूर्णोमासोऽम्लानतपोधन ॥ तिष्ठत्येतद्दिनार्धंयत्तत्प्रती
क्षस्वमाचिरम् ॥ १० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ एवमस्तुमहाराजआगमिष्याम्यहंपुनः ॥ शापंतवप्रदास्यामिनचेदद्यप्रदास्यसि ॥ ११ ॥
॥ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रोराजाचाचिंतयत्तदा ॥कथमस्मैप्रदास्यामिदक्षिणायाप्रतिश्रुता ॥ १२ ॥ कुतःपुष्टानिमित्राणिकुतोऽर्थः
सांप्रतंमम ॥ प्रतिग्रहः प्रदुष्टोमेनाहंयायामधःकथम् ॥ १३ ॥ किमुप्राणान्विमुञ्चामिकांदिशंयाम्यकिञ्चनः ॥ यदिनाशंगमिष्यामिअप्रदायप्रतिश्रु
तम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मस्वहृत्कृमिः पापोभविष्याम्यधमाधमः ॥ अथवाप्रेष्यतांयास्येवरमेवात्मविक्रयः ॥ १५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ राजानंव्या
कुलंदीनंचिन्तयानमधोमुखम् ॥ प्रत्युवाचतदापत्नी बाष्पगद्गदयागिरा ॥ १६ ॥ त्यजचिन्तांमहाराजस्वसत्यमनुपालय ॥ श्मशानवद्वर्जनीयोनरः
सत्यबहिष्कृतः ॥ १७ ॥ नातः परतरंधर्मंवदन्तिपुरुषस्यतु ॥ यादृशं पुरुषव्याघ्रस्वसत्यपरिपालनम् ॥ १८ ॥ अग्निहोत्रमधीतंवादानाद्याश्चाखिलाः
क्रियाः ॥ भजन्तेतस्यवैफल्यंयस्यवाक्यमकारणम् ॥ १९ ॥ सत्यमत्यन्तमुदितंधर्मशास्त्रेषुधीमताम् ॥ तारणायानृतंतद्वत्पातनायाकृतात्मनाम् ॥
॥ २० ॥ सप्ताश्वमेधानाहृत्यराजसूयंचपार्थिवः ॥ कृतिर्नामच्युतःस्वर्गादसत्यवचनात्सकृत् ॥ २१ ॥ राजञ्जातमपत्यंमेइत्युक्त्वाप्ररुरोदह ॥ बाष्पा
म्बुप्लुतनेत्रांतामुवाचेदंमहीपतिः ॥ २२ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ विमुंचभद्रेसंतापमयंतिष्ठतिबालकः ॥ उच्यतांवक्तुकामासियद्वात्वंगजगामिनि
॥ २३ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ राजञ्जातमपत्यंमेसतांपुत्रफलाःस्त्रियः ॥ समांप्रदायवित्तेनदेहिविप्रायदक्षिणाम् ॥ २४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एत
द्वाक्यमुपश्रुत्यययौमोहंमहीपतिः ॥ प्रतिलभ्यचसंज्ञांसविललापातिदुःखितः ॥ २५ ॥ महद्दुःखमिदंभद्रेयत्त्वमेवंब्रवीषिमाम् ॥ किंतवस्मितसंल्ला
पाममपापस्यविस्मृताः ॥ २६ ॥ हाहाकथंत्वयाशक्यंवक्तुमेतच्छुचिस्मिते ॥ दुर्वाच्यमेतद्वचनंकर्तुंशक्नोम्यहंकथम् ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वासनरश्रेष्ठो
धिग्धिगित्यसकृद्ब्रुवन् ॥ निपपातमहीपृष्ठेमूर्च्छयाभिपरिप्लुतः ॥ २८ ॥ शयानंभुवितंदृष्ट्वाहरिश्चंद्रंमहीपतिम् ॥ उवाचेदंसकरुणंराजपत्नीसुदुःखिता
॥ २९ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ हामहाराजकस्येदमपध्यानमुपस्थितम् ॥ यत्त्वंनिपतितोभूमौराङ्कवास्तरणोचितः ॥ ३० ॥ येनकोट्यग्रशोवित्तंविप्राणा
मपवर्जितम्॥सएषपृथिवीनाथोभूमौस्वपितिमेपतिः ॥३१॥ हाकष्टंकिंतवानेनकृतंदेवमहीक्षिता ॥ यदिंद्रोपेंद्रतुल्योऽयंनीतःपापामिमांदशाम् ॥३२॥

इत्युक्त्वासापिसुश्रोणीमूर्च्छितानिपपातह ॥ भर्तृदुःखमहाभारेणासह्येननिपीडिता ॥ ३३ ॥ तौतथापतितौभूमावनाथौपितरौशिशुः ॥ दृष्ट्वात्यंतक्षु
धाविष्टःप्राहवाक्यंसुदुःखितः ॥ ३४ ॥ तातताददस्वान्नमम्बाम्बभोजनंदद ॥ क्षुन्मेबलवतीजाताजिह्वाग्रंशुष्यतेतथा ॥ ३५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥
एतस्मिन्नन्तरे प्राप्तोविश्वामित्रोमहातपाः ॥ कालकल्पइवक्रुद्धोधनंसंमार्गितुंतदा ॥ दृष्ट्वातुतंहरिश्चंद्रः पतितोभुविमूर्च्छितः ॥ ३६ ॥ सवारिणासमभ्यु
क्ष्यराजानमिदमब्रवीत् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रतांददस्वेष्टदक्षिणाम् ॥ ३७ ॥ ऋणंधारयतोदुःखमहन्यहनिवर्द्धते ॥ आप्यायमानःसतदाहिमशीतेन
वारिणा ॥ ३८ ॥ अवाप्यचेतनांराजाविश्वामित्रमवेक्ष्यच ॥ पुनर्मोहंसमापेदेसचक्रोधंययौमुनिः ॥ ३९ ॥ ससमाश्वास्यराजानंवाक्यमाहद्विजो
त्तमः ॥ दीयतांदक्षिणासामेयदिधर्ममवेक्षसे ॥ ४० ॥ सत्येनार्कःप्रतपतिसत्येतिष्ठतिमेदिनी ॥ सत्यंचोक्तंपरोधर्मः स्वर्गःसत्येप्रतिष्ठितः ॥ ४१ ॥
अश्वमेधसहस्रंचसत्यंच तुलयाधृतम् ॥ अश्वमेधसहस्राद्धिसत्यमेवविशिष्यते ॥ ४२ ॥ अथवाकिंममैतेनसाम्नाप्रोक्तेनकारणम् ॥ अनार्येपापसंकल्पे
क्रूरेचानृतवादिनि ॥४३ ॥ त्वयिराज्ञिप्रभवतिसद्भावःश्रूयतामयम् ॥ अद्यमेदक्षिणांराजन्नदास्यतिभवान्यदि ॥४४॥ अस्ताचलंप्रयातेऽर्केशप्स्यामि
त्वांततोध्रुवम् ॥ इत्युक्त्वास ययौविप्रोराजाचासीद्भयातुरः ॥ ४५ ॥ कान्दिग्भूतोऽधनोनिःस्वोनृशंसधनिनार्दितः ॥ भार्यास्यभूयः प्राहेदंक्रियतांव
चनंमम ॥ ४६ ॥ माशापानलनिर्दग्धःपंचत्वमुपयास्यसि ॥ सतयाचोद्यमानस्तुराजापत्न्यापुनःपुनः ॥ ४७ ॥ प्राहभद्रेकरोम्येषविक्रयंतवनि
र्घृणः ॥ नृशंसैरपियत्कर्तुंनशक्यंतत्करोम्यहम् ॥ ४८ ॥ यदिमेशक्यतेवाणीवक्तुमीदृक्सुदुर्वचः ॥ एवमुक्त्वाततोभार्यांगत्वानगरमातुरः ॥ बाष्पापि
हितकण्ठाक्षस्ततोवचनमब्रवीत् ॥ ४९ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ भोभो नागरिकाः सर्वेशृणुध्वंवचनंमम ॥ किंमांपृच्छथकस्त्वंभोनृशंसोऽहममानुषः
॥ ५० ॥ राक्षसोवातिकठिनस्ततःपापतरोऽपिवा ॥ विक्रेतुंदयितांप्राप्तोयोनप्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥५१ ॥ यदिवःकस्यचित्कार्यंदास्याप्राणेष्टयाामम ॥
सब्रवीतुत्वरायुक्तोयावत्सन्धारयाम्यहम् ॥ ५२ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ अथवृद्धोद्विजःकश्चिदागत्याहनराधिपम् ॥ समर्पयस्वमेदासीमहंक्रेताध
नप्रदः ॥ ५३ ॥ अस्तिमेवित्तमस्तोकंसुकुमारीचमेप्रिया ॥ गृहकर्मनशक्नोतिकर्त्तुमस्मात्प्रयच्छमे ॥ ५४॥ कर्मण्यतावयोरूपशीलानांतवयोषितः ॥
अनुरूपमिदंवित्तंगृहाणार्पयमेऽबलाम् ॥ ५५ ॥ एवमुक्तस्यविप्रेणहरिश्चन्द्रस्यभूपतेः ॥ व्यदीर्य्यतमनोदुःखान्नचैनांकिंचिदब्रवीत् ॥ ५६ ॥ ततः सवि
प्रोनृपतेर्वल्कलान्तेदृढंधनम् ॥ बद्ध्वाकेशेष्वथादायनृपपत्नीमकर्षयत् ॥ ५७ ॥ रुरोदरोहितास्योऽपिदृष्ट्वाकृष्टांतुमातरम् ॥ हस्तेनवस्त्रमाकर्षन्का
कपक्षधरःशिशुः ॥ ५८ ॥ मुंचार्यमुंचतावन्मांयावत्पश्याम्यहंशिशुम् ॥ दुर्लभंदर्शनंतातपुनरस्यभविष्यति ॥ ५९ ॥ पश्यैहिवत्ससमामेवंमातरंदास्य

यामासमुमहन्मयापापमिदंकृतम् ॥ ३१॥ ब्राह्मंस्थानंगतोह्येषयत्सूतोविनिपातितः॥ तथाहीमेद्विजाःसर्वेमामवेक्ष्यविनिर्गताः ॥ ३२ ॥ शरीरस्यचमेग
न्धोलोहस्येवासुखावहः ॥ आत्मानंचावगच्छामिब्रह्मघ्नमिवकुत्सितम् ॥ ३३ ॥ धिगमर्षंतथामह्यमतिगानमभीरुताम् ॥ यैराविष्टेनसुमहन्मयापाप
मिदंकृतम् ॥ ३४ ॥ तत्क्षयार्थंचरिष्यामिव्रतंद्वादशवार्षिकम् ॥ स्वकर्मख्यापनंकुर्वन्प्रायश्चित्तमनुत्तमम् ॥ ३५ ॥ अथयेयंसमारब्धातीर्थयात्रामया
धुना ॥ एतामेवप्रयास्यामिप्रतिलोमांसरस्वतीम् ॥ ३६ ॥ अतोजगामरामोऽसौप्रतिलोमांसरस्वतीम् ॥ ततःपरंशृणुष्वेमंपाण्डवेयकथाश्रयम् ॥ ३७॥
इति श्रीमार्कण्डेयपुराणेमहाबलदेवब्रह्महत्याकथनंनामषष्ठोध्यायः ॥६॥ धर्मपक्षिणऊचुः॥ हरिश्चन्द्रेतिराजर्षिरासीत्त्रेतायुगेपुरा ॥ धर्मात्मापृथिवीपालः
प्रोल्लसत्कीर्तिरुत्तमः ॥ १ ॥ नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्नाकालमरणंनृणाम् ॥ नाधर्मरुचयःपौरास्तस्मिञ्शासतिपार्थिवे ॥ २ ॥ बभूवुर्नतथोन्मत्ताधनवी
र्यतपोमदैः ॥ नाजायन्तस्त्रियश्चैवकाश्चिदप्राप्तयौवनाः ॥ ३ ॥ सकदाचिन्महाबाहुररण्येऽनुसरन्मृगम् ॥ शुश्रावशब्दमसकृत्त्रायस्वेतिचयोषि
ताम् ॥ ४ ॥ सविहायमृगंराजामाभैषीरित्यभाषत ॥ मयिशासतिदुर्मेधाःकोऽयमन्यायवृत्तिमान् ॥ ५ ॥ तत्क्रन्दितानुसारीचसर्वारम्भविघातकृत् ॥
एतस्मिन्नन्तरेरौद्रोविघ्नराट्समचिन्तयत ॥ ६ ॥ विश्वामित्रोऽयमतुलंतपआस्थायवीर्यवान् ॥ प्रागसिद्धाभवादीनांविद्याः साधयतिव्रती ॥ ७॥ सा
ध्यमानाःक्षमामौनचित्तसंयमिनाऽमुना ॥ तावैभयार्त्ताःक्रन्दन्तिकथंकार्यमिदंमया ॥ ८ ॥ तेजस्वीकौशिकश्रेष्ठोवयमस्यसुदुर्बलाः ॥ क्रोशन्त्येता
स्तथाभीतादुष्पारंप्रतिभातिमे ॥ ९ ॥ अथवायंनृपःप्राप्तोमाभैरितिवदन्मुहुः ॥ इममेवप्रविश्याशुसाधयिष्येयथेप्सितम् ॥ १० ॥ इतिसंचिन्त्यरौद्रेण
विघ्नराजेनवैततः ॥ तेनाविष्टोनृपःकोपादिदंवचनमब्रवीत् ॥११ ॥ कोऽयंबध्नातिवस्त्रान्तेपावकंपापकृन्नरः ॥ बलोष्णतेजसादीप्तेमयिपत्यावुपस्थिते
॥ १२ ॥ सोऽद्यमत्कार्मुकाक्षेपविदीपितदिगन्तरैः॥ शरैर्विभिन्नसर्वांगोदीर्घनिद्रांप्रवेक्ष्यति ॥१३॥ विश्वामित्रस्ततःक्रुद्धःश्रुत्वातन्नृपतेर्वचः ॥ क्रुद्धेचर्षिव
रेतस्मिन्नेशुर्विद्याःक्षणेनताः ॥१४॥ सचापिराजातंदृष्ट्वाविश्वामित्रंतपोनिधिम् ॥ भीतःप्रावेपतात्यर्थंसहसाश्वत्थपर्णवत् ॥ १५॥ सदुरात्मन्नितियदामु
निस्तिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ततःसराजाविनयात्प्रणिपत्याभ्यभाषत॥१६॥भगवन्नेषधर्मोमेनापराधोममप्रभो ॥ नक्रोद्धुमर्हसिमुनेनिजधर्मरतस्यमे ॥१७॥
दातव्यंरक्षितव्यंचधर्मज्ञेनमहीक्षिता ॥ चापंचोद्यम्ययोद्धव्यंधर्मशास्त्रानुसारतः ॥ १८॥ ॥ विश्वामित्रउवाच॥ ॥ दातव्यंकस्यकेरक्ष्याः कैर्योद्धव्यंचते
नृप ॥ क्षिप्रमेतत्समाचक्ष्वयद्यधर्मभयंतव ॥ १९॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ दातव्यंविप्रमुख्येभ्योयेचान्येकृशवृत्तयः ॥ रक्ष्याभीताःसदायुद्धंकर्त्तव्यंप
रिपन्थिभिः ॥ २० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ यदिराजाभवान्सम्यग्राजधर्ममवेक्षते ॥ निर्वेष्टुकामोविप्रोहंदीयतामिष्टदक्षिणा ॥ २१॥ ॥ पक्षिणऊ

२

चुः ॥ एतद्राजावचःश्रुत्वाप्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनेप्र हृचकौशिकम् ॥ २२ ॥ उच्यतांभगवन्यत्तेदातव्यमविशङ्कितम् ॥ दत्तमित्ये
वतद्विद्धियद्यपिस्यात्सुदुर्लभम् ॥ २३ ॥ हिरण्यंवासुवर्णंवापुत्रःपुत्रीकलेवरम् ॥ प्राणाराज्यंपुरंलक्ष्मीर्यदभिप्रेतमात्मनः ॥ २४ ॥ ॥ विश्वामित्रउ
वाच ॥ राजन्प्रतिगृहीतोऽयंयस्तेदत्तःप्रतिग्रहः ॥ प्रयच्छप्रथमंतावद्दक्षिणांराजसूयिकीम् ॥ २५ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ ब्रह्मंस्तामपिदास्यामिदक्षि
णांभवतोह्यहम् ॥ व्रियतांद्विजशार्दूलयस्तवेष्टःप्रतिग्रहः ॥ २६ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ससागरांधरामेतांसभूभृद्ग्रामपत्तनाम् ॥ राज्यंचसकलं
वीररथाश्वगजसंकुलम् ॥ २७ ॥ कोष्ठागारंचकोशंचयच्चान्यद्विद्यतेतव ॥ विनाभार्यांचपुत्रंचशरीरंचतवानघ ॥ २८ ॥ धर्मंचसर्वधर्मज्ञयोयान्तमनुग
च्छति ॥ बहुनावाकिमुक्तेनसर्वमेतत्प्रदीयताम् ॥ २९ ॥ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ ॥ प्रहृष्टेनैवमनसासोऽविकारमुखोनृपः ॥ तस्यर्षेर्वचनंश्रुत्वात
थेत्याहकृताञ्जलिः ॥ ३० ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ सर्वस्वंयदिमेदत्तंराज्यमुर्वीबलंधनम् ॥ प्रभुत्वंकस्यराजर्षेराज्यस्थेतापसेमयि ॥ ३१ ॥
॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ यस्मिन्नपिमयाकालेब्रह्मन्दत्तावसुन्धरा ॥ तस्मिन्नपिभवान्स्वामीकिमुताद्यमहीपतिः ॥ ३२ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥
यदिराजंस्त्वयादत्तामममसर्वावसुन्धरा ॥ यत्रमेविषयेस्वाम्यंतस्मान्निष्क्रान्तुमर्हसि ॥ ३३ ॥ श्रोणीसूत्रादिसकलंमुक्त्वाभूषणसंग्रहम् ॥ तरुवल्कलमा
बध्यसहपत्न्यासुतेनच ॥ ३४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तथेतिचोक्त्वाकृत्वाचराजागन्तुंप्रचक्रमे ॥ स्वपत्न्याशैब्ययासार्धंबालकेनात्मजेनच ॥ ३५ ॥
व्रजतःसततोरुद्ध्वापन्थानंप्राहतंनृपम् ॥ क्वयास्यसीत्यदत्त्वामेदक्षिणांराजसूयिकीम् ॥ ३६ ॥ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ भगवन्राज्यमेतत्तेदत्तं
निहतकण्टकम् ॥ अवशिष्टमिदंब्रह्मन्नद्यदेहत्रयंमम ॥ ३७ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ तथापिखलुदातव्यात्वयामेयज्ञदक्षिणा ॥ विशेषतोब्राह्म
णानांहन्त्यदत्तंप्रतिश्रुतम् ॥ ३८ ॥ यावत्तोषोराजसूयेब्राह्मणानांभवेन्नृप ॥ तावदेवतुदातव्यादक्षिणाराजसूयिकी ॥ ३९ ॥ प्रतिश्रुत्यचदातव्यंयोद्ध
व्यंचाततायिभिः ॥ रक्षितव्यास्तथाचार्त्तास्त्वयैवप्राक्प्रतिश्रुतम् ॥ ४० ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ भगवन्साम्प्रतंनास्तिदास्येकालक्रमेणते ॥
प्रसादंकुरुविप्रर्षेसद्भावमनुचिन्त्यच ॥ ४१ ॥ ॥ विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ किंप्रमाणोमयाकालःप्रतीक्ष्यस्तेजनाधिप ॥ शीघ्रमाचक्ष्वशापाग्निर
न्यथात्वांप्रधक्ष्यति ॥ ४२ ॥ हरिश्चन्द्रउवाच ॥ ॥ मासेनतवविप्रर्षेप्रदास्येदक्षिणाधनम् ॥ साम्प्रतंनास्तिमेवित्तमनुज्ञांदातुमर्हसि ॥ ४३ ॥ ॥
विश्वामित्रउवाच ॥ ॥ गच्छगच्छनृपश्रेष्ठस्वधर्ममनुपालय ॥ शिवश्चतेऽध्वाभवतुमासन्तुपरिपन्थिनः ॥ ४४ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ अनुज्ञातःसगच्छे
तिजगामवसुधाधिपः ॥ पद्भ्यामनुचितागन्तुमन्वगच्छततंप्रिया ॥ ४५ ॥ तंसभार्यंनृपश्रेष्ठंनिर्यान्तंससुतंपुरात् ॥ दृष्ट्वाप्रचुक्रुशुःपौराराज्ञश्चैवानुया

यिनः ॥ ४६ ॥ हानाथकिंजहास्यस्मान्नित्यार्त्तिपारिपीडितान् ॥ त्वंधर्मतत्परोराजन्पौरानुग्रहकृत्तथा ॥ ४७ ॥ नयास्मानपिराजर्षेयदिधर्ममवेक्षसे ॥
मुहूर्त्तंतिष्ठराजेन्द्रभवतोमुखपङ्कजम् ॥ ४८ ॥ पिबामोनेत्रभ्रमरैःकदाद्रक्ष्यामहेपुनः ॥ यस्यप्रयातस्यपुरोयान्तिपृष्ठेचपार्थिवाः ॥ ४९ ॥ तस्यानुया
तिभार्येयंगृहीत्वाबालकंसुतम् ॥ यस्यभृत्याःप्रयातस्ययान्त्यग्रेकुञ्जरस्थिताः ॥ ५० ॥ सएषपद्भ्यांराजेन्द्रोहरिश्चन्द्रोऽद्यगच्छति ॥ हाराजन्सुकु
मारंतेसुभ्रुसुत्वचमुन्नसम् ॥ ५१ ॥ पथिपांसुपरिक्लिष्टंमुखंकीदृग्भविष्यति ॥ तिष्ठतिष्ठनृपश्रेष्ठस्वधर्ममनुपालय ॥ ५२ ॥ आनृशंस्यंपरोधर्मःक्षत्रिया
णांविशेषतः ॥ किंदारैःकिंसुतैर्नाथधनैर्धान्यैरथापिवा ॥ ५३ ॥ सर्वमेतत्परित्यज्यच्छायाभूतावयंतव ॥ हानाथहामहाराजहास्वामिन्किंजहासिनः ॥ ५४ ॥
यत्रत्वंतत्रहिवयंतत्सुखंयत्रवैभवान् ॥ नगरंतद्भवान्यत्रसस्वर्गोयत्रनोनृपः ॥ ५५ ॥ इतिपौरवचःश्रुत्वाराजाशोकपरिप्लुतः ॥ अतिष्ठत्सतदामार्गेतेषामेवा
नुकम्पया ॥ ५६ ॥ विश्वामित्रोऽपितंदृष्ट्वापौरवाक्याकुलीकृतम् ॥ रोषामर्षविवृत्ताक्षःसमागम्यवचोऽब्रवीत् ॥ ५७ ॥ धिक्त्वांदुष्टसमाचारमनृतंजिह्मभाषि
णम् ॥ ममराज्यंचदत्त्वायःपुनःप्राकृष्टुमिच्छसि ॥ ५८ ॥ इत्युक्तःपरुषंतेनगच्छामीतिसवेपथुः ॥ ब्रुवन्नेवंययौशीघ्रमाकर्षन्दयितांकरे ॥ ५९ ॥ कर्षतस्तां
ततोभार्यांसुकुमारींश्रमातुराम् ॥ सहसादण्डकाष्ठेनताडयामासकौशिकः ॥ ६० ॥ तांतथाताडितांदृष्ट्वाहरिश्चन्द्रोमहीपतिः ॥ गच्छामीत्याहदुःखार्तोनान्य
त्किञ्चिदुदाहरत् ॥ ६१ ॥ अथविश्वेतदादेवाःपंचप्राहुःकृपालवः ॥ विश्वामित्रःसुपापोऽयंलोकान्कान्समवाप्स्यति ॥ ६२ ॥ येनायंयज्वनांश्रेष्ठःस्वाराज्याद
वरोपितः ॥ कस्यवाश्रद्धयापूतंसुतंसोमंमहाध्वरे ॥ पीत्वावयंप्रयास्यामोमुदंमन्त्रपुरःसरम् ॥ ६३ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाकौशिकोऽ
तिरुषान्वितः ॥ शशापतान्मनुष्यत्वंसर्वेयूयमवाप्स्यथ ॥ ६४ ॥ प्रसादितश्चतैःप्राहपुनरेवमहामुनिः ॥ मानुषत्वेऽपिभवतांभवित्रीनैवसन्ततिः ॥ ६५ ॥
नदारसंग्रहश्चैवभवितानचमत्सरः ॥ कामक्रोधविनिर्मुक्ताभविष्यथसुराःपुनः ॥ ६६ ॥ ततोऽवतेरुरंशैःस्वैर्देवास्तेकुरुवेश्मनि ॥ द्रौपदीगर्भसम्भूताःपंचवै
पाण्डुनन्दनाः ॥ ६७ ॥ एतस्मात्कारणात्पंचपाण्डवेयामहारथाः ॥ नदारसंग्रहंप्राप्ताःशापात्तस्यमहामुनेः ॥ ६८ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंपाण्डवेयकथा
श्रयम् ॥ प्रश्नंचतुष्टयंगीतंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ ६९ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेद्रौपदेयोत्पत्तिकथनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ जैमिनि
रुवाच ॥ ॥ भवद्भिरिदमाख्यातंयथाप्रश्नमनुक्रमात् ॥ महत्कौतूहलंमेऽस्तिहरिश्चंद्रकथांप्रति ॥ १ ॥ अहोमहात्मनातेनप्राप्तंकृच्छ्रमनुत्तमम् ॥ कच्चि
त्सुखमनुप्राप्तंतादृगेवद्विजोत्तमाः ॥ २ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ विश्वामित्रवचःश्रुत्वासराजाप्रययौशनैः ॥ शैब्ययानुगतोदुःखीभार्ययाबालपुत्रया ॥ ३ ॥
सगत्वावसुधापालोदिव्यांवाराणसींपुरीम् ॥ नैषामनुष्यभोग्येतिशूलपाणेः परिग्रहः ॥ ४ ॥ जगामपद्भ्यांदुःखार्त्तःसहपत्न्यानुकूलया ॥ पुरींप्रवि

श्यददर्शविश्वामित्रमुपस्थितम्॥५॥तंदृष्ट्वासमनुप्रातंविनयावनतोऽभवत्॥प्राहचैवाञ्जलिंकृत्वाहरिश्चंद्रोमहामुनिम् ॥ ६॥ इमेप्राणाःसुतश्चायमियंपत्नी
मुनेमम ॥ येनतेकृत्यमस्त्याशुतद्गृहाणार्घ्यमुत्तमम् ॥७॥यद्वान्यत्कार्यमस्माभिस्तदनुज्ञातुमर्हसि॥८॥विश्वामित्रउवाच ॥पूर्णःसमासोराजर्षेदीयतांम
मदक्षिणा॥ राजसूयनिमित्तंहिस्मर्यतेस्ववचोयदि॥ ९॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच॥ ॥ ब्रह्मन्नद्यैवसंपूर्णोमासोऽम्लानतपोधन ॥ तिष्ठत्येतद्दिनार्धंयत्तत्प्रती
क्षस्वमाचिरम् ॥ १०॥ ॥ विश्वामित्रउवाच॥ ॥ एवमस्तुमहाराजआगमिष्याम्यहंपुनः ॥ शापंतवप्रदास्यामिनचेदद्यप्रदास्यसि ॥ ११ ॥
॥ ॥ पक्षिण ऊचुः ॥ ॥ इत्युक्त्वाप्रययौविप्रोराजाचाचिंतयत्तदा ॥कथमस्मैप्रदास्यामिदक्षिणायाप्रतिश्रुता ॥ १२ ॥ कुतःपुष्टानिमित्राणिकुतोऽर्थः
सांप्रतंमम ॥ प्रतिग्रहः प्रदुष्टोमेनाहंयायामधःकथम् ॥ १३ ॥ किमुप्राणान्विमुञ्चामिकांदिशंयाम्यकिञ्चनः ॥ यदिनाशंगमिष्यामिअप्रदायप्रतिश्रु
तम् ॥ १४ ॥ ब्रह्मस्वहृत्कृमिः पापोभविष्याम्यधमाधमः ॥ अथवाप्रेष्यतांयास्येवरमेवात्मविक्रयः ॥ १५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ राजानंव्या
कुलंदीनंचिन्तयानमधोमुखम् ॥ प्रत्युवाचतदापत्नी बाष्पगद्गदयागिरा ॥ १६ ॥ त्यजचिन्तांमहाराजस्वसत्यमनुपालय ॥ श्मशानवद्वर्जनीयोनरः
सत्यबहिष्कृतः ॥ १७॥ नातः परतरंधर्मंवदन्तिपुरुषस्यतु ॥ यादृशं पुरुषव्याघ्रस्वसत्यपरिपालनम्॥ १८॥ अग्निहोत्रमधीतंवादानाद्याश्चाखिलाः
क्रियाः ॥ भजन्तेतस्यवैफल्यंयस्यवाक्यमकारणम् ॥ १९ ॥ सत्यमत्यन्तमुदितंधर्मशास्त्रेषुधीमताम् ॥ तारणायानृतंतद्वत्पातनायाकृतात्मनाम् ॥
॥ २० ॥ सप्ताश्वमेधानाहृत्यराजसूयंचपार्थिवः ॥ कृतिर्नामच्युतःस्वर्गादसत्यवचनात्सकृत् ॥ २१ ॥ राजन्जातमपत्यंमेइत्युक्त्वाप्ररुरोदह ॥ बाष्पा
म्बुप्लुतनेत्रांतामुवाचेदंमहीपतिः ॥ २२ ॥ ॥ हरिश्चंद्रउवाच ॥ ॥ विमुंचभद्रेसंतापमयंतिष्ठतिबालकः ॥ उच्यतांवक्तुकामासियद्वात्वंगजगामिनि
॥ २३ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ राजन्जातमपत्यंमेसतांपुत्रफलाःस्त्रियः ॥ समांप्रदायवित्तेनदेहिविप्रायदक्षिणाम् ॥ २४ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ एत
द्वाक्यमुपश्रुत्यययौमोहंमहीपतिः ॥ प्रतिलभ्यचसंज्ञांसविललापातिदुःखितः ॥ २५ ॥ महद्दुःखमिदंभद्रेयत्त्वमेवंब्रवीषिमाम् ॥ किंतवस्मितसँल्लाः
पाममपापस्यविस्मृताः ॥ २६ ॥ हाहाकथंत्वयाशक्यंवक्तुमेतच्छुचिस्मिते ॥ दुर्वाच्यमेतद्वचनंकर्तुंशक्नोम्यहंकथम् ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वासनरश्रेष्ठो
धिग्धिगित्यसकृद्ब्रुवन् ॥ निपपातमहीपृष्ठेमूर्च्छयाभिपरिप्लुतः ॥ २८ ॥ शयानंभुवितंदृष्ट्वाहरिश्चंद्रंमहीपतिम् ॥ उवाचेदंसकरुणंराजपत्नीसुदुःखिता ॥ ८ ॥
॥ २९ ॥ ॥ पत्न्युवाच ॥ ॥ हामहाराजकस्येदमपध्यानमुपस्थितम् ॥ यत्त्वंनिपतितोभूमौराङ्कवास्तरणोचितः ॥ ३० ॥ येनकोट्यग्रशोवित्तंविप्राणा
मपवर्जितम्॥सएषपृथिवीनाथोभूमौस्वपितिमेपतिः ॥३१॥ हाकष्टंकिंतवानेनकृतंदेवमहीक्षिता ॥ यदिंद्रोपेंद्रतुल्योऽयंनीतःपापामिमांदशाम् ॥३२॥

यत्रैवविवेशगिरिकन्दरम् ॥ प्रविश्यचददर्शासौशिलापट्टगतान्द्विजान् ॥ ७ ॥ पठतस्तान्समालोक्यमुखदोषविवर्जितान् ॥ सोऽथशोकेनहर्षे
णसर्वानेवाभ्यभाषत ॥ ८ ॥ स्वस्त्यस्तुवोद्विजश्रेष्ठाजैमिनिंमांनिबोधत ॥ व्यासशिष्यमनुप्राप्तंभवतांदर्शनोत्सुकम् ॥ ९ ॥ मन्युर्नखलुकर्त
व्योयत्पित्रातीवमन्युना ॥ शप्ताःखगत्वमापन्नाःसर्वथादिष्टमेवतत् ॥ १० ॥ स्फीतद्रव्येकुलेकेचिज्जाताःकिलमनस्विनः ॥ द्रव्यनाशेद्विजेन्द्रा
स्तेशबरेणसुसान्त्विताः ॥ ११ ॥ दत्त्वायाचन्तिपुरुषाहत्वाबध्यन्तिचापरे ॥ पातयित्वाचपास्यन्तेतएवतपसःक्षयात् ॥ १२ ॥ एतद्दृष्टंसुबहु
शोविपरीतंतथामया ॥ भावाभावसमुच्छेदैरजस्रंव्याकुलंजगत् ॥ १३ ॥ इतिसंचिन्त्यमनसानशोकंकर्तुमर्हथ ॥ ज्ञानस्यफलमेतावच्छोकहर्षै
रधृष्यता ॥ १४ ॥ ततस्तेजैमिनिंसर्वेपाद्यार्घ्याभ्यामपूजयन् ॥ अनामयंचपप्रच्छुःप्रणिपत्यमहामुनिम् ॥ १५ ॥ अथोचुः खगमाःसर्वे
व्यासशिष्यंतपोनिधिम् ॥ सुखोपविष्टं विश्रांतंपक्षानिलहतक्लमम् ॥ १६ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ अद्यनःसफलंजन्मजीवितंचसुजीवि
तम् ॥ यत्पश्यामःसुरैर्वन्द्यंतवपादाम्बुजद्वयम् ॥ १७ ॥ पितृकोपाग्निरुद्भूतोयोनोदेहेषुवर्त्तते ॥ सोद्यशान्तिंगतोविप्रयुष्मद्दर्शनवारिणा ॥ १८ ॥
कच्चित्तेकुशलंब्रह्मन्नाश्रमेमृगपक्षिषु ॥ वृक्षेष्वथलतागुल्मत्वक्सारतृणजातिषु ॥ १९ ॥ अथवानैतदुक्तंहिसम्यगस्माभिरादृतैः ॥ भवतासंगमोये
षांतेषामकुशलंकुतः ॥ २० ॥ प्रसादंचकुरुष्वात्रब्रूह्यागमनकारणम् ॥ देवानामिवसंसर्गोभवतोऽभ्युदयोमहान् ॥ केनास्मद्भाग्यगुरुणाआ
नीतोदृष्टिगोचरम् ॥ २१ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ श्रूयतां द्विजशार्दूलाः कारणंयेनकन्दरम् ॥ विन्ध्यस्येहागतोरम्येरेवावारिकणोक्षितम् ॥
सन्देहान्भारतेशास्त्रेतान्प्रष्टुंगतवानहम् ॥ २२ ॥ मार्कण्डेयंमहात्मानंपूर्वंभृगुकुलोद्वहम् ॥ तमहंपृष्टवान्प्राप्यसन्देहान्भारतंप्रति ॥ २३ ॥
सचपृष्टोमयाप्राहसन्तिविन्ध्येमहाचले ॥ द्रोणपुत्रामहात्मानस्तेवक्ष्यन्त्यर्थविस्तरम् ॥ ॥ २४ ॥ तद्वाक्यचोदितश्चेममागतोऽहंमहागिरिम् ॥
तच्छृणुध्वमशेषेण श्रुत्वाव्याख्यातुमर्हथ ॥ २५ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ विषयेसतिवक्ष्यामोनिर्विशंकःशृणुष्वतत् ॥ कथंतन्नवदिष्यामोयदस्म
द्बुद्धिगोचरम् ॥ २६ ॥ चतुर्ष्वपिहिवेदेषुधर्मशास्त्रेषुचैवहि ॥ समस्तेषुतथाङ्गेषुयच्चान्यद्वेदसंमितम् ॥ २७ ॥ एतेषुगोचरोऽस्माकंबुद्धेर्ब्राह्मणसत्त
म ॥ प्रतिज्ञांतुसमावोढुंतथापिनहिशक्नुमः ॥ २८ ॥ तस्माद्वदस्वविश्रब्धंसन्दिग्धंयद्धिभारते ॥ वक्ष्यामस्तवधर्मज्ञनचेन्मोहोभविष्यति ॥ २९ ॥
जैमिनिरुवाच ॥ ॥ सन्दिग्धानीहवस्तूनिभारतंप्रतियानिमे ॥ शृणुध्वममलास्तानिश्रुत्वाव्याख्यातुमर्हथ ॥ ३० ॥ कस्मान्मानुषतांप्राप्तोनिर्गु

णोऽपिजनार्दनः ॥ वासुदेवोऽखिलाधारःसर्वकारणकारणम् ॥ ३१ ॥ कस्माच्चपांडुपुत्राणामेकासाद्रुपदात्मजा ॥ पञ्चानांमहिषीकृष्णासुमहानत्र
संशयः ॥ ३२ ॥ भेषजंब्रह्महत्यायाबलदेवोमहाबलः ॥ तीर्थयात्राप्रसङ्गेनकस्माच्चक्रेहलायुधः ॥ ३३ ॥ कथंचद्रौपदेयास्तेऽकृतदारामहारथाः ॥
पाण्डुनाथामहात्मानोवधमापुरनाथवत्॥३४॥एतत्सर्वंकथ्यतांमेसन्दिग्धंभारतंप्रति॥ कृतार्थोऽहंसुखंयेनगच्छेयंनिजमाश्रमम् ॥३५॥ पक्षिणऊचुः॥
नमस्कृत्यसुरेशायविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ पुरुषायाप्रमेयायशाश्वतायाव्ययायच ॥३६॥ चतुर्व्यूहात्मनेतस्मैत्रिगुणायागुणायच ॥ वरिष्ठायगरिष्ठायवरे
ण्यायामृतायच ॥ ३७ ॥ यस्मादणुतरंनास्तियस्मान्नास्तिबृहत्तरम् ॥ येनविश्वमिदंव्याप्तमजेनजगदादिना ॥ ३८ ॥ आविर्भावतिरोभावदृष्टादृष्ट
विलक्षणम् ॥ वदंतियत्सृष्टमिदंतथैवान्तेचसंहृतम् ॥ ३९ ॥ ब्रह्मणेचादिदेवायनमस्कृत्यसमाधिना ॥ ऋक्सामान्युद्गिरन्वक्त्रैर्यःपुनातिजगत्त्रयम् ॥
॥४०॥प्रणिपत्यतथैशानमेकबाणविनिर्जितैः॥यस्यासुरगणैर्यज्ञाविलुप्यंतेनयज्विनाम्॥४१॥प्रवक्ष्यामोमतंकृत्स्नंव्यासस्याद्भुतकर्मणः ॥ येनभारतमु
द्दिश्यधर्माद्याःप्रकटीकृताः ॥४२॥आपोनाराइतिप्रोक्तामुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ अयनंतस्यताःपूर्वंतेननारायणःस्मृतः ॥४३॥ सदेवोभगवान्सर्वंव्या
प्यनारायणोविभुः ॥ त्र द्धासंस्थितोब्रह्मन्सगुणोनिर्गुणस्तथा ॥ ४४ ॥ एकामूर्तिरनिर्देश्याशुक्लांपश्यंतितांबुधाः ॥ ज्वालामालोपरुद्धाङ्गीनिष्ठास
योगिनांपरा ॥४५॥ दूरस्थाचांतिकस्थाचविज्ञेयासागुणातिगा ॥ वासुदेवाभिधानोऽसौनिर्ममत्वेनदृश्यते ॥ ४६ ॥ रूपवर्णादयस्तस्यनभावाःकल्प
नामयाः॥ अस्त्येवसासदाशुद्धासुप्रतिष्ठैकरूपिणी ॥४७॥ द्वितीयापृथिवीमूर्ध्नाशेषाख्याधारयत्यधः ॥ तामसीसासमाख्यातातिर्यक्त्वंसमुपाश्रिता ॥
॥४८॥ तृतीयाकर्मकुरुतेप्रजापालनतत्परा ॥ सत्त्वोद्रिक्तातुसाज्ञेयाधर्मसंस्थानकारिणी ॥ ४९ ॥ चतुर्थीजलमध्यस्थाशेतेपन्नगतल्पगा ॥ रजस्तस्या
गुणःसर्गंसाकरोतिसदैवहि ॥ ५० ॥ यातृतीयाहरेर्मूर्तिःप्रजापालनतत्परा ॥ सातुधर्मव्यवस्थानंकरोतिनियतंभुवि ॥ ५१ ॥ प्रोद्धूतानसुरान्हन्ति
धर्मविच्छित्तिकारिणः ॥ पातिदेवान्सतश्चान्यान्धर्मरक्षापरायणान् ॥ ५२ ॥ यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिजैमिने ॥ अभ्युत्थानमधर्मस्यतदात्मा
नंसृजत्यसौ ॥ ५३ ॥ भूत्वापुरावराहेणतुण्डेनापोनिरस्यच ॥ एकयादंष्ट्रयोत्खातानलिनीववसुंधरा ॥ ५४ ॥ कृत्वानृसिंहरूपंचहिरण्यकशिपुर्हतः ॥
विप्रचित्तिमुखाश्चान्येदानवाविनिपातिताः ॥ ५५ ॥ वामनादींस्तथैवान्यान्नसंख्यातुमिहोत्सहे ॥ अवतारांश्चतस्येहमाथुरःसांप्रतंत्वयम् ॥ ५६ ॥ ॥ ५ ॥
इतिसासात्त्विकीमूर्तिरवतारान्करोतिवै ॥ प्राद्युम्नेतिचसाख्यातारक्षाकर्मण्यवस्थिता ॥ ५७॥ देवत्वेऽथमनुष्यत्वेतिर्यग्योनौचसंस्थिता॥ गृह्णातित
त्स्वभावंचवासुदेवेच्छयासदा ॥५८ ॥ इत्येतत्तेसमाख्यातंकृतकृत्योऽपियत्प्रभुः ॥ मानुषत्वंगतोविष्णुःशृणुष्वास्योत्तरंपुनः ॥५९॥ इतिश्रीमार्कण्डे

यमहापुराणेचतुर्व्यूहावतारश्चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ त्वष्टृपुत्रेहतेपूर्वंब्रह्मन्निंद्रस्यतेजसः ॥ ब्रह्महत्याभिभूतस्यपराहानिरजायत ॥१॥
तद्धर्मंप्रविवेशाथशाक्रतेजोऽपचारतः ॥ निस्तेजाश्चाभवच्छक्रोधर्मेतेजसिनिर्गते ॥२॥ ततःपुत्रंहतंश्रुत्वात्वष्टाक्रुद्धः प्रजापतिः ॥ अवलुंच्यजटामेका
मिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३ ॥ अद्यपश्यंतुमेवीर्यंत्रयोलोकाः सदेवताः ॥ सचपश्यतुदुर्बुद्धिर्ब्रह्महापाकशासनः ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतोयेनमत्सुतोविनिपा
तितः ॥ इत्युक्त्वाकोपरक्ताक्षोजटामग्नौजुहावताम् ॥ ५ ॥ ततोवृत्रःसमुत्तस्थौज्वालामालीमहासुरः ॥ महाकायोमहादंष्ट्रोभिन्नाञ्जनचयप्रभः ॥ ६ ॥
इन्द्रशत्रुरमेयात्मात्वष्टृतेजोपबृंहितः ॥ अहन्यहनिसोऽवर्द्धदिषुपातंमहाबलः ॥७॥ वधायचात्मनोदृष्ट्वावृत्रंशक्रोमहासुरम् ॥ प्रेषयामाससप्तर्षीन्सन्धि
मिच्छन्भयातुरः ॥८॥ सख्यंचक्रुस्ततस्तस्यवृत्रेणसमयांस्तथा॥ऋषयःप्रीतमनसःसर्वभूतहितेरताः ॥९॥ समयस्थितिमुल्लंघ्ययदाशक्रेणघातितः॥
वृत्रोहत्याभिभूतस्यतदाबलमशीर्यत ॥१०॥ तच्छक्रदेहविभ्रष्टंबलंमारुतमाविशत्॥ सर्वव्यापिनमव्यक्तंबलस्यैवाधिदैवतम् ॥ ११ ॥ अहल्यांचयदा
शक्रोगौतमंरूपमास्थितः ॥ धर्षयामासदेवेंद्रस्तदारूपमहीयत ॥ १२ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गलावण्ययदतीवमनोरमम् ॥ विहायदुष्टंदेवेंद्रंनासत्यावगमत्ततः
॥ १३ ॥ धर्मेणतेजसात्यक्तंबलहीनमरूपिणम् ॥ ज्ञात्वासुरेशंदैतेयास्तज्जयेचक्रुरुद्यमम् ॥ १४ ॥ राज्ञामुद्रिक्तवीर्याणांदेवेंद्रविजिगीषवः ॥ कुलेष्व
तिबलादैत्याअजायन्तमहामुने ॥ १५ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यधरणीभारपीडिता ॥ जगाममेरुशिखरं सदोयत्रदिवौकसाम् ॥ १६ ॥ तेषांसाक
थयामासभूरिभारावपीडिता ॥ दनुजात्मजदैत्योत्थंखेदकारणमात्मनः ॥ १७ ॥ एतेभवद्भिरसुरानिहताःपृथुलौजसः ॥ तेसर्वेमानुषेलोकेजातागेहेषु
भूभृताम् ॥ १८ ॥ अक्षौहिण्योहिबहुलास्तद्भारार्त्ताव्रजाम्यधः ॥ तथाकुरुध्वंत्रिदशायथाशांतिर्भवेन्मम ॥ १९ ॥ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ ॥ तेजोभागैस्त
तोदेवाअवतेरुर्दिवोमहीम् ॥ प्रजानामुपकारार्थंभूभारहरणायच ॥ २० ॥ यदिन्द्रदेहजंतेजस्तन्मुमोचस्वयंवृषः ॥ कुन्त्यांजातोमहातेजास्ततो
राजायुधिष्ठिरः ॥ २१ ॥ बलंमुमोचपवनस्ततोभीमोव्यजायत ॥ शक्रवीर्यार्धतश्चैवजज्ञेपार्थोधनंजयः ॥ २२ ॥ उत्पन्नौयमजौमाद्र्यांशक्ररूपौ
महाद्युती ॥ पञ्चधाभगवानित्थमवतीर्णःशतक्रतुः ॥ २३ ॥ तस्योत्पन्नामहाभागापत्नीकृष्णाहुताशनात् ॥ २४ ॥ शक्रस्यैकस्यसापत्नीकृष्णा
नान्यस्यकस्यचित् ॥ योगीश्वराः शरीराणि कुर्वंति बहुलान्यपि ॥ २५ ॥ पंचानामेकपत्नीत्वमित्येतत्कथितंतव ॥ श्रूयतांबलदेवोऽपियथायातः
सरस्वतीम्॥ २६ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे इन्द्रविक्रिया नाम पंचमोध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ पक्षिगऊचुः ॥ ॥ रामःपार्थेपरांप्रीतिंज्ञात्वाकृष्ण
स्यलाङ्गली ॥ चिन्तयामासबहुधाकिंकृतंसुकृतंभवेत् ॥ १ ॥ कृष्णेनहिविनानाहंयास्येदुर्योधनान्तिकम् ॥ पाण्डवान्वासमाश्रित्यकथंदुर्योधनं

नृपम् ॥२॥ जामातरंतथाशिष्यंघातयिष्येनरेश्वरम् ॥ तस्मान्नपार्थयास्यामिनापिदुर्योधनंनृपम् ॥३॥ तीर्थेष्वाप्लावयिष्यामितावदात्मानमात्मना ॥
कुरूणांपाण्डवानांचयावदन्तायकल्पते ॥ ४ ॥ इत्यामंत्र्यहृषीकेशंपार्थंदुर्योधनावपि ॥ जगामद्वारकांशौरिःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ ५ ॥ गत्वाद्वारव
तींरामोहृष्टपुष्टजनाकुलाम् ॥ श्वोगन्तव्येषुतीर्थेषुपपौपानंहलायुधः ॥ ६ ॥ पीतपानोजगामाथरेवतोद्यानमृद्धिमत् ॥ हस्तेगृहीत्वासमदांरेवतीमप्स
रोपमाम् ॥ ७ ॥ स्त्रीकदम्बकमध्यस्थोययौमत्तःपदास्खलन् ॥ ददर्शचवनंवीरोरमणीयमनुत्तमम् ॥ ८ ॥ सर्वर्तुफलपुष्पाढ्यंशाखामृगगणाकुलम् ॥
पुण्यंपद्मवनोपेतंसपल्वलमहावनम् ॥ ९ ॥ सशृण्वन्प्रीतिजननान्बहून्मदकलाञ्शुभान् ॥ श्रोत्ररम्यान्सुमधुराञ्शब्दान्खगमुखेरितान् ॥ १० ॥
सर्वर्तुफलभाराढ्यान्सर्वर्तुकुसुमोज्ज्वलान् ॥ अपश्यत्पादपाँस्तत्रविहगैरनुनादितान् ॥ ११ ॥ आम्रानाम्रातकान्भव्यान्नारिकेलान्सतिन्दुकान् ॥
आबिल्वकांस्तथाजीरान्दाडिमान्बीजपूरकान् ॥ १२ ॥ पनसाँल्लकुचान्मोचान्नीपांश्चातिमनोहरान् ॥ पारावताँश्चकङ्कोलान्नलिनानम्लवेतसान् ॥
॥ १३ ॥ भल्लातकानामलकांस्तिन्दुकांश्चमहाफलान् ॥ इंगुदान्करमर्दांश्चहरीतकविभीतकान् ॥ १४ ॥ एतानन्यांश्चसतरून्दर्शयन्यदुनन्दनः ॥ तथैवा
शोकपुन्नागकेतकीबकुलानथ ॥ १५ ॥ चम्पकान्सप्तपर्णांश्चकर्णिकारान्समालतीन् ॥ पारिजातान्कोविदारान्मन्दारान्बदराँस्तथा ॥ १६ ॥ पाटला
न्पुष्पितान्रम्यान्देवदारुद्रुमांस्तथा ॥ सालांस्तालांस्तमालांश्चकिंशुकान्वंजुलान्वरान् ॥ १७ ॥ चकोरैःशातपत्रैश्चभृंगराजैस्तथाशुकैः ॥ कोकिलैःकल
विंकैश्चहारीतैर्जीवजीवकैः ॥ १८ ॥ प्रियपुत्रैश्चातकैश्चतथान्यैर्विविधैःखगैः ॥ श्रोत्ररम्यंसुमधुरंकूजद्भिश्चाप्यधिष्ठितम् ॥ १९ ॥ सरांसिचमनोज्ञानिप्र
सन्नसलिलानिच ॥ कुमुदैःपुण्डरीकैश्चतथानीलोत्पलैःशुभैः ॥ २० ॥ कह्लारैःकमलैश्चापिआचितानिसमंततः ॥ कादम्बैश्चक्रवाकैश्चतथैवजलकुक्कुटैः ॥
॥ २१ ॥ कारण्डवैःप्लवैर्हंसैःकूर्मैर्मद्गुभिरेवच ॥ एभिश्चान्यैश्चकीर्णानिसमन्ताज्जलचारिभिः ॥ २२ ॥ क्रमेणेत्थंवनंशौरिर्वीक्ष्यमाणोमनोरमम् ॥ जगा
मानुगतःस्त्रीभिर्लतागृहमनुत्तमम् ॥ २३ ॥ सददर्शद्विजांस्तत्रवेदवेदांगपारगान् ॥ कौशिकान्भार्गवांश्चैवभरद्वाजान्सगौतमान् ॥ २४ ॥ विविधेषुचसं
भूतान्वंशेषुद्विजसत्तमान् ॥ कथाश्रवणबद्धोत्कानुपविष्टान्महत्सुच ॥ २५ ॥ कृष्णाजिनोत्तरीयेषुकुशेषुचवृसीषुच ॥ सूतंचतेषांमध्यस्थंकथयानंक
थाःशुभाः ॥ २६ ॥ पौराणिकीःसुरर्षीणामाद्यानांचरिताश्रयाः ॥ दृष्ट्वारामंद्विजाः सर्वेमधुपानारुणेक्षणम् ॥ २७ ॥ मत्तोऽयमितिमन्वानाःसमुत्तस्थु
स्त्वरान्विताः ॥ पूजयन्तोहलधरमृतेतंसूतवंशजम् ॥ २८ ॥ ततःक्रोधसमाविष्टोहलीसूतंमहाबलः ॥ निजघानविवृत्ताक्षःक्षोभिताशेषदानवः ॥ २९ ॥
अध्यास्यतिपदंब्राह्मंतस्मिन्सूतेनिपातिते ॥ निष्क्रान्तास्तेद्विजाःसर्वेवनात्कृष्णाजिनाम्बराः ॥ ३० ॥ अवधूतंतथात्मानंमन्यमानोहलायुधः ॥ चिन्त

रागःसंश्लेषमायातिमनसाचसहेतरैः ॥ ६७॥ इन्द्रियाणिमनश्चैववशेकृत्वादुरासदः ॥ द्वाराणिचवशेकृत्वाप्राकारंनाशयत्यथ ॥ ६८ ॥ मन
स्तस्याश्रितंदृष्ट्वाबुद्धिर्नश्यतितत्क्षणात् ॥ अमात्यरहितस्तत्रपौरवर्गोज्झितस्तथा ॥ ६९ ॥ रिपुभिर्लब्धविवरःसनृपोनाशमृच्छति ॥ एवंरागस्तथा
मोहोलोभःक्रोधस्तथैवच ॥ ७० ॥ प्रवर्ततेदुरात्मानोमनुष्यस्मृतिनाशकाः ॥ रागात्क्रोधःप्रभवतिक्रोधाल्लोभोऽभिजायते ॥ ७१ ॥ लोभाद्भ
वतिसम्मोहःसम्मोहात्स्मृतिविभ्रमः ॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ७२ ॥ एवंप्रनष्टबुद्धीनांरागलोभानुवर्त्तिनाम् ॥ जीवतेचस
लोभानांप्रसादंकुरुसत्तम ॥ ७३ ॥ योऽयंशापोभगवतादत्तःसनभवेत्तथा ॥ नतामसींगतिंकष्टांव्रजेत्सम्मुनिसत्तम ॥ ७४ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥
यन्मयोक्तंनतन्मिथ्याभविष्यतिकदाचन ॥ नमेवागनृतंप्राहयावदद्येतिपुत्रकाः ॥ ७५ ॥ दैवमात्रंपरंमन्येधिक्पौरुषमनर्थकम् ॥ अकार्यंकारितो
येनबलादहमचिन्तितम् ॥ ७६ ॥ यस्माच्चयुष्माभिरहंप्रणिपत्यप्रसादितः ॥ तस्मात्तिर्यक्त्वमापन्नाःपरंज्ञानमवाप्स्यथ ॥ ७७ ॥ ज्ञानदर्शित
मार्गाश्चनिर्धूतक्लेशकल्मषाः ॥ मत्प्रसादादसन्दिग्धाः परांसिद्धिमवाप्स्यथ ॥ ७८ ॥ एवंशप्ताःस्मभगवन्पित्रादैववशात्पुरा ॥ ततःकालेन
महतायोन्यन्तरमुपागताः ॥ ७९ ॥ जाताश्चरणमध्येवैभवतापरिपालिताः ॥ वयमित्थंद्विजश्रेष्ठखगत्वंसमुपागताः ॥ ८० ॥ नास्त्यसावि
हसंसारेयोनदिष्टेनबाध्यते ॥ सर्व्वेषामेवजन्तूनांदैवाधीनंहिचेष्टितम् ॥ ८१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाशमीकोभगवान्मुनिः ॥
प्रत्युवाचमहाभागःसमीपस्थायिनोद्विजान् ॥ ८२ ॥ पूर्वमेवमयाप्रोक्तंभवतांसन्निधाविदम् ॥ सामान्यपक्षिणोनैतेकेऽप्येतेद्विजसत्तमाः ॥ येयुद्धे
ऽपिनसंप्राप्ताःपंचत्वमतिमानुषे ॥ ८३ ॥ ततःप्रीतिमतातेनतेऽनुज्ञातामहात्मना ॥ जग्मुःशिखरिणांश्रेष्ठंविंध्यंद्रुमलतायुतम् ॥ ८४ ॥ यावदद्य
स्थितास्तस्मिन्नचलेधर्मपक्षिणः ॥ तपःस्वाध्यायनिरताःसमाधौकृतनिश्चयाः ॥ ८५ ॥ इति मुनिवरलब्धसत्क्रियास्तेमुनितनयाविहगत्वमभ्यु
पेताः ॥ गिरिवरगहनेऽतिपुण्यतोयेयतमनसोनिवसन्तिविन्ध्यपृष्ठे ॥८६॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेविन्ध्यप्राप्तिकथनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥३॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंतेद्रोणतनयाः पक्षिणोज्ञानिनोऽभवन् ॥ वसन्तिह्यचलेविन्ध्येतानुपास्वचपृच्छच ॥ १ ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वामार्कण्डे
यस्यजैमिनिः ॥ जगामविन्ध्यशिखरंयत्रतेधर्मपक्षिणः ॥ २ ॥ तन्नगासन्नभूतश्चशुश्रावपठतांध्वनिम् ॥ श्रुत्वाचविस्मयाविष्टश्चिन्तयामासजै
मिनिः ॥ ३ ॥ स्थानसौष्ठवसम्पन्नंजितश्वासमविश्रमम् ॥ विस्पष्टमपदोषंचपठ्यतेद्विजसत्तमैः ॥ ४ ॥ वियोनिमपिसंप्राप्तानेतान्मुनिकुमार
कान् ॥ चित्रमेतदहंमन्येनजहातिसरस्वती ॥ ५॥ बन्धुवर्गस्तथामित्रंयच्चेष्टमपरंगृहे ॥ त्यक्त्वागच्छतितत्सर्वंनजहातिसरस्वती ॥ ६ ॥ इतिसंचिन्त

साध्वसाः ॥ कष्टंकष्टमितिप्रोच्यनैतत्कुर्मेतिचाब्रुवन् ॥ ३८ ॥ कथंपरशरीरस्यहेतोर्देहंस्वकंबुधः ॥ विनाशयेद्घातयेद्वायथाह्यात्मातथासुतः ॥
॥ ३९ ॥ पितृदेवमनुष्याणांयान्युक्तानिऋणानिवै ॥ तान्यपाकुरुतेपुत्रोनशरीरप्रदःसुतः ॥ ४० ॥ तस्मान्नैतत्करिष्यामोनोचीर्णंयत्पुरातनैः ॥ जी
वन्भद्राण्यवाप्नोतिजीवन्पुण्यंकरोतिच ॥४१ ॥ मृतस्यदेहनाशश्चधर्माद्युपरतिस्तथा ॥ आत्मानंसर्वतोरक्ष्यमाहुर्धर्मविदोजनाः ॥ ४२ ॥ इत्थंश्रुत्वा
वचोऽस्माकंमुनिःक्रोधादिवज्वलन् ॥ प्रोवाचपुनरप्यस्मान्निर्दहन्निवलोचनैः ॥ ४३ ॥ प्रतिज्ञातंवचोमह्यंयस्मान्नैतत्करिष्यथ ॥ तस्मान्मच्छापनि
र्दग्धास्तिर्यग्योनौप्रयास्यथ ॥४४॥ एवमुक्त्वातदासोस्मांस्तंविहंगममब्रवीत् ॥ अन्त्येष्टिमात्मनःकृत्वाशास्त्रतश्चौर्ध्वदैहिकम् ॥४५॥ भक्षयस्वसुविश्र
ब्धोमामत्रद्विजसत्तम॥आहारीकृतमेतत्तेमयादेहमिहात्मनः ॥ ४६ ॥ एतावदेवविप्रस्यब्राह्मणत्वंप्रचक्ष्यते ॥ यावत्पतगजात्यग्र्यस्वसत्यपरिपालनम्
॥४७॥ नयज्ञैर्दक्षिणावद्भिस्तत्पुण्यंप्राप्यतेमहत् ॥ कर्मणान्येनवाविप्रैर्यत्सत्यपरिपालनात् ॥ ४८॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वासोऽन्तर्विस्मयनिर्भरः ॥ प्रत्यु
वाचमुनिंशक्रःपक्षिरूपधरस्तदा ॥ ४९ ॥ योगमास्थायविप्रेंद्रत्यज्येदंस्वंकलेवरम् ॥ जीवज्जंतुंहिविप्रेन्द्रनभक्षामिकदाचन ॥ ५० ॥ तस्यतद्वचनं
श्रुत्वायोगयुक्तोभवन्मुनिः॥ तंतस्यनिश्चयंज्ञात्वाशक्रोऽध्याहस्वदेहभृत् ॥ ५१ ॥ भोभोविप्रेंद्रबुध्यस्वबुद्ध्याबोध्यंबुधात्मक ॥ जिज्ञासार्थंमयाऽयंते
अपराधःकृतोनघ ॥ ५२ ॥ तत्क्षमस्वामलमतेकाचेच्छाक्रियतांतव ॥ पालनात्सत्यवाक्यस्यप्रीतिर्मेपरमात्वयि ॥ ५३ ॥ अद्यप्रभृतितेज्ञानमै
न्द्रंप्रादुर्भविष्यति ॥ तपस्यथतथाधर्मेनतेविघ्नोभविष्यति ॥ ५४ ॥ इत्युक्त्वातुगतेशक्रेपिता कोपसमन्वितः ॥ प्रणम्यशिरसास्माभिरिदमुक्तो
महामुनिः ॥ ५५ ॥ बिभ्यतांमरणात्तातत्वमस्माकंमहामते ॥ क्षन्तुमर्हसिदीनानांजीवितप्रियताहिनः ॥ ५६ ॥ त्वगस्थिमांससंघातेपूयशोणित
पूरिते ॥ कर्तव्यानरतिर्यत्रतत्रास्माकमियंरतिः ॥५७॥ श्रूयतांचमहाभागयथालोकोविमुह्यति ॥ कामक्रोधादिभिर्दोषैरवशःप्रबलारिभिः ॥ ५८ ॥
प्रज्ञाप्राकारसंयुक्तमस्थिस्थूणंपरंमहत् ॥ चर्मभित्तिमहारोधंमांसशोणितलेपनम् ॥ ५९ ॥ नवद्वारंमहायासंसर्वतःस्नायुवेष्टितम् ॥ नृपश्चपुरुषस्त
त्रचेतनावानवस्थितः ॥ ६० ॥ मंत्रिणौतस्यबुद्धिश्चमनश्चैवविरोधिनौ ॥ यतेतेवैरनाशायताबुभावितरेतरम् ॥ ६१ ॥ नृपस्यतस्यचत्वारोनाश
मिच्छंतिविद्विषः ॥ कामःक्रोधस्तथालोभोमोहश्चान्यस्तथारिपुः ॥ ६२ ॥ यदातुसनृपस्तानिद्वाराण्यावृत्यतिष्ठति ॥ सदासुस्थबलश्चैवनि
रातंकश्चजायते ॥ ६३ ॥ जातानुरागोभवतिशत्रुभिर्नाभिभूयते ॥ ६४ ॥ यदातुसर्वद्वाराणिविवृतानिसमुंचति ॥ रागोनामतदाशत्रुर्नेत्रादिद्वार
मृच्छति ॥ ६५॥ सर्वव्यापीमहायामःपञ्चद्वारप्रवेशनः ॥ तस्यानुमार्गंविशतितद्वैघोरंरिपुत्रयम् ॥ ६६ ॥ प्रविश्याथसवैतत्रद्वारैरिन्द्रियसंज्ञकैः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीमद्वेङ्कटेशाय नमः ॥ ॥ अथ मार्कण्डेयमहापुराणप्रारंभः ॥ ॥ ॐ नमोभगवतेवासुदेवाय ॥ यद्योगिभिर्भवभयार्तिवि
नाशयोग्यमासाद्यवंदितमतीवविविक्तचित्तैः ॥ तद्वःपुनातुहरिपादसरोजयुग्ममाविर्भवत्क्रमविलंघितभूर्भुवःस्वः ॥ १ ॥ पायात्सवःसकलकल्मषभेद
दक्षःक्षीरोदकुक्षिफणिभोगनिविष्टमूर्तिः ॥ श्वासावधूतसलिलोत्कणिकाकरालः सिन्धुःप्रनृत्यमिवयस्यकरोतिसंगात् ॥ २ ॥ नारायणंनमस्कृत्य
नरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ ३ ॥ ॥ तपःस्वाध्यायनिरतंमार्कण्डेयंमहामुनिम् ॥ व्यासशिष्योमहातेजाजैमिनिःपर्य
पृच्छत ॥ १ ॥ भगवन्भारताख्यानंव्यासेनोक्तंमहात्मना ॥ पूर्णमस्तमलैःशुभ्रैर्नानाशास्त्रसमुच्चयैः ॥ २ ॥ जातिशुद्धिसमायुक्तंसाधुशब्दोपशोभि
तम् ॥ पूर्वपक्षोक्तिसिद्धान्तपरिनिष्ठासमन्वितम् ॥ ३ ॥ त्रिदशानांयथाविष्णुर्द्विपदांब्राह्मणोयथा ॥ भूषणानांचसर्वेषांयथाचूडामणिर्वरः ॥ ४ ॥
यथायुधानांकुलिशमिन्द्रियाणांयथामनः ॥ तथेहसर्वशास्त्राणांमहाभारतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ अत्रार्थश्चैवधर्मश्चकामोमोक्षश्चवर्ण्यते ॥ परस्परानुबन्धा
श्चसानुबन्धाश्चतेपृथक् ॥ ६ ॥ धर्मशास्त्रमिदंश्रेष्ठमर्थशास्त्रमिदंपरम् ॥ कामशास्त्रमिदंचाग्र्यंमोक्षशास्त्रंतथोत्तमम् ॥ ७ ॥ चतुराश्रमधर्माणामाचा
रस्थितिसाधनम् ॥ प्रोक्तमेतन्महाभागवेदव्यासेनधीमता ॥ ८ ॥ तथाताततकृतंह्येतद्व्यासेनोदारकर्मणा ॥ यथाव्याप्तंमहाशास्त्रंविरोधैर्नाभिभूय
ते ॥ ९ ॥ व्यासवाक्यजलौघेनकुतर्कतरुहारिणा ॥ वेदशैलावतीर्णेननीरजस्कामहीकृता ॥ १० ॥ कलशब्दमहाहंसंमहाख्यानपराम्बुजम् ॥
कथाविस्तीर्णसलिलंकार्ष्णंवेदंमहाह्रदम् ॥ ११ ॥ तदिदंभारताख्यानंबह्वर्थंश्रुतिविस्तरम् ॥ तत्त्वतोज्ञातुकामोहंभगवंस्त्वामुपस्थितः ॥ १२ ॥
कस्मान्मानुषतांप्राप्तोनिर्गुणोऽपिजनार्दनः ॥ वासुदेवोजगत्सृतिस्थितिसंयमकारणम् ॥ १३ ॥ कस्माच्चपाण्डुपुत्राणामेकासाद्रुपदात्मजा ॥ पञ्चा
नांमहिषीकृष्णाह्यत्रनःसंशयोमहान् ॥ १४ ॥ भेषजंब्रह्महत्यायाबलदेवोमहाबलः ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनकस्माच्चक्रेहलायुधः ॥ १५ ॥ कथंचद्रौप
देयास्तेऽकृतदारामहारथाः ॥ पाण्डुनाथामहात्मानोवधमापुरनाथवत् ॥ १६ ॥ एतत्सर्वंविस्तरशोममाख्यातुमिहार्हसि ॥ भवन्तोमूढबुद्धीनामव
बोधकराःसदा ॥ १७ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वामार्कण्डेयो महामुनिः ॥ दशाष्टदोषरहितोवक्तुंसमुपचक्रमे ॥ १८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ क्रिया
कालोऽयमस्माकंसंप्राप्तोमुनिसत्तम ॥ विस्तरेचापिवक्तव्येनैषकालःप्रशस्यते ॥ १९ ॥ येतुवक्ष्यन्तिवक्ष्येऽद्यतानहंजैमिनेतव ॥ तथाचनष्टसन्देहंत्वां
करिष्यन्तिपक्षिणः ॥ २० ॥ पिङ्गाक्षश्चविबोधश्चसुपुत्रःसुमुखस्तथा ॥ द्रोणपुत्राःखगश्रेष्ठास्तत्त्वज्ञाःशास्त्रचिन्तकाः ॥ २१ ॥ वेदशास्त्रार्थविज्ञाने
येषामव्याहतामतिः ॥ विंध्यकन्दरमध्यस्थांस्तानुपास्यचपृच्छच ॥ २२ ॥ एवमुक्तस्तदातेनमार्कण्डेयेनधीमता ॥ प्रत्युवाचर्षिशार्दूलोविस्मयोत्फुल्ल

लोचनः ॥ २३ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ अत्यद्भुतमिदंब्रह्मन्खगवागिवमानुषी ॥ यत्पक्षिणस्तेविज्ञानमापुरत्यन्तदुर्लभम् ॥ २४ ॥ तिर्य्यग्योन्यांयदि
भवस्तेषांज्ञानंकुतोऽभवत् ॥ कथंचद्रोणतनयाःप्रोच्यन्तेतेपतत्रिणः ॥ २५ ॥ कश्चद्रोणःप्रविख्यातोयस्यपुत्रचतुष्टयम् ॥ जातंगुणवतांतेषांधर्म
ज्ञानंमहात्मनाम् ॥ २६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ शृणुष्वावहितो भूत्वायद्वृत्तंनन्दनेपुरा ॥ शक्रस्याप्सरसांचैवनारदस्यचसंगमे ॥ २७ ॥ नारदोन
न्दनेऽपश्यत्पुंश्चलीगणमध्यगम् ॥ शक्रंसुराधिराजानंतन्मुखासक्तलोचनम् ॥ २८ ॥ सतेनर्षिवरिष्ठेनदृष्टमात्रःशचीपतिः ॥ समुत्तस्थौस्वकंचास्मै
ददावासनमादरात् ॥ २९ ॥ तंदृष्ट्वाबलवृत्रघ्नमुत्थितंत्रिदशाङ्गनाः ॥ प्रणेमुस्ताश्चदेवर्षिंविनयावनताःस्थिताः ॥ ३० ॥ ताभिरभ्यर्चितःसोऽथउप
विष्टेशक्रतो ॥ यथार्हंकृतसंभाषःकथाश्चक्रे मनोरमाः ॥ ततःकथान्तरेशक्रस्तमुवाचमहामुनिम् ॥ ३१ ॥ शक्र उवाच ॥ देह्याज्ञांनृत्यतामासां
तवयाभिमतेतिवै ॥ ३२ ॥ रम्भावाकर्कशावाथउर्वश्यथतिलोत्तमा ॥ घृताचीमेनकावापियत्रवाभवतोरुचिः ॥ ३३ ॥ एतच्छ्रुत्वाद्विजश्रेष्ठोवाचं
शक्रस्यनारदः ॥ विचिन्त्याप्सरसःप्राहविनयावनताःस्थिताः ॥ ३४ ॥ युष्माकमिहसर्वासां रूपौदार्य्यगुणाधिकम् ॥ आत्मानंमन्यतेयातुसान
त्यतुममाग्रतः ॥ ३५ ॥ गुणरूपविहीनायाःसिद्धिर्नाट्यस्यनास्तिवै ॥ चार्वधिष्ठानवन्नृत्यंनृत्यमन्यद्विडम्बनम् ॥ ३६ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तद्वा
क्यसमकालंचएकैकास्तानतास्ततः ॥ अहंगुणाधिकानत्वंनत्वंचान्याब्रवीदिदम् ॥ ३७ ॥ तासांसंभ्रममालोक्य भगवान्पाकशासनः ॥ पृच्छ्यतां
मुनिरित्याहवक्तायांवोगुणाधिकाम् ॥ ३८ ॥ शक्रच्छन्दानुयाताभिःपृष्टस्ताभिःसनारदः ॥ प्रोवाचयत्तदावाक्यंजैमिनेतन्निबोधमे ॥ ३९ ॥ तप
स्यंतंनगेन्द्रस्थंयावःक्षोभयतेबलात् ॥ दुर्वाससंमुनिश्रेष्ठं तांवोमन्येगुणाधिकाम् ॥ ४० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वासर्वावेपितकन्ध
राः ॥ अशक्यमेतदस्माकमितिताश्चक्रिरेकथाः ॥ ४१ ॥ तत्राप्सरावपुर्नाममुनिक्षोभणगर्विता ॥ प्रत्युवाचानुयास्यामियत्रासौसंस्थितोमुनिः ॥
॥ ४२ ॥ अद्यतंदेहयन्तारंप्रयुक्तेन्द्रियवाजिनम् ॥ स्मरशस्त्रगलद्रश्मिंकरिष्यामिकुसारथिम् ॥ ४३ ॥ ब्रह्माजनार्दनोवापियदिवानीललोहितः ॥
तमप्यद्यकरिष्यामिकामबाणक्षतान्तरम् ॥ ४४ ॥ इत्युक्त्वापजगामाथप्रालेयाद्रिंवपुस्तदा ॥ मुनेस्तपःप्रभावेणप्रशान्तश्वापदाश्रमम् ॥ ४५ ॥
सापुंस्कोकिलमाधुर्यायत्रास्तेसमहामुनिः ॥ क्रोशमात्रंस्थितातस्मादगायतवराप्सराः ॥ ४६ ॥ तद्गीतध्वनिमाकर्ण्यमुनिर्विस्मितमानसः ॥
जगामतत्रयत्रास्तेसाबालारुचिरानना ॥ ४७ ॥ तांदृष्ट्वाचारुसर्वाङ्गींमुनिःसंस्तभ्यमानसम् ॥ क्षोभणायागतांज्ञात्वाकोपामर्षसमन्वितः ॥ ४८ ॥
उवाचेदंततोवाक्यंमहर्षिस्तांमहातपाः ॥ ४९ ॥ यस्मादुःखार्जितस्येहतपसोविघ्नकारणात् ॥ आगतासिमदोन्मत्तेममदुःखायखेचरि ॥ ५० ॥

तस्मात्सुपर्णगोत्रेत्वंमत्क्रोधकलुषीकृता ॥ जन्मप्राप्स्यसिदुष्प्रज्ञेयावद्वर्षाणिषोडश ॥ ५१ ॥ निजरूपंपरित्यज्यपक्षिणीरूपधारिणी ॥ चत्वारस्ते
चतनयाजनिष्यन्तेऽधमाप्सरः ॥ ५२ ॥ अप्राप्यतेषुचप्रीतिंशस्त्रपूतापुनर्दिवि ॥ वासमाप्स्यसिवक्तव्यंनोत्तरंतेकथंचन ॥ ५३ ॥ इतिवचनमस
ह्यंकोपसंरक्तदृष्टिश्चलकलवलयांतांमानिनींश्रावयित्वा ॥ तरलतरतरङ्गांगांपरित्यज्यविप्रःप्रथितगुणगणौघांसंप्रयातःखगङ्गाम् ॥ ५४ ॥ ॥ इति
श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेवपुशापकथनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ अरिष्टनेमिपुत्रोऽभूद्गरुडोनामपक्षिराट् ॥ गरुडस्याभवत्पुत्रः
सम्पातिरितिविश्रुतः ॥ १ ॥ तस्याप्यासीत्सुतःशूरःसुपार्श्वोवायुविक्रमः ॥ सुपार्श्वतनयःकुन्तिःकुन्तिपुत्रःप्रलोलुपः ॥ २ ॥ तस्यापितनयावा
स्तांकङ्कःकन्धरएवच ॥ ३ ॥कङ्कःकैलासशिखरेविद्युद्रूपेतिविश्रुतम् ॥ ददर्शाम्बुजपत्राक्षंराक्षसंधनदानुगम् ॥ ४ ॥ आपानासक्तममलस्रग्दामा
म्बरधारिणम् ॥ भार्यासहायमासीनंशिलापट्टेऽमलेशुभे ॥ ५ ॥ तद्दृष्टमात्रं कङ्केनरक्षःक्रोधसमन्वितम् ॥ प्रोवाचकस्मादायातस्त्वमितोह्यण्डजा
धम ॥ ६ ॥ स्त्रीसन्निकर्षेतिष्ठन्तंकस्मान्मामुपसर्पसि ॥ नैषधर्मःसुबुद्धीनांमिथोनिष्पाद्यवस्तुषु ॥ ७ ॥ कङ्कउवाच ॥ साधारणोऽयंशैलेन्द्रोयथ
तवतथामम ॥ अन्येषांचैवजन्तूनांममताभवतोऽत्रका ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ८ ॥ ब्रुवाणमित्थंखड्गेनकङ्कंचिच्छेदराक्षसः ॥ क्षरत्क्षतजबीभत्सं
विस्फुरन्तमचेतनम् ॥ ९ ॥ कङ्कंविनिहतंश्रुत्वाकन्धरःक्रोधमूर्छितः ॥ विद्युद्रूपवधायाशुमनश्चक्रेण्डजेश्वरः ॥ १० ॥ सगत्वाशैलशिखरंकङ्को
यत्रहतःस्थितः ॥ तस्यसंकलनंचक्रेभ्रातुर्ज्येष्ठस्यखेचरः ॥ कोपामर्षविवृत्ताक्षोनागेन्द्रइवनिःश्वसन् ॥ ११ ॥ जगामाथसयत्रास्तेभ्रातृहातस्य
राक्षसः ॥ पक्षवातेनमहताचालयन्भूधरान्वरान् ॥ १२ ॥ वेगात्पयोदजालानिविक्षिपन्क्षतजेक्षणः ॥ क्षणात्क्षयितशत्रुःसपक्षाभ्यांक्रान्तभूधरः ॥
॥ १३ ॥ पानासक्तमतिंतत्रतंददर्शनिशाचरम् ॥ आताम्रवक्त्रनयनंहेमपर्यङ्कमाश्रितम् ॥ १४ ॥ स्रग्दामापूरितशिखंहरिचन्दनभूषितम् ॥ केतकी
पत्रगर्भाभैर्दन्तैर्घोरतराननम् ॥ १५ ॥ वामोरुमाश्रितांचास्यददर्शायतलोचनाम् ॥ पत्नींमदनिकांनामपुंस्कोकिलकलस्वनाम् ॥ १६ ॥ ततोरोषप
रीतात्माकन्धरःकन्दरस्थितम् ॥ तमुवाचसुदुष्टात्मन्नेहियुध्यस्ववैमया ॥ १७ ॥ यस्माज्ज्येष्ठोममभ्राताविश्रब्धोघातितस्त्वया ॥ तस्मात्त्वांम
दसंसक्तंनयिष्येयमसादनम् ॥ १८ ॥ विश्वस्तघातिनांलोकायेचस्त्रीबालघातिनाम् ॥ यास्यसेनिरयान्सर्वांस्तांस्त्वमद्यमयाहतः ॥ १९ ॥ मार्कण्डे
यउवाच ॥ ॥ इत्येवंपतगेन्द्रेणप्रोक्तंस्त्रीसन्निधौतदा ॥ रक्षःक्रोधसमाविष्टंप्रत्यभाषतपक्षिणम् ॥ २० ॥ यदितेनिहतोभ्रातापौरुषंतद्धिदर्शितम् ॥
त्वामप्यद्यहनिष्येहंखड्गेनानेनखेचर ॥ २१ ॥ तिष्ठक्षणंनात्रजीवन्पतगाधमयास्यसि ॥ इत्युक्त्वाञ्जनपुञ्जाभंविमलंखड्गमाददे ॥ २२ ॥ ततःपत

मा० पु० गराजस्ययक्षाधिपभटस्यच ॥ बभूवयुद्धमतुलंयथागरुडशक्रयोः ॥ २३ ॥ ततःसराक्षसःक्रोधात्खड्गमाविध्यवेगवत् ॥ चिक्षेपपतगेन्द्रायनिर्वाणा अ० २
॥ २ ॥ ङ्गारवर्चसम् ॥ २४ ॥ पतगेन्द्रश्चतंखड्गंकिञ्चिदुत्प्लुत्यभूतलात् ॥ वक्त्रेणजग्राहतदागरुडःपन्नगंयथा ॥ २५ ॥ वक्रपादतलैर्भङ्क्त्वाचक्रेक्षोभमथा
ण्डजः ॥ तस्मिन्भग्नेततःखड्गेबाहुयुद्धमवर्तत ॥ २६ ॥ ततःपतगराजेनवक्षस्याक्रम्यराक्षसः ॥ हस्तपादकरैराशुशिरसाचवियोजितः ॥ २७ ॥
तस्मिन्विनिहतेसास्त्रीखगंशरणमभ्यगात् ॥ किञ्चित्सञ्जातसन्त्रासाप्राहभार्याभवामिते ॥ २८ ॥ तामादायखगश्रेष्ठःस्वकंगृहमगात्पुनः ॥ गत्वा
सनिष्कृतिंप्रातुर्विद्युद्रूपनिपातनात् ॥ २९ ॥ कन्धरस्यचसावेशमप्राप्येच्छारूपधारिणी ॥ मेनकातनयासुभ्रूःसौपर्णंरूपमाददे ॥ ३० ॥ तस्यांसज
नयामासताक्ष्रींनामसुतांतदा ॥ मुनिशापाग्निविप्लुष्टवपुमप्सरसांवराम् ॥ तस्यानामतदाचक्रेताक्ष्रींमितिविहंगमः ॥ ३१ ॥ मन्दपालसुताश्चासंश्च
त्वारोऽमितबुद्धयः ॥ जरितारिप्रभृतयोद्रोणान्ताद्विजसत्तमाः ॥ ३२ ॥ तेषांजघन्योधर्मात्मावेदवेदांगपारगः ॥ उपयेमेसतांताक्ष्रींकन्धरानुमतेशु
भाम् ॥ ३३ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यताक्ष्रींगर्भमवापह ॥ सप्तपक्षाहितेगर्भेकुरुक्षेत्रंजगामसा ॥ ३४ ॥ कुरुपाण्डवयोर्युद्धेवर्तमानेसुदारुणे ॥
भावित्वाच्चैवकार्यस्यरथमध्येविवेशसा ॥ ३५ ॥ तत्रापश्यतयुद्धंसासर्वेषांपृथिवीक्षिताम् ॥ शरशक्त्यृष्टिभिर्भीमंयथादेवासुरंरणम् ॥ ३६ ॥ तत्रा
पश्यत्तदायुद्धंभगदत्तकिरीटिनोः ॥ निरंतरंशरैरासीदाकाशंशलभैरिव ॥ ३७ ॥ पार्थकोदण्डनिर्मुक्तमासन्नमतिवेगवत् ॥ तस्याभल्लमहिश्यामंत्वचं
चिच्छेदजाठरीम् ॥ ३८ ॥ भिन्नेकोष्ठेशशाङ्काभंभूमावण्डचतुष्टयम् ॥ आयुषःसावशेषत्वात्तूलराशाविवापतत् ॥ ३९ ॥ तत्पातसमकालंचसुप्रती
काद्गजोत्तमात् ॥ पपातमहतीघण्टाबाणसंछिन्नबन्धना ॥ ४० ॥ समंसमन्तात्प्राप्तातुनिर्भिन्नधरणीतला ॥ छादयन्तीखमण्डानिस्थितानिपिशि
तोपरि ॥ ४१ ॥ हतेचतस्मिन्नृपतौभगदत्तेनरेश्वरे ॥ बहून्यहान्यभूद्युद्धंकुरुपाण्डवसैन्ययोः ॥ ४२ ॥ वृत्तेयुद्धेधर्मपुत्रेगतेशान्तनवान्तिकम् ॥
भीष्मस्यगदतोऽशेषाञ्श्रोतुंधर्मान्महात्मनः ॥ ४३ ॥ घण्टागतानितिष्ठन्तियत्राण्डानिद्विजोत्तम ॥ आजगामतमुद्देशंशमीकोनामसंयमी ॥ ४४ ॥
सतत्रशब्दमशृणोच्चिचीकुचीतिवाशताम् ॥ बाल्यादस्फुटवाक्यानांविज्ञानेऽपिपरेसति ॥ ४५ ॥ अथर्षिःशिष्यसहितोघण्टामुत्पाट्यविस्मितः ॥
अमातृपितृपक्षाणिशिशुकानिददर्शह ॥ ४६ ॥ तानितत्रतथाभूमौशमीकोभगवान्मुनिः ॥ दृष्ट्वासविस्मयाविष्टःप्रोवाचानुगतान्द्विजान् ॥ ४७ ॥ ॥ २ ॥
सम्यगुक्तंद्विजाग्र्येणशुक्रेणोशनसास्वयम् ॥ पलायनपरंदृष्ट्वादैत्यसैन्यंसुरार्दितम् ॥ ४८ ॥ नगन्तव्यंनिवर्तध्वंकस्माद्व्रजतकातराः ॥ उत्सृज्यशौ
र्ययशसीक्वगतानमरिष्यथ ॥ ४९ ॥ नश्यतोयुध्यतोवापितावद्भवतिजीवितम् ॥ यावद्धातासृजत्पूर्वंनयावन्मनसेप्सितम् ॥ ५० ॥ एकेम्रियन्ते

स्वगृहेपलायन्तोऽपरेजनाः ॥ भुञ्जन्तोऽन्नंतथैवापःपिबन्तोनिधनंगताः ॥ ५१ ॥ विलासिनस्तथैवान्येकामयानानिरामयाः ॥ अविक्षतांगाःशस्त्रै
श्चप्रेतराजवशंगताः ॥ ५२ ॥ अन्येतपस्यभिरतानीताःप्रेतनृपानुगैः ॥ योगाभ्यासेरताश्चान्येनैवप्रापुरमृत्युताम् ॥ ५३ ॥ शम्बरायपुराक्षिप्तंवज्रंकु
लिशपाणिना ॥ हृदयेऽभिहतस्तेनतथापिनमृतोसुरः ॥ ५४ ॥ तेनैवखलुवज्रेणतेनैवेन्द्रेणदानवाः ॥ प्राप्तेकालेहतादैत्यास्तत्क्षणान्निधनं
गताः ॥ ५५ ॥ विदित्वैवंनसंत्रासःकर्तव्योविनिवर्तत ॥ ततोनिवृत्तास्तेदैत्यास्त्यक्त्वामरणजंभयम् ॥ ५६ ॥ इतिशुक्रवचःसत्यंकृतमेभिःखगो
त्तमैः ॥ येयुद्धेऽपिनसंप्राप्ताःपञ्चत्वमतिमानुषे ॥ ५७ ॥ क्वाण्डानांपतनंविप्राःक्वघण्टापतनंसमम् ॥ क्वचमांसवसारक्तैर्भूमेरास्तरणक्रिया ॥ ५८ ॥
तेकेयेसर्वथाविप्रनैतेसामान्यपक्षिणः ॥ दैवानुकूलतालोकेमहाभाग्यप्रदर्शिनी ॥ ५९ ॥ एवमुक्त्वासतान्वीक्ष्यपुनर्वचनमब्रवीत् ॥ निवर्ततताश्रमं
यातगृहीत्वापक्षिबालकान् ॥ ६० ॥ मार्जाराखुभयंयत्रनैषामंडजजन्मनाम् ॥ श्येनतोनकुलाद्वापिस्थाप्यतांतत्रपक्षिणः ॥ ६१ ॥ द्विजाःकिंवा
तियत्नेनमार्यन्तेकर्मभिःस्वकैः ॥ रक्ष्यंतेचाखिलाजीवायथैतेपक्षिबालकाः ॥ ६२ ॥ तथापियत्नःकर्तव्योनरैःसर्वेषुकर्मसु ॥ कुर्वन्पुरुषकारंतुवाच्य
तांयातिनोसताम् ॥ ६३ ॥ इतिमुनिवरचोदितास्ततस्तेमुनितनयाःपरिगृह्यपक्षिणस्तान् ॥ तरुविटपसमाश्रितालिसंघंययुरथतापसरम्यमाश्रमं
स्वम् ॥ ६४ ॥ सचापिवन्यंमनसाभिकामितंप्रगृह्यमूलंकुसुमंफलंकुशान् ॥ चकारचक्रायुधरुद्रवेधसांसुरेंद्रवैवस्वतजातवेदसाम् ॥ ६५ ॥ अपां
पतेर्गोष्पतिवित्तरक्षिणोःसमीरणस्यापितथाद्विजोत्तमः ॥ धातुर्विधातुस्त्वथवैश्वदेविकाःश्रुतिप्रयुक्ताविविधास्तुसत्क्रियाः ॥ ६६ ॥ ॥ इति श्रीमार्क
ण्डेयमहापुराणेचटकोत्पत्तिकथनंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अहन्यहनिविप्रेंद्रसतेषांमुनिसत्तमाः ॥ चकाराहार
पयसातथागुप्त्याचपोषणम् ॥ १ ॥ मासमात्रेणजग्मुस्तेभानोः स्यंदनवर्त्मनि ॥ कौतूहलविलोलाक्षैर्दृष्टामुनिकुमारकैः ॥ २ ॥ दृष्ट्वामहींसनग
रांसाम्भोनिधिसरिद्वराम् ॥ रथचक्रप्रमाणांतेपुनराश्रममागताः ॥ ३ ॥ श्रमक्लांतांतरात्मानोमहात्मानोवियोनिजाः ॥ ज्ञानंचप्रकटीभूतंतत्रतेषां
प्रभावतः ॥ ४ ॥ ऋषेःशिष्यानुकम्पार्थंवदतोधर्मनिश्चयम् ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंसर्वेचरणावभ्यवादयन् ॥ ५ ॥ ऊचुश्चमरणाद्घोरान्मोक्षिताःस्मस्त्वया
मुने ॥ आवासभक्ष्यपयसांत्वंनोदातापितागुरुः ॥ ६ ॥ गर्भस्थानांमृतामातापित्रानैवापिपालिताः ॥ त्वयानोजीवितंदत्तंशिशवोयेनरक्षिताः ॥ ७ ॥
क्षितावक्षततेजास्त्वंकूर्मीणामिवशुष्यताम् ॥ गजघंटांसमुत्पाट्यकृतवान्दुःखरेचनम् ॥ ८ ॥ कथंवर्द्धेयुरबलाःखस्थान्द्रक्ष्याम्यहंकदा ॥ कदाभूमेर्द्रुमं
प्राप्तान्द्रक्ष्येवृक्षांतरंगतान् ॥ ९ ॥ कदामेसहजाकांतिःपांशुनानाशमेष्यति ॥ एषांपक्षानिलोत्थेनमत्समीपविचारिणाम् ॥ १० ॥ इतिचिन्तयता

तातभवताप्रतिपालिताः ॥ तेसांप्रतंप्रवृद्धाःस्मःप्रबुद्धाःकरवामकिम्॥ ११॥ इत्यृषिर्वचनंतेषांश्रुत्वासंस्कारवत्स्फुटम् ॥ शिष्यैःपारिवृतःसर्वैःसहपुत्रेण
शृङ्गिणा ॥ १२ ॥ कौतूहलपरोभूत्वारोमांचपटसंवृतः ॥ उवाचतत्त्वतोब्रूतप्रवृत्तेःकारणंगिरः ॥ १३ ॥ कस्य शापादियंप्राप्ताभवद्भिर्विक्रियापरा ॥
रूपस्यवचसश्चैवतन्मेवक्तुमिहार्हथ ॥ १४ ॥ पक्षिणऊचुः ॥ विपुलस्वानितिख्यातः प्रागासीन्मुनिसत्तमः ॥ तस्यपुत्रद्वयंजज्ञेसुकृषस्तुंबुरुस्तथा ॥
॥ १५ ॥ ॥ सुकृषस्यवयंपुत्राश्चत्वारःसंयतात्मनः ॥ तस्यर्षेर्विनयाचारभक्तिनम्राःसदैवहि ॥ १६ ॥ तपश्चरणशक्तस्यशास्यमानेन्द्रियस्यच ॥
यथाभिमतमस्माभिस्तदातस्योपपादितम् ॥ १७ ॥ समित्पुष्पादिकंसर्वंयच्चैवाभ्यवहारिकम् ॥ एवंतत्राथवसतांतस्यास्माकंचकानने ॥ १८ ॥
आजगाममहावर्ष्माभग्नपक्षोजरान्वितः ॥ आताम्रनेत्रःस्रस्तात्मापक्षीभूत्वासुरेश्वरः ॥ १९ ॥ सत्यशौचक्षमाचारमतीवोदारमानसम् ॥ जिज्ञा
सुस्तमृषिश्रेष्ठमस्मच्छापभवायच ॥ २० ॥ ॥ पक्ष्युवाच ॥ द्विजेंद्रमांक्षुधाविष्टंपरित्रातुमिहार्हसि ॥ भक्षणार्थीमहाभागगतिर्भवममातुला ॥२१॥
विंध्यस्यशिखरेतिष्ठन्पत्रिपत्रेरितेनवै ॥ पतितोऽस्मिमहाभागश्वसनेनातिरंहसा ॥ २२ ॥ सोहंमोहसमाविष्टोभूमौसप्ताहमस्मृतिः ॥ स्थितस्तत्रा
ष्टमेनाह्नाचेतनांप्राप्तवानहम् ॥ २३ ॥ प्राप्तचेताःक्षुधाविष्टोभवंतंशरणंगतः ॥ भक्ष्यार्थीविगतानंदोदूयमानेनचेतसा ॥ २४ ॥ तत्कुरुष्वामलमते
मत्त्राणायाचलां मतिम् ॥ प्रयच्छभक्ष्यंविप्रर्षेप्राणयात्राक्षमंमम ॥ २५ ॥ यएवमुक्तःप्रोवाचतमिंद्रंपक्षिरूपिणम् ॥ प्राणसन्धारणार्थायदास्येभ
क्ष्यंतवेप्सितम् ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वापुनरप्येनमपृच्छत्सद्विजोत्तमः ॥ आहारःकस्तवार्थायउपकल्प्योभवेन्मया ॥ सचाहनरमांसेनतृप्तिर्भवतिमेपरा
॥ २७ ॥ ऋषिरुवाच ॥ कौमारंतेव्यतिक्रांतमतीतंयौवनंचते ॥ वयसःपरिणामस्तेवर्ततेनूनमंडज ॥ २८ ॥ यस्मिन्नराणांसर्वेषामशेषेच्छानि
वर्तते ॥ सकस्माद्वृद्धभावेऽपिसुनृशंसात्मकोभवान् ॥ २९ ॥ क्वमानुषस्यपिशितंक्ववयश्चरमंतव॥सर्वथादुष्टभावानांप्रथमोनोपपद्यते ॥ ३० ॥ अथ
वाकिंमयैतेनप्रोक्तेनास्तिप्रयोजनम् ॥ प्रतिश्रुत्यसदादेयमितिनोभावितंमनः ॥ ३१ ॥ इत्युक्त्वातंसविप्रेंद्रस्तथेतिकृतनिश्चयः ॥ शीघ्रमस्मान्समाहू
यगुणतोऽनुप्रशस्यच ॥ ३२ ॥ उवाचक्षुब्धहृदयोमुनिर्वाक्यंसुनिष्ठुरम् ॥ विनयावनतान्सर्वान्भक्तियुक्तान्कृताञ्जलीन् ॥ ३३ ॥ कृतात्मानोद्वि
जश्रेष्ठऋणैर्युक्तामयासह ॥ जातंश्रेष्ठमपत्यंवोयूयंममयथाद्विजाः ॥ ३४ ॥ गुरुःपूज्योयदिमतोभवतांपरमःपिता ॥ ततःकुरुतमेवाक्यंनिर्व्यलीकेन
चेतसा ॥ ३५ ॥ तद्वाक्यसमकालंचप्रोक्तमस्माभिरादृतैः ॥ यद्वक्ष्यतिभवांस्तद्वैकृतमेवावधार्यताम् ॥ ३६ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ मामेषशरणंप्राप्तो
विहंगःक्षुत्तृषान्वितः ॥ युष्मन्मांसेनयेनास्यक्षणंतृप्तिर्भवेतवै ॥ ३७ ॥ तृष्णाक्षयश्चरक्तेनतथाशीघ्रंविधीयताम् ॥ ततोवयंप्रव्यथिताःप्रकम्पोद्भूत

ण्यानिमुनिसत्तम॥त्रुटचद्रश्मिनिबन्धानिह्यधोजग्मुःसहस्रशः॥४४॥वेगभ्रमणसंजातवायुक्षिप्ताःसमन्ततः॥व्यशीर्य्यंतमहामेघाघोररावविराविणः॥
॥४५॥भास्वद्भ्रमणविभ्रान्तंभूम्याकाशरसातलम्॥जगादाकुलमत्यर्थंतदासीन्मुनिसत्तम ॥४६॥ त्रैलोक्येसकलेविप्रभ्रममाणेसुरर्षयः॥देवाश्चब्रह्मणासा
र्द्धंभास्वन्तमभितुष्टुवुः॥४७॥आदिदेवोऽसिदेवानांज्ञातमेतत्स्वरूपतः॥स्वर्गस्थित्यन्तकालेषुत्रिधाभेदेनतिष्ठसि॥४८॥स्वस्तितेऽस्तुजगन्नाथघर्मवर्षा
हिमाकर ॥ जुपस्वशान्तिलोकानांदेवदेवदिवाकर॥४९ ॥इन्द्रश्चागत्यतंदेवंलिख्यमानंयथाऽस्तुवत्॥जयदेवजगद्व्यापिञ्जयाशेषजगत्पते ॥५०॥ ऋष
यश्चततःसप्तवसिष्ठात्रिपुरोगमाः॥तुष्टुवुर्विविधैःस्तोत्रैःस्वस्तिस्वस्तीतिवादिनः॥५१॥वेदोक्ताभिरथाग्र्याभिर्वालखिल्याश्चतुष्टुवुः॥भास्वन्तमृग्भिराद्या
भिर्लिख्यमानंमुदायुताः॥५२॥त्वंनाथमोक्षिणांमोक्षोध्येयस्त्वंध्यानिनांपरः ॥ त्वंगतिःसर्वभूतानांकर्मकाण्डेऽपिवर्ततात्म्॥५३॥शंप्रजाभ्योऽस्तुदेवेश
शन्नोऽस्तुजगताम्पते॥शन्नोऽस्तुद्विपदेनित्यंशन्नश्चास्तुचतुष्पदे ॥ ५४ ॥ ततोविद्याधरगणायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ कृताञ्जलिपुटाःसर्वेशिरोभिःप्रणतार
विम्॥५५॥ ऊचुरेवंविधावाचोमनःश्रोत्रसुखावहाः ॥ सह्यंभवतुतेतेजोभूतानांभूतभावन ॥५६॥ ततोहाहाहुहूश्चैवनारदस्तुम्बुरुस्तथा ॥ उपगायितु
मारब्धागान्धर्वकुशलारविम् ॥ ५७ ॥ षड्जमध्यमगान्धारग्रामत्रयविशारदाः ॥ मूर्च्छनाभिश्चतानैश्चसंप्रयोगैःसुखप्रदम् ॥ ५८ ॥ विश्वाचीचघृ
ताचीचउर्वश्यथतिलोत्तमा ॥ मेनकासहजन्याचरम्भाचाप्सरसांवरा ॥५९॥ननृतुर्जगतामीशेलिख्यमानेविभावसौ॥ज्ञानभावविलासाढ्यान्कुर्वन्तो
ऽभिनयान्बहून्॥६०॥प्रावाद्यन्तततस्तत्रवेणुवीणादिझर्झराः॥पणवाःपुष्कराश्चैवमृदङ्गाःपटहानकाः॥ ६१॥ देवदुन्दुभयःशङ्खाःशतशोऽथसहस्रशः ॥
गायद्भिश्चैवगांधर्वैर्नृत्यद्भिश्चाप्सरोगणैः ॥ ६२ ॥ तूर्यवादित्रघोषैश्चसर्वंकोलाहलीकृतम् ॥ ततःकृताञ्जलिपुटाभक्तिनम्रात्ममूर्तयः ॥६३॥ लिख्यमा
नंसहस्रांशुंप्रणेमुःसर्वदेवताः॥ततःकोलाहलेतस्मिन्सर्वदेवसमागमे॥तेजसःशातनञ्चक्रेविश्वकर्माशनैःशनैः॥६४॥ इतिहिमजलघर्मकालहेतोर्हरकमला
सनविष्णुसंस्तुतस्य॥तनुपरिलिखनंनिशम्यभानोर्व्रजतिदिवाकरलोकमायुषोऽन्ते॥६५॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेभानुतनुलेखनेत्र्यधिकशततमो
ऽध्यायः ॥ १०३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ लिख्यमानेततोभानौविश्वकर्माप्रजापतिः ॥ उद्भूतपुलकःस्तोत्रमिदंचक्रेविवस्वतः॥ १॥विवस्वतेप्रणतहितानु
कम्पनेमहात्मनेसमजवसप्तसप्तये॥सुतेजसेकमलकुलावबोधिनेनमस्तमःपटलपटावपाटिने॥२॥ पावनातिशयपुण्यकर्मणेनैककामविषयप्रदायिने ॥
भस्वरानलमयूखशायिनेसर्वलोकहितकारिणेनमः॥३॥ अजायलोकत्रयकारणायभूतात्मनेगोपतयेवृषाय॥नमोमहाकारुणिकोत्तमायसूर्य्यायचक्षुःप्र
भवालयाय॥४॥ विवस्वतेज्ञानभृतेंतरात्मनेजगत्प्रतिष्ठायजगद्धितैषिणे ॥ स्वयम्भुवेलोकसमस्तचक्षुषेसुरोत्तमायामिततेजसेनमः ॥५॥ क्षणमुदयाच
लमौलिमणिःसुरगणमहितहितोजगतः॥त्वमुमयूखसहस्रवपुर्जगतिविभासितमांसिनुदन्॥६॥भवतिमिरासवपानमदाद्भवतिविलोहितविग्रहता ॥ मि

हिरविभासियतःसुतरांत्रिभुवनभावनभानिकरैः ॥७॥ रथमधिरुह्यसमावयवंचारुविकम्पितमुरुरुचिरम्॥सततमखिन्नहयैर्भगवंश्चरसिजगद्धितायवित
तम्॥८॥अमृतमयेनरसेनसमंविबुधपितॄनपितर्पयसे॥अरिगणसूदनतेनतवप्रणतिमुपेत्यलिखामिवंपुः॥९॥ शुकसमवर्णहयप्रथितंतवपादपांसुपवित्रत
नुम्॥नतजनवत्सलमांप्रणतंत्रिभुवनपावनपाहिरवे॥१०॥इतिसकलजगत्प्रसूतिभूतंत्रिभुवनभावनधामहेतुमेकम् ॥रविमखिलजगत्प्रदीपभूतंत्रिदशव
म॰ गतोऽस्मिसर्वदात्वाम्॥११॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेसूर्यस्तवनंनामचतुरधिकशततमोऽध्यायः॥१०४॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंसूर्य्यस्तवंकुर्व
रप्र न्नकर्मांदिवस्पतेः॥तेजसःषोडशंभागंमण्डलस्थमधारयत्॥१॥शातितैस्तेजसोभागैर्दशभिःपञ्चभिस्तथा॥ अतीवकान्तिमच्चारुभानोरासीत्तदाव
न्वि॰ पुः॥२ ॥ शातितंचास्ययत्तेजस्तेनचक्रंविनिर्मितम्॥विष्णोःशूलंचशर्वस्यशिबिकाधनदस्यच॥३॥ दंडःप्रेतपतेःशक्तिर्देवसेनापतेस्तथा॥अन्येषांचैवदे
युधानिसविश्वकृत् ॥४॥ चकारतेजसाभानोर्भासुराण्यरिशान्तये॥ इतिशातिततेजाःसशुशुभेनातितेजसा॥५॥ वपुर्दधारमार्त्तण्डःसर्वावयव
वानाम ॥सददर्शसमाधिस्थःस्वांभार्य्यांवडवाकृतिम्॥६॥अधृष्यांसर्वभूतानांतपसानियमेनच॥ उत्तरांश्चकुरून्गत्वाभूत्वाऽश्वोभानुरागमत्॥७॥सा
शोभनम यान्तंपरपुंसोविशङ्कया॥जगामसंमुखेतस्यपृष्ठरक्षणतत्परा॥८ ॥ततश्चनासिकायोगंतयोस्तत्रसमेतयोः॥ वडवायांचतत्तेजोनासिकाभ्यां
चदृष्ट्वातम ९॥देवौतत्रसमुत्पन्नावश्विनौभिषजांवरौ॥नासत्यदस्रौतनयावश्विवक्राद्विनिर्गतौ॥१०॥मार्त्तण्डस्यसुतावेतावश्वरूपधरस्यहि॥ रेतसोऽन्ते
विवस्वतः॥ धन्वीतनुत्रधृक् ॥ ११ ॥अश्वारूढःसमुद्भूतोबाणतूणसमन्वितः॥ ततःस्वरूपममलंदर्शयामासभानुमान् ॥ १२ ॥ तस्यशान्तंसमालो
चरेवन्तःस्व नादद ॥ स्वरूपधारिणींचेमांसनिनायनिजालयम्॥ १३ ॥ संज्ञांभार्य्यांप्रीतिमतींभास्करोवारितस्करः॥ ततःपूर्वसुतोयोऽस्याःसोऽभूद्वै
क्यसारूपंमुद ४॥ द्वितीयश्चयमःशापाद्धर्मदृष्टिरनुग्रहात्॥ यमस्तुतेनशापेनभृशंपीडितमानसः॥ १५ ॥ धर्मोभिरोचतेयस्माद्धर्मराजस्ततःस्मृतः॥
वस्वतोमनुः॥ यपादतस्तेमहीतलम्॥१६॥ पतिष्यन्तीतिशापान्तंतस्यचक्रेपितास्वयम्॥धर्मदृष्टिर्यतश्चासौसमोमित्रेतथाऽहिते ॥१७॥ ततोनियो
कृमयोमांसमाद मिरापहः ॥ तस्मैददौपिताविप्रभगवाँल्लोकपालताम् ॥१८॥ पितॄणामाधिपत्यञ्चपरितुष्टोदिवाकरः॥ यमुनांचनदींचक्रेकलिंदान्त
गेतंयाम्येचकारति श्विनौदेवभिषजौकृतौपित्रामहात्मना॥गुह्यकाधिपतित्वेचरेवन्तोविनियोजितः॥२०॥ एवमप्याहचततोभगवाँल्लोकभावितः॥त्व
रवाहिनीम्॥१९॥ गोवत्सभविष्यसि॥२१॥आरण्यादिमहादाववैरिदस्युभयेषुच॥ त्वांस्मरिष्यन्तियेमर्त्यामोक्ष्यन्तेतेमहापदः॥२२॥ क्षेमंबुद्धिंसुखं
मप्यशेषलोकस्यपूज तिम्॥नराणांपरितुष्टस्त्वंपूजितःसंप्रदास्यसि ॥ २३ ॥ छायासंज्ञासुतश्चापिसावर्णिःसुमहायशाः॥ भाव्यःसोऽनागतेकालेमनुः
राज्यमारोग्यंकीर्तिमुन्न

सावर्णिकोऽष्टमः ॥२४॥ मेरुपृष्ठेतपोघोरमद्यापिचरतिप्रभुः ॥ भ्राताशनैश्चरस्तस्यग्रहोऽभूच्छासनाद्रवेः ॥२५॥ यवीयसीतुयाकन्याऽऽदित्यस्याभूद्द्विजो
त्तम ॥ अभवत्सासरिच्छ्रेष्ठातपतीलोकपावनी ॥ २६ ॥ यस्तुज्येष्ठोमहाभागःसर्गोयस्येहसाम्प्रतम् ॥ विस्तरंतस्यवक्ष्यामिमनोर्वैवस्वतस्यह ॥ २७ ॥
इदंयोजन्मदेवानांशृणुयाद्वापठेतवा ॥ विवस्वतस्तनूजानांरवेर्माहात्म्यमेवच ॥२८॥ आपदंप्राप्यमुच्येतप्राप्नुयाच्चमहायशः ॥ अहोरात्रकृतंपापमेतच्छ्र
मयतेश्रुतम् ॥ माहात्म्यमादिदेवस्यमार्तण्डस्यमहात्मनः ॥२९॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरवेर्माहात्म्यवर्णनंनामपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०५॥
क्रौष्टुकिरुवाच ॥ भगवन्कथितःसम्यग्भानोःसन्ततिसंभवः ॥ माहात्म्यमादिदेवस्यस्वरूपञ्चातिविस्तरात् ॥ १ ॥ भूयोऽपिभास्वतःसम्यङ्माहात्म्यं
मुनिसत्तम ॥ श्रोतुमिच्छाम्यहंतन्मेप्रसन्नोवक्तुमर्हसि ॥ २ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ श्रूयतामादिदेवस्यमाहात्म्यंकथयामिते ॥ विवस्वतोयच्चकारपूर्वं
माराधितोजनैः ॥ ३ ॥ दमस्यपुत्रोविख्यातोराजाभूद्राज्यवर्धनः ॥ ससम्यक्पालनंचक्रेपृथिव्याःपृथिवीपतिः ॥ ४ ॥ धर्मतःपाल्यमानंतुतेनराष्ट्रंमहा
त्मना ॥ ववृधेऽनुदिनंविप्रजनेनचधनेनच ॥ ५ ॥ हृष्टपुष्टमतीवासीत्तस्मिन्राजन्यशेषतः ॥ निर्भयःसकलश्चोर्व्यांपौरजानपदोजनः ॥ ६ ॥ नोपसर्गो
नचव्याधिर्नचव्यालोद्भवंभयम् ॥ नचावृष्टिभयन्तत्रदमपुत्रेमहीपतौ ॥ ७ ॥ सईजेचमहायज्ञैर्ददौदानानिचार्थिनाम् ॥ सुधर्मस्याविरोधेनबुभुजेविषया
नपि ॥८॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥ सप्तवर्षसहस्राणिजग्मुरेकमहर्यथा ॥९॥ विदूरथस्यतनयादाक्षिणात्यस्यभूभृतः ॥ तस्यपत्नीबभूवा
थमानिनीनाममानिनी ॥ १० ॥ कदाचित्तस्यसासुभ्रूःशिरसोऽभ्यञ्जनादृता ॥ पश्यतोराजलोकस्यमुमोचाश्रूणिमानिनी ॥ ११ ॥ तदश्रुबिन्दवोगा
त्रेयदातस्यमहीपतेः ॥ तदावीक्ष्याश्रुवदनांतामपृच्छतमानिनीम् ॥१२॥ निःशब्दमश्रुमोक्षेणरुदन्तींतांविलोक्यवै ॥ किमेतदितिपप्रच्छमानिनींराज्य
वर्धनः ॥ १३ ॥ पृष्टासातुततस्तेनभर्त्राप्राहमनस्विनी ॥ नकिंचिदितितांभूयःपप्रच्छसमहीपतिः ॥ १४ ॥ बहुशःपृच्छतस्तस्यभूभृतःसासुमध्यमा ॥
(नकिंचिदितिहोवाचसाभूयोराज्यवर्धनम् ॥ किमेतदितिपप्रच्छमानिनींपार्थिवःपुनः ॥ बहुशःप्रेरितातेनसाभर्त्रातत्रभामिनी) दर्शयामासपलितंकेश
भारान्तरोद्भवम् ॥ १५ ॥ एतत्पश्येतिभूपालकिमन्यन्मन्युकारणम् ॥ ममातिमन्दभाग्यायाजहासाथनृपस्ततः ॥१६॥ सविहस्याहतांपत्नींशृण्वतां
सर्वभूभृताम् ॥ पौराणांचमहीपालायेतत्रासन्समावृताः ॥ १७ ॥ शोकेनालंविशालाक्षिरोदितव्यंनतेशुभे ॥ जन्मर्द्धिपरिणामाद्याविकाराःसर्व
जन्तुषु ॥ १८ ॥ अधीताःसकलावेदाइष्टायज्ञाःसहस्रशः ॥ दत्तंद्विजानांपुत्राश्चसमुत्पन्नावरानने ॥१९॥ मुक्ताभोगास्त्वयासार्द्धं यैर्मर्त्यैरतिदुर्लभाः ॥
सम्यक्चपालितापृथ्वीशौर्यंयुद्धेष्वनुष्ठितम् ॥ २० ॥ मित्रैःसहेष्टैर्हसितंविहृतंचवनान्तरे ॥ किमन्यन्नकृतंभद्रेपलितेभ्योबिभेषियत् ॥ २१ ॥ भव
न्तुकेशाःपलितावलयःसन्तुमेशुभे ॥ शैथिल्यमेतुमेकायःकृतकृत्योऽस्मिमानिनि ॥ २२ ॥ मूर्ध्नियद्दर्शितंभद्रेभवत्यापलितंमम ॥ चिकित्सामेवतस्याहं

 करोमिवनसंश्रयात॥२३॥बाल्येबालक्रियापूर्वंतद्वत्कौमारकेचया॥यौवनेचापियायोग्यावार्द्धकेवनसंश्रया॥२४॥एवंमत्पूर्वजैर्भद्रेकृतंत्वत्पूर्वजैश्चयत्॥
अतोनतेश्रुपातस्यकिंचित्पश्यामिकारणम् ॥ २५ ॥ अलन्तेमन्युनाभद्रेनन्वभ्युदयकारिमे ॥दर्शनंपलितस्यास्यमारोदीर्निष्प्रयोजनम् ॥ २६ ॥
 ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःप्रणम्यतंभूपाःपौराश्चैवसमीपगाः ॥ साम्नाप्रोचुर्महीपालामहर्षेराज्यवर्धनम् ॥२७॥नरोदितव्यमनयातवपत्न्यानराधिप ॥
रोदितव्यमिहास्माभिरथवासर्वजन्तुभिः ॥२८॥ त्वंब्रवीषियथानाथवनवासाश्रितंवचः॥ पतन्तितेननःप्राणालालितानांत्वयानृप ॥२९॥ सर्वेयास्या
महेभूपयदियातिभवान्वनम् ॥ ततोऽशेषक्रियाहानिःसर्वपृथ्वीनिवासिनाम् ॥३०॥ भविष्यतिनसन्देहस्त्वयिनाथवनाश्रये ॥ साचधर्मोपघाताययदि
तत्प्रविमुच्यताम् ॥३१॥ सप्तवर्षसहस्राणित्वयेयंपालितामही॥तत्समुत्थंमहापुण्यमालोकयनराधिप ॥३२ ॥वनेवंसन्महाराजत्वंकरिष्यसियत्तपः ॥
तन्महीपालनस्यास्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥३३ ॥ राजोवाच ॥ सप्तवर्षसहस्राणिमयेयंपालितामही ॥ इदानींवनवासस्यममकालोयमागतः॥३४ ॥
ममापत्यानिजातानिदृष्टश्चामेऽपत्यसन्ततीः ॥ स्वल्पैरेवमहोभिर्मेमृत्युन्तकोनसहिष्यति ॥३५॥ यदेतत्पलितंमूर्ध्नितद्विजानीतनागराः ॥ दूतभूतमनार्य्य
स्यमृत्योरत्युग्रकर्मणः ॥३६॥ सोऽहंराज्येसुतंकृत्वाभोगांस्त्यक्त्वावनाश्रयः ॥ तपस्तप्स्येसमायान्तिनयावद्यमसैनिकाः ॥३७॥ मार्कण्डेयउवाच ॥
ततोयियासुःसवनंदैवज्ञानवनीपतिः ॥ पुत्रराज्याऽभिषेकायदिनलग्नान्यपृच्छत ॥३८॥ श्रुत्वाचतेतुनृपतेर्वचोव्याकुलचेतसः॥ दिनंलग्नंचहोराश्चनवि
दुःशास्त्रदृष्टयः ॥३९॥ ऊचुश्चतंमहीपालंदैवज्ञाबाष्पगद्गदम् ॥ ज्ञानानिनःप्रनष्टानिश्रुत्वैतत्तेवचोनृप ॥४०॥ ततोऽन्यनगरेभ्यश्चभृत्यैराष्ट्रेभ्यएवच ॥
ततस्तस्माच्चनगरात्प्राचुर्येणाभ्युपागमन् ॥ ४१ ॥ समुत्पत्यमहीपालंतंयियासुंमुनेवनम् ॥ प्रकम्पिशिरसोभूत्वाप्रोचुर्ब्राह्मणसत्तमाः ॥४२॥ प्रसीदपा
हिनोराजन्पालिताःस्मयथापुरः॥ सीदिष्यत्यखिलोलोकस्त्वयिभूपवनाश्रये॥४३॥त्वंकुरुष्वतथाराजन्यथानोसीदतेजगत्॥यावज्जीवामहेवीरस्वल्प
कालमिमेवयम्॥नेच्छामश्चभवच्छून्यंद्रष्टुंसिंहासनंविभो ॥४४ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ इत्येवंतैस्तथान्यैश्चद्विजैःपौरपुरःसरैः॥भूपैर्भृत्यैरमात्यैश्चराजाप्रो
क्तःपुनःपुनः ॥ ४५ ॥ वनवासविनिर्बन्धंनोपसंहरतेयदा ॥ क्षमिष्यत्यन्तकोनेतिददौसचतदोत्तरम् ॥ ४६॥ ततोऽमात्याश्चभूपाश्चपौरवृद्धास्तथाद्वि
जाः॥समेत्यमन्त्रयामासुःकिमत्रक्रियतामिति॥४७॥तेषांमन्त्रयतांविप्रनिश्चयोऽयमजायत॥अनुरागवतांतत्रमहीपालेऽतिधार्मिके॥४८॥ सम्यग्ध्यान
पराभूत्वाप्रार्थयामःसमाहिताः॥तपसाराध्यभास्वन्तमायुरस्यमहीपतेः॥४९॥तत्रैकनिश्चयाःकार्य्येकेचिद्गेहेचभास्करम्॥ सम्यगर्घोपचाराद्यैरुपहारैरपू
जयन्॥५०॥अपरेमौनिनोभूत्वाऋग्जापेनतथाऽपरे॥यजुषामथसाम्नाचतोषयाञ्चक्रिरेरविम्॥५१॥अपरेचनिराहारानदीपुलिनशायिनः॥ तपांसिचक्रु ॥१६१॥
रिच्छंतोभास्करराधनंद्विजाः॥५२॥अग्निहोत्रपराश्चान्येरविसूक्तान्यहर्निशम्॥जेपुस्तत्रापरेतस्थुर्भास्करेन्यस्तदृष्टयः ॥५३॥ इत्येवमतिनिर्बन्धंभा

स्कराराधनंप्रति ॥ बहुप्रकारंचक्रुस्तेतंतंविधिमुपाश्रिताः ॥९४॥ तथातुयततांतेषांभास्कराराधनंप्रति ॥ सुदामानामगन्धर्वउपगम्येदमब्रवीत् ॥९५॥
यद्याराधनमिष्टंवोभास्करस्यद्विजातयः ॥ तदेतत्क्रियतांयेनभानुःप्रीतिमुपैष्यति ॥ ९६ ॥ तस्माद्गुरुविशालाख्यंवनंसिद्धनिषेवितम् ॥ कामरूपेमहा
शैलेगम्यतांतत्रवैलघु ॥ ९७ ॥ तस्मिन्नाराधनंभानोःक्रियतांसुसमाहितैः ॥ सिद्धक्षेत्रंहितंतत्रसर्वकामानवाप्स्यथ ॥ ९८ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिते
तद्वचःश्रुत्वागत्वातत्काननंद्विजाः ॥ ददृशुर्भास्वतस्तत्रपुण्यमायतनंशुभम् ॥ ९९ ॥ तत्रतेनियताहारावर्णाविप्रादयोद्विज ॥ धूपपुष्पोपहाराढ्यांपूजां
चक्रुरतन्द्रिताः ॥६०॥पुष्पानुलेपनाद्यैश्चधूपगन्धादिकैस्तथा॥जपहोमान्नदानाद्यैःपूजनंतेसमाहिताः॥कुर्वन्तस्तुष्टुवुर्ब्रह्मन्विवस्वन्तंद्विजातयः ॥६१॥
॥ ब्राह्मणाऊचुः ॥ ॥देवदानवयक्षाणांग्रहाणांज्योतिषामपि ॥ तेजसाभ्यधिकंदेवंव्रजामशरणंरविम् ॥ ६२ ॥ दिविस्थितंचदेवेशंद्योतयन्तंसमन्ततः ॥
वसुधामन्तरिक्षंचव्याप्नुवन्तंमरीचिभिः ॥ ६३ ॥ आदित्यंभास्करंभानुंसवितारंदिवाकरम् ॥ पूषाणमर्यमाणंचस्वर्भानुंदीप्तदीधितिम् ॥ ६४ ॥ चतुर्युगा
न्तकालाग्निदुष्प्रेक्ष्यंप्रलयान्तगम् ॥ योगीश्वरमनन्तंचरक्तंपीतंसितासितम् ॥६५॥ ऋषीणामग्निहोत्रेषुयज्ञदेवेष्ववस्थितम् ॥व्रजामशरणंदेवंतेजोराशिं
तमच्युतम् ॥ अक्षरंपरमंगुह्यंमोक्षद्वारमनुत्तमम् ॥ ६६ ॥ छन्दोभिरश्वरूपैश्चसकृद्युक्तैर्विहङ्गमम् ॥ उदयास्तमनेयुक्तंसदामेरोःप्रदक्षिणे ॥ ६७ ॥ अनृतं
चऋतंचैवपुण्यतीर्थंपृथग्विधम्॥विश्वस्थितिमचिन्त्यंचप्रपन्नाःस्मप्रभाकरम्॥६८॥योब्रह्मायोमहादेवोयोविष्णुर्यःप्रजापतिः॥ वायुराकाशमापश्चपृथि
वीगिरिसागराः॥६९ ॥ग्रहनक्षत्रचन्द्राद्यावानस्पत्यंद्रुमौषधम्॥व्यक्ताव्यक्तेषुभूतेषुधर्माधर्मप्रवर्त्तकः॥७०॥ब्राह्मीमाहेश्वरीचैववैष्णवीचैवतेतनुः॥ त्रिधा
यस्यस्वरूपन्तुभानोर्भास्वान्प्रसीदतु ॥ ७१ ॥ यस्यसर्वमयस्येदमङ्गभूतंजगत्प्रभोः ॥ सनःप्रसीदतांभास्वाञ्जगतांयश्चजीवनम् ॥७२॥ यस्यैकमक्षरंरू
पंप्रभामण्डलदुर्दृशम् ॥द्वितीयमैन्दवंसौम्यंसनोभास्वान्प्रसीदतु॥७३॥ताभ्यांचतस्यरूपाभ्यामिदंविश्वंविनिर्मितम् ॥ अग्नीषोममयंभास्वान्सनोदेवः
प्रसीदतु ॥ ७४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्थंस्तुत्यातदाभक्त्यासम्यक्पूजाविधानतः ॥ तुतोषभगवान्भास्वांस्त्रिभिर्मासैर्द्विजोत्तम ॥७५ ॥ ततःसमण्डला
दुद्व्रिजबिंबसमप्रभः ॥ अवतीर्यददौतेभ्योदुर्दृशोदर्शनंरविः ॥ ७६ ॥ ततस्तेस्पष्टरूपंतंसवितारमजंजनाः ॥ पुलकोत्कम्पिनोविप्राभक्तिनम्राःप्रणे
मिरे ॥७७॥नमोनमस्तेस्तुसहस्ररश्मेसर्वस्यहेतुस्त्वमशेषकेतुः ॥ पातात्वमीड्योऽखिलयज्ञधामध्येयस्तथायोगविदांप्रसीद॥७८॥ इति श्रीमार्कण्डेय
महापुराणेभानुस्तवोनामषडधिकशततमोध्यायः ॥ १०६ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्भानुराहाखिलाञ्जनान् ॥ व्रियतांयदभिप्रे
तंमत्तःप्राप्तुंद्विजादयः ॥ १॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तेप्रणिपत्योचुर्विप्रक्षत्रादयोजनाः ॥ ससाध्वसमशीतांशुमवलोक्यपुरःस्थितम् ॥ २ ॥

॥ प्रजाऊचुः ॥ भगवन्यदिनोभक्त्याप्रसन्नस्तिमिरापह ॥३॥ दशवर्षसहस्राणिततोनोजीवतांनृपः॥निरामयोजितारातिःसुकोशःस्थिरयौवनः ॥४॥
॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तथेत्युक्त्वाजनान्भास्वानदृश्योऽभून्महामुने ॥तेऽपिलब्धवराहृष्टाःसमाजग्मुर्जनेश्वरम् ॥५॥ यथावृत्तंचतेतस्मैनरेन्द्रायन्य
वेदयन् ॥ वरंलब्ध्वासहस्रांशोःसकाशादखिलंद्विज ॥६॥ तच्छ्रुत्वाजहृषेतस्यसापत्नीमानिनीद्विज ॥ (प्रहर्षंपरमंयाताहर्षोद्गततनूरुहा) ॥सचराज्ञश्चि
रंदध्यौनाहकिंचिच्चतंजनम् ॥७॥ ततःसामानिनीभूपंहर्षापूरितमानसा ॥ दिष्ट्याऽयुषामहीपालवर्द्धस्वेत्याहतंपतिम् ॥८॥तथातयामुदाभर्त्तामानिन्या
थसभाजितः॥नाहंकिंचिन्महीपालश्चिन्ताजडमनाद्विज ॥९॥ सापुनःप्राहभर्त्तारंचिन्तयानमधोमुखम् ॥ कस्मान्नहर्षमभ्येषिपरमाभ्युदयेनृप॥१०॥
दशवर्षसहस्राणिनीरुजःस्थिरयौवनः ॥ भावीत्वमद्यप्रभृतिकिंतथापिनहृष्यसे ॥ ११ ॥ किन्तुतत्कारणंब्रूहियच्चिन्ताकृष्टमानसः ॥ परमाभ्युदयेऽपि
त्वंसंप्राप्तेपृथिवीपते॥१२॥ राजोवाच ॥ कथमभ्युदयोभद्रेकिंसभाजयसेचमाम् ॥ प्राप्तोदुःखसहस्राणांकिंसभाजनमिष्यते॥१३॥दशवर्षसहस्राणिजी
विष्याम्यहमेककः ॥ नत्वंतवविपत्तौमेकिन्नदुःखंभविष्यति ॥ १४ ॥ पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चतथान्यानिष्टबान्धवान् ॥ पश्यतोमेमृतान्दुःखंकिमल्पं
हिभविष्यति ॥ १५ ॥ भृत्येषुचातिभक्तेषुमित्रवर्गेतथामृते ॥ भद्रेदुःखमपारंमेभविष्यतितुसन्ततम् ॥१६॥ यैर्मदर्थंतपस्तप्तंक्लेशैर्धमनिसन्ततैः ॥ तेम
रिष्यन्त्यहंभोगीजीविष्यामीतिधिक्करम् ॥१७॥ सेयमापद्वरारोहेप्राप्तानाभ्युदयोमम॥कथंवामन्यसेनर्त्वयत्सभाजयसेऽद्यमाम्॥१८॥मानिन्युवाच ॥
महाराजयथात्थत्वंतथैतन्नात्रसंशयः ॥ मयापौरैश्चदोषोऽयंप्रीत्यानालोकितस्तव ॥ १९ ॥एवंगतेऽत्रकिंकार्य्यंनरनाथविचिन्त्यताम्॥नान्यथाभावि
यत्प्राहप्रसन्नोभगवान्रविः॥२०॥ ॥ राजोवाच ॥ उपकारःकृतःपौरैःप्रीत्याभृत्यैश्चयोमम ॥कथंभोक्ष्याम्यहंभोगान्गत्वातेषामनिष्कृतिम् ॥ २१ ॥
सोऽहमद्यप्रभृत्यद्रिंगत्वानियतमानसः॥ (पौरलोकहितार्थंचतोषयिष्यामिभास्करम्॥यथापौराममकृतेबान्धवाश्चसमन्ततः॥ आराधनायदेवेशंतथा
हमपिसांप्रतम्) ॥ तपस्तप्स्येनिराहारोभानोराराधनोद्यतः ॥ २२ ॥ दशवर्षसहस्राणियथाहंस्थिरयौवनः ॥ तस्यप्रसादाद्देवस्यजीविष्यामिनिरा
मयः॥२३॥तथायदिप्रजाःसर्वाभृत्यास्त्वंचसुताश्चमे॥पुत्राःपौत्राःप्रपौत्राश्चसुहृदश्चवरानने॥२४ ॥जीवन्त्येतंप्रसादंचकरोतिभगवान्रविः ॥ ततोऽहंभ
विताराज्येभोक्ष्येभोगांस्तथामुदा॥२५॥नचेदेवंकरोत्यर्कस्तदाद्रौतत्रमानिनी ॥तपस्तप्स्येनिराहारोयावज्जीवितसंशयः॥२६॥मार्कण्डेयउवाच॥ इत्यु
क्तासातदातेनतथेत्याहनराधिपम्॥जगामतेनचसमंसाऽपितंधरणीधरम्॥२७॥ सतदायतनंगत्वाभार्य्ययासहपार्थिवः॥भानोराराधनंचक्रेशुश्रूषानिरतो ॥१६२॥
द्विज॥२८॥निराहाराकृशासाचयथासौपृथिवीपतिः॥तेपेतपस्तथैवोग्रंशीतवातातपक्षमा॥२९॥तस्यपूजयतोभानुंतप्यतश्चतपोमहत्॥ साग्रेसंवत्सरेया
तेततःप्रीतोदिवाकरः॥ ३०॥ समस्तभृत्यपौरादिपुत्राणांचकृतेद्विज ॥ ददौयथाभिलषितंवरंद्विजवरोत्तम॥३१॥ लब्ध्वावरंसनृपतिःसमभ्येत्यात्मनः

पुरम् ॥ चकारमुदितोराज्यंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ ३२ ॥ ईजेयज्ञान्सचबहून्ददौदानान्यहर्निशम् ॥ मानिन्यासहितोभोगान्बुभुजेचसधर्मवित ॥
॥ ३३ ॥ दशवर्षसहस्राणिपुत्रपौत्रादिभिःसह ॥ भृत्यैः पौत्रैः प्रमुदितःसोऽभवत्स्थिरयौवनः ॥ ३४ ॥ तस्येतिचरितंदृष्ट्वाप्रमतिर्नामभार्गवः ॥ विस्म
याकृष्टहृदयोगाथामेतामगायत॥३५॥भानुभक्तेरहोशक्तिर्यद्राजाराज्यवर्द्धनः ॥आयुषोवर्द्धनेजातःस्वजनस्यतथात्मनः ॥३६॥ इतितेकथितंविप्रयत्पृ
ष्टोऽहंत्वयादितः ॥ आदिदेवस्यमाहात्म्यमादित्यस्यविवस्वतः ॥३७॥ विप्रैतदखिलंश्रुत्वाभानोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ पठंश्चमुच्यतेपापैःसप्तरात्रकृतैर्नरः
॥३८॥अरोगीधनवानाढ्यःकुलेमहतिधीमताम्॥जायतेचमहाप्राज्ञोयश्चैतद्धारयेद्बुधः ॥३९॥(यजतेचमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः॥ श्रुत्वाचरितमेतद्धि
समानंलभतेफलम् ॥)मन्त्राश्चयेऽत्राभिहिताभास्वतोमुनिसत्तम ॥ जपःप्रत्येकमेतेषांत्रिसंध्यंपातकापहः ॥४०॥ समस्तमेतन्माहात्म्यंयत्रचायतनेर
वेः ॥ पठ्यतेतत्रभगवान्सान्निध्यंनविमुंचति ॥ ४१ ॥ तस्मादेतत्त्वयाब्रह्मन्भानोर्माहात्म्यमुत्तमम् ॥ धार्य्यंमनसिजाप्यंचमहत्पुण्यमभीप्सता॥४२ ॥
सुवर्णशृङ्गीमतिशोभनाङ्गींपयस्विनींगांप्रददातियोहि॥ शृणोतिचैतत्प्रयतमात्मवान्नरःसमंतयोःपुण्यफलंद्विजाग्र्य ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणे
भानोर्माहात्म्यंनामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०७ ॥ एवंप्रभावोभगवाननादिनिधनोरविः॥यस्यत्वंक्रौष्टुकेभक्त्यामाहात्म्यंपरिपृच्छसि ॥ १ ॥
परमात्मासयोगिनांयुंजतांचेतसांलयम् ॥ क्षेत्रज्ञःसांख्ययोगानांयज्ञेशोयज्विनामपि ॥ २ ॥ सूर्य्याधिकारंवहतोविष्णोरीशस्यवेधसः ॥ मनुस्तस्या
भवत्पुत्रश्छिन्नसर्वार्थसंशयः ॥ ३ ॥मन्वन्तराधिपोविप्रयस्यसप्तममन्तरम्॥इक्ष्वाकुर्नाभगोरिष्टोमहाबलपराक्रमः॥४॥नरिष्यन्तोऽथनाभागःपृषध्रोधृ
ष्टएवच॥एतेपुत्रामनोस्तस्यपृथग्राज्यस्यपालकाः॥५॥ विख्यातकीर्त्तयःसर्वेसर्वेशस्त्रास्त्रपारगाः ॥ विशिष्टतरमन्विच्छन्मनुःपुत्रंतथापुनः॥ ६ ॥मि
त्रावरुणयोरिष्टिंचकारकृतिनांवरः ॥ यत्रचापह्नुतेहोतुरपचारान्महामुने॥ ७॥ इलानामसमुत्पन्नामनोःकन्यासुमध्यमा ॥ तांदृष्ट्वाकन्यकांतत्रसमुत्पन्नां
ततोमनुः॥८॥तुष्टावमित्रावरुणौवाक्यंचेदमुवाचह॥भवत्प्रसादात्तनयोविशिष्टोमेभवेदिति ॥९॥ कृतेमखेसमुत्पन्नातनयाममधीमतः ॥यदिप्रसन्नौवर
दौतदियंतनयामम॥१०॥प्रसादाद्भवतोःपुत्रोभवत्वतिगुणान्वितः ॥ तथेतिचाभ्यामुक्तेतुदेवाभ्यांसैवकन्यका ॥ ११॥ इलासमभवत्सद्यःसुद्युम्नइतिवि
श्रुतः॥पुनश्चेश्वरकोपेनमृगयामटतावने॥१२॥स्त्रीत्वमासादितंतेनमनुपुत्रेणधीमता॥पुरूरवसनामानंचक्रवर्तिनमूर्जितम् ॥१३॥ जनयामासतनयंयत्र
सोमसुतोबुधः॥जातेसुतेपुनःकृत्वासोऽश्वमेधंमहाक्रतुम्॥१४॥पुरुषत्वमनुप्राप्तःसुद्युम्नःपार्थिवोऽभवत्॥सुद्युम्नस्यत्रयःपुत्राउत्कलोविनयोगयः॥१५ ॥
पुरुषत्वेमहावीर्य्यायज्विनःपृथुलौजसः॥पुरुषत्वेतुयेजातास्तस्यराज्ञस्त्रयःसुताः॥१६॥बुभुजुस्तेमहीमेतांधर्मेनियतचेतसः॥ स्त्रीभूतस्यतुयोजातस्तस्य

राज्ञः पुरूरवाः॥१७॥नसलेभेमहीभागंयतोबुधसुतोहिसः॥ततोवसिष्ठवचनात्प्रतिष्ठानंपुरोत्तमम्॥ तस्मैदत्तंसराजाभूत्तत्रातीवमनोहरे॥१८॥इतिश्री
मार्कण्डेयमहापुराणेवंशानुक्रमोनामाष्टाधिकशततमोऽध्यायः॥१०८॥मार्कण्डेयउवाच॥पृषध्राख्योमनोःपुत्रोमृगयामगमद्वनम्॥ तत्रचंक्रमम.णोऽसौ
विपिनेनिर्जनेवने॥१॥नाससादमृगंकश्चिद्वातुदीधितितापितः॥क्षुत्तृट्तापपरीताङ्गइतश्चेतश्चचंक्रमन्॥२॥सददर्शतदातत्रहोमधेनुंमनोहराम्॥लतान्तर्दे
हच्छन्नार्धांब्राह्मणस्याग्निहोत्रिणः॥३॥समन्यमानोगवयमिषुणातामताडयत्॥पपातसापितद्बाणविभिन्नहृदयाभुवि ॥४॥ ततोऽग्निहोत्रिणःपुत्रोब्रह्मचा
रीतपोरतिः॥शप्तवान्सपितुर्दृष्ट्वाहोमधेनुंनिपातिताम्॥५॥गोपालःप्रेषितःपुत्रोबाभ्रव्योनामनामतः॥कोपामर्षपराधीनचित्तवृत्तिस्ततोमुने ॥६॥ चुको
पविगलत्स्वेदजललोलाविलेक्षणः॥तंक्रुद्धंप्रेक्ष्यसनृपःपृषध्रोमुनिदाकरम्॥७॥ प्रसीदेतिजगौकस्माच्छूद्रवत्कुरुषेरुषम्॥नक्षत्रियोनवावैश्यएवंक्रोधमुपै
तिवै॥यथात्वंशूद्रवज्जातोविशिष्टेब्रह्मणःकुले ॥८॥ मार्कण्डेयउवाच॥॥इतिनिर्भर्त्सितस्तेनसराज्ञामौलिनःसुतः॥ शशापतंदुरात्मानंशूद्रएवभविष्यसि
॥९॥प्रयास्यतिक्षयंब्रह्मन्यत्तेऽधीतंगुरोर्मुखात्॥होमधेनुर्ममगुरोर्यदियंहिंसितात्वया॥१०॥एवंशप्तोनृपःक्रुद्धस्तच्छापपरिपीडितः॥ प्रतिशापपरोविप्र
तोयंजग्राहपाणिना ॥११॥ सोऽपिराज्ञोविनाशायकोपंचक्रेद्विजोत्तमः॥ तमभ्येत्यत्वरायुक्तोवारयामासवैपिता॥१२॥ वत्सालमलमत्यर्थंकोपेनाती
वैरिणा॥ऐहिकामुष्मिकहितःशमएवद्विजन्मनाम्॥१३॥ कोपस्तपोनाशयतिक्रुद्धोभ्रश्यत्यथायुषः॥क्रुद्धस्यगलतेज्ञानंक्रुद्धश्चार्थाद्विहीयते ॥१४॥
नधर्मःक्रोधशीलस्यनार्थंचाप्नोतिरोषणः॥नालंसुखायकामाप्तिःकोपेनाविष्टचेतसाम्॥१५॥ यदिराज्ञाहताधेनुरियंविज्ञानिनासता॥ युक्तमत्रदयांक
र्तुमात्मनोहितबोधिना॥१६॥अथवाऽजानताधेनुरियंव्यापादितामम॥ तत्कथंशापयोग्योऽयंदुष्टंनास्यमनोयतः॥१७॥ आत्मनोहितमन्विच्छन्बा
धतेयोऽपरंनरः॥कर्तव्यामूढविज्ञानेदयातत्रदयालुभिः॥१८॥अज्ञानतःकृतेदण्डंपातयन्तिबुधायदि॥बुधेभ्यस्तमहंमन्येवरमज्ञानिनोनराः॥१९॥.ना
द्यशापस्त्वयादेयःपार्थिवस्यास्यपुत्रक॥ स्वकर्मणैवपतितागौरेषादुःखमृत्युना॥२०॥॥ मार्कण्डेयउवाच॥ पृषध्रोऽपिमुनेःपुत्रेप्रणम्यानम्रकन्धरः॥
प्रसीदेतिजगादोच्चैरज्ञानाद्घातितेतिच॥२१॥मयागवयबुद्ध्यागौरवघ्याघातितामुने॥अज्ञानाद्धोमधेनुस्तेप्रसीदत्वंचनोमुने॥२२॥॥ ऋषिपुत्रउवाच॥
आजन्मनोमहीपालनमयाव्याहृतंमृषा॥क्रोधश्चाद्यमहाभागनान्यथामेकदाचन॥२३॥तन्नाहमेनंशक्नोमिशापंकर्तुंनृपान्यथा॥यस्तेसमुद्यतःशापोद्वितीयः
सनिवर्तितः॥२४॥इत्युक्तवन्ततंबालमादायसपिताततः॥जगामस्वाश्रमंसोऽपिपृषध्रःशूद्रतामगात्॥२५॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेवंशानुचरिते
पृषध्रोपाख्यानेनवाधिकशततमोऽध्यायः॥१०९॥ मार्कण्डेयउवाच॥कारुषाःक्षत्रियाःशूराःकरुषस्याभवन्सुताः॥ तेतुसप्तशतंवीरास्तेभ्यश्चान्येसहस्र
शः॥१॥दिष्टपुत्रस्तुनाभागःस्थितःप्रथमयौवने॥ददर्शवैश्यतनयामतीवसुमनोहराम्॥२॥ तस्यांसंदृष्टमात्रायांमदनाक्षिप्तमानसः॥बभूवभूपतनयो

निःश्वासाक्षेपतत्परः ॥३॥ तस्याः सगत्वाजनकंवव्रेतांवैश्यकन्यकाम् ॥ ततोऽनङ्गपराधीनमनोवृत्तिंनृपात्मजम् ॥४॥ तंचाहसपितातस्याराजपुत्रंकृतां
जलिः ॥ बिभ्यत्तस्यपितुर्विप्रप्रश्रयावनतंवचः ॥५॥ भवन्तोभूभुजोभृत्यावयंवःकरदायकाः ॥कथंसम्बन्धमसमैरस्माभिरभिवाञ्छसि ॥ ६ ॥ ॥ रा
जपुत्रउवाच ॥ साम्यंमानुषदेहस्यकाममोहादिभिःकृतम् ॥ तथापिकालेतैरेवयोज्यतेमानुषंवपुः ॥७॥ तथैवचोपकारायजायन्तेतस्यतान्यपि ॥ अन्या
निचान्येजीवन्तिभिन्नजातिमतांसताम् ॥८॥ तथान्यान्यप्ययोग्यानियोग्यतांयान्तिकालतः ॥ योग्यान्ययोग्यतांयान्तिकालवश्याहियोग्यता ॥ ९॥
आप्याय्यतेयच्छरीरमाहारादिभिरीप्सितैः ॥ कालंज्ञात्वातथाभुक्तंतदेवपरिशिष्यते ॥ १० ॥इत्थंममैषाभिमतातनयादीयतांत्वया ॥अन्यथामच्छरीरस्य
त्रिपत्तिरुपलक्ष्यते ॥ ११ ॥ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ परतन्त्रावयंत्वंचपरतन्त्रोमहीभुजः ॥ पित्रातेनाभ्यनुज्ञातस्त्वंगृहाणददाम्यहम् ॥ १२ ॥राजपुत्रउवाच ॥
प्रष्टव्याःसर्वकार्य्येषुगुरवोगुरुवर्तिभिः ॥नत्वीदृशेस्वकार्य्येषुगुरूणांवाक्यगोचरः ॥ १३ ॥क्वमन्मथकथालापोगुरूणांश्रवणंक्वच ॥ विरुद्धमेतदन्यत्रप्रष्टव्या
गुरवोनृभिः ॥ १४ ॥ वैश्यउवाच ॥ ॥ एवमेतत्स्मरालापस्तवायंपृच्छमागुरुम् ॥ अहंपृच्छामिनालापोममकामकथाश्रयः ॥ १५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ इत्युक्तः सोऽभवन्मौनीराजपुत्रः सचापितत् ॥ तत्पित्रेसर्वमाचष्टराजपुत्रस्ययन्मतम् ॥ १६ ॥ततस्तस्यपिताविप्रानृचीकादीन्द्विजोत्तमान् ॥
प्रवेश्यराजपुत्रंचयथाख्यानंन्यवेदयत् ॥ १७ ॥ निवेद्यचततःप्राहमुनीनेवंव्यवस्थिते ॥ यत्कर्तव्यंतदादेष्टुमर्हन्तिद्विजसत्तमाः ॥ १८ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥
राजपुत्रानुरागस्तेयद्यस्यांवैश्यसन्ततौ ॥तदस्तुधर्मएवेषकिन्तुन्यायक्रमेणसः ॥ १९ ॥मूर्धाभिषिक्ततनयापाणिग्राहोत्सवःपुरा ॥ भवत्वनन्तरंचेयंतवभा
र्याभविष्यति ॥ २० ॥ एवंनदोषोभवतितथमामुपभुञ्जतः ॥ अन्यथाऽभ्येतितेजातिरुत्कृष्टाबालकानयात् ॥ २१ ॥ ॥ मार्कण्डेय्यउवाच ॥ ॥
इत्युक्तस्तदपास्यैववचस्तेषांमहात्मनाम् ॥ विनिष्क्रम्यगृहीत्वातामुद्यतासिरथाब्रवीत् ॥ २२ ॥ राक्षसेनविवाहेनमयावैश्यसुताहृता ॥ यस्यसा
मर्थ्यमत्रास्तिसएतांमोचयत्विति ॥ २३ ॥ ततः सवैश्यस्तांदृष्ट्वागृहीतांतनयांद्रुतम् ॥ त्राहीतिपितरंतस्यप्रययौशरणंद्विज ॥ २४ ॥ ततस्तस्य
पिताक्रुद्ध आदिदेशबलंमहत् ॥ हन्यतांहन्यतांदुष्टोनाभागोधर्मदूषकः ॥ २५ ॥ ततस्तद्युयुधेसैन्यंतेनभूभृत्सुतेनवै ॥ कृतास्त्रेणतदास्त्रेणतत्प्राचु
र्य्येणपातितम ॥ २६ ॥ सश्रुत्वानिहतंसैन्यंराजपुत्रेणभूपतिः ॥ स्वयमेवययौयोद्धुंस्वसैन्यपरिवारितः ॥ २७ ॥ ततोयुद्धमभूत्तस्यभूभुजः
स्वसुतेनयत् ॥ राजपुत्रेणशस्त्रास्त्रैस्तत्रातिशयितः पिता ॥ २८ ॥ ततोऽन्तरिक्षादागत्यपरिव्राट्समहामुनिः ॥ प्रत्युवाचमहीपालंविरमस्वेतिसंयुगात्
॥ २९ ॥ त्वत्पुत्रस्यमहाभागविधर्मोऽयंमहात्मनः ॥ तवापिवैश्येनसहनयुद्धंधर्मवन्नृप ॥ ३० ॥ ब्राह्मण्यांब्राह्मणःपूर्वंकुर्वन्दारपरिग्रहम् ॥ ब्राह्मण्यात्सर्वव
र्णेपुनहानिमुपगच्छति ॥ ३१ ॥ तथैवक्षत्रियसुतांक्षत्रियःपूर्वमुद्वहन् ॥ इतरेचततोराजंश्च्यवतेनस्वधर्मतः ॥ ३२ ॥ पूर्ववैश्यस्तथावैश्यांपश्चाच्छूद्रकुलोद्भ

वाम्॥नहीयतेवैश्यकुलादयंन्यायःक्रमोदितः॥३३॥ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःसवर्णापाणिसंग्रहम् ॥ अकृत्वाऽन्यभवापाणेःपतन्तिनृपसंग्रहात ॥ ३४॥
यस्यायस्याहिहीनायाःकुरुतेपाणिसंग्रहम्॥अकृत्वावर्णसंयोगंसोऽपितद्वर्णभाग्भवेत्॥३५॥सोऽयंवैश्यत्वमापन्नस्तवपुत्रःसुमन्दधीः॥नास्याधिकारोयु
द्धायक्षत्रियेणत्वयासह ॥३६॥ वयमेतन्नजानीमःकारणंनृपनन्दन ॥ यथाभविष्यतीदंचनिवर्त्तरणकर्मतः ॥३७॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेवंशानुच
रितेनाभागाख्यानंनामदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ निवृत्तोसौततोभूपःसंग्रामात्स्वसुतेनवै॥ उपयेमेचतांवैश्यतनयांसो
ऽपितत्सुतः ॥ १ ॥ ततःसवैश्यतांप्राप्तःसमुपेत्याहपार्थिवम् ॥ भूपालयन्मयाकार्य्यतत्समादिश्यतांमम ॥ २ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ धर्माधिकरणे
युक्ताबाभ्रव्याद्यास्तपस्विनः ॥ यदस्य कर्मधर्मायतद्वदंतुतथाचर ॥ ३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तेमुनयस्तस्यपाशुंपाल्यंतथाकृषिम् ॥ वाणिज्यंच
परंधर्ममाचचख्युःसभासदः॥४॥तथैवचक्रेससुतस्तस्यराज्ञोयथोदितम् ॥ तैर्धर्मवादिभिर्धर्मच्युतस्यनिजधर्मतः॥५॥ तस्यपुत्रस्ततोजातोनाम्नाख्यातो
भलन्दनः॥समात्राप्रहितोगच्छद्गोपालोभवपुत्रक॥६॥मात्रातथानियुक्तोऽथप्रणिपत्यस्वमातरम्॥ राजर्षिमगमन्नीपंहिमवत्पर्वताश्रयम् ॥७॥ तंसमेत्य
चजग्राहतस्यपादौयथाविधि॥प्रणिपत्याहचैवैनंराजर्षिंसभलन्दनः॥८॥आदिष्टोभगवन्मात्रागोपालस्त्वंभवेतिवै॥मयाचपालनीयाक्ष्मातस्याःस्वीकर
णंकथम्॥९॥मयाहिगौःपालनीयासायदास्वीकृताभवेत्॥आक्रान्ताबलवद्भिःसादायादैःपृथिवीमप ॥१०॥तांयथाप्राप्नुयांपृथ्वींत्वत्प्रसादादहंविभो ॥
तथादिशकरिष्यामितवाज्ञांप्रणतोऽस्मिते ॥ ११ ॥ ॥ मार्कण्डेउवाच ॥ ॥ ततःसनीपोराजर्षिस्तस्मैनिरवशेषतः ॥ भलन्दायददौब्रह्मन्नस्त्रग्राममंमहा
त्मने॥१२॥प्राप्तास्त्रविद्यःसययौपितृव्यतनयान्द्विज॥वसुरातादिकान्पुत्रानादिष्टःसमहात्मना॥१३॥अयाचतसराज्यार्धंपितृपैतामहोचितम्॥तेचोचुर्वै
श्यपुत्रस्त्वंकथंभोक्ष्यसिमेदिनीम्॥१४॥ततस्तैर्युद्धमभवद्भलन्दस्यात्मवंशजैः॥वसुरातादिभिःक्रुद्धैःकृतास्त्रस्यास्त्रवर्षिभिः॥१५॥सजित्वातानशेषांस्तु
शस्त्रविक्षतसैनिकान्॥जहारपृथिवींतेषांधर्मयुद्धेनधर्मवित्॥१६॥सनिर्जितारिःसकलांपृथ्वींराज्यंतथापितुः॥निवेदयामासततस्तत्पिताजगृहेनच॥प्रत्यु
वाचसतंपुत्रंभार्य्यायाःपुरतस्तदा॥१७॥नाभागउवाच ॥ भलन्दराज्यमेतत्तेक्रियतांपूर्वजैःकृतम्॥१८॥ अहंनकृतवान्राज्यंनासामर्थ्ययुतःपुरा॥वैश्यतां
तुपुरस्कृत्यतथैवाज्ञाकरःपितुः॥१९॥कृत्वाऽप्रीतिंपितुरहंवैश्यकन्यापरिग्रहात्॥नपुण्यलोकभाग्राजा।यावदाभूतसंप्लवम्॥२०॥ उल्लंघ्याज्ञांपुनस्तस्यपाल
यामिमहींयदि॥नास्तिमोक्षस्ततोनूनंममकल्पशतैरपि ॥२१॥नचापियुक्तंत्वद्बाहुनिर्जितंममपानिनः॥राज्यंभोक्तुमनीहस्यदुर्बलस्येवकस्यचित् २२॥
राज्यंकुरुस्वयंपुत्रदायादेभ्योविमुंचवा॥ममाज्ञापालनंशस्तंपितुर्नक्षितिपालनम्॥२३॥मार्कण्डेयउवाच॥ततःप्रहस्यतद्भार्य्यांसुप्रभानामभामिनी।प्रत्यु

वाचपतिंभूपगृह्यतांराज्यमूर्जितम्॥२४॥नत्वंवैश्योनचैवाहंजातावैश्यकुलेनृप॥क्षत्रियस्त्वंतथैवाहंक्षत्रियाणांकुलोद्भवा॥२५॥ पूर्वमासीन्महीपालःसुदे
वइतिविश्रुतः॥ तस्याभूच्चसखाराज्ञो धूम्राश्वस्यसुतोनलः॥२६॥सतेनसख्यासहितोजगामाम्रवनंवनम्॥पत्नीभिःससमंरन्तुंमाधवेमासिपार्थिव॥२७॥
ततःपानान्यनेकानिभक्ष्याणिबुभुजेतदा॥भार्य्याभिःसहितस्ताभिस्तेनसख्यासमन्वितः॥२८॥ततःपुष्करिणीतीरेददर्शातिमनोरमाम्॥ पत्नींच्यवनपु
त्रस्यप्रमतेःपार्थिवात्मजाम्॥२९॥सखातस्यनलोमत्तोजगृहेतांचदुर्मतिः॥पश्यतस्तस्यराज्ञश्चत्रातत्रातेतिवादिनीम्॥ ३० ॥ आक्रन्दितंनिशम्यैवसत
स्याःप्रमतिःपतिः॥आजगामत्वरायुक्तःकिमेतदितिवैवदन्॥३१॥ततोददर्शराजानंसुदेवंतत्रसंस्थितम्॥गृहीतांचतथापत्नींनलेनसुदुरात्मना॥३२॥ततः
सुदेवंप्रमतिःप्राहायंशाम्यतामिति॥त्वंचशास्ताभवद्राज्येदुष्टश्चायंनलोनृप॥३३॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥तस्यार्तस्यवचःश्रुत्वासुदेवोनलगौरवात्॥
प्राहवैश्योऽस्मिगच्छान्यंक्षत्रियंत्राणकारणात्॥३४॥ततःसप्रमतिःक्रुद्धस्तेजसानिर्दहन्निव॥प्रत्युवाचाथराजानंवैश्योऽस्मीत्यभिभाषिणम् ॥३५॥ ॥
प्रमतिरुवाच॥ ॥ एवमस्तुभवान्वैश्यःक्षत्रियःक्षतरक्षणात्॥क्षत्रियैर्धार्य्यतेशस्त्रंनार्त्तशब्दोभवेदिति॥सत्वंनक्षत्रियोभावीवैश्यएवकुलाधमः ॥३६॥इति
श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेनाभागचरितएकादशाधिकशततमोऽध्यायः॥१११॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ तस्मैदत्त्वाततःशापंनलंक्रुद्धोऽब्रवीद्द्विज॥प्रमतिर्भा
र्गवःकोपात्त्रैलोक्यंनिर्दहन्निव ॥१॥ मदोन्मत्तोयतोभार्य्यांभवानत्रममाश्रमे॥बलाद्गृह्णातिभस्मत्वंतस्माद्व्रजतुमाचिरम् ॥२॥ तेनोदाहृतमात्रेचवाक्येत
स्मिंस्तदानलः॥देहजेनाग्निनासद्योभस्मपुञ्जस्तदाऽभवत् ॥ ३॥ दृष्ट्वाप्रभावंतंतस्यसुदेवोविमदस्ततः॥प्रणामनम्रः प्राहेदंक्षम्यतांक्षम्यतामिति ॥४॥
यदुक्तवांस्त्वांभगवन्सुरापानमदाकुलम्॥तत्क्षम्यतांप्रसीदत्वंशापोऽयंविनिवर्त्यताम्॥५॥एवंप्रसादितस्तेनप्रमतिः प्राहभार्गवः॥ गतकोपोनलेदग्धेना
वनीतेनचेतसा ॥ ६ ॥ नान्यथाभावितद्वाक्यंयन्मयासमुदीरितम् ॥ तथापितेकरिष्यामिप्रसन्नोऽनुग्रहंपरम् ॥७॥ भवितावैश्यजातीयोभवान्नास्त्यत्रसं
शयः ॥ भविताक्षत्रियोवैश्यस्तस्मिन्नेवाशुजन्मनि॥८॥ग्रहीष्यतिबलात्कन्यांयदातेक्षत्रसम्भवः ॥ तदात्वंक्षत्रियोवैश्यःस्वगृहीतोभविष्यसि ॥९॥एवं
सवैश्योभूपालसुदेवोऽस्मत्पिताभवत्॥अहंचयामहाभागतत्सर्वंश्रूयतांत्वया॥१०॥सुरतोनामराजर्षिःप्रागासीद्गन्धमादने॥ तपस्वीनियताहारस्त्यक्तस
ङ्गोवनाश्रयः॥११॥ततःश्येनमुखभ्रष्टांदृष्ट्वैकांशारिकांभुवि॥कृपाऽभूज्जनितामूर्च्छांतथातस्यमहात्मनः॥१२॥ततोमूर्च्छावसानेऽहंतस्योत्पन्नाशरीरतः॥
समांदृष्ट्वाचजग्राहस्निह्यमानेनचेतसा ॥१३॥ यस्मात्कृपाभिभूतस्यममजातेयमात्मजा॥तस्मात्कृपावतीनाम्नाभविष्यत्याहसप्रभो ॥१४॥ ततोऽहमाश्र
मेतस्यवर्धमानादिवानिशम्॥सखीभिःसहतुल्याभिर्विचरामिवनानिच॥१५॥ततोमुनेरगस्त्यस्यभ्रातागस्त्यइतिश्रुतः॥सचिन्वन्काननेवन्यंसखीभिः

कोपितोऽशपत् ॥ यस्मान्मांवैश्यइत्याहभवतीतेनतेशपे ॥ १६ ॥ वैश्याभविष्यसीत्युक्तेप्रसाद्योक्तोमयामुनिः ॥ नापराधंकृतवतीतवाहंद्विजसत्तम ॥ अन्या
सामपराधेनकिमर्थंशप्तवानसि ॥ १७ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ दुष्टतादुष्टसंसर्गाददुष्टमपिगच्छति ॥ सुराबिंदुनिपातेनपञ्चगव्यघटोयथा ॥ १८ ॥ प्रणिपत्यह्य
निष्टोपियत्त्वयाहंप्रसादितः ॥ तस्मादनुग्रहंबालेशृणुष्वचकरोम्यहम् ॥ १९ ॥ वैश्ययोनौयदाजातात्वंपुत्रंबोधयिष्यसि ॥ राज्यायजातिस्मरतांतदात्वंस्वम
वाप्स्यसि ॥ २० ॥ ततोभूयःक्षत्रजातिंप्राप्तात्वंपतिनासह ॥ दिव्यानवाप्स्यसेभोगान्गच्छभीतिरपैतुते ॥ २१ ॥ एवंशप्तास्मिराजेन्द्रतेनपूर्वंमहर्षिणा ॥ पिताच
मेपूर्वमेवंशप्तःप्रमतिनाऽभवत् ॥ २२ ॥ एवंवैश्योनराजंस्त्वंनचवैश्यःपितामम ॥ नत्वंहिमय्यदुष्टायामदुष्टोदुष्यसेकथम् ॥ २३ ॥ इतिश्रीमार्कंण्डेयमहापुराणे
द्वादशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ मार्कंण्डेयउवाच ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वापुत्रस्यसचपार्थिवः ॥ पुनःप्रोवाचधर्मज्ञस्तांपत्नींतनयंतथा ॥ १ ॥ यन्मया
पितुरादेशात्त्यक्तंराज्यंनतत्पुनः ॥ ग्रहीष्यामिवृथोक्तेनकिमात्माक्लिश्यतेत्वया ॥ २ ॥ अहंतेसम्प्रदास्यामिकरंवैश्यव्रतेस्थितः ॥ भुङ्क्ष्वराज्यमशेषंत्वमिच्छ
यावापरित्यज ॥ ३ ॥ इत्युक्तःसतदापित्राराजपुत्रोभलन्दनः ॥ चकारराज्यंधर्मेणतद्वद्दारपरिग्रहम् ॥ ४ ॥ अव्याहतंतस्यचक्रंपृथिव्यामभवद्द्विज ॥ नचाधर्मेम
नोभूपास्तस्यसर्वेऽभवन्वशे ॥ ५ ॥ तेनेष्टोविधिवद्यज्ञःसम्यक्शास्तिवसुन्धराम् ॥ सएवैकोऽभवद्भर्त्तापृथिव्यामरिशासनः ॥ ६ ॥ अजायतसुतस्तस्यवत्सप्री
तिस्तुनामतः ॥ पितातिशयितोयेनगुणौघेनमहात्मना ॥ ७ ॥ तस्यापिभार्य्यासौनन्दाविदूरथसुताऽभवत् ॥ पतिव्रतामहाभागासाप्राप्तातेनशौर्य्यतः ॥ हत्वा
पुरन्दरारिंपुंकुजृंभंदितिजेश्वरम् ॥ ८ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ भगवंस्तेनसंप्राप्ताकुजृंभनिधनात्कथम् ॥ एतदाख्यानमाख्याहिप्रसन्नेनान्तरात्मना ॥ ९ ॥ ॥
मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ विदूरथोनामनृपःख्यातकीर्तिरभूद्भुवि ॥ तस्यपुत्रद्वयंजातंसुनीतिःसुमतिस्तथा ॥ १० ॥ एकदातुवनंयातोमृगयांसविदूरथः ॥ ददर्श
गर्तंसुमहद्भूमेर्मुखमिवोद्गतम् ॥ ११ ॥ तंदृष्ट्वाचिन्तयामासकिमेतदितिभैरवम् ॥ पातालविवरंमन्येनैतद्भूमेश्चिरन्तनम् ॥ १२ ॥ चिन्तयन्नितितत्रासौददर्श
विजनेवने ॥ ब्राह्मणंसुव्रतंनामतपस्विनमुपागतम् ॥ १३ ॥ सतंपप्रच्छचनृपःकिमेतदितिविस्मितः ॥ अतिगम्भीरमवनेर्दर्शितांतर्गतोदरम् ॥
॥ १४ ॥ ॥ ऋपिरुवाच ॥ किन्नवेत्सिमहीपालवागर्थस्त्वंहिमेमतः ॥ ज्ञेयंसर्वंनरेन्द्रेणवर्ततेयन्महीतले ॥ १५ ॥ दानवःसुमहावीर्य्योवसत्युग्रो
रसातले ॥ सजृम्भयतियत्पृथ्वींकुजृम्भःप्रोच्यतेततः ॥ १६ ॥ क्रियतेतेनयत्किञ्चिद्रत्नभूतंमहीतले ॥ त्रिदिवेवानरपतेतंकथंवेत्तिनोभ ॥१६५॥
वान् ॥ १७ ॥ सुनन्दंनाममुशलंत्वष्ट्रायन्निर्मितंपुरा ॥ तज्जहारसदुष्टात्मातेनहन्तिरणेरिपून् ॥ १८ ॥ पातालान्तर्गतस्तेनभिनत्तिवसुधामिमाम् ॥
ततोऽसुराणांसर्वेषांद्वाराणिकुरुतेऽसुरः ॥ १९ ॥ तेनभिन्नात्रवसुधासुनन्दमुशलेनतु ॥ भोक्ष्यतेवसुधामेतांतमजित्वाकथंभवान् ॥ २० ॥

यज्ञान्विध्वंसयत्युग्रोदेवानामुपरोधकः ॥आप्याययतिदैतेयान्सबलीमुशलायुधः ॥२१॥ यद्यरिंघातयस्येनंपातालान्तरगोचरम् ॥ततःसमस्तवसुधाप
तिस्त्वंपरमेश्वरः ॥२२॥ मुशलन्तस्यबलिनःसौनन्दंप्रोच्यतेजनैः ॥ तथाबलाबलञ्चैवतंवदन्तिविचक्षणाः ॥२३॥ तत्तुनिर्वीर्य्यतांयातिसंस्पृष्टंयोषिता
नृपः ॥ तस्मिन्दिनेद्वितीयेऽह्निवीर्य्यंवत्तदुदीर्य्यते ॥२४॥ नसवेत्तिदुराचारःप्रभावंमुशलस्यतम् ॥ योषित्कराग्रसंस्पर्शेदोषंवीर्यविशातनम् ॥२५॥एवंत
स्यबलंभूपदानवस्यदुरात्मनः ॥ मुशलस्यचतेप्रोक्तंयद्युक्तंतत्समाचर ॥२६॥ आसन्नमेतद्भवतःपुरस्यपृथिवीपते॥ कृतंतेनमहारंध्रन्निश्चिन्तःकिंभवान्नृ
था ॥२७॥इत्युक्तातुगतेतस्मिन्पुरंगत्वामहीपतिः ॥मन्त्रयामासमन्त्रज्ञैःपुरमध्येतुमन्त्रिभिः ॥२८॥यथाश्रुतमशेषन्तत्कथयामासमन्त्रिणाम् ॥मुशलस्य
प्रभावञ्चवीर्यशातनमेवच ॥२९॥ तंमन्त्रंक्रियमाणन्तुमन्त्रिभिस्तेनभूभृता ॥ तत्पार्श्ववर्तिनीकन्याशुश्रावाथमुदावती ॥३०॥ ततःकतिपयाहेतुतांकन्यां
वयसान्विताम् ॥ जहारोपवनाद्दैत्यःकुजृम्भःससखीवृताम् ॥ ३१ ॥ तच्छ्रुत्वासमहीपालःक्रोधपर्य्याकुलेक्षणः ॥ पुत्रावुवाचत्वरितंगच्छतंवनकौविदौ
॥३२॥ निर्विन्ध्यायास्तटेगर्तस्तेनगत्वारसातलम् ॥ सहन्यतांयोपहर्तामुदावत्याःसुदुर्मतिः ॥ ३३ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ततस्तौतत्सुतौप्राप्यतंग
र्तंतत्पदानुगौ ॥ युयुधातेकुजृम्भेणस्वसैन्येनातिकोपितौ ॥३४॥ततःपरिघनिस्त्रिंशशक्तिशूलपरश्वधैः ॥ बाणैश्चाविरतंयुद्धंतेषामासीत्सुदारुणम् ॥३५॥
ततोमायाबलवतातेनदैत्येनतावुभौ ॥ राजपुत्रौरणेबद्धौनिहताशेषसैनिकौ ॥३६॥ तच्छ्रुत्वासमहीपालःप्राहेदंसर्वसैनिकान् ॥ बद्धपुत्रःपरामार्तिमुपेतो
मुनिसत्तम ॥३७॥यस्तंनिहत्यदैतेयंमोचयिष्यतिमेसुताम् ॥तस्याहंसंप्रदास्यामितामेवायतलोचनाम् ॥३८॥इत्येवंघोषयांचक्रेसराजास्वपुरेतदा ॥ निरा
शःपुत्रतनयाबन्धमोक्षायवैमुने ॥३९॥ततःशुश्राववत्सप्रीर्भलन्दनसुतोहितत ॥आघोष्यमाणंबलवान्कृतास्त्रःशौर्य्यसंयुतः ॥४०॥ सचागम्याभिवाद्यैनं
प्राहपार्थिवसत्तमम् ॥विनयावनतोभूत्वापितुर्मित्रमनुत्तमम् ॥४१॥ आज्ञापयाशुमामेवतनयौमोचयामिते॥ तवैवतेजसाहत्वातंदैत्यंतनयांचते ॥४२॥मा
र्कण्डेयउवाच ॥सतंमुदापरिष्वज्यप्रियसख्युरथात्मजम् ॥गम्यतामितिसंसिद्ध्यैवत्सेत्याहसपार्थिवः ॥४३॥स्थानेस्थास्यतिमेवत्सोद्येवंकुरुतेविधिम्
वत्सैतत्क्रियतामाशुयद्युत्साहिमनस्तव ॥४४॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसखड्गःसधनुर्बद्धगोधाङ्गुलित्रवान् ॥ जगामवीरःपातालंतेनगर्तेनसत्वरः ॥४५॥
ततोज्यास्वनमत्युग्रंसचक्रेपार्थिवात्मजः ॥ येनपातालमखिलमासीदापूरितान्तरम् ॥४६॥ततोज्यास्वनमाकर्ण्यकुजृम्भोदानवेश्वरः ॥ आजगामातिको
पेनस्वसैन्यपरिवारितः ॥४७॥ ततोयुद्धमभूत्तस्यतेनपार्थिवसूनुना ॥ ससैन्येस्यससैन्यनबलिनोबलशालिना ॥४८॥दिनानित्रीणिसयदायोधितस्तेन
दानवः ॥ ततःकोपपरीतात्मामुसलायाभ्यधावत ॥४९॥गन्धैर्माल्यैस्तथाधूपैःपूज्यमानःसतिष्ठति ॥ अन्तःपुरेमहाभागप्रजापतिविनिर्मितः ॥ ५० ॥

ततोविज्ञातमुशलप्रभावासामुदावती ॥ पस्पर्शमुशलश्रेष्ठमतिनम्रशिरोधरा ॥ ५१॥ पुनर्यावत्सगृह्णातिमुशलंतंमहासुरः ॥ तावत्सावन्दनव्याजात्प
स्पर्शानेकशःशुभा ॥५२॥ ततःसगत्वायुयुधेमुशलेनासुरेश्वरः ॥ व्यर्थामुशलपातास्तेमंजग्मुस्तेषुशत्रुषु॥५३॥परमास्त्रेतुनिर्वीर्येसौनन्देमुशलेमुने॥अस्त्रै
 श्शस्त्रैश्चदैतेयःसोयुध्यतरणेऽरिणा॥५४॥शस्त्रास्त्रैर्नसमस्तस्यराजपुत्रस्यसोसुरः॥मुशलेनबलन्तस्यतच्चतन्व्यानिराकृतम्॥५५॥ततःपराजित्यसभूज्जम्
तुरस्त्राणिशस्त्राणिचदानवस्य ॥ चकारसद्योविरथंततश्चसचर्मखड्गःपुनरप्यधावत् ॥५६॥ तमापतन्तंरभसाऽभ्युदीर्णविस्पष्टकोपंत्रिदशेन्द्रशत्रुम्॥ शस्त्रे
णवह्नेर्भुविराजपुत्रोजघानकालानलसप्रभेण॥५७॥सपावकास्त्रेणहृदिक्षतोभृशंतत्याजदेहंत्रिदशारिरात्मनः॥बभूवसद्यश्चमहोरगाणांरसातलान्तेषुमहा
नथोत्सवः ॥५८॥ ततोपतत्पुष्पवृष्टिर्महीपालसुतोपरि ॥ जगुर्गन्धर्वपतयोदेववाद्यानिसस्वनुः ॥५९॥ सचापिराजपुत्रस्तंहत्वातौनृपतेःसुतौ॥ मोच
यामासतन्वङ्गींताश्चकन्यांमुदावतीम् ॥६०॥ तच्चापिमुसलंतस्मिन्कुजृम्भेविनिपातिते ॥जग्राहनागाधिपतिरनन्तःशेषसंज्ञितः ॥६१॥तस्याश्चपरितु
ष्टोऽसौशेषःसर्वोरगेश्वरः॥ मुदावत्यामुदाध्यातमनोवृत्तिस्तपोधनः ॥६२॥ सुनन्दमुशलस्पर्शंयच्चकारपुनःपुनः ॥ योषित्करतलस्पर्शप्रभावज्ञातिशो
भना ॥६३॥ मुदावत्यास्ततोनामनागराजस्तदाकरोत्॥सुनन्दामितिसानन्दंसौनन्दगुणजंद्विज ॥६४॥ सचापिराजपुत्रस्तांभ्रातृभ्यांसहितांपितुः ॥
समीपमानिनायाशुप्रणिपत्याहचैवतम् ॥६५॥ आनीतौतनयौतातत्तथैवेयंमुदावती ॥ तवाज्ञयामयान्यद्यत्कर्तव्यंतत्समादिश ॥ ६६ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ततः प्रहर्षसंपूर्णहृदयःसमहीमतिः॥साधुसाध्वित्यथाहोच्चैर्वत्सवत्सेतिशोभनम्॥६७॥सभाजितोस्मित्रिदशैर्वत्साहंकारणैस्त्रिभिः॥त्वंजामा
ताचयत्प्राप्तोयच्चारिर्विनिपातितः ॥६८॥ आगतान्यक्षतान्यत्रयच्चापत्यानिमेपुनः ॥ तद्गृहाणाद्यशस्तेऽद्यपाणिमस्यामयोदितम् ॥६९॥ त्वंराजपुत्र
चार्वङ्ग्याःकन्यायादुहितुर्मम ॥ मुदावत्यामुदायुक्तःसत्यवाक्यंकुरुष्वमाम् ॥ ७० ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ तातस्याज्ञामयाकार्य्यायद्ब्रवीषिकरोमि
तत् ॥ त्वमेवतातजानीषेनैवात्राधिकृतावयम् ॥ ७१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तयोःसराजेन्द्रश्चक्रेवैवाहिकंक्रमम् ॥ मुदावत्याश्चदुहितु
र्भलन्दनसुतस्यवै ॥ ७२ ॥ ततःसहतयारेमेवत्सप्रीर्नवयौवनः ॥ रमणीयेषुदेशेषुप्रासादशिखरेषुच ॥ ७३ ॥ कालेनगच्छतावृद्धःपितात
स्यभलन्दनः ॥ वनंजगामवत्सप्रीःसबभूवमहीपतिः ॥ ७४ ॥ इयाजयज्ञान्सततंप्रजाधर्मेणपालयन् ॥ पुत्रवत्पाल्यमानास्तुप्रजास्तेनमहात्म
ना ॥ ७५ ॥ ववृधुर्विषयेतस्यनचाभूद्वर्णसङ्करः ॥ नदस्युव्यालदुर्वृत्तभयमासीच्चकस्यचित् ॥ नोपसर्गभयंचैवतस्मिन्छासतिभूपतौ ॥
॥ ७६ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेभलन्दनवत्सप्रीचरितंनामत्रयोदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यतस्यां
सुनन्दायांपुत्राद्वादशजज्ञिरे ॥ प्रांशुःप्रवीरःशूरश्चसुचक्रोविक्रमःक्रमः ॥ १ ॥ बलीबलाकश्चण्डश्चप्रचंडश्चसुविक्रमः ॥ सुनयश्चमहाभागःसर्वेसंग्राम

जित्तमाः ॥ २ ॥ तेषांज्येष्ठोमहावीर्य्यःप्रांशुरासीन्नराधिपः ॥ इतरेभृत्यवत्तस्यबभूवुर्वशवर्त्तिनः ॥३॥ तस्ययज्ञेद्विजत्यक्तैरनेकैर्द्रव्यराशिभिः ॥ न्यूनव
र्णविसृष्टैश्चसत्यनामावसुन्धरा ॥ ४ ॥ सम्यक्पालयतस्तस्यप्रजाः पुत्रानिवौरसान् ॥ योऽभूद्धनचयः कोशेतेननिष्पादितास्तुये ॥ ५ ॥ क्रतवः शतं
सहस्रास्तेतेषांसंख्यानविद्यते ॥ अयुताद्येनकोटीभिर्नचपद्मादिभिर्मुने ॥ ६ ॥ प्रजातिस्तस्यपुत्रोऽभूद्यस्ययज्ञेशतक्रतुः ॥ अवाप्यतृप्तिमतुलांयज्ञभागैः
सुरैः सह ॥ ॥ ७ ॥ दानवानांसुवीर्य्याणांजवाननवर्तीनव ॥ बलंचबलिनांश्रेष्ठोजम्भंचासुरंसत्तमम् ॥ ८ ॥ अन्यांश्चसुमहावीर्य्यानाजघानामरद्विषः ॥
प्रजातेस्तनयाःपंचखनित्रप्रमुखामुने ॥ ९ ॥ तेषांखनित्रोराजाभूत्प्रख्यातोनिजविक्रमैः ॥ सशान्तःसत्यवाक्छूरःसर्वप्राणिहितेरतः ॥ १० ॥ स्वधर्माभिरतो
नित्यंवृद्धसेवीबहुश्रुतः ॥ वाग्मीविनयसंपन्नः कृतास्त्रोऽप्यविकत्थनः ॥ ११ ॥ सर्वलोकप्रियोनित्यमुवाचैतदहर्निशम् ॥ नन्दन्तुसर्वभूतानिस्निह्यन्तुविजने
ष्वपि ॥ १२ ॥ स्वस्त्यस्तुसर्वभूतेषुनिरातङ्कानिसन्तुच ॥ माव्याधिरस्तुभूतानामाधयोनभवन्तुच ॥ १३ ॥ मैत्रीमशेषभूतानिपुष्यन्तुसकलेजने ॥ शिवमस्तु
द्विजातीनांप्रीतिरस्तुपरस्परम् ॥ १४ ॥ समृद्धिःसर्ववर्णानांसिद्धिरस्तुचकर्मणाम् ॥ भोलोकाःसर्वभूतेषुशिवावोऽस्तुसदामतिः ॥ १५ ॥ यथात्मनियथापुत्रे
हितमिच्छथसर्वदा ॥ तथासमस्तभूतेषुवर्त्तध्वंहितबुद्धयः ॥ १६ ॥ एतद्वोहितमत्यन्तंकोवाकस्यापराध्यते ॥ यत्करोत्यहितंकिंचित्कस्यचिन्मूढमानसः १७
तंसमभ्येतितन्नूनंकर्तृगामिफलंयतः ॥ इतिमत्वासमस्तेषुभोलोकाहितबुद्धयः ॥ १८ ॥ सन्तुमालौकिकंपापंलोकाःप्राप्स्यथवैबुधाः ॥ यामेऽद्यस्निह्यतेत
स्यशिवमस्तुसदाभुवि ॥ १९ ॥ यश्चमांद्वेष्टिलोकेऽस्मिन्सोऽपिभद्राणिपश्यतु ॥ एवंस्वरूपःपुत्रोऽभूत्खनित्रस्तस्यभूपतेः ॥ २० ॥ समस्तगुणसम्पन्नःश्रीमा
नम्बुजदलेक्षणः ॥ तेनतेभ्रातरःप्रीत्यापृथग्राज्येषुयोजिताः ॥ २१ ॥ स्वयंचपृथिवीमेतांबुभुजेसागराम्बराम् ॥ प्राच्यांतेनकृतःशौरिर्दक्षिणस्यामुदावसुः ॥ २२ ॥
दिशिप्रतीच्यांसुनयउत्तरस्यांमहारथाः ॥ तेषांतस्यचभूपस्यपृथग्गोत्राःपुरोहिताः ॥ २३ ॥ बभूवुर्सुनयश्चैवमन्त्रिवंशक्रमागताः ॥ शौरेरत्रिकुलोद्भूतःसुहो
त्रोनामवैद्विजः ॥ २४ ॥ उदावसोःकुशावर्त्तोगौतमान्वयजोऽभवत् ॥ काश्यपःप्रमतिर्नामसुनयस्यपुरोहितः ॥ २५ ॥ महारथंस्यवासिष्ठःपुरोधाऽभून्महीभृतः ॥
बुभुजुस्तेस्वराज्यानिचत्वारोऽपिनराधिपः ॥ २६ ॥ खनित्रश्चाधिपस्तेषामशेषवसुधाधिपः ॥ तेषुभ्रातृष्वशेषेषुखनित्रःसमहीपतिः ॥ २७ ॥ प्रजासुचसम
स्तासुपुत्रेष्विवसदाहितः ॥ एकदामन्त्रिणाशौरिःसप्रोक्तोविश्ववेदिना ॥ २८ ॥ विविक्तेपृथिवीपालकिंचिद्वक्तव्यमस्तिनः ॥ यस्येयंपृथिवीकृत्स्नायस्यभ्रा
वशानुगाः ॥ २९ ॥ सराजातस्यपुत्रश्चतत्पौत्राश्चान्वयस्ततः ॥ इतरेभ्रातरस्तस्यप्राक्स्वल्पविषयाधिपाः ॥ ३० ॥ तत्पुत्राश्चाल्पकास्तस्मात्तत्पौत्राश्चाल्पका
ल्पकाः ॥ कालेनह्रासमासाद्यपुरुषात्पुरुषान्तरम् ॥ ३१ ॥ कृष्योपजीविनोभूपभवन्तीतितदन्वयाः ॥ नोद्धारंकुरुतेभ्राताभ्रातृस्नेहबलार्पणः ॥ ३२ ॥ स्नेहःकःपृ

थिवीपालपरयोर्भ्रातृपुत्रयोः ॥ तत्पुत्रयोः परतरामतिर्भन्त्रतिपार्थिव ॥३३॥तत्पुत्रः केनकार्य्येणप्रीतियुक्तोभविष्यति॥ अथवायेनतेनैवसंतोषंकुरुतेनृपः
॥३४॥क्रियतेतत्किमर्थन्तुभूपैमंत्रिपरिग्रहः॥भुज्यतेसकलंराज्यंमयातेमंत्रिणासता॥३५॥तत्किंमुधाधारयसेसंतोषंकुरुतेयदि॥कार्यनिष्पादकंराज्यंक
रणंकर्तुरिष्यते॥३६॥राज्यलब्धुश्चतेकार्यंत्वंकर्त्ताकरणंवयम्॥सोऽस्माभिःकरणैराज्यंपितृपैताहंकुरु॥फलप्रदाभविष्यामःपरलोकेनतेवयम्॥३७॥राजो
वाच॥ज्येष्ठोभ्रातामहीपालोवयंतस्यानुजायतः॥ततःसभुंक्तेपृथिवींवयंचाल्पवसुंधराम्॥३८॥वयन्तुभ्रातरःपंचपृथ्वीचैकामहामते॥अतोऽस्याःपृथगैश्व
र्य्यंकथंकृत्स्नंभविष्यति॥ ॥३९॥ ॥विश्ववेद्युवाच॥॥एवमेतद्भवत्वत्रयद्येकावसुधानृप॥तांत्वमेवाभिपद्यस्वज्येष्ठःशास्तुयथाभवान् ॥४०॥ सर्वाधिपत्यः
सर्वेभ्योभवत्वमखिलेश्वरः॥यतन्तेचयथाहंतेतेषामपिहिमन्त्रिणः॥४१॥ ॥राजोवाच ॥ ज्येष्ठोराजायथाप्रीत्याभजतेऽस्मान्सुतानिव ॥ कथंतस्यकरि
ष्यामिममत्वंजगतीगतम्॥४२॥विश्ववेद्युवाच॥ ॥राज्येस्थितःपूजयेथाज्येष्ठंभूपार्हणैर्धनैः॥कनिष्ठज्येष्ठताकेयंराज्यंप्रार्थयतांनृणाम् ॥४३॥ मार्कण्डेय
उवाच॥तथेतिचप्रतिज्ञातेभूभुजातेनसत्तम॥विश्ववेदीततोमन्त्रीतद्भ्रातृननयद्वशम्॥४४॥तेषांपुरोहितांश्चैवआत्मनःशांतिकादिषु ॥ नियोजयामासत
तःखनित्रस्याभिचारके॥४५॥बिभेदतस्यनिभृतान्सामदानादिभिस्तथा॥चक्रेचपरमोद्योगंनिजदंडप्रभावने॥४६॥ आभिचारिकमत्युग्रमहन्यहनिकुर्व
ताम् ॥ पुरोधसांचतुर्णांचजज्ञेकृत्याचतुष्टयम्॥४७॥विकरालंमहावक्रमतिभीषणदर्शनम्॥समुद्यतमहाशूलंप्रभूतमतिदारुणम् ॥४८॥ ततस्तदागतन्त
त्रखनित्रोयत्रपार्थिवः॥निरस्तंचाप्यदुष्टस्यतस्यपुण्यचयेनतत्॥४९॥कृत्याचतुष्टयन्तेषुनिपपातदुरात्मसु ॥पुरोहितेषुभूपानांतथावैविश्ववेदिनि ५०॥
ततोनिहन्त्यानिर्दग्धाःकृत्ययातेपुरोहिताः॥विश्ववेदीतथामन्त्रीसशौरेर्दुष्टमन्त्रदः॥५१॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेखनित्रचरित्रेचतुर्दशाधिकशतत
मोऽध्यायः॥ ११४॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ततःसमस्तलोकस्यविस्मयःसोऽभवन्महान् ॥यदेककालंनेशुस्तेपृथक्पुरनिवासिनः॥१॥ततःशुश्रावनिधनं
यातान्भ्रातृपुरोहितान्॥मन्त्रिणश्चतथाभ्रातुर्दग्धंतंविश्ववेदिनम्॥२॥किमेतदितिसोऽतीवविस्मितोमुनिसत्तम ॥ खनित्रोऽभून्महाराजोनाजानात्तंचका
रणम्॥३॥ततोवसिष्ठंपप्रच्छसराजागृहमागतम्॥यत्कारणंविनेशुस्तेभ्रातृमन्त्रिपुरोहिताः॥४॥ तेनपृष्टस्तदाप्राहयथावृत्तंमहामुनिः॥ यच्छौरिमन्त्रिणा
प्रोक्तंयच्चशौरिरुवाचतम्॥५॥यथाचानुष्ठितन्तेनभ्रातॄणांभेदकारिवै॥मन्त्रिणातेनदुष्टेनयच्चक्रुश्चपुरोहिताः ॥६॥ यन्निमित्तंविनेशुस्तेअपापस्यापकारि
णः॥ पुरोहितास्तस्यराज्ञःशत्रावपिदयावतः ॥७॥सतच्छ्रुत्वाततोराजाहाहतोऽस्मीतिवैवदन्॥निनिन्दात्मानमत्यर्थंवसिष्ठस्याग्रतोद्विज ॥ ८॥ राजो
वाच ॥ धिङ्मामपुण्यसंस्थानमल्पभाग्यमशोभनम् ॥ दैवदोषकृतंपापंसर्वलोकविगर्हितम्॥ ९ ॥ मन्निमित्तंविनष्टंतत्तद्ब्राह्मणचतुष्टयम् ॥ मत्तः

कोऽन्यः पापतरो भविष्यति पुमान्भुवि ॥ १० ॥ नाभविष्यं यदि पुमानहमत्र महीतले ॥ ततस्तेन विनश्येयुर्मम भ्रातृपुरोहिताः ॥ ११ ॥ धिग्राज्यं धिक्च मे जन्म भू
भुजां महतां कुले ॥ कारणत्वं गतो योऽहं विनाशस्य द्विजन्मनाम् ॥ १२ ॥ कुर्वन्तः स्वामिनां ते ऽर्थं भ्रातॄणां मम याजकाः । नाशं ययुर्न दुष्टास्ते दुष्टोऽहं नाशकारणे
॥ १३ ॥ किं करोमि क्व गच्छामि नान्यो मत्तोऽहि पापकृत् ॥ पृथिव्यामस्ति हेतुत्वं द्विजनाशस्य योगतः ॥ १४ ॥ इत्थमुद्विग्नहृदयः खनित्रः पृथिवीपतिः ॥ वनं ययिया
सुः पुत्रस्य कृतवानभिषेचनम् ॥ १५ ॥ अभिषिच्य सुतं राज्ये क्षुपसंज्ञं महीपतिः ॥ भार्याभिस्तिसृभिः सार्धं तपसे स वनं ययौ ॥ १६ ॥ तत्र गत्वा तपस्तेपे वानप्र
स्थविधानवित् ॥ शतानि त्रीणि वर्षाणां सार्द्धानि नृपसत्तमः ॥ १७ ॥ तपसा क्षीणदेहस्तु राजवर्यो द्विजोत्तम ॥ निगृह्य सर्वस्रोतांसि तत्याजासून्वनेचरः ॥ १८ ॥
ततः पुण्यान्ययौ लोकान्सर्वकामदुहोऽक्षयान् ॥ अश्वमेधादिभिर्यज्ञैरवाप्यायेनराधिपैः ॥ १९ ॥ भार्याश्च तस्य तास्तिस्रः समं तेनैव तत्यजुः ॥ प्राणानवापुः
सालोक्यं तेनैव सुमहात्मना ॥ २० ॥ एतत्खनित्रचरितं श्रुतं कल्मषनाशनम् ॥ पठताश्च महाभाग क्षुपस्यातो निशामय ॥ २१ ॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणे
खनित्रचरितसमाप्तिर्नाम पंचदशाधिकशततमोऽध्यायः ॥ ११५ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ क्षुपः खनित्रपुत्रस्तु प्राप्य राज्यं यथा पिता ॥ तथैव पालयामास
प्रजा धर्मेण रञ्जयन् ॥ १ ॥ सदानशीलो यष्टा च यज्ञानामवनीपतिः ॥ समः शत्रौ च मित्रे च व्यवहारादिवर्त्मनि ॥ २ ॥ एकदा स महीपालो निजस्थानगतो मुने ॥ सू
तैरुक्तो यथा पूर्वं क्षुपो राजा तथाऽभवत् ॥ ३ ॥ ब्रह्मणस्तनयः पूर्वं क्षुपोऽभूत्पृथिवीपतिः ॥ यादृक्च चरितमस्यासीत्तादृक्तस्यैव चेष्टितम् ॥ ४ ॥ ॥ राजोवाच ॥
श्रोतुमिच्छामि चरितं क्षुपस्य सुमहात्मनः ॥ यदि तादृङ्मया शक्यं चेष्टितुं तत्करोम्यहम् ॥ ५ ॥ सूता ऊचुः ॥ स चकाराकरान्भूप राजा गोब्राह्मणान्पुरा ॥ षष्ठांशे
न कृता चोर्व्यामिष्टिस्तेन महात्मना ॥ ६ ॥ ॥ राजोवाच ॥ तेषां महात्मनां राज्ञां कोऽनुयास्यति मद्विधः ॥ तथाप्युत्कृष्टचेतानां चेष्टासूद्यमवान्भवेत् ॥ ७ ॥ त
च्छ्रूयतां प्रतिज्ञायासाम्प्रतं क्रियते मया ॥ क्षुपस्यानुकरिष्यामि महाराजस्य चेष्टितम् ॥ ८ ॥ त्रींस्त्रीन्यज्ञान्करिष्यामि सस्यापाते गतागते ॥ पृथिव्यां चतुरन्ता
यां प्रतिज्ञेयं कृता मया ॥ ९ ॥ यच्च गोब्राह्मणाः पूर्वमददन्भूभृते करम् ॥ तमेव प्रतिदास्यामि ब्राह्मणानां तथा गवाम् ॥ १० ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इति प्र
तिज्ञाय वचः क्षुपस्तत्कृतवांस्तथा ॥ सस्यापाते स यज्ञांस्त्रीनयजद्यजतां वरः ॥ ११ ॥ गोब्राह्मणाः पुरा राज्ञाम ददद्यं च वै करम् ॥ तावत्संख्यमदाद्वित्तमन्यद्गोब्राह्म
णाय सः ॥ १२ ॥ तस्य पुत्रोऽभवद्वीरः प्रमथायामनिन्दितः ॥ यस्य प्रतापशौर्याभ्यां कृता वश्या महीभृतः ॥ १३ ॥ तस्यापि नन्दिनी नाम वैदर्भी दयिताऽभवत्
विविंशं तनयं तस्यां जनयामास स प्रभुः ॥ १४ ॥ विविंशे शासति महीं महीपाले महौजसि ॥ महीतलमभूद्व्याप्तं निरन्तरतया नरैः ॥ १५ ॥ ववर्ष काले पर्जन्यो मही स
स्यवती तथा ॥ सुफलानि च सस्यानि रसवन्ति फलानि च ॥ १६ ॥ रसा पुष्टिकराश्चासन्पुष्टिर्नोन्मादकारिणी ॥ न वित्तनिचया नॄणां प्रभूता मदहेतवः ॥ १७ ॥ त

त्प्रतापेनरिपवोभयमापुर्महामुने॥स्वास्थ्यंजनःसुहृद्वर्गोमुदमापसुपूजितः॥१८॥इष्ट्वासयज्ञान्सुबहून्सम्यक्सम्पाल्यमेदिनीम् ॥ संग्रामेनिधनंप्राप्यशक्र
लोकमितोगतः॥ १९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेविविंशचारितंनामषोडशाधिकशततमोऽध्यायः॥ ११६ ॥ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यपुत्रःख
नीनेत्रोमहाबलपराक्रमः॥ यस्ययज्ञेष्वगायन्तगन्धर्वाविस्मयान्विताः ॥ १ ॥ खनीनेत्रसमोनान्योभुवियज्वाभविष्यति ॥ तेनयज्ञायुतेपूर्णेदत्ताःपृथ्वी
ससागरा॥२॥दत्त्वाचसकलांपृथ्वींब्राह्मणानांमहात्मनाम् ॥ तपसाद्रव्यमासाद्यमोदयन्साधितेनयः ॥३॥ यतश्चप्राप्यवित्तर्द्धिमतुलांदातृसत्तमात् ॥
जगृहुर्ब्राह्मणाविप्रनान्यराज्ञःप्रतिग्रहम्॥४॥सप्तषष्टिसहस्राणिसप्तषष्टिशतानिच॥सप्तषष्टिंचयोयज्ञानयजद्भूरिदक्षिणान्॥५॥अपुत्रःसमहीपालोमृगया
मुपचक्रमे॥पुत्रार्थंपितृयज्ञायमांसकामोमहामुने॥६॥अश्वारूढोविनासैन्यमेकएवमहावने॥बद्धगोधांगुलित्राणोबाणखड्गधनुर्धरः॥७॥तंवाहयन्तंतुरग
मन्यतोगहनाद्वनात्॥विनिष्क्रम्यमृगःप्राहमांहत्वाभिमतंकुरु ॥ ८ ॥ ॥ राजोवाच ॥ अन्येमृगाःपलायन्तेमहाभीत्याविलोक्यमाम् ॥ कथमात्म
प्रदानंत्वंमृत्यवेकर्तुमिच्छसि ॥ ९ ॥ ॥ मृगउवाच ॥ ॥ अपुत्रोऽहंमहाराजवृथाजन्मप्रयोजनम्॥विचारयन्नपश्यामिप्राणानामिहधारणम् ॥ १० ॥
॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ अथाभ्येत्यमृगःप्राहतमन्योवसुधाधिपम्॥मृगस्यतस्यप्रत्यक्षमलमेतेनपार्थिव॥ ११ ॥ घातयस्वेतिमांमांसैर्ममकर्मसमाचर ॥
यथाकृतार्थतातेस्यान्ममचाप्युपकारितत् ॥१२॥पुत्रार्थंत्वंमहाराजस्वपितॄन्यष्टुमिच्छसि॥अपुत्रस्यास्यमांसेनलप्स्यसेवाञ्छितंकथम्॥ १३॥ यादृक्कर्म
विनिष्पाद्यंतादृग्द्रव्यमुपाहरेत्॥दुर्गन्धैर्नसुगन्धानांगंधज्ञानविनिर्णयः॥ १४॥राजोवाच॥ वैराग्यकारणंप्रोक्तमनेनापुत्रताम॥कथ्यतांप्राणसंत्यागेयं
तेवैराग्यकारणम्॥ १५॥मृगउवाच॥बहवोमेसुताभूपबह्वयोदुहितरस्तथा॥यच्चिन्तादुःखदावाग्निज्वालामध्येवसाम्यहम् ॥ १६ ॥सर्वसाध्यानरेन्द्रेयंमृ
गजातिःसुकातरा॥तेष्वपत्येषुमेचातिममत्वंतेनदुःखितः॥ १७॥मनुष्यसिंहशार्दूलवृकादिभ्योबिभेम्यहम ॥ विहीनात्सर्वसत्त्वेभ्यःश्वशृगालादपिप्रभो
॥१८॥सोऽहंनिमित्तंबन्धूनामिमांशून्यांवसुन्धराम्॥नृसिंहादिभयात्सर्वामिच्छामिसुनृशंसकृत॥ १९॥तृणान्यन्येऽपिखादन्तिगोऽजावितुरगादिकाः॥
तांस्तेषांपोषणायाहमिच्छामिनिधनंगतान्॥२०॥निष्क्रान्तेषुततस्तेषुममापत्येषुवैपृथक्॥भवन्तिचिन्ताःशतशोममत्वावृतचेतसः २१॥ किंकूटपाशं
किंवज्रंवागुरांकिंसुतोमम॥प्राप्तश्चरन्वनेकिंवानृसिंहादिवशंगतः॥२२॥प्राप्तोऽयमेकःसंप्राप्तास्तेवस्थांकीदृशींमम॥ साम्प्रतंतेचिरायंतेयेगताःसुमहावनम
॥२३॥दृष्ट्वाप्राप्तान्ममाभ्याशमहन्तानात्मजान्नृप॥ईषदुच्छ्वसितःक्षेममिच्छामिरजनींपुनः२४ प्रभातेदिवसंक्षेममस्तगेऽर्केनिशामपि ॥ वाञ्छाम्यहंकदा ॥१६८॥
क्षेमंसर्वकालंभविष्यति॥२५॥एतत्तेकथितंभूपममोद्वेगस्यकारणम्॥अतःप्रसादंकुरुमेबाणोऽयंपात्यतांमयि २६॥इतिदुःखशताविष्टःप्राणान्नाहंत्यजामि

यत॥तत्कारणंनिबोधत्वंब्रुवतोममपार्थिव॥२७॥असूर्य्यानामतेलोकायान्गच्छन्त्यात्मघातकाः॥ यज्ञोपयुक्ताःपशवःसम्प्रयान्त्युच्छ्रितीःप्रभो॥२८॥
अग्निःपशुरभूत्पूर्वंपशुरासीज्जलाधिपः॥ भास्वानथोच्छ्रितीःप्रातायज्ञेनिष्ठामुपागताः॥२९॥तन्ममैतांकृपांकृत्वानयमामुच्छ्रितिंनृप॥ आत्मनश्चेप्सितं
कामंपुत्रलाभादवाप्स्यसि॥ ३०॥ ॥ पूर्वमृग उवाच॥ राजेन्द्रनैषहन्तव्योधन्योऽयंसुकृतीमृगः॥ बह्वस्तनयाह्यस्यहन्तव्योऽहमसन्ततिः॥३१॥ ॥
॥ उत्तरमृगउवाच ॥ ॥ एकदेहभवंयस्यदुःखंधन्यःसवैभवान्॥ बहूनियस्यदेहानितस्यदुःखान्यनेकधा॥ ३२॥एकोयदाहमासंतुप्राक्तदादेहजंमम॥
दुःखमासीन्ममत्वेतुभार्य्यायास्तदभूद्विधा॥३३यदाजातान्यपत्यानितदायावन्तितानिवै॥तावच्छरीरभूमीनिममदुःखान्यथाभवन्॥३४॥नकृतार्थोभ
वाम्यस्यनातिदुःखायसम्भवः॥ इहदुःखायमत्सूतिःपरत्रचविरोधिनी॥३५॥यतोरक्षणपोषार्थमपत्यानांकरोमितत्॥चिन्तयामिचसंभूतिस्तेनमेनरके
ध्रुवम्॥॥३६॥ ॥राजोवाच॥ ॥नवेद्मिकिंसन्ततिमान्धन्योऽपुत्रोऽत्रकिंमृग॥पुत्रार्थश्चायमारम्भोममदोलायतेमनः॥३७॥दुःखायसन्ततिःसत्यमैहिका
मुष्मिकायतत्॥तथाप्यतनयान्यान्तिऋणानीतिश्रुतंमया॥३८॥सोऽहंयतिष्येपुत्रार्थंमृतेप्राणिवधंमृग॥तपसैवप्रचण्डेनयथापूर्वंमहीपतिः॥ ३९॥ ॥
इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेखनित्रचरितेसप्तदशाधिकशततमोध्यायः॥११७॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ततःसनृपतिर्गत्वागोमतींपापनाशिनीम्॥तत्रतुष्टा
वनियतोभूत्वादेवंपुरन्दरम्॥१॥तप्यमानस्तपश्चोग्रंयतवाक्कायमानसः॥तुष्टावप्रयतः शक्रमपत्यार्थंमहीपतिः॥२॥ तस्यस्तोत्रेणतपसाभक्त्याचापिसु
रेश्वरः॥ तुतोषभगवानिन्द्रः प्राहचैनंमहामुने॥३॥अनेनतपसाभक्त्यास्तोत्रेणोच्चारितेनच ॥परितुष्टोऽस्मितेभूपव्रियतांभवतावरः॥ ४॥ ॥ राजो
वाच॥ ॥ अपुत्रस्यसुतोमेऽस्तुसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ सदाचाव्याहतैश्वर्योधर्मकृद्धर्मवित्कृती॥ ५ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ तथेतिचोक्तः शक्रेणरा
जाप्राप्तमनोरथः॥ प्रजाः पालयितुंभूपआजगामनिजंपुरम्॥ ६॥ तत्रास्यकुर्वतोयज्ञंसम्यक्पालयतःप्रजाः॥अजायतसुतोविप्रतदाशक्रप्रसादतः॥
॥७॥ तस्यनामपिताचक्रेबलाश्वइतिभूपतिः॥अस्त्रग्राममशेषंचग्राहयामासतंसुतम्॥ ८॥पितर्य्युपरतेविप्रसोऽधिराज्येस्थितोनृपः॥ सबलाश्वोवशं
निन्येभुविसर्वंमहीक्षितः॥ ९॥ करंचदापयामाससारग्रहणपूर्वकम्॥ ससर्वभूमिपान्राजापालयामासचप्रजाः॥१०॥ अथाखिलनरेन्द्रास्तेदायादस्त
स्यदुर्मदाः॥ नचाभ्युत्थायसततंतेचास्मैप्रददुः करान्॥११॥ व्युत्थिताः स्वेषुराष्ट्रेषुनसन्तोषपरास्ततः॥ भुवंतस्यनरेन्द्रस्यजगृहुस्तेनराधिपाः॥
॥ १२॥ सगृहीत्वास्वकंराज्यंपृथिवीशोबलान्मुने॥ तस्थौस्वनगरेभूपैर्विरोधोबहुभिः कृतः॥ १३॥समेत्यसुमहावीर्य्याःससाधनधनास्ततः॥रुरुधु
स्तंमहीपालंपुरेतत्रनरेश्वराः॥१४॥पुररोधेनतेनाथकुपितः समहीपतिः॥स्वल्पकोशोल्पदण्डश्चवैक्लव्यंपरमंगतः॥१५॥ अपश्यमानःशरणंसबलोद्वि

जसत्तम ॥ करौमुखाग्रतः कृत्वानिशश्वासार्तमानसः॥१६॥ततोऽस्यहस्तविवरान्मुखानिलसमाहताः॥निर्जग्मुःशतशोयोधारथनागतुरङ्गमाः॥१७॥
ततःक्षणेनतत्सर्वंनगरंतस्यभूपतेः॥व्याप्तमासीद्बलौघेनसारेणातिबलान्मुने॥१८॥अथसोऽतिबलौघेनमहतातेनसंवृतः ॥ निर्मथ्यनगरात्तस्मात्तान्वि
जिग्येनराधिपः ॥१९॥ जित्वाचवशमानीयचकारकरदान्पुनः॥यथापूर्वंमहाभागमहाभाग्योनरेश्वरः॥२०॥धुतयोःकरयोर्जज्ञेयतस्तस्यारिदाहदम् ॥
बलंकरन्धमस्तस्मात्सबलाश्वोऽभिधीयते॥२१॥सधर्मात्मामहात्माचसमैत्रःसर्वजन्तुषु॥करन्धमोऽभवद्भूपस्त्रिषुलोकेषुविश्रुतः॥२२॥सम्प्राप्तस्यपरा
मार्त्तिददावरिविनाशनम् ॥ बलन्धर्मेणचाक्षिप्तमभ्युपेत्यस्वयंनृपम्॥२३॥इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेकरन्धमचरितंनामाष्टादशाधिकशततमोऽध्या
यः ॥ ११८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ वीर्य्यचन्द्रसुतासुभ्रूर्वीरानामशुभव्रता ॥ स्वयंवरेसांजगृहेमहाराजंकरन्धमम् ॥ १ ॥ तस्यांपुत्रंसराजे
न्द्रोजनयामासवीर्यवान् ॥ अविक्षितमितिख्यातिमुपेतंजगतीतले ॥ २ ॥ जातेतस्मिन्सुतेराजासदैवज्ञानपृच्छत ॥ कच्चित्प्रशस्तनक्षत्रेशस्तलग्नेसु
तोमम ॥ ३ ॥ कच्चिच्चालोकितंजन्ममममपुत्रस्यशोभनैः ॥ ग्रहैःकच्चिन्नदुष्टानांग्रहाणांदृक्पथंगतम् ॥४ ॥ इत्युक्तास्तेनदैवज्ञास्तमूचुर्नृपतिंततः ॥ श
स्तेमुहूर्तेनक्षत्रेलग्नेचैवसुतस्तव ॥ ५ ॥ समुत्पन्नोमहावीर्योमहाभागोमहाबलः ॥ भविष्यतिमहाराजमहाराजस्तवात्मजः ॥६॥ अवेक्षतेमंदेवानांगुरुः
शुक्रश्चसप्तमः ॥ सोमश्चतुर्थस्तनयंतवैनंसमवेक्षत ॥ ७ ॥ उपान्तसंस्थितश्चैवसोमपुत्रोप्यवेक्षत ॥ नावेक्षतेमंसवितानभौमोनशनैश्चरः ॥ ८ ॥ त
वपुत्रंमहाराजधन्योऽयंतनयस्तव ॥ सर्वकल्याणसम्पत्तिसमवेतोभविष्यति॥ ९॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतिदैवज्ञवचनंनिशम्यवसुधाधिपः॥
हर्षपूर्णमनाःप्राहनिजस्थानगतस्तदा ॥ १० ॥ अवेक्षतेमंदेवानांगुरुःसोमःसितोबुधः ॥ नावेक्षतैनमादित्योनार्कसूनुर्नभूमिजः ॥ ११ ॥ अवे
क्षतेतियत्प्रोक्तंभवद्भिर्बहुशोवचः ॥ अविक्षितेतितेनास्यख्यातंनामभविष्यति॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ अविक्षितःसुतस्तस्यवेदवेदाङ्गपा
रगः ॥ अस्त्रग्राममशेषंसकण्वपुत्रादथाग्रहीत् ॥ १३ ॥ सरूपेणातिभिषजौदेवानांपार्थिवात्मजः ॥ बुद्ध्यावाचस्पतिंकान्त्याशशङ्कंतेजसार
विम् ॥ १४ ॥ धैर्येणाब्धिंतथोर्वींचसहिष्णुत्वेनवीर्यवान् ॥ शौर्येणनसमस्तस्यकश्चिदासीन्महात्मनः ॥ १५ ॥ स्वयंवरेतंजगृहेहेमधर्मात्मजावरा ॥
सुदेवतनयागौरीसुभद्राबलिनःसुता।१६।लीलावतीवीरसुतावीरभद्रसुतानिभा।भीमात्मजाम्मान्यवतीदम्भपुत्रीकुमुद्वती ।१७।याश्चैनंनाभिनन्दन्तिस्व
यंवरकृतक्षणाः॥ताश्चापिसबलाद्वीरोजग्राहनृपतेःसुतः॥१८॥निराकृत्यनृपान्सर्वांस्तासांपितृकुलानिच॥स्वयंहिवीर्यमाश्रित्यबलवान्सबलोद्धतः १९ ॥१६९॥
एकदातुविशालस्यविशालाधिपतेःसुताम्॥वैशालिनींसमुदतींस्वयंवरकृतक्षणाम्॥२०। परिभूयाखिलान्भूपान्स्वेच्छयानवृतस्तया॥बलाज्जग्राहविप्रर्षे
यथान्याबलगर्वितः।२१॥ततस्तेभूभृतःसर्वेबहुशस्तेनमानिना॥निराकृताःसुनिर्विण्णाःप्रोचुरन्योन्यमाकुलाः २२क्षमतांवंचनामेतामेकस्माद्बलशालि

नाम्॥बहूनामेकवर्णानांजन्मधिग्वोमहीभृताम्॥२३ ॥क्षत्रियोयःक्षतात्त्राणंवध्यमानस्यदुर्मदैः॥करोतितस्यतन्नामवृथैवान्येहिबिभ्रति॥२४॥आत्मनो
ऽपिक्षतत्राणंदुष्टादस्मादकुर्वताम्॥ भवतांक्षत्रियकुलेजातानांकीदृशीमतिः॥२५॥उच्चार्यतेस्तुतिर्यावःसूतमागधबन्दिभिः॥सासत्यामावृथावीराभवत्व
रिविनाशनात्॥२६॥चरतांसातथैवैषाभूपाश्चारैर्दिगन्तरे॥पौरुषाश्रयिणःसर्वेविशिष्टकुलसम्भवाः॥२७॥बिभेतिकोनमरणात्कोयुद्धेनविनाऽमरः। विचि
न्त्यैतन्नहातव्यंपौरुषंशस्त्रवृत्तिभिः।२८एतन्निशम्यतेभूपाविस्पष्टामर्षपूरिताः।ऊचुःपरस्परंसर्वेसमुत्तस्थुश्चसायुधाः२९केचिद्रथानारुरुहुःकेचिन्नागांस्त
थाहयान्॥ अन्येऽमर्षपराधीनास्तमुपेताःपदातयः ॥३०॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविक्षिच्चरितंनामैकोनविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥११९॥
॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ इतिसंग्रामसज्जास्तेभूपाभूपसुतास्तथा ॥ निराकृताःसुबहुशस्तत्कालश्चाप्यविक्षिता ॥१॥ ततोबभूवसंग्रामस्तस्यतैःसहदा
रुणः॥एकस्यबहुभिर्भूपैर्भूपपुत्रवरैर्मुने ॥२॥तेऽसिशक्तिगदाबाणपाणयस्तंसुदुर्मदाः॥अभिघ्नन्तोयुयुधिरेतैःसमस्तैरसावपि॥३॥सताञ्छरशतैरुग्रैर्बिभे
दनृपनन्दनः॥कृतास्त्रोबलवान्बाणैस्तेचतंबिभिदुःशितैः॥४॥ कस्यचिच्चिच्छिदेबाहुमन्यस्यचशिरोधराम्।हृदिविव्याधचैवान्यमन्यंवक्षस्यताडयत
॥५॥करञ्चिच्छेदकरिणस्तुरगस्यतथाशिरः॥रथस्येषान्तथैवाश्वान्रथस्यान्यस्यसारथिम्॥६॥बाणानापततश्चक्रेद्विधाबाणैस्तथाद्विषाम्। चिच्छेदान्य
स्यखङ्गञ्चधनुरन्यस्यलाघवात्॥७॥तनुत्रेऽपहृतेतेननाशान्योनृपात्मजः॥ अविक्षिताहतश्चान्यःपदातिःप्रजहौरणम्॥८॥ इत्याकुलीकृतेतस्मिन्समग्रे
राजमण्डले॥तस्थुःसप्तशतंवीरामरणेकृतनिश्चयाः॥९॥आभिजात्यवयःशौर्यलज्जाभारसमन्विताः।निर्जितेसकलेसैन्येपलायनपरायणे॥१०॥ तैःसमे
त्यमहीपालैःसतुपुत्रोमहीभृतः॥युयुधेधर्मयुद्धेनतेनतंनातिकोपितः॥११॥विच्छिन्नयन्त्रकवचान्सतानपिमहाबलः॥कर्तुंव्यवस्थितस्तेचततःक्रुद्धामहा
मुने ॥१२॥ धर्ममुत्सृज्ययुयुधुर्युध्यमानेनधर्मतः ॥ नरेन्द्रपुत्राःप्रस्वेदजलक्लिन्नाननाः समम् ॥१३॥ विव्याधकश्चिद्बाणौघैःकश्चिच्चिच्छेदकार्मुकम् ॥
ध्वजमस्यापरोबाणैश्छित्त्वाभूमावपातयत् ॥ १४॥ जघ्नुरन्येतथैवाश्वान्बभञ्जुश्चापरेरथम् ॥ गदापातेनाथचान्येबाणैः पृष्ठमताडयन् ॥१५॥ छिन्नेध
नुषिसक्रोधःसतदानृपतेः सुतः ॥जग्राहासिंतथाचर्मतदप्यन्योन्वपातयत् ॥ १६॥ छिन्नासिचर्माजग्राहसगदांगदिनांवरः॥तामप्यन्यः क्षुरप्रेणचिच्छे
दकृतहस्तवत् ॥ १७ ॥ अन्येशरसहस्रेणशतेनान्येनराधिपाः ॥ विव्यधुः कोष्ठकीकृत्यधर्मयुद्धपराङ्मुखाः ॥ १८ ॥ सविह्वलः पपातोर्व्यांमेकी
बहुभिरर्दितः ॥ राजपुत्रामहाभागाबबन्धुस्तेचतंततः ॥१९॥ तमधर्मेणतेसर्वेगृहीत्वानृपतेःसुतम् ॥ विशालेनसमंराज्ञावैदिशंविविशुः पुरम् ॥२० ॥
हृष्टाः प्रमुदिताबद्धंसमादायनृपात्मजम् ॥ स्वयंवराचसाकन्यान्यस्तातेनततः पुरः ॥२१॥ पुनः पुनश्चपित्रोक्तातथापिचपुरोधसा ॥ आलम्ब्यता

मितिवरोयस्तेराजसुरोचते ॥२२॥ यदासामानिनीकश्चिन्नजग्राहवरंमुने ॥ तदापप्रच्छदैवज्ञंविवाहार्थंनरेश्वरः ॥ २३ ॥ विशिष्टतरमेतस्या विवाह
यदिनंवद ॥अथैतदीहवसंजातंयुद्धंविघ्नोपपादकम् ॥२४॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ इतिपृष्टोनरेन्द्रेणसदैवज्ञोविमृश्यततत् ॥ दुर्मनाःप्रा
हविज्ञातपरमार्थोमहीपतिम्॥२५॥भविष्यन्त्यपराणीहदिनानिपृथिवीपते।प्रशस्तलग्नयुक्तानिशोभनान्यचिरेणवै।२६।करिष्यसिविवाहंत्वंतेषुप्राप्तेषुमा
नद ॥ अलमेतेनयत्रायंमहाविघ्नउपस्थितः ॥२७॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविक्षिच्चरितंनामविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१२०॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ ततःशुश्रावतंबद्धंतनयंसकरन्धमः॥तस्यपत्नीतथावीराअन्येचापिमहीभृतः॥१॥ तमधर्मेणतनयंबद्धंश्रुत्वामहीपतिः॥समन्तैःपृथिवीपालैश्चि
रन्दध्यौमहामुने॥२॥केचिद्रूचुर्महीपालावध्याःसर्वेमहीभृतः॥यैरेकःसंयुगेबद्धःसमस्तैस्तैरधर्मतः॥३॥युज्यतांवाहिनीशीघ्रमूचुरन्येकिमास्यते॥ वि
शालोवध्यतांदुष्टस्तत्रयेऽन्येसमागताः॥४॥अन्येतथोचुधर्मोऽत्रत्यक्तःपूर्वमहीक्षिता॥अन्यायेनबलाद्येनगृहीतातमवांछती॥५॥स्वयंवरेष्वशेषेषुतेनरा
जसुतास्तदा॥खिलीकृतास्ततःसर्वेसमेत्यसवशीकृतः ॥६॥ तेषामेतद्वचःश्रुत्वावीरावीरप्रजावती ॥ वीरगोत्रसमुद्भूतावीरपत्नीप्रहर्षिता ॥ ७॥ उवाच
भर्तुःप्रत्यक्षमन्येषांचमहीक्षिताम्॥भद्रंकृतंभद्रभुजाममपुत्रेणपार्थिवाः॥८॥गृहीतायद्बलात्कन्याजित्वासर्वमहीक्षितः ॥ तदर्थंयुध्यमानोऽयंबद्धएकोन
धर्मतः ॥९॥ तदप्यस्मत्सुतस्याजौमन्येनापचयप्रदम् ॥ एतदेवहिपौरुष्यंयदमर्षवशान्नरः ॥१०॥ नीतिंनगणयत्येवंजिघांसुरिवकेसरी॥स्वयंवराय
विन्यस्ताममपुत्रेणकन्यका॥११॥बह्वयोगृहीताभूपानांपश्यतामतिमानिनाम्॥क्वक्षत्रियकुलेजन्मक्वयाञ्चाहीनसेविता॥१२बलादेवसमादत्तेक्षत्रियो
बलिनांपुरः॥लोहशृङ्खलबद्धावानवशंयान्तिकातराः॥१३॥प्रसह्यकारिणोयान्तिराजानोधर्मशालिनः ॥तदलन्दौर्मनस्येनश्लाघ्यमेवास्यबन्धनम् ॥
॥१४॥युष्माकमपियेपूर्वेकृत्वारीणांनिपातनम्॥हृत्वैवपृथिवीशानांपृथ्वीपुत्रादिकंवसु॥१५॥भार्य्यावीर्यनिमित्तानिततोयातातिगौरवम् ॥तत्त्वर्य्यतां
रणायाशुस्यन्दनान्यधिरोहत॥१६॥सज्जीकुरुतनागाश्वमचिरेणससारथिम्॥मन्यध्वंकिंमहीपालैर्बहुभिःसहविग्रहम् १७प्रभूताएवतोषायशूरस्याल्प
रणेक्रियाः॥कस्यनाल्पेषुसामर्थ्यंनरेन्द्रादिषुजायते।१८॥येभ्योनविद्यतेभीतिर्विक्रांतस्यापिशत्रुषु।व्याप्यलोकान्समस्तान्योह्यभिभूयततोनरः॥व्यरो
चतेतिशूरःसतमांसीवदिवाकरः ॥ १९ ॥॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ इत्थमुद्धर्षितोराजाऽनयापत्न्याकरन्धमः ॥ चकारसबलोद्योगंहन्तुंपुत्राहितान्मुने ॥१७०
॥२०॥ ततस्तस्यसमंभूपैर्विशालेनचसङ्करः॥बभूवबद्धपुत्रस्यतैरशेषैर्महामुने॥२१॥ दिनत्रयमभूद्युद्धंतेनराज्ञासमंतदा॥करन्धमेनभूपानांविशालस्या
नुकुर्वताम्॥२२॥यदापराजितप्रायंतत्सर्वंभूपमण्डलम्॥तदाविशालोऽर्घ्यकरःकरन्धममुपस्थितः॥२३॥करंधमोऽपिसंप्रीत्यातेनराज्ञाभिपूजितः॥ वि

मुक्तेतनयेतत्रनिशांतांसुखमावसत् ॥२४॥ तांचकन्यामुपादायविशालंसमुपस्थितम् ॥ अविक्षित्प्राहविप्रर्षेविवाहार्थंपितुःपुरः ॥२५ ॥ नाहमेतांग्रही
ष्यामिनचान्यांयोषितंनृप ॥ परैर्यस्यानिरीक्षन्त्याःसंग्रामेऽहंपराजितः॥२६॥अन्यस्मैसंप्रयच्छेमामियञ्चान्यंवृणोतुतम् ॥अखण्डितयशोवीर्य्योयःप
रैर्नोपमानितः॥॥२७॥परैःपराजितोऽहंयत्कातरेयंयथाऽबला॥किमत्रमानुषत्वंमेनैतस्याममचान्तरम्॥२८॥स्वतन्त्रतामनुष्याणांपरतन्त्रासदाऽबला॥
नरोऽपिपरतन्त्रोयस्तस्यकीदृङ्नुष्यता ॥२९॥ सोऽहमस्यामुखंभूयोदृष्टंदर्शयिताकथम्॥ योऽहमस्याःपुरोभूमौपरैर्भूपैःखिलीकृतः ॥३०॥ इत्युक्तेतेन
तनयामुवाचजगतीपतिः॥श्रुतंतेवचनंवत्सेवदतोऽस्यमहात्मनः॥वरयान्यंपतिंयत्रमनस्तेरमतेशुभे ॥३१॥वयंवासंप्रयच्छामोयस्मिंस्तस्मिंस्तवाहृतिः
॥ एतयोर्ह्येकमातिष्ठमार्गयोरुचिरानने ॥ ३२ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ पराजितोऽयंबहुभिर्नसम्यक्सम्यगाचरन् ॥ संग्रामेतद्यशोवीर्य्यहानिका
रिनपार्थिव ॥ ३३ ॥ एकोबहूनांयुद्धायगजानामिवकेसरी ॥ यत्संस्थितःपरंशौर्य्यंतेनास्यप्रकटीकृतम् ॥ ३४ ॥ नकेवलमयंतस्थौयुद्धेतेऽप्यखिला
जिताः॥बहुशोऽनेनयत्नेनविक्रमोऽपिप्रकाशितः॥३५॥शौर्य्यविक्रमसंयुक्तमिमंसर्वमहीक्षितः॥धर्म्मयुद्धमधर्मेणजितवन्तोऽत्रकात्रपा ॥ ३६ ॥ नचा
पिरूपमात्रेऽहंलोभमस्यगतापितः ॥ शौर्य्यविक्रमधैर्य्याणिहरन्त्यस्यमनोमम ॥ ३७॥ तत्किमुक्तेनबहुनायाच्यतांमत्कृतेनृपः ॥त्वयामहानुभावोऽयं
नान्योमेभवितापतिः ॥ ३८ ॥ विशाल उवाच ॥ ॥राजपुत्रसुताप्राहममैतच्छोभनंवचः ॥ एवंचैवत्वयातुल्यःकुमारोनमहीतले ॥ ३९ ॥ अ
विसंवादितेशौर्य्यमतीवचपराक्रमः ॥ पावयास्मत्कुलंवीरदुहितुर्मेपरिग्रहात् ॥ ४० ॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ नाहमेतांग्रहीष्यामिनचा
न्यांयोषितंनृप ॥ आत्मन्येवहिमेबुद्धिःस्त्रीमयीमनुजेश्वर ॥ ४१ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःकरन्धमःप्राहपुत्रेयंगृह्यतांत्वया ॥ विशाल
तनयासुभ्रूस्त्वयिहार्दवतीदृढम् ॥ ४२ ॥ ॥ राजपुत्रउवाच॥ ॥ नाज्ञाभङ्गःकदाचित्तेकृतःपूर्वंमयाप्रभो ॥ तथाऽऽज्ञापयमांतातयथाज्ञांकरवा
णिते॥४३॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ अत्यन्तनिश्चितमतौतस्मिन्राजसुतेसुताम्॥तामुवाचविशालोऽपिव्याकुलीकृतमानसः॥४४॥ निवर्त्यतांमनःपुत्रि
एतस्मात्त्वप्रयोजनात्॥अन्यंवरयभर्त्तारंसन्त्यनेकेनृपात्मजाः॥४५॥ कन्योवाच॥वरंवृणोम्यहंतातमामेषयदिनेच्छति॥ तपसाऽन्योनमेभर्त्ताजन्मन्य
स्मिन्भविष्यति॥४६॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ततःकरन्धमोराजाविशालेनसमंमुदा॥स्थित्वादिनत्रयंतत्रनिजमभ्याययौपुरम् ॥ ४७ ॥ अविक्षिन्नो
पितेनैवपित्राऽन्यैश्चनराधिपैः ॥निदर्शनैःपुरावृत्तैःसान्त्वितोऽभ्यागमत्पुरम् ॥४८॥ सापिकन्यावनंगत्वानिसृष्टानिजबान्धवैः ॥ तपस्तेपेनिराहारावै
राग्यंपरमास्थिता॥४९॥निराहारायदासातुमासत्रयमवस्थिता॥संप्रापपरमामार्तिंकृशाधमनिसन्तता ॥५०॥ मन्दोत्साहातितन्वङ्गीमुमूर्षुरपिबालि

का ॥ देहत्यागायसाचक्रेतदाबुद्धिंनृपात्मजा ॥ ५१॥ आत्मत्यागायतांज्ञात्वाकृतबुद्धिंसुरास्ततः ॥ समेत्यप्रेषयामासुर्देवदूतन्तदन्तिकम् ॥ ६२ ॥
समुपेत्यसतांप्राहदूतोऽहंपार्थिवात्मजे ॥ प्रेषितस्त्रिदशैस्तुभ्यंयत्कार्यंतन्निशामय ॥५३ ॥ नभवत्यापरित्याज्यंशरीरमतिदुर्लभम् ॥ त्वंभविष्यसिक
ल्याणिजननीचक्रवर्तिनः ॥५४ ॥ पुत्रेणचमहाभागेभोक्तव्यानिहतारिणा ॥ अव्याहताज्ञेनचिरंसप्तद्वीपवतीमही ॥५५ ॥ हन्तव्यस्तेनतरुजिद्देवा
नांपुरतोरिपुः ॥अयःशंकुस्तथाक्रूरोधर्मेस्थाप्यास्ततःप्रजाः ॥५६॥ परिपालनीयमखिलंचातुर्वर्ण्यंस्वधर्मतः ॥ हन्तव्यादस्यवोम्लेच्छायेचान्येदुष्ट
चेष्टिताः ॥ ५७ ॥ यष्टव्यंविविधैर्यज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ वाजिमेधादिभिर्भद्रेषट्सहस्रैश्चसंख्यया ॥ ५८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ तंदृष्ट्वा
साऽन्तरिक्षस्थंदिव्यस्रगनुलेपनम् ॥देवदूतमुवाचेदंराजपुत्रीततोमृदु ॥५९॥सत्यंत्वमागतःस्वर्गाद्देवदूतोनसंशयः ॥ किन्तुभर्त्राविनापुत्रःसकथंमेभवि
ष्यति ॥६०॥ अविक्षितमृतेभर्त्ताममनान्योऽत्रजन्मनि॥भवितेतिप्रतिज्ञातंमयैतत्सन्निधौपितुः॥६१॥सचनेच्छतिमांप्रोक्तोमत्पित्राजनकेनच ॥कर
न्धमेनाथसम्यग्याचितश्चमयातथा ॥ ६२ ॥ ॥ देवदूतउवाच ॥ ॥ किमनेनमहाभागेबहुनोक्तेनतेसुतः ॥ समुत्पत्स्यतिमात्याक्षीस्त्वमात्मा
नमधर्मतः ॥ ६३ ॥ अत्रैवकाननेतिष्ठतनुंक्षीणांचपोषय ॥ तपःप्रभावादेतत्तेसर्वंसाधुभविष्यति ॥ ६४॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्युक्त्वादेवदूतोऽ
सौयथागतमगच्छत॥ चकारानुदिनंसुभ्रूःसाप्यात्मतनुपोषणम्॥६५॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविक्षिच्चरितंनामैकविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥
॥१२१॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ अथसाऽविक्षितोमातावीरावीरप्रजावती ॥ पुण्येऽहनिसमाहूयप्राहपुत्रमविक्षितम् ॥ १॥ पुत्राहमभ्यनुज्ञाताता
वपित्रामहात्मना॥उपवासंकरिष्यामिदुष्करोऽयंकिमिच्छकः ॥२॥सचायत्तस्तवपितुस्त्वयासाध्योमयाऽपिच॥प्रतिज्ञातेत्वयापुत्रततस्तत्रयताम्यहम्॥
॥३॥द्रव्यस्यार्द्धंमहाकोशात्तवदास्याम्यहंपितुः॥धनंतेपितुरायत्तमनुज्ञाताऽस्मितेनच ॥४॥ क्लेशसाध्योमदायत्तःसहिश्रेयोभविष्यति॥साध्योभवेद्वाय
दितेकश्चिद्बलपराक्रमैः॥५॥सतेऽसाध्योह्यन्यथावादुःखसाध्योभविष्यति॥तत्त्वंप्रतिज्ञांकुरुषेयदिपुत्रात्रचैवते॥तदैतदहमावाप्स्येकथ्यतांयन्मतंतव६॥
॥ अविक्षिदुवाच ॥ वित्तंमेपितुरायत्तंमत्स्वामित्वंनतत्रवै॥यन्मच्छरीरनिष्पाद्यंतत्करिष्येत्वयोदितम्॥७॥किमिच्छकंव्रतंमातर्निश्चिन्ताभवनिर्व्यथा ॥
राज्ञापित्राऽभ्यनुज्ञातंयदिवित्तेश्वरेणमे ॥ ८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःसाराजमहिषीतद्व्रतंसमुपोषिता ॥यथोक्तंसाऽकरोत्पूजांराजराजस्यसंयता९॥
निधीनामप्यशेषाणांनिधिपालगणस्यचं ॥ लक्ष्म्याश्चपरयाभक्त्यायतवाक्कायमानसा॥ १० ॥ विविक्तेतुगृहस्थोऽयमथराजाकरन्धमः ॥आसीनउक्तः
सचिवैर्नीतिशास्त्रविशारदैः ॥ ११ ॥ ॥ सचिवाऊचुः ॥ ॥ राजान्वयःपरिणतस्तवैतच्छासतोमहीम्॥ एकस्तेतनयोऽविक्षित्त्यक्तदारपरिग्रहः॥१२॥

ततोरोषात्समारुह्यतंदमस्यतदारथम् ॥ महानन्दोमहावीर्योंदमेनयुयुधेसह ॥ ४९ ॥ बहुधायुध्यमानस्यमहानन्दस्यलाघवात् ॥ दमोमुमोचहृदयेशरं
कालानलप्रभम् ॥ ५० ॥ तंलग्नमात्मनोत्कृष्यविभिन्नेनततोहृदा ॥ दमंप्रतिविचिक्षेपमहानन्दोऽसिमुज्ज्वलम् ॥ ५१ ॥ पतन्तंचैनमुल्काभंश
स्याचिक्षेपतंदमः ॥शिरोवेतसपत्रेणमहानन्दस्यचाच्छिनत्॥५२॥ तस्मिन्हतेमहानन्देप्राचुर्य्येणपराङ्मुखाः ॥ बभूवुःपार्थिवास्तस्थौवपुष्मान्कुण्डि
नाधिपः ॥ ५३ ॥ दमेनयुयुधेचासौबलगर्वमदान्वितः ॥ दाक्षिणात्यमहीपालतनयोरणगोचरः ॥ ५४ ॥ युध्यमानस्यतस्योग्रंकरवालंसवेलघु ॥
चिच्छेदसारथेश्चैवशिरःसंख्येतथाध्वजम् ॥ ५५ ॥ छिन्नखड्गोगदांसोऽथजग्राहबहुकण्टकाम् ॥ तामप्यस्यसचिच्छेदकरस्थामेवसत्वरः ॥ ५६ ॥
यावदन्यत्समादत्तेसवपुष्मान्वरायुधम् ॥ तावच्छरेणतंविद्धादमोभूमावपातयत् ॥ ५७ ॥ सपातितस्ततोभूमौविह्वलाङ्गःसवेपथुः ॥ विनिवृत्तमति
र्युद्धाद्बभूवक्षितिपात्मजः ॥ ५८ ॥ तमालोक्यतथाभूतमयुद्धमतिमात्मवान् ॥ उत्सृज्यादायसुमनांसुमनाःप्रययौदमः ॥ ५९ ॥ ततोदशार्णाधिपतिः
प्रीतिमानकरोत्तयोः ॥ दमस्यसुमनायाश्चविवाहंविधिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ कृतदारोदमस्तत्रदशार्णाधिपतेःपुरे ॥ स्थित्वाऽल्पकालंप्रययौसभार्योनि
जमन्दिरम् ॥ ६१ ॥ दशार्णाधिपतिश्चासौदत्त्वानागांस्तुरङ्गमान् ॥ रथगोऽश्वखरोष्ट्रांश्चदासीदासांस्तथाबहून् ॥ ६२ ॥ वस्त्रालङ्कारचापादिवरो
पस्करमासनम् ॥ अन्यैस्तैश्चतथाभाण्डैः परिपूर्णंव्यसर्जयत् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदमचरितेत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥१३०॥
मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतांलब्ध्वातथापत्नींसुमनांसुमहामुने ॥ प्रणम्यसपितुः पादौमातुश्चक्षितिपात्मजः ॥ १ ॥ साचतौश्वशुरौसुभ्रूर्ननामसु
मनातदा ॥ ताभ्यांतौचतदाविप्रआशीर्भिरभिनन्दितौ ॥ २ ॥ महोत्सवश्चसंजज्ञेनरिष्यंतस्यवेपुरे ॥ कृतदारेचसंप्राप्तेदशार्णाधिपतेः पुरात् ॥ ३ ॥
सम्बन्धिनंदशार्णेशंजितांश्चपृथिवीश्वरान् ॥ श्रुत्वापुत्रेणमुमुदेनरिष्यन्तोमहीपतिः ॥ ४ ॥ सोऽपिरेमेसुमनयामहाराजसुतोदमः ॥ वरोद्यानवनो
देशप्रासादगिरिसानुषु ॥ ५ ॥ अथकालेनमहतारममाणादमेनसा ॥ अवापगर्भंसुमनादशार्णाधिपतेः सुता ॥ ६ ॥ सोऽपिराजानरिष्यन्तोभुक्तभो
गोमहीपतिः ॥ वयःपरिणतिंप्राप्यदमंराज्येऽभिषिच्यच ॥ ७॥ वनंजगामेंद्रसेनापत्नीचास्यतपस्विनी ॥ वानप्रस्थविधानेनसतत्रसमतिष्ठत ॥ ८॥
दाक्षिणात्यः सुदुर्वृत्तः संक्रन्दनंसुतोवने ॥ वपुष्मान्समृगान्हन्तुंययावल्पपदानुगः ॥ ९ ॥ संतंदृष्ट्वानरिष्यन्तंतापसंमलपङ्किनम् ॥ इन्द्रसेनांचत
त्पत्नींतपसातिसुदुर्बलाम् ॥ १० ॥ पप्रच्छकस्त्वंभोविप्रः क्षत्रियोवावनेचरः ॥ वानप्रस्थमनुप्राप्तोवैश्योवाममकथ्यताम् ॥ ११ ॥ ततोमौनव्रती
भूपोनहितस्योत्तरंददौ ॥ इन्द्रसेनाचतत्सर्वमांचष्टास्मैयथातथम् ॥ १२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ज्ञात्वातञ्चनरिष्यन्तंवपुष्मान्पितरंरिपोः ॥
प्राप्तोऽसीतिवदन्कोपाज्जटासुपरिगृह्यच ॥ १३ ॥ हाहेतिचन्द्रसेनायांरुदन्त्यांबाष्पगद्गदम् ॥ चकर्षकोपात्खड्गंचवाक्यंचेदमुवाचह ॥ १४ ॥ निर्जि

तःसमरेयेनयेनमेसुमनाहृता ॥ दमस्यतस्यपितरंहनिष्येऽवतुतन्दमः ॥ १५ ॥ येनाखिलमहीपालपुत्राःकन्यार्थमागताः ॥ अवधूताहनिष्येऽहंपितरं
तस्यदुर्मतेः ॥ १६ ॥ यौवनास्त्रस्वरूपेषुमदोयस्यदुरात्मनः ॥ सदमोवारयत्वेषहन्मितस्यारिपोर्गुरुम् ॥ १७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वासदुरा
चारोवपुष्मानवनीपतिः ॥ क्रंदन्त्यामिन्द्रसेनायांशिरश्चिच्छेदतस्यच ॥ १८ ॥ ततोधिग्धिङ्मुनिजनाअन्येचवनवासिनः ॥ तमूचुःसचैवंहत्वा
जगामस्वपुरंवनात् ॥ १९ ॥ गतेतस्मिन्विनिश्वस्यसेन्द्रसेनावपुष्मती ॥ प्रेषयामासपुत्रस्यसमीपंशूद्रतापसम् ॥२०॥ गच्छेथाआशुमेपुत्रंदमंब्रूहि
वचोमम ॥ अभिज्ञोह्यसिमद्भर्तृवृत्तान्तंप्रोच्यतेऽत्रकिम् ॥ २१ ॥ तथापिवाच्यःपुत्रोमेयद्ब्रवीम्यतिदुःखिता ॥ लंघनामीदृशींप्राप्तांविलोक्यैतांमही
पतेः ॥२२॥ मद्भर्त्ताऽधिकृतोराजाचतुर्णांपरिपालकः ॥ त्वमाश्रमाणांकिंयुक्तंतापसान्यन्नरक्षसि ॥२३॥ भर्त्तामममनरिष्यन्तस्तापसस्तपसिस्थितः ॥
विलपन्त्यास्तथानाथोयथानासितथात्वयि ॥ २४ ॥ आकृष्यकेशेषुबलादपराधंविनाततः ॥ हतोवपुष्मताख्यातिमितितेभूपतिर्गता ॥ २५ ॥ एवं
स्थितेतत्क्रियतांयथाधर्मोनलुप्यते ॥ तथाचनैववक्तव्यंमाताहंतापसीयतः ॥२६॥ पितावृद्धस्तपस्वीचनापराधेनदूषितः ॥ निहतोयेनयत्तस्यकर्तव्यं
तद्विचिन्त्यताम् ॥२७॥ सन्तितेमन्त्रिणोवीराःसर्वशास्त्रार्थवेदिनः ॥ तैःसहालोच्चययत्कार्य्यमेवंभूतेकुरुष्वतत् ॥ २८ ॥ नास्माकमधिकारोऽत्रतापसा
नांनराधिपः ॥कुरुष्वैतदितीत्थंत्वमेवंभूपतिभाषितम् ॥२९॥ विदूरथस्यजनकोयवनेनयथाहतः ॥तथायंतवपुत्रस्यकुलंतेनविनाशितम् ॥ ३० ॥ जम्भ
स्यासुरराजस्यपितादष्टोभुजङ्गमैः ॥तेनाप्यखिलपातालवासिनःपन्नगाहताः ॥ ३१ ॥पराशरेणपितरंशक्तिंतंरक्षसाऽऽहतम् ॥ श्रुत्वाऽग्नौपातितंकृत्स्नंरक्षसा
मभवत्कुलम् ॥ ३२ ॥अन्यस्यापिस्ववंशस्यलंघनाक्रियतेहिया ॥तांनालंक्षत्रियःसोढुंकिंपुनःपितृमारणम् ॥ ३३ ॥ नायंपितातेनिहतोनास्मिन्छस्त्रंनिपा
तितम् ॥त्वामत्रनिहतंमन्येत्वयिशस्त्रंनिपातितम् ॥ ३४ ॥बिभेत्यस्यहिकःशस्त्रंन्यस्तंयेनवनौकसाम् ॥तवभूपस्यपुत्रस्यमाबिभेतुबिभेतुवा ॥ ३५ ॥ तवेयं
लंघनायुक्तायदस्मिंस्तत्समाचर ॥ वपुष्मतिमहाराजसभृत्यज्ञातिबान्धवे ॥३६॥ मार्कण्डेयउवाच ॥इतिसंक्रान्तसन्देशमिन्द्रसेनाविसृज्यतम् ॥पतिदे
हमुपाश्लिष्यविवेशाग्निंमनस्विनी ॥३७॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदमचरितएकत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः ॥ १३१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इन्द्रसेनास
माज्ञतःसगत्वाशूद्रतापसः ॥समाचष्टयथापूर्वंदमायनिधनंपितुः ॥ १ ॥तापसेनसमाख्यातेदमस्तेनपितुर्वधे ॥क्रोधेनातीवजज्वालहविषेवाग्निरुद्धतः ॥ २ ॥
सतुक्रोधाग्निनाधीरोदह्यमानोमहामुने ॥करंकरेणनिष्पिष्यवाक्यमेतदुवाचह ॥ ३ ॥अनाथइवमेतातोमयिपुत्रेतुजीवति ॥ घातितःसुनृशंसेनपरिभूयकुलंम ॥ १७८ ॥
म ॥ ४ ॥ तापंकरोम्यहंकिंवाप्येषक्लैब्यान्क्षमाम्यहम् ॥दुर्वृत्तशान्तौशिष्टानांपालनेऽधिकृतावयम् ॥ ५ ॥पितरंचापिनिहतंदृष्ट्वाजीवन्तिशत्रवः ॥तत्किमेतेन

पचक्रमे ॥२४॥ तथापिजगृहुर्नैवधनसंपूर्णमंदिराः ॥ द्विजायदातुंभूयोऽसौनिर्विण्णइदमब्रवीत्॥२५॥अहोतिशोभनंपृथ्व्यांयद्विप्रोनाधनःक्वचित् ॥
अशोभनंचयत्कोशोविफलोयमयज्विनः ॥ २६ ॥ नार्त्विज्यंकुरुतेकश्चिद्यजमानोखिलोजनः ॥ द्विजानांनचनोदानंददतांसंप्रतीच्छते ॥ २७ ॥
मार्कण्डेयउवाच॥ततःकांश्चिद्द्विजान्भक्त्याप्रणिपत्यपुनःपुनः ॥ स्वयज्ञेऋत्विजश्चक्रेतेप्रचक्रुर्महामखम्॥२८॥अत्यद्भुतमिदंचासीद्यदातस्यमहीपतेः॥
सयज्ञोभूत्तदापृथ्व्यांयजमानोऽखिलोजनः ॥२९॥ द्विजन्मनामभून्नासीत्सदस्यस्तत्रकश्चन ॥ यजमानाद्द्विजाःकेचित्केचित्तेषांतुयाजकाः ॥३०॥
नरिष्यंतोनरपतिरियाजसयदातदा ॥ तत्प्रदातुर्धनैर्यागंकुर्युःपृथ्व्यामशेषतः ॥३१॥ प्राच्यांकोट्यस्तुयज्ञानामासन्नष्टादशाधिकाः ॥ प्रतीच्यांसप्तवैको
ट्योदक्षिणस्यांचतुर्दश॥३२॥उत्तरस्यांचपंचाशदेककालंतदाभवन् ॥ मुनेर्ब्राह्मणयज्ञानांनरिष्यंतोयदाऽयजत् ॥३३॥ एवंसराजाधर्मात्मानरिष्यंतोऽ
भवत्पुरा॥मरुत्ततनयोविप्रविख्यातबलपौरुषः॥३४॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेनरिष्यंतचरितंनामैकोनत्रिंशदधिकशततमोऽध्यायः॥१२९॥ मार्क
ण्डेयउवाच॥नरिष्यंतस्यतनयोदुष्टारिदमनोदमः॥शक्रस्येवबलंतस्यदयाशीलंमुनेरिव॥१॥ बाभ्रव्यामिंद्रसेनायांसजज्ञेतस्यभूभृतः ॥ नववर्षाणिजठरे
स्थित्वामातुर्महायशाः॥२॥यद्राहयामासदमंमातरंजठरेस्थितः॥दमशीलश्चभवितायतश्चायंनृपात्मजः॥३॥ततस्त्रिकालविज्ञानःसहितस्यपुरोहितः ॥
दमइत्यकरोन्नामनरिष्यंतसुतस्यतु॥४॥सदत्तोराजपुत्रस्तुधनुर्वेदमशेषतः॥जगृहेसुरराजस्यसकाशाद्वृषपर्वणः॥५॥ दुन्दुभेर्दैत्यवर्य्यस्यतपोवननिवासि
नः॥सकाशाज्जगृहेकृत्स्नमस्त्रग्रामञ्चतत्त्वतः॥६॥शक्तेःसकाशाद्वेदांश्चवेदाङ्गान्यखिलानिच॥ तथार्ष्टिषेणाद्राजर्षेर्जगृहेयोगमात्मवान्॥७॥तंसुरूपंमहात्मा
नंगृहीतास्त्रंमहाबलम्॥स्वयंवरेकृतापित्राजगृहेसुमनापतिम्॥८॥सुतादशार्णाधिपतेर्बलिनश्चारुवर्मणः॥पश्यतांसर्वभूतानांयेतदर्थमुपागताः॥९॥तस्यां
चसानुरागोऽभून्मद्रराजस्यवैसुतः॥सुमनायांमहानांदोमहाबलपराक्रमः॥१०॥ तथाविदर्भाधिपतेःपुत्रःसंक्रन्दनस्यच॥वपुष्मान्राजपुत्रश्चमहाधनुरुदा
रधीः॥११॥तेतदातंवृतंदृष्ट्वादुष्टारिदमनंदमम्॥मन्त्रयामासुरन्योऽन्यंतत्रानङ्गविमोहिताः॥१२॥ एतामस्यबलात्कन्यांगृहीत्वारूपशालिनीम्॥गृहंप्रया
मस्तस्येयमस्माकंयंग्रहीष्यति॥१३॥ भर्तृबुद्ध्यावरारोहास्वयंवरविधानतः ॥ तस्येच्छयानोभवित्रीभार्य्याधर्मोपपादिता॥१४॥अथनेच्छतिसाकश्चि
दस्माकंमंदिरेक्षणा॥ततस्तस्यभवित्रीसायोदमंघातयिष्यति॥१५॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितेनिश्चयंकृत्वात्रयःपार्थिवनन्दनाः ॥ जगृहुस्तांसुचार्वङ्गीं
दमपार्श्वानुवर्त्तिनीम्॥१६॥ततःकेचिन्नृपास्तेषांयेतत्पक्षाविचुक्रुशुः॥चुक्रुशुश्चापरेभूपाःकेचिन्मध्यस्थतांगताः॥१८॥ ततोदमस्तान्भूपालानवलोक्य
समन्ततः ॥ अनाकुलमनावाक्यमिदमाहमहामुने ॥ १८ ॥ दमउवाच ॥ भोभूपाधर्मकृत्येषुयद्वदन्तिस्वयंवरम् ॥ दशार्णपतिनाभूपाःकृतेधर्म्येस्वयं

वरे॥अधर्मोवाऽथवाधर्मोयदेभिर्गृह्यतेबलात्॥ १९॥यद्यधर्मोनमेकार्यमन्यभार्य्याभविष्यति॥धर्मोवातदलंप्राणैर्येरक्ष्यन्तेऽरिलंघने॥२०॥ ततोदशार्णा
धिपतिश्चारुवर्मानराधिपः॥निःशब्दंकारयित्वातत्सदःप्राहमहामुने॥२१॥दमेनयदिदंप्रोक्तंधर्माधर्माश्रितंनृपाः ॥तद्वदध्वंयथाधर्मोममास्यचनलुप्यते
॥२२॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःकेचिन्महीपालास्तमूचुर्वसुधाधिमम् ॥ परस्परानुरागेणगान्धर्वोविहितोविधिः ॥२३॥ क्षत्रियाणांपरमयंनविट्शूद्रद्वि
जन्मनाम्॥दममाश्रित्यनिष्पन्नःसचास्यादुहितुस्तव ॥२४॥ इतिधर्माद्दमस्यैषादुहितातवपार्थिव॥योऽन्यथावर्त्ततेमोहात्कामात्मासम्प्रवर्त्तते ॥२५॥
तथाऽपरेतदाप्रोचुर्महात्मानोहिभूभृताम्॥पक्षेयेभूभृतोविश्रदशार्णाधिपतिंवचः॥२६॥मोहात्किमाहुंर्धर्मोऽयंगान्धर्वंक्षत्रजन्मनः ॥ नत्वेषशास्तानान्यो
हिराक्षसःशस्त्रजीविनाम्॥२७॥बलादिमांयोहरतिहत्वातुपरिपन्थिनः॥तस्यैषास्याद्राक्षसेनंविवाहेनावनीश्वराः॥२८॥ प्रधानतरएषोऽत्रविवाहद्वितयेम
तः॥क्षत्रियाणामतोधर्मोमहानन्दादिभिःकृतः॥२९॥ मार्कण्डेयउवाच॥अथप्रोचुःपुनर्भूपायैः पूर्वमुदितोनृपः॥ परस्परानुरागेणजातिधर्माश्रितंवचः॥
॥ ३० ॥ सत्यंशस्तोराक्षसोऽपिक्षत्रियाणांपरोविधिः ॥ किन्त्वसौजनकस्वाम्येकुमार्य्यानुमतोवरः ॥३१॥ हत्वातुपितृसम्बन्धंबलेनह्रियतेहिया॥
सराक्षसोविधिःप्रोक्तोनात्रभर्तृकरेस्थिता ॥ ३२ ॥ पश्यतांसर्वभूपानामनयायद्वृतोदमः ॥ गान्धर्वस्येहनिष्पत्तौविवाहोराक्षसोऽत्रकः ॥ ३३ ॥
विवाहितायाःकन्यायाःकन्यात्वंनैवविद्यते ॥ कन्यायाश्चविवाहेनसम्बन्धःपृथिवीश्वराः ॥ ३४ ॥ तइमेयेबलादेनांदमादादातुमुद्यताः ॥ बलिन
स्तेयदिततःकुर्वन्तुनतुसाधुतत् ॥ ३५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तच्छ्रुत्वाऽसौदमःकोपकषायीकृतलोचनः ॥ आरोपयामासधनुर्वचनंचेदमब्रवीत् ॥
॥ ३६ ॥ ममापिभार्य्याबलिभिःपश्यतोह्रियतेयदि ॥ तत्कुलेनभुजाभ्यांवाकोगुणःक्लीबजन्मनः ॥ ३७ ॥ धिङ्ममास्त्राणिधिक्छौर्य्यंधिक्छ
रान्धिक्छरासनम् ॥ धिग्व्यर्थं मे कुलेजन्ममरुत्तस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥ यदिभार्य्यामिमेमूढाःसमादायबलान्विताः ॥ प्रयान्तिजीवतो
धिक्तांममव्यर्थमतुष्यताम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वातान्महीपालान्महानन्दमुखान्बली ॥ अथाब्रवीत्तदासर्वान्महारिदमनोदमः ॥ ४० ॥ एषा
तिशोभनाबालाचार्वङ्गीमदिरेक्षणा ॥ किन्तस्यजन्मनाभार्य्यानयस्येयंकुलोद्भवा ॥ ४१ ॥ इतिसंचिन्त्यभूपालास्तथायततसंयुगे ॥
यथानिर्जित्यमामेतांपत्नींकुरुतमानिनः ॥ ४२ ॥ इत्याभाष्यततस्तत्रशरवर्षममुंचत ॥ छादयन्पृथिवीपालांस्तमसेवमहीरुहान् ॥ ४३ ॥तेऽपिवी
रामहीपालाःशरशक्त्यृष्टिमुद्गरान् ॥ मुमुचुस्तत्प्रयुक्तांश्चदमश्चिच्छेदलीलया ॥ ४४ ॥ तेऽपितत्प्रहितान्बाणांस्तेषांचासौशरोत्करान्॥ चिच्छेदपृथि
वीशानांनरिष्यन्तात्मजोमुने॥४५॥ वर्त्तमानेतदायुद्धेदमस्यक्षितिपात्मजैः ॥ प्रविवेशमहानन्दःखड्गपाणिर्यतोदमः॥४६॥ तमायान्तंदमोदृष्ट्वाखड्ग
पाणिंमहामृधे॥मुमोचशरवर्षाणिवर्षाणीवपुरन्दरः॥४७॥तदस्त्राणिततस्तानिशरजालानितत्क्षणात्॥महानन्दःप्रचिच्छेदखड्गेनान्यानवंचयत्॥४८॥

कृत ॥ सकृत्सुचारितेश्रुतइतिपाठेश्रुतशब्दतःश्रवणप्राधान्यम् सुचारितेशोभनेचारिते । प्रोक्षणीयैरहर्निशमितिपाठेतुकाश्चिदाह—मन्त्रपूतजलोक्षणसंस्कृतहतच्छागादिपशुबलिरि ति॥ तन्न ॥ पशुपुष्पार्घ्यधूपैरितिपशुग्रहणेनपौनरुक्त्यप्रसंगात् ॥ ततइत्थंत्वर्थोत्रवक्तव्यः । उक्षासिंचने । प्रत्यहंपंचामृताभिषेकैरविच्छिन्नपीयूषधाराभिषेकैर्वेति ॥२०॥ ॥ २१ ॥ ममदेव्यामाहात्म्यस्यश्रुतंश्रवणं कर्तृपापानिहरति अपनयति । नपुंसकेभावेक्तः ॥ तद्योगेषष्ठ्येव ॥ यद्वा—मममाहात्म्यंश्रुतंसत्पापानिहरति ॥ तथाभज तामारोग्यंप्रयच्छतिदानप्रतिग्रहाभावात्षष्ठ्येव ॥ ममजन्मनामुत्पत्तीनांब्रह्माण्यादिरूपतयाप्रादुर्भावानांकीर्तनंकथनंभूतेभ्यःहिंस्रेभ्यःभूतप्रेतपिशाचसिंहव्याघ्रग्रहादिभ्यः भक्तानांरक्षांकरोति ॥ २२ ॥ युद्धेषुयद्दुष्टदैत्यनिबर्हणंमेदेव्याःचारितंशस्त्रप्रयोगलक्षणंसंग्रामकौशलमभूत्तस्मिञ्छ्रुतेसातिश्रुतवतांपुंसांयुद्धेषुततोन्यत्रचवैरिकृतंभयंनजायते। निबर्हयतिनिबर्हणम् । नन्द्यादित्वाल्ल्युः । दुष्टानां दैत्यानांनिबर्हणं चारित्रम् ॥ २३ ॥ सुमेधसामार्कंडेयेनचततःपूर्वैश्चब्रह्मर्षिभिर्याःस्तुतयःकृताःतथापिममतापर्तेमोहगर्ते निपातिताःमहामायाप्रभावेणेत्यादयःताश्चशुभांगतिंप्रयच्छन्ति । पठ्यमानाःपठद्भ्यःपुंभ्यःयाश्चब्रह्मणामधुकैटभभीतेनकृताःस्तुतयःविश्वेश्वरींजगद्धात्रीमित्यादयः । अथ

अन्यैश्चविविधैर्भोगैः प्रदानैर्वत्सरेणया ॥ प्रीतिर्मेक्रियतेसास्मिन्सकृदुच्चरितश्रुते ॥ २१ ॥ श्रुतंहरतिपापानितथारोग्यंप्रयच्छति ॥ रक्षांकरो तिभूतेभ्योजन्मनांकीर्त्तनंमम ॥ २२ ॥ युद्धेषुचरितंयन्मेदुष्टदैत्यनिबर्हणम् ॥ तस्मिञ्छ्रुतेवैरिकृतंभयंपुंसांनजायते ॥ २३ ॥ युष्माभिः स्तुतयोयाश्चयाश्चब्रह्मर्षिभिःकृताः ॥ ब्रह्मणाचकृतायास्ताः प्रयच्छंतिशुभांगतिम् ॥ २४ ॥ अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवारितः ॥ दस्युभिर्वावृतः शून्येगृहीतोवापिशत्रुभिः ॥ २५ ॥

चयुष्माभिरेवकृताःस्तुतयःदेव्यायययाततमिदंजगदात्मशक्त्येत्यादयः—नमोदेव्यैइत्यादयश्च—देविप्रपन्नार्त्तिहरेप्रसीदेत्यादयश्च-तास्त्रिविधाःस्तुतयः ॥ २४ ॥ एकान्वय मिदंश्लोकचतुष्टयम् ॥ अरण्येविपिनेवावर्त्तमानःममदेव्याएतच्चारितंस्मरन्नरःसंकटाद्दुःखघटनान्मुच्येतस्वयमेव । संकटंनातुसंबाधः । कर्मकर्त्तरिमुचेर्लिङ् ॥ तथाप्रां तरेवापिदूरेजनशून्यमार्गे ॥ प्रांतरंदूरशून्योध्वा ॥ तथादावाग्निपरिवारितःसन्नपिवा ॥ तथादस्युभिस्तस्करैर्वृतोवेष्टितोवा ॥ तथाशून्येनिर्जनप्रदेशेशत्रुभिर्गृहीतोवा ॥ तथा सिंहेनव्याघ्रेणवानुयातोनुद्रुतः ॥ तथावनहस्तिभिर्वृतोवाहंतुमनुयातः ॥ तथाक्रुद्धेनराज्ञावध्योयंवधार्होयमित्याज्ञप्तः हंतुमाज्ञापितोवा ॥ तथाबन्धगतोपिवा ॥ तथावातेन घूर्णितोव्याकुलितःबाधितोपास्तोवा ॥ महार्णवेसमुद्रेपोतेनौकाविशेषे । सांयात्रिकाःपोतवणिजःकथ्यंते । तत्रस्थितोवायानपात्रेशिशौपोतः ॥ तथाभृशदारुणेत्यर्थंभीषणेसं ग्रामेशस्त्रेष्वायुधेषुपतत्सु । सर्वाबाधासु सर्वाआसमंताद्बाधाःमहाबाधास्तासु ॥ सर्वबाधास्वितिपाठेसएवार्थोभवत्यदूरविकर्षात् ॥ घोरासुव्रणपीडासुवर्त्तमानोवा ॥

तथावेदनासुतत्तदुःखानुभवेष्वभ्यर्दितोवर्तमानः॥यद्वा–तीव्रवेदनयाऽभ्यर्दितोहिंसितोपिवासर्वत्रैतन्ममचारितंस्मरन्नरःसंकटान्मुच्येतस्वयमेवेतियोजनीयम्॥ इहारण्येप्रांतरेवापी
स्यतःश्लोकात्पूर्वसिंहव्याघ्रानुयातोवेतिपठंतिकेचित् ॥ अतश्चममप्रभावात्सिंहायाइत्युपपन्नंभवति ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ममप्रभावात्सामर्थ्यात्सिंहायास्त
थादस्यवस्तस्करास्तथावैरिणश्चशत्रवःचारितंस्मरंतःपुरुषात्सकाशाद्दूरादेवपलायंते ॥ २९ ॥ इत्थमुक्त्वासाभगवतीचंडविक्रमाप्रगल्भवीर्याचंडिकादेवीपश्यतामेवदेवानांतत्रै
वपुरोभागएवांतरधीयत अंतर्धानमगात् ॥ श्रदंतरोरुपसर्गवद्वृत्तिर्व्याख्येया ॥ अंतःपूर्वाद्दधातेःकर्मकर्त्तरिलिङ् ॥ यद्वा तान्देवांस्त्रायतेइतितत्रापालयंतीसत्येवस्वयमंतर
धीयत ॥ आतोनुपसर्गेकः ॥ यद्वा तत्रैवदेवशरीरेष्वेवांतरधीयत । स्वयमेवशरीरेष्वेवांतर्न्यलीयतेत्यर्थः ॥ पश्यतामित्यनादरेषष्ठीतिपक्षेयथाजननीसुतान्व्याजतोनादृत्या
लोकनादन्तर्धत्तेतथेयमपिसर्वजननीदेवदर्शनतोंतरधीयतस्वयमेवेतिभावः ॥३०॥अथतेदेवाअपिदेव्याविनिहतारयःनाशितशत्रवःअतएवयथापुरापूर्वकालइवनिरातंकाःकृच्छ्र

सिंहव्याघ्रानुयातोवावनेवावनहस्तिभिः ॥ राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबन्धगतोपिवा ॥२६॥ आघूर्णितोवावातेनस्थितः पोतेमहार्णवे॥पतत्सुचापि
शस्त्रेषुसंग्रामेभृशदारुणे ॥२७॥ सर्वाबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा ॥ स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्येतसंकटात्॥२८॥ममप्रभावात्सिंहाद्यादस्यवो
वैरिणस्तथा ॥ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ॥ २९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ इत्युक्त्वासाभगवतीचण्डिकाचण्डविक्रमा ॥ पश्यतामेवदेवानांतत्रैवां
तरधीयत ॥ ३० ॥ तेपिदेव्यानिरातंकाः स्वाधिकारान्यथापुरा ॥ यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः ॥ ३१ ॥ दैत्याश्चदेव्यानिहतेशुम्भेदेव
रिपौयुधि ॥ जगद्विध्वंसकेतस्मिन्महोग्रेतुलविक्रमे ॥ निशुंभेचमहावीर्येशेषाः पातालमाययुः ॥ ३२ ॥ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः ॥
सम्भूयकुरुतेभूपजगतः परिपालनम् ॥ ३३ ॥ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते ॥ सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ॥ ३४ ॥

जीवनतोनिर्भयायज्ञभागभुजःयज्ञांशान्भुंजानाःसंतःस्वाधिकारान्स्वव्यापारांश्चक्रुःकृतवन्तः ॥३१॥युधिसंग्रामेदेव्यातस्मिञ्जगद्विध्वंसिनित्रैलोक्यभंजिनिमहोग्रेऽतुलविक्रमे
अनुपमशक्तौदेवारिपौससैन्येशुम्भेमहावीर्येनिशुम्भेचनिहतेसतिशेषाःदैत्याःपातालमाययुःबलिसद्मप्राविशन् । चशब्देनससैन्येइतिविशेषणंलभ्यते।पतंत्यस्मिन्निति पातालम् ॥
॥३२॥हेभूप । एवमुक्तरीत्यासाभगवतीनित्यापिध्रुवाअविनश्वराअविकारापिसतीपुनःपुनःसंभूयप्रादुर्भावमवाप्यजगतःपारिपालनंकुरुते ॥ उक्तंचप्रागपि–नित्यैवसाजगन्मूर्ति ॥१७७॥
रितिदेवानांकार्यसिद्ध्यर्थमितिच ॥३३॥ सैवदेवीविश्वंप्रसूयतेजनयति ॥ षूङ्प्राणिप्रसवेदिवादिः ॥ तयैवहेतुभूतयाएतद्विश्वंमोह्यते॥मुहवैचित्येदिवादिः॥अविवेकेनयोज्यते
ममतासहितंक्रियते ॥ सादेवीभक्तैर्याचितासतीविज्ञानंचप्रयच्छति । सैवदेवीतुष्टासतीतपसाजनिततंतोषासतीवृद्धिंचसंपदंचमहतींप्रयच्छतिददाति । तुष्टाऋद्धिमितितुपाठे

नातिक्लेशसहोविप्रः सोऽभवत्कोपनोभृशम्॥ अपुत्रश्चमहाभागः सतपस्यकरोन्मनः ॥७॥पुत्रकामोयताहारः शीतवातानलाहतः॥ तपस्यामिविचिन्त्येति
तपस्येवमनोदधे॥८तस्येन्दुर्नातिशीतायनातितापायभास्करः॥ अभवन्मातरिश्वाचववौनातिमहामुने॥९॥आपीड्यमानोद्वन्द्वैश्चसभूतिर्मुनिसत्तमः॥
अनवाप्याभिलाषंतंतपसः सन्यवर्त्तत॥१०॥तस्यभ्राता सुवर्चाऽभूद्यज्ञेतेनाभिमन्त्रितः॥ ययियासुः शान्तिनामानंशिष्यमाहमहामतिम्॥ ११ ॥प्रशान्त
मक्षप्रतिमंविनीतंगुरुकर्मणि॥ सदोद्युक्तंशुभाधारमुदारंमुनिसत्तमम्॥ १२ ॥ ॥भूतिरुवाच ॥अहंयज्ञंगमिष्यामिभ्रातुः शान्तेसुवर्च्चसः॥ तेनाहूतस्त्वया
चेहयत्कर्त्तव्यंशृणुष्वतत्॥१३॥अतिजागरणंवह्नेस्त्वयाकार्य्यंममाश्रमे॥तथातथाप्रयत्नेनयथाग्निर्नशमंव्रजेत् ॥ १४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥इत्या
ज्ञाप्यतथेत्युक्तोगुरुः शिष्येणशान्तिना॥ जगामयज्ञंतंभ्रातुराहूतः सयवीयसः॥१५॥सचशान्तिर्वनाद्यावत्समित्पुष्पफलादिकम्॥उपानयतिभूत्यर्थंगुरो
स्तस्यमहात्मनः॥१६ ॥अन्यच्चकुरुतेकर्मंगुरुभक्तिवशानुगः॥ प्रशान्तस्तावदनलोयोऽसौभूतिपरिग्रहः ॥ १७ ॥तंदृष्ट्वासौऽनलंशान्तंशान्तिरत्यन्त
दुःखितः॥भीतश्चभूतेर्बहुधाचिन्तामापमहामतिः॥१८॥किंकरोमिकथंवात्रभवितागमनंगुरोः॥मयाद्यप्रतिपत्तव्यंकिंकृतेसुकृतंभवेत्॥१९॥ प्रशान्ताग्नि
मिमंधिष्ण्यंयदिपश्यतिमेगुरुः॥ततोमांविषमेह्यद्यव्यसनेसन्नियोक्ष्यति॥२०॥यद्यन्यमग्निमत्राहमग्निस्थानेकरोमितत्॥सर्वप्रत्यक्षदृग्भस्मसोऽवश्यंमां
करिष्यति॥२१॥सोऽहंपापोगुरोस्तस्यनिमित्तंकोपशापयोः॥तथात्मानंनशोचामियथापापंकृतंगुरोः॥२२॥दृष्ट्वाप्रशान्तमनलंनूनंशप्स्यतिमांगुरुः॥य
थावापावकः क्रुद्धस्तथावीर्य्योहिसद्विजः॥२३॥यस्यप्रभावाद्बिभ्यन्तोदेवास्तिष्ठन्तिशासने॥कृतागसंसमांयुक्त्याकयानोधर्षयिष्यति॥२४॥मार्कण्डेय
उवाच॥ ॥बहुधैवंविचिन्त्यासौभीतस्तस्यसदागुरोः॥ययौमतिमतांश्रेष्ठः शरणंजातवेदसम्॥२५॥सचकारतदास्तोत्रंसतद्वैर्यतमानसः॥ सचैकचित्तोमे
दिन्यांन्यस्तजानुः कृताञ्जलिः॥२६॥शान्तिरुवाच ॥ ॥ ॐनमः सर्वभूतानांसाधनायमहात्मने॥एकद्विपञ्चधिष्ण्यायराजसूयेषडात्मने॥२७॥नमःसम
स्तदेवानांवृत्तिदायसुवर्च्चसे॥शुक्ररूपायजगतामशेषाणांस्थितिप्रदः॥२८॥त्वंमुखंसर्वदेवानांत्वयात्तंभगवन्हविः॥प्रीणयस्यखिलान्देवांस्त्वत्प्राणाःस
र्वदेवताः॥२९॥हुतंहविस्त्वय्यनलमेधत्वमुपगच्छति॥ततश्चजलरूपेणपरिणाममुपैतियत्॥३०॥तेनाखिलौषधीजन्मभवत्यनिलसारथे॥ओषधीभिर
शेषाभिः सुखंजीवन्तिजन्तवः॥३१॥वितन्वतेनरायज्ञांस्त्वत्सृष्टास्वोषधीषुच॥यज्ञैर्देवास्तथादैत्यास्तद्वद्रक्षांसिपावक॥३२आप्याय्यन्तेचतेयज्ञस्त्वदा
धाराहुताशन॥अतः सर्वस्ययोनिस्त्वंवह्नेसर्वमयस्तथा॥३३॥देवतादानवायक्षादैत्यागन्धर्वराक्षसाः॥मानुषाः पशवोवृक्षामृगपक्षिसरीसृपाः॥३४आप्या
य्यन्तेत्वयासर्वेसंवर्ध्यन्तेचपावक॥त्वत्तएवोद्भवंयान्तित्वय्यन्तेचतथालयम्३५ अपः सृजसिदेवत्वंत्वमत्सिपुनरेवताः॥पच्यमानास्त्वयाताश्चप्राणिनां

पुष्टिकारणम्॥३६॥देवेषुतेजोरूपेणकान्त्यासिद्धेष्ववस्थितः॥विषरूपेणनागेषुवायुरूपःपतत्रिषु॥ ३७॥मनुजेषुभवान्क्रोधोमोहःपक्षिमृगादिषु ॥ अव
ष्टम्भोऽसितरुषुकाठिन्यंत्वंमहींप्रति॥३८॥जलेद्रवस्त्वंभगवाञ्जवरूपीतथाऽनिले॥व्यापित्वेनतथैवाग्नेनभसित्वंव्यवस्थितः ॥३९॥ त्वमग्नेसर्वभूतानाम
न्तश्चरसिपालयन्॥त्वामेकमाहुःकवयस्त्वामाहुस्त्रिविधंपुनः॥४०॥त्वामष्टधाकल्पयित्वायज्ञवाहमकल्पयन् ।त्वयासृष्टमिदंविश्वंवदन्तिपरमर्षयः॥४१॥
त्वामृतेहिजगत्सर्वंसद्योनश्येद्धुताशन॥तुभ्यंकृत्वाद्विजःपूजांस्वकर्मविहितांगतिम्॥४२॥प्रयातिहव्यकव्याद्यैःस्वधास्वाहाभ्युदीरणात्॥परिणामात्मवी
र्य्याणिप्राणिनाममरार्चित॥४३॥दहन्तिसर्वभूतानिततोनिष्क्रम्यहेतयः॥जातवेदस्त्वयैवेदंविश्वंसृष्टंमहाद्युते॥ ४४॥तवैववैदिकंकर्मसर्वभूतात्मकंजगत
नमस्तेऽनलपिङ्गाक्षनमस्तेऽस्तुहुताशन॥४५॥पावकाद्यनमस्तेऽस्तुनमस्तेहव्यवाहन॥त्वमेवसर्वभूतानांपावनाद्विश्वपावनः॥ त्वमेवभुक्तपीतानांपाच
नाद्विश्वपाचकः॥४६॥सस्यानांपाककर्त्तात्वंपोष्टात्वंजगतस्तथा॥त्वमेवमेघस्त्वंवायुस्त्वंबीजंसस्यहेतुकम्॥४७॥पोषायसर्वभूतानांभूतभव्यभवोह्यसि॥
त्वंज्योतिःसर्वभूतेषुत्वमादित्योविभावसुः॥४८॥त्वमहस्त्वंतथारात्रिरुभेसन्ध्येतथाभवान्॥हिरण्यरेतास्त्वंवह्नेहिरण्योद्भवकारणम्॥४९॥हिरण्यगर्भश्च
भवान्हिरण्यसदृशप्रभः॥त्वंमुहूर्त्तंक्षणश्चत्वंत्वंत्रुटिस्त्वंतथालवः॥५०॥कलाकाष्ठानिमेषादिरूपेणासिजगत्प्रभो ॥त्वमेतदखिलंकालःपरिणामात्मकोभ
वान्॥५१॥याजिह्वाभवतःकालीकालनिष्ठाकरीप्रभो॥तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्॥५२॥करालीनामयाजिह्वामहाप्रलयकारणम्॥तयानः
पाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्॥५३॥मनोजवाचयाजिह्वालघिमागुणलक्षणा॥तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्५४॥करोतिकामंभूतेभ्योयाते
जिह्वासुलोहिता॥तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्५५सधूम्रवर्णायाजिह्वाप्राणिनांरोगदायिका॥तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्॥५६॥
स्फुलिङ्गिनीचयाजिह्वायतःसकलपुद्गलाः॥तयानःपाहिपापेभ्यऐहिकाच्चमहाभयात्॥५७॥यातेविश्वसृजाजिह्वाप्राणिनांशर्मदायिनी॥तयानःपाहिपापे
भ्यऐहिकाच्चमहाभयात्॥५८॥पिङ्गाक्षलोहितग्रीवकृष्णवर्त्महुताशन॥त्राहिमांसर्वदोषेभ्यःसंसाराद्दुद्धरेहमाम्॥५९॥ प्रसीदवंह्नेसप्तार्चिःकृशानोहव्यवा
हन॥अग्निपावकशुक्रादिनामाष्टभिरुदीरितः॥६०॥अग्नेऽग्रेसर्वभूतानांसमुत्पत्तिर्विभावसो॥प्रसीदहव्यवाहाख्यअभिष्टुतमयाव्यय॥६१॥त्वमक्षयोवह्नि
रचिन्त्यरूपःसमृद्धिमन्दुष्प्रसहोऽतितीव्रः॥तवाव्ययंभीममशेषलोकसंवर्धकंहन्त्यथवातिवीर्य्यम्॥६२॥त्वमुत्तमंतत्त्वमशेषसत्त्वहृत्पुंडरीकस्थमनन्त
मीड्यम्॥त्वयाततंविश्वमिदंचराचरंहुताशनैकोबहुधात्वमत्र॥६३॥त्वमक्षयःसगिरिवनावसुन्धरानभःससोमार्कमहर्दिवाखिलम्॥महोदधेर्जठरगतश्चवा
डवोभवान्विभुःपिबतिपयांसिपावक६४ हुताशनस्त्वमितिसदाभिपूज्यसेमहाक्रतौनियमपरैर्महर्षिभिः॥अभिष्टुतःपिबसिचसोममध्वरेवषट्कृतान्य

पिचहवींषिभूत्यै ॥ ६५ ॥ त्वंविप्रैःसततमिहेज्यसेफलार्थंवेदाङ्गेष्वथसकलेषुगीयसेत्वम् ॥ त्वद्धेतोर्यजनपरायणाद्विजेन्द्रावेदाङ्गान्यधिगमयन्तिस
र्वकाले॥६६॥त्वंब्रह्मायजनपरस्तथैवविष्णुर्भूतेशःसुरपतिरर्य्यमाजलेशः ॥ सूर्येन्दूसकलसुरासुराश्चहव्यैःसन्तोष्याभिमतफलान्यथाप्नुवन्ति ॥ ६७॥
अर्चिर्भिःपरममहोपघातदुष्टंसंस्पृष्टंतवशुचिजायतेसमस्तम्॥स्नानानांपरममतीवभस्मनासत्सन्ध्यायांमुनिभिरतीवसेव्यसेतत् ॥६८॥ तत्कृत्वात्रिदिव
मवाप्नुवन्तिलोकाःसद्भक्त्यासुखनियताःसमूहगीतम्॥६९॥प्रसीदवह्नेशुचिनामधेयप्रसीदवायोविमलातिदीप्ते॥प्रसीदमेपावकवैद्युताभप्रसीदहव्याशन
पाहिमांत्वम्॥७०॥यत्तेवह्नेशिवंरूपंयेचतेसप्तहेतयः॥तैःपाहिनःस्तुतोदेवपितापुत्रमिवात्मजम्॥७१॥इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराणेभौत्यमन्वंतरेग्निस्तोत्रं
नामषण्णवतितमोऽध्यायः॥९६॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंस्तुतस्ततस्तेनभगवान्हव्यवाहनः॥ ज्वालामालावृततनुस्तस्यासीदग्रतोमुने ॥ १॥ देवो
विभावसुःप्रीतस्तोत्रेणानेनवैद्विज ॥तंशान्तिमाहप्रणतंमेघगम्भीरवागथ॥२॥॥ अग्निरुवाच॥ परितुष्टोऽस्मितेविप्रभक्त्यायातेस्तुतिःकृता॥वरंददामि
भवतेप्रार्थ्यतांयत्तवेप्सितम्॥३॥ शान्तिरुवाच ॥भगवन्कृतकृत्योऽस्मियत्त्वांपश्यामिरूपिणम्॥तथापिभक्तिनम्रस्यभवताश्रूयतांमम॥४॥ भ्रातृयज्ञं
गतोदेवममाचार्य्योनिजाश्रमात्॥आगतश्चाश्रमंधिष्ण्यंत्वत्सनाथंसपश्यतु॥५॥ममापराधात्सन्त्यक्तंधिष्ण्यंयत्तेविभावसो ॥तत्त्वयाधिष्ठितंसोऽद्यपूर्व
वत्पश्यतुद्विजः॥६॥तथान्यदपिमेदेवप्रसादंकुरुषेयदि॥पुत्रोविशिष्टोभवतुतदपुत्रस्यमेगुरोः॥७॥तथांचमैत्रींतनयेसकरिष्यतिमेगुरुः॥तथासमस्तसत्त्वे
षुभवत्वस्यमनोमृदु॥८॥यश्चत्वांस्तोष्यतेऽनेनप्रीतिंयातोऽसिमेऽव्यय॥स्तोत्रेणतस्यवरदोभवेथामत्प्रसादितः॥९ ॥ ॥मार्कण्डेयउवाच॥एतच्छ्रुत्वाव
चस्तस्यतमाहद्विजसत्तमम् ॥ स्तोत्रेणाराधितस्तेनगुरुभक्त्याचपावकः ॥ १०॥ ॥अग्निरुवाच॥गुरोरर्थेयतोब्रह्मन्याचितंतेवरद्वयम्॥नात्मार्थंतेनमेप्री
तिस्त्वय्यतीवमहामुने॥११॥भविष्यत्येतदखिलंगुरोर्यत्प्रार्थितंत्वया॥मैत्रीसमस्तभूतेषुपुत्रश्चास्यभविष्यति॥१२ ॥मन्वन्तराधिपःपुत्रोभौत्योनामभ
विष्यति॥महाबलोमहावीर्य्योमहाप्राज्ञोगुरुस्तव॥१३॥अनेनयश्चस्तोत्रेणस्तोष्यतेमांसमाहितः॥तस्याभिलषितंसर्वंपुण्यंचास्यभविष्यति॥१४॥ य
ज्ञेषुपर्वकालेषुतीर्थेज्याहोमकर्मसु॥धर्मायपठतामेतन्ममपुष्टिकरंपरम्॥ १५॥अहोरात्रकृतंपापंश्रुतमेतत्सकृद्द्विज॥नाशयिष्यत्यसन्दिग्धंममतुष्टिकरंप
रम्॥१६॥अहोमकालदोषादीनयोग्यैरपितत्कृतैः॥येदोषास्तानिदंसद्यःशमयिष्यतिसंश्रुतम्१७॥ पौर्णमास्याममावास्यांपर्वस्वन्येषुचस्तवः॥ममैषसं
श्रुतोमर्त्यैर्भवितापापनाशनः ॥१८॥ मार्कण्डेयउवाच॥इत्युक्त्वाभगवानग्निःपश्यतस्तस्यवैमुने॥बभूवादर्शनःसद्योदीपस्थोनिर्वृतोयथा॥१९॥सचशा
न्तिर्गतेवह्नौपरितुष्टेनचेतसा॥हर्षरोमाञ्चिततनुःप्रविवेशाश्रमंगुरोः ॥२०॥ जाज्वल्यमानंतत्रासौगुरुधिष्ण्येहुताशनम्॥ ददर्शपूर्ववत्प्रापततःसपरमांमु

दश॥२१॥एतस्मिन्नन्तरेसोऽपिगुरुस्तस्यमहात्मनः॥भ्रातुर्यवीयसोयज्ञादाजगामस्वमाश्रमम्॥२२॥तस्याग्रतश्चशिष्योऽसौचक्रेपादाभिवन्दनम्॥गृही
तासनपूजश्चतमाहसतंदागुरुः॥२३॥वत्सातिहार्दंत्वयिमेतथान्येषुचजन्तुषु॥नवेद्मिकिमिदंत्वञ्चैद्रैतस्येतत्कथयाशुमे॥२४॥ततःसशान्तिस्तत्सर्वमाचा
र्य्यायमहामुने॥अग्निनाशादिकंविप्रःसमाचष्टेयथांतथम् ॥ २५॥ तच्छ्रुत्वासपरिष्वज्यस्नेहार्द्रनयनोगुरुः ॥ शिष्यायप्रददौवेदान्साङ्गोपाङ्गान्महामुने
॥२६॥भौत्योनाममनुस्तस्यपुत्रोभूतेरजायत॥तस्यमन्वन्तरेदेवानृषीन्भूपांश्चमेशृणु॥२७॥भविष्यस्यभविष्यांस्तुगदतोममविस्तरात् ॥देवेन्द्रोयश्चभ
वितातस्यविख्यातकर्मणः॥२८॥चाक्षुषाश्चकनिष्ठाश्चपवित्राभ्राजिरास्तथा॥धरावृकाश्चेत्येतेवैपञ्चदेवगणाःस्मृताः॥२९ ॥शुचिरिन्द्रस्तदातेषांत्रिदशा
नांभविष्यति॥महाबलोमहावीर्य्यःसर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः॥३०॥आग्नीध्रश्चाग्निबाहुश्चशुचिर्मुक्तोऽथमाधवः॥ शुक्रोऽजितश्चसप्तैतेतदासप्तर्षयःस्मृताः॥३१॥
गुरुर्गभीरोब्रध्नश्चभरतोऽनुग्रहस्तथा॥श्रीमानीचप्रतीरश्चविष्णुःसंक्रन्दनस्तथा॥३२॥तेजस्वीसुबलश्चैवभौत्यस्यैतेमनोःसुताः॥चतुर्दशंमयैतत्तेमन्वन्त
रमुदाहृतम्॥३३॥ श्रुत्वामन्वन्तराणीत्थंक्रमेणमुनिसत्तम॥पुण्यमाप्नोतिमनुजस्तथाऽक्षीणांचसन्ततिम्॥३४॥श्रुत्वामन्वन्तरंपूर्वंधर्ममाप्नोतिमानवः॥
स्वारोचिषस्यश्रवणात्सर्वकामानवाप्नुते॥३५॥औत्तमेधनमाप्नोतिज्ञानमाप्नोतितामसे॥रैवतेचश्रुतेबुद्धिंसरूपांविन्दतेस्त्रियम्।३६॥आरोग्यंचाक्षषेपुंसां
श्रुतेवैवस्वतेबलम् ॥गुणवत्पुत्रपौत्रांस्तुसूर्य्यसावर्णिकेश्रुते ॥ ३७ ॥माहात्म्यंब्रह्मसावर्णेर्धर्मसावर्णिकेशुभाम् ॥ मतिमाप्नोतिमनुजोरुद्रसावर्णिकेजयम
॥३८ ॥ज्ञातिश्रेष्ठोगुणैर्युक्तोदक्षसावर्णिकेश्रुते॥निशातयत्यरिबलंरौच्यंश्रुत्वानरोत्तम॥३९॥देवप्रसादमाप्नोतिभौत्येमन्वन्तरेश्रुते॥तथाग्निहोत्रंपुत्रांश्चगु
णयुक्तानवाप्नुते॥४०॥सर्वाण्यनुक्रमाद्यश्चशृणोतिमुनिसत्तम॥ मन्वन्तराणितस्यापिश्रूयतांफलमुत्तमम्.॥४१॥ तत्रदेवानृषीनिन्द्रान्मनूंस्तत्तनयान्नृपा
न्॥श्रुत्वावंशांश्चसर्वेभ्यःपापेभ्योविप्रमुच्यते॥४२॥देवर्षीन्द्रनृपाश्चान्येयेतन्मन्वन्तराधिपाः॥तेप्रीयन्तेतथाप्रीताःप्रयच्छन्तिशुभांमतिम्॥४३॥ततःशु
भांमतिंप्राप्यकृत्वाकर्मतथाशुभम्॥शुभांगतिमवाप्नोतियावदिन्द्राश्चतुर्दश॥४४॥सर्वेस्युर्ऋतवःक्षेम्याःसर्वेसौम्यास्तथाग्रहाः॥भवन्त्यसंशयंकृत्वाक्रमा
न्मन्वन्तरस्थितिम्॥४५॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेचतुर्दशमन्वन्तरवर्णनसमाप्तिर्नामसप्तनवतितमोऽध्यायः॥९७॥क्रौष्टुकिरुवाच ॥ ॥भगवन्क
थितासम्यक्त्वयामन्वन्तरस्थितिः॥क्रमाद्विस्तरतस्त्वत्तोमयाचैवावधारिता॥१॥ब्रह्माद्यमखिलंवंशंभूभुजांद्विजसत्तम ॥ श्रोतुंममेच्छतःसम्यग्भगवन्प्र
ब्रवीहिमे ॥२॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ शृणुवत्सनृपाणांत्वमशेषाणांसमुद्भवम् ॥ चरितंचजगन्मूलमादौकृत्वाप्रजापतिम् ॥३॥ अयंहिवंशोभूपालै
रनेकक्रतुकर्तृभिः ॥ संग्रामजिद्भिर्धर्मज्ञैःशतसंख्यैरलंकृतः॥४॥श्रुत्वाचैषांनरेन्द्राणांचरितानिमहात्मनाम् ॥उत्पत्तयश्चपुरुषःसर्वपापैःप्रमुच्यते॥५॥

णचतुष्टयम्॥एकत्रिंशतिपितृगणायैर्व्याप्तमखिलंजगत्॥तेमेऽनुतृप्तास्तुष्यंतुयच्छन्तुचसदाहितम् ॥ ४८ ॥इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरौच्यमन्वन्तरे
रुच्युपाख्यानेपितृस्तवनंनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एवंतुस्तुवतस्तस्यतेजसोराशि
रुच्छ्रितः ॥ प्रादुर्बभूवसहसागगनव्यातिकारकः ॥ १ ॥ तद्दृष्ट्वासुमहत्तेजःसमासाद्यस्थितंजगत् ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वारुचिःस्तोत्रमिदंजगौ ॥२॥
॥रुचिरुवाच॥अमूर्त्तानांचमूर्त्तानांपितॄणांदीप्ततेजसाम्॥नमस्यामिसदातेषांध्यानिनांदिव्यचक्षुषाम्॥३॥इन्द्रादीनांचनेतारोदक्षमारीचयोस्तथा॥सप्त
र्षीणांतथान्येषां तान्नमस्यामिकामदान् ॥४॥ मन्वादीनांमुनीन्द्राणांसूर्याचन्द्रमसोस्तथा ॥ तान्नमस्याम्यहंसर्वान्पितरश्चार्णवेषुये ॥५॥नक्षत्राणांग्रहा
णांचवाय्वग्न्योर्नभसस्तथा॥द्यावापृथिव्योश्चतथानमस्यामिकृतांजलिः ॥६॥देवर्षीणांग्रहाणांचसर्वलोकनमस्कृतान्॥अक्षय्यस्यसदादातॄन्नमस्येऽहं
कृताञ्जलिः॥७॥प्रजापतेःकश्यपायसोमायवरुणायच॥योगेश्वरेभ्यश्चसदानमस्यामिकृताञ्जलिः॥८॥ नमोगणेभ्यःसप्तभ्यस्तथालोकेषुसप्तसु॥स्वयंभु
वेनमस्यामिब्रह्मणेयोगचक्षुषे॥९॥सोमाधारान्पितृगणान्योगमूर्तिधरांस्तथा॥नमस्यामितथासोमंपितरंजगतामहम्॥१०॥ अग्निरूपांस्तथैवान्यान्नम
स्यामिपितॄनहम्॥अग्नीषोममयंविश्वंयतएतदशेषतः॥११॥येतुतेजसियेचैतेसोमसूर्याग्निमूर्त्तयः॥जगत्स्वरूपिणश्चैवतथाब्रह्मस्वरूपिणः ॥१२॥तेभ्यो
ऽखिलेभ्योयोगिभ्यःपितृभ्योयतमानसः॥नमोनमोनमस्तेमेप्रसीदंतुस्वधाभुजः॥१३॥मार्कण्डेयउवाच॥एवंस्तुतास्ततस्तेनतेजसामुनिसत्तम॥ निश्च
क्रमुस्तेपितरोभासयन्तोदिशोदश ॥१४॥निवेदितंचयत्तेनपुष्पगन्धानुलेपनम्॥तद्भूषितानथसतान्ददृशेपुरतःस्थितान् ॥१५॥ प्रणिपत्यपुनर्भक्त्या
पुनरेवकृतांजलिः॥नमस्तुभ्यंनमस्तुभ्यमित्याहपृथगादृतः॥१६॥ततःप्रसन्नाःपितरस्तमूचुर्मुनिसत्तमम्॥वरंवृणीष्वेतिसतानुवाचानतकंधरः ॥१७॥
रुचिरुवाच ॥ साम्प्रतंसर्गकर्तृत्वमादिष्टंब्रह्मणामम॥सोऽहंपुत्नीमभीप्सामिधन्यांदिव्यांप्रजावतीम्॥१८॥पितर ऊचुः॥ अद्यैवसद्यःपत्नीतेभवत्वतिमनो
रमा ॥ तस्यांचपुत्रोभविताभवतोमनुरुत्तमः॥१९॥मन्वन्तराधिपोधीमांस्त्वन्नाम्नैवोपलक्षितः॥रुचेरौच्यइतिख्यातिंयोयास्यतिजगत्त्रये॥२०॥ तस्या
पिबहवःपुत्रामहाबलपराक्रमाः॥भविष्यन्तिमहात्मानः पृथिवीपरिपालकाः॥२१॥त्वंचप्रजापतिर्भूत्वाप्रजाःसृष्ट्वाचतुर्विधाः॥ क्षीणाधिकारोधर्मज्ञततः
सिद्धिमवाप्स्यसि॥२२॥स्तोत्रेणानेनचनरोयोऽस्मांस्तोष्यतिभक्तितः॥तस्यतुष्टावयंभोगानात्मज्ञानंतथोत्तमम्॥२३॥शरीरारोग्यमर्थंचपुत्रपौत्रादि
कन्तथा॥प्रदास्यामोनसंदेहोयच्चान्यदभिवांछितम्॥२४॥तस्मात्पुण्यफलंलोकेवांछद्भिःसततंनरैः॥पितॄणांचाक्षयांतृप्तिंस्तव्याःस्तोत्रेणमानवैः॥२५॥
वांछद्भिः सततंस्तव्याःस्तोत्रेणानेनवैयतः॥श्राद्धेचयइमंभक्त्याअस्मत्प्रीतिकरंस्तवम्॥२६॥पठिष्यतिद्विजाग्र्याणांभुंजतांपुरतःस्थितः॥स्तोत्रश्रवण

संप्रीत्यासन्निधानेपरेकृते॥२७॥अस्माकमक्षयंश्राद्धंतद्भविष्यत्यसंशयम्॥यद्यप्यश्रोत्रियंश्राद्धंयद्यप्युपहतंभवेत्॥२८ ॥अन्यायोपात्तवित्तेनयदिवाकृ
तमन्यथा॥अश्राद्धार्हैरुपहतैरुपहारैस्तथाकृतम्॥२९॥अकालेऽप्यथवाऽदेशेविधिहीनमथापिवा॥अश्रद्धयावापुरुषैर्दम्भमाश्रित्यवाकृतम्॥३०॥अस्मा
कंतृप्तयेश्राद्धंतथाप्येतदुदीरणात्॥यत्रैतत्पठ्यतेश्राद्धेस्तोत्रमस्मत्सुखावहम्॥३१॥अस्माकंजायतेतृप्तिस्तत्रद्वादशवार्षिकी ॥हेमंतेद्वादशाब्दानितृप्तिमे
तत्प्रयच्छति॥३२॥शिशिरेद्विगुणाब्दांश्चतृप्तिस्तोत्रमिदंशुभम्॥वसंतेषोडशसमास्तृप्तयेश्राद्धकर्मणि॥३३॥ग्रीष्मेचषोडशैवैतत्पठितंतृप्तिकारकम्॥वि
कलेऽपिकृतेश्राद्धेस्तोत्रेणानेनसाधिते॥३४॥वर्षासुतृप्तिरस्माकमक्षयाजायतेरुचे॥शरत्कालेऽपिपठितंश्राद्धकालेप्रयच्छति॥३५॥ अस्माकमेतत्पुरुषै
स्तृप्तिंपंचदशाब्दिकीम्॥यस्मिन्गृहेचलिखितमेतत्तिष्ठतिनित्यदा॥३६॥सन्निधानकृतेश्राद्धेतत्रास्माकंभविष्यति॥तस्मादेतत्त्वयाश्राद्धेविप्राणांभुंजतां
पुरः॥३७॥श्रवणीयंमहाभागअस्माकंपुष्टिहेतुकम्॥इत्युक्ता पितरस्तस्यस्वर्गतामुनिसत्तम ॥ ३८ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेरौच्येमन्वन्तरेपितृवर
प्रदानंनामचतुर्नवतितमोध्यायः॥९४॥ ॥ छ ॥मार्कण्डेयउवाच॥ ततस्तस्मान्नदीमध्यात्समुत्तस्थौमनोरमा॥प्रम्लोचानामतन्वङ्गीतत्समीपेवराप्स
राः ॥ १॥ साचोवाचमहात्मानंरुचिंसुमधुराक्षरम्॥प्रश्रयावनतासुभ्रूःप्रम्लोचावैवराप्सराः॥२॥अतीवरूपिणीकन्यामत्सुतातपतांवर॥जातावरुणपुत्रे
णपुष्करेणमहात्मना ॥३॥ तांगृहाणमयादत्तांभार्य्यार्थेंवरवर्णिनीम् ॥ मनुर्महामतिस्तस्यांसमुत्पत्स्यतितेसुतः ॥४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥तथेति
तेनसाऽप्युक्तातस्मात्तोयाद्वपुष्मतीम्॥उज्जहारततःकन्यांमालिनींनामनामतः॥५ ॥नद्याश्चपुलिनेतस्मिन्सरुचिर्मुनिसत्तमः ॥ जग्राहपाणिंविधिवत्स
मानाय्यमहामुनीन् ॥६॥ तस्यांतस्यसुतोजज्ञेमहावीर्य्योमहामतिः॥रौच्योऽभवत्पितुर्नाम्नाख्यातोऽत्रवसुधातले॥७॥तस्यमन्वन्तरेदेवास्तथासप्तर्षय
श्चये ॥ तनयाश्चनृपाश्चैवतेसम्यक्कथितास्तव ॥ ८ ॥ धर्मवृद्धिस्तथारोग्यंधनधान्यसुतोद्भवः ॥ नृणांभवत्यसन्दिग्धमस्मिन्मन्वंतरेश्रुते॥९॥पितृ
स्तवंतथाश्रुत्वापितॄणांचतथागणान्॥ सर्वान्कामानवाप्नोतितत्प्रसादान्महामुने ॥१० ॥ इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराणेमालिनीपरिणयोनामपंचनवतित
मोऽध्यायः॥९५॥इतिरौच्यमन्वन्तरंसमाप्तम्॥मार्कण्डेयउवाच॥ततःपरंतुभौत्यस्यसमुत्पत्तिंनिशामय॥देवानृषींस्तथापुत्रांस्तथैववसुधाधिपान्॥१॥
बभूवाङ्गिरसःशिष्योभूतिर्नाम्नातिकोपनः॥चण्डशापप्रदोऽल्पेऽर्थेमुनिरागस्यसौम्यवाक्॥२॥ तस्याश्रमेमातरिश्वानववावतिनिष्ठुरम् ॥ नातितापंरवि
श्चक्रेपर्जन्योनातिकर्दमम्॥३ ॥ नातिशीतंचशीतांशुःपरिपूर्णोऽपिरश्मिभिः॥चकारभीत्यावैतस्यकोपनस्यातितेजसः ॥ ४ ॥ ऋतवश्चक्रमंत्यक्त्वावृ
क्षेष्वाश्रमजन्मसु॥तस्यपुष्पफलंचक्रुराज्ञयासार्वकालिकम्॥५॥ऊहुरापश्चछन्देनतस्याश्रमसमीपगाः॥कमण्डलुगताश्चैवतस्यभीतामहात्मनः॥ ६॥

व्याप्युपकारायविषवज्जायतेनृणाम् ॥ अनुष्ठिताभ्युपायेनबन्धायान्यायतोहिसा ॥ २२ ॥ तस्माद्वत्सकुरुष्वत्वंविधिवद्दारसंग्रहम् ॥ माजन्मविफलं
तेऽस्तुअसम्प्राप्यतुलौकिकम् ॥ २३ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ वृद्धोऽहंसाम्प्रतंकोमेपितरःसम्प्रदास्यति ॥ भार्य्यांतथादरिद्रस्यदुष्करोदारसं
ग्रहः ॥ २४ ॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ अस्माकंपतनंवत्सभवतश्चाप्यधोगतिः ॥ नूनंभाविभवित्रीचनाभिनन्दसिनोवचः ॥ २५ ॥ ॥ मार्कण्डेयउ
वाच ॥ ॥ इत्युक्त्वापितरस्तस्यपश्यतोमुनिसत्तम ॥ बभूवुःसहसाऽदृश्यादीपावाताहताइव ॥२६॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरुच्युपाख्यानेद्वि
नवतितमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सतेनपितृवाक्येनभृशमुद्विग्नमानसः ॥ कन्याभिलाषीविप्रर्षिःपरिबभ्राममेदिनीम् ॥ १ ॥
कन्यामलभमानोऽसौपितृवाक्याग्निदीपितः ॥ चिन्तामवापमहतीमतीवोद्विग्नमानसः ॥ २ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकथंमेदारसंग्रहः ॥ क्षिप्रंभवेत्पि
तॄणांयोममाभ्युदयकारकः ॥ ३ ॥ इतिचिन्तयतस्तस्यमतिर्जातामहात्मनः ॥ तपसाराधयाम्येनंब्रह्माणंकमलोद्भवम् ॥ ४ ॥ ततोवर्षशतंदिव्यंतप
स्तेपेसवेधसम् ॥ दिदृक्षुःसुचिरंकालंपरंनियममास्थितः ॥ ५ ॥ ततःस्वंदर्शयामासब्रह्मालोकपितामहः ॥ उवाचतंप्रसन्नोऽस्मीत्युच्यतामभिवाञ्छि
तम् ॥ ६ ॥ ततोऽसौप्रणिपत्याहब्रह्माणंजगतोगतिम् ॥ पितॄणांवचनात्तेनयत्कर्तुमभिवाञ्छितम् ॥ ब्रह्माचाहरुचिंविप्रंश्रुत्यातस्याभिवाञ्छि
तम् ॥ ७ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ प्रजापतिस्त्वंभवितास्रष्टव्याभवताप्रजाः ॥ सृष्ट्वाप्रजाःसुतान्विप्रसमुत्पाद्यक्रियास्तथा ॥ ८ ॥ कृत्वाकृताधिकारस्त्वं
ततः सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ सत्वंयथोक्तंपितृभिः कुरुदारपरिग्रहम् ॥ ९ ॥ कामंचेममभिध्यायक्रियतांपितृपूजनम् ॥ तएवतुष्टाःपितरःप्रदास्यन्तित
वेप्सितान् ॥ पत्नींसुतांश्चसन्तुष्टाःकिंनदद्युःपितामहाः ॥ १० ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्यृषेर्वचनंश्रुत्वाब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥ नद्याःविविक्तेपुलिने
चकारपितृतर्पणम् ॥ ११ ॥ तुष्टावचपितॄन्विप्रः स्तवैरेभिस्तथादृतः ॥ एकाग्रःप्रयतोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ १२ ॥ ॥ रुचिरुवाच ॥ ॥ नम
स्येऽहंपितॄञ्छ्राद्धेयेवसन्त्यधिदेवताः ॥ देवैरपिहितर्प्यन्तेयेचश्राद्धेस्वधोत्तरैः ॥ १३ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्स्वर्गेयेतर्प्यन्तेमहर्षिभिः ॥ श्राद्धैर्मनोमयैर्भ
क्त्याभुक्तिमुक्तिमभीप्सुभिः ॥ १४ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्स्वर्गेसिद्धाः सन्तर्पयन्तियान् ॥ श्राद्धेषुदिव्यैःसकलैरुपहारैरनुत्तमैः ॥ १५ ॥ नमस्येऽहंपितॄ
न्भक्त्यायेऽर्च्यन्तेगुह्यकैरपि ॥ तन्मयत्वेनवाञ्छद्भिर्ऋद्धिमात्यन्तिकींपराम् ॥ १६ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्मर्त्यैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ श्राद्धेषुश्रद्धयाभी
ष्टलोकप्रातिप्रदायिनः ॥ १७ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्विप्रैरर्च्यन्तेभुवियेसदा ॥ वाञ्छिताभीष्टलाभायप्राजापत्यप्रदायिनः ॥ १८ ॥ नमस्येऽहंपितॄन्वैर्वै
तर्प्यन्तेऽरण्यवासिभिः ॥ वन्यैःश्राद्धैर्यताहारैस्तपोनिर्धूतकिल्बिषैः ॥१९॥ नमस्येऽहंपितॄन्विप्रैर्नैष्ठिकव्रतचारिभिः॥येसंयतात्मभिर्नित्यंसंतर्प्यन्तेस
माधिभिः॥२०॥नमस्येऽहंपितॄञ्छ्राद्धैराजन्यास्तर्पयन्तियान्॥कव्यैरशेषैर्विधिवल्लोकत्रयफलप्रदान्॥२१ ॥नमस्येऽहंपितॄन्वैश्यैरर्च्यंतेभुवियेसदा॥स्व

कर्माभिरतैर्नित्यंपुष्पधूपान्नवारिभिः ॥ २२ ॥ नमस्येहंपितॄञ्छ्राद्धैर्यैःशूद्रैरपिभक्तितः ॥ सन्तर्प्यन्तेजगत्यत्रनाम्नाख्याताःसुकालिनः ॥ २३ ॥ नम
स्येऽहंपितॄञ्छ्राद्धैःपातालेयेमहासुरैः ॥ सन्तर्प्यन्तेस्वधाहारास्त्यक्तदम्भमदैःसदा ॥ २४ ॥ नमस्येऽहंपितॄञ्छ्राद्धैरर्च्यन्तेयेरसातले ॥ भोगैरशेषैर्विधि
वन्नागैःकामानभीप्सुभिः ॥ २५ ॥ नमस्येऽहंपितॄञ्छ्राद्धैःसर्पैःसन्तर्पितान्सदा ॥ तत्रैवविधिवन्मन्त्रभोगसम्पत्समन्वितैः ॥ २६ ॥ पितॄन्नमस्येनि
वसन्तिसाक्षाद्येदेवलोकेचतथान्तरिक्षे ॥ महीतलेयेचसुरादिपूज्यास्तेमेप्रतीच्छन्तुमयोपनीतम् ॥ २७ ॥ पितॄन्नमस्येपरमात्मभूता येवैविमानेनिव
सन्तिमूर्त्ताः ॥ यजन्तियानस्तमलैर्मनोभिर्योगीश्वराः क्लेशविमुक्तिहेतून् ॥ २८ ॥ पितॄन्नमस्येदिवियेचमूर्त्ताः स्वधाभुजः काम्यफलाभिसन्धौ ॥ प्रदान
शक्ताःसकलेप्सितानां विमुक्तिदायेऽनभिसंहितेषु ॥ २९ ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरःसमस्ता इच्छावतांयेप्रदिशन्तिकामान् ॥ सुरत्वमिन्द्रत्वमतोऽधिकं
वा सुतान्पशून्स्वानिबलंगृहाणि ॥ ३० ॥ सोमस्ययेरश्मिषुयेऽर्कबिम्बे शुक्लेविमानेचसदावसन्ति ॥ तृप्यन्तुतेऽस्मिपितरोऽन्नतोयैर्गन्धादिनापुष्टिमितो
व्रजन्तु ॥ ३१ ॥ एषांहुतेऽग्नौहविषाचतृप्तिर्येभुञ्जते विप्रशरीरसंस्थाः ॥ येपिण्डदानेनमुदंप्रयान्ति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्पितरोऽन्नतोयैः ॥ ३२ ॥ येखड्गिमांसेन
सुरैरभीष्टैः कृष्णैस्तिलैर्दिव्यमनोहरैश्च ॥ ॥ कालेनशाकेनमहर्षिवर्यैःसंप्रीणितास्तेमुदमत्रयान्तु ॥ ३३ ॥ कव्यान्यशेषाणिचयान्यभीष्टान्यतीवते
षाममरार्चितानाम् ॥ तेषांतुसान्निध्यमिहास्तुपुष्पगन्धान्नभोज्येषुमयाकृतेषु ॥ ३४ ॥ दिनेदिनेयेप्रतिगृह्णतेऽर्चां मासांतपूज्याभुवियेऽष्टकासु ॥
येवत्सरांतेऽभ्युदयेचपूज्याः प्रयान्तुतेमेपितरोऽत्रतृप्तिम् ॥ ३५ ॥ पूज्याद्विजानांकुमुदेन्दुभासो येक्षत्रियाणांचनवार्कवर्णाः ॥ तथाविशांयेकन
कावदाता नीलीनिभाःशूद्रजनस्ययेच ॥ ३६ ॥ तेऽस्मिन्समस्तामम पुष्पगंधधूपान्नतोयादिनिवेदनेन ॥ तथाग्निहोमेनचयांतुतृप्तिं सदापि
तृप्यःप्रणतोऽस्मितेभ्यः ॥ ३७ ॥ येदेवपूर्वाण्यतितृप्तिहेतोरश्नन्तिकव्यानिशुभाहुतानि ॥ तृप्ताश्चयेभूतिसृजोभवंति तृप्यन्तुतेऽस्मिन्प्रणतोऽ
स्मितेभ्यः ॥ ३८ ॥ रक्षांसिभूतान्यसुरांस्तथोग्रान्निर्नाशयन्तस्त्वशिवंप्रजानाम् ॥ आद्याः सुराणाममरेशपूज्यास्तृप्यंतुतेऽस्मिन्प्रणतोऽस्मिते
भ्यः ॥ ३९ ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषद आज्यपाःसोमपास्तथा ॥ व्रजंतुतृप्तिंश्राद्धेऽस्मिन्पितरस्तर्पितामया ॥ ४० ॥ अग्निष्वात्ताः पितृगणाःप्राचींरक्षन्तुमेदिशम् ॥
तथाबर्हिषदःपान्तुयाम्यांयेपितरःस्मृताः ॥ ४१ ॥ प्रतीचीमाज्यपास्तद्वदुदीचीमपिसोमपाः ॥ रक्षोभूतपिशाचेभ्यस्तथैवासुरदोषतः ॥ ४२ ॥ सर्वतश्चाधिप
स्तेषांयमोरक्षांकरोतुमे ॥ विश्वोविश्वभुगाराध्योधर्म्मोधन्यःशुभाननः ॥ ४३ ॥ भूतिदोभूतिकृद्भूतिःपितॄणांयेगणानव ॥ कल्याणःकल्यतांकर्त्ताकल्यःक
ल्यतराश्रयः ॥ ४४ ॥ कल्यताहेतुरनघःषडिमेतेगणाःस्मृताः ॥ वरोवरेण्योवरदःपुष्टिदस्तुष्टिदस्तथा । ४५ । विश्वपातातथाधातासप्तैवैतेतथागणाः । महान्महा
त्मामहितोमहिमावान्महाबलः ॥ ४६ ॥ गणाःपञ्चतथैवैतेपितॄणांपापनाशनाः ॥ सुखदोधनदश्चान्योधर्मदोऽन्यश्चभूतिदः ॥ ४७ ॥ पितॄणांकथ्यतेचैतत्तथाग

पुत्रोहंपिता ममेदंकुलमहंभर्ता ममेदंधनमहंस्वामीतस्येत्याद्यध्यासजनितः यः संगः तस्यविच्युतिः विलयः तस्याः कारकंकारणम् ॥ ममत्वंनाममोहः संसृतिः अहंताच संसृतिःतद्विलयकारकंज्ञानमितिभावः ॥ अतस्मिंस्तद्बुद्धिरध्यासः ॥ तेननिःसंगस्यैवात्मनोममत्वमहंत्वंसर्वंदुःखावहः संगः सर्वात्मनाभाव्यते ॥ तस्यसंगस्यपरमा त्मरूपब्रह्मज्ञानंविच्युतिकारकंभवति ॥ ममताचाहंताचसंगः संसर्गोपेक्षाबुद्धिःद्वैतज्ञानंभेदनिबंधनंतस्यविच्युतिकारकंविच्छेदजनकंमोक्षोपयोगिज्ञानम् ॥ १२ ॥ हेनृ पतेहेसुरथ भवान् ङसःसुः स्वल्पैरहोभिः दिवसैःकतिपयैर्वासरैः रिपून्हत्वास्थितवतःअस्खलितमचलितंतवराज्यंभविष्यति ॥ तवराज्यं--तत्र तत्रेतिपाठद्वयम् ॥ त त्रांतरेराज्यांतरेच ॥ १३ ॥ श्रीदेव्युवाच । हेभूपभवान्मृतः सन्नपिएतच्छरीरंपरित्यक्तवानपिभूयः पुनरपिविवस्वतः सूर्याद्देवात्सवर्णायाश्चतत्पत्न्याः जन्मउत्पत्तिंसंप्राप्य सावर्णिकोनाममनुः राजाभुविभविष्यति ॥ सावर्णिरेवसावर्णिकःसंज्ञायांकन् । वर्णेनसहितः सवर्णः ततः स्त्रीभ्योढकंबाधित्वाबाह्वादिपाठादिञिसावर्णिः । सूर्यतनयोयोम नुः कथ्यतेष्टमः ॥ १४ ॥ हेवैश्यहेवर्य ॥ यद्वा—हेवैश्येषुवर्यश्रेष्ठ त्वयाअस्मत्तः देवीतः यः वरः अभिवांछितः अस्ति तंवरंसंसिद्ध्यैपरमात्मरूपसंगत्यैप्रयच्छा

श्रीदेव्युवाच ॥ स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्राप्स्यतेभवान् ॥ हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति ॥ १३ ॥ मृतश्चभूयः संप्राप्यजन्मदेवाद्विव स्वतः ॥ सावर्णिकोनाममनुर्भवान्भुविभविष्यति ॥ १४ ॥ वैश्यवर्यत्वयास्मत्तोवरोयश्चाभिवांछितः ॥ तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभवि ष्यति ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ इतिदत्त्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरम् ॥ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्याताभ्यामभिष्टुता ॥ १६ ॥

मि ॥ ततश्चवरदानतः तवज्ञानंभविष्यति ॥ मोक्षधीर्ज्ञानमुच्यते ॥ अस्मत्तइतिपंचमीबहुवचनंतस्मिन् ॥ अतश्चैकत्वाभावात् प्रत्ययोत्तरपदयोश्चेति मादेशाभावः ॥ ननुचअस्मत्तइतिबहुवचनौपक्रमात्प्रयच्छामइतिबहुवचनेनभाव्यम् ॥ तत्कथंप्रयच्छामीत्येकवचनंस्यात् ॥ एवंतर्हिअम् मत्तः इतिच्छेदः । असुक्षेपणे ॥ अस्य तिक्षिपतिसंसारंनिराकरोति । अम्, क्विपिरूपं वरस्यविशेषणम् ॥ एकत्वात्मादेशः ॥ अयस्मयादित्वात्भत्वात्पदत्वाभावाद्रुत्वाद्यभावः ॥ क्वचित्तु वैश्यवर्यत्वया मत्तोवरोयश्चाभिवांछितइतिवापाठः ॥ यद्वा—व्यत्ययोबहुलमितिएकवचनस्यबहुवचनम् ॥ ततश्चास्मत्तइत्येवपाठः ॥ वरणार्होवर्यः ॥ क्लीबेप्रधानंप्रमुखप्रवेकानु त्तमोत्तमाः ॥ मुख्यवर्यवरेण्याश्चप्रवर्होनवराद्धर्यवत् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयःमुनिःस्वशिष्यंवाचमूचिवान् हेक्रोष्टुकिमहर्षेइतिउक्तप्रकारेणतयोःक्षत्रियवैश्ययोःसुरथस्यच समाधेश्चतयाभिलषितमभिवांछितमनतिक्रम्यअभीष्टंवरंदत्त्वाभक्त्याताभ्यांलब्धवराभ्यामभिष्टुतात्वंजगतांस्रष्ट्रीराक्षित्रीसंहर्त्रीजननीत्यभिष्टुतासंस्तुतासतीसद्यः सादेवीभगव

तीचण्डिकासपद्यंतर्हिताबभूव । अदृश्याभूत ॥ १६ ॥ हेक्रोष्टुकिमहर्षेएवंप्रागुक्तप्रकारेणसुरथःक्षत्रियर्षभःश्रेष्ठःक्षत्रियःदेव्याभगवत्याःसकाशाद्वरंलब्ध्वाप्राप्य इहराज्य
मनुभूय ततःतनुंत्यक्का सवर्णायांसूर्याद्देवाज्जन्मसमासाद्यसम्प्राप्यसावर्णिर्नाममनूराजाभुविभविता ॥ कर्त्तरिभविष्यदनद्यतनेलुट् ॥ भविष्यतीत्यर्थः ॥ मनुरित्ययंसप्तश
तिकास्वरूपोमहामालामन्त्रः।सर्वेषामधीयतांसर्वकामधुगितिसूचयितुमवसाननेप्रायोजिभगवताश्रीमार्कंडेयेनेतिसिद्धम् ॐ ॥ १७ ॥ सन्तःसन्तुपरप्रयोजनकृतःकल्पद्रुमाभाः
सदास्वस्मिन्नेवपथिप्रवर्त्तनपराःसत्कीर्त्तयश्चापरे ॥ अन्येनिःस्पृहणाश्रितश्रुतिपथा दीव्यंतुभव्याशयाःकोकंतःकलहप्रियाःखलजनाजायंतुजीवंतुते ॥ १ ॥ सत्कृति
बालदिवाकरबिंबंसज्जनमानसराजसरोजम् ॥ संविकसेदभिपश्यदवश्यंनश्यतिदुर्जनवत्कुमुदंतत् ॥ २ ॥ यावद्भूमिमुदित्वरद्युतिमणिश्रेणीस्फुरन्मूर्द्धसुयत्फूत्कारपयोधिक

एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुरथः क्षत्रियर्षभः ॥ सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः ॐ ॥ १७ ॥ इतिं श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेसूर्यसावर्णिकेमन्वंत
रेदेवीमाहात्म्येनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ संपूर्णंदेवीमाहात्म्यम् ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

ननगिरिव्रातोल्लसत्सत्कलाम् ॥ धत्तेशेषइहेयमद्भुतवचोऽस्वस्थीकृताशेषगीस्तावच्छांतनवीतदा जयतुचश्रीचण्डिकादीपिका ॥ ३ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराणेश्रीराजाधि
राजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशन्तनुचक्रवर्तिविरचितायांदीपिकाख्यायांटीकायांसुरथवैश्ययोर्वरप्रदानंनामनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ श्रीचामुण्डापरमेश्वरीचरणारविन्दा
र्पणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥ समाप्तेयंशांतनवीटीकासप्तशतिकायाः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छं ॥ ॥ छ ॥

अपरंपुस्तकंवीक्ष्यशोधनीयंसदाबुधैः ॥ हीनाधिकेभ्यो वर्णेभ्योनास्माकं दूषणंततः ॥ १ ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ सावर्णिकमिदंसम्यक्प्रोक्तंमन्वन्तरंतव ॥ तथैवदेवीमाहात्म्यंमहिषासुरघातनम् ॥ १ ॥ उत्पत्तयश्चयादेव्यामातृणाञ्चमहाह
वे ॥ तथैवसंभवोदेव्याश्चामुण्डायायथाभवः ॥ २ ॥ शिवदूत्याश्चमाहात्म्यंवधःशुंभनिशुंभयोः ॥ रक्तबीजवधश्चैवसर्वमेतत्तवोदितम् ॥ ३ ॥ श्रूयतां
मुनिशार्दूलसावर्णिकमथापरम् ॥ दत्तपुत्रश्चसावर्णिर्भावीयोनवमोमनुः॥४॥कथयामिमनोस्तस्ययेदेवामुनयोनृपाः॥ पारामरीचिभर्गाश्चसुधर्माणस्त
थासुराः ॥ ५ ॥ एतेत्रिधाभविष्यन्तिसर्वेद्वादशकागणाः ॥ तेषामिंद्रोभविष्यस्तुसहस्राक्षोमहाबलः॥६॥ साम्प्रतंकार्तिकेयोयोवह्निपुत्रःषडाननः॥अ
द्भुतोनामशक्रोऽसौभावीतस्यान्तरेमनोः॥७॥मेघातिथिर्वसुःसत्योज्योतिष्मान्द्युतिमांस्तथा॥सप्तर्षयोऽन्यःसबलस्तथान्योहव्यवाहनः॥८॥धृष्टकेतु
र्बर्हकेतुः खड्गहस्तोनिरामयः ॥ पृथुश्रवास्तथार्चिष्मान्भूरिद्युम्नोबृहद्भयः ॥९॥ एतेनृपसुतास्तस्यदत्तपुत्रस्यवैनृपाः ॥ मनोस्तुदशमस्यान्यच्छृणुमन्व
न्तरंद्विज ॥ १० ॥ मन्वन्तरेचदशमेब्रह्मपुत्रस्यधीमतः ॥ सुखासीनानिरुद्धाश्चद्विप्रकाराःसुराःस्मृताः ॥ ११ ॥शतसंख्याहितेदेवाभविष्याभाविनो
मनोः ॥ यत्पुत्राणांशतंभावितद्देवानांतदाशतम् ॥ १२ ॥ शान्तिरिन्द्रस्तथाभावीसर्वैरिन्द्रगुणैर्युतः ॥ सप्तर्षींस्तान्निबोधत्वंयेभविष्यन्तिवैतदा ॥
॥ १३ ॥ आपोमूर्तिर्हविष्मांश्चसुकृतीसत्यएवच ॥ नाभागोऽप्रतिमश्चैववासिष्ठश्चैवसप्तमः ॥ १४ ॥ सुक्षेत्रश्चोत्तमौजाश्चभूरिषेणश्चवीर्य्यवान् ॥
शतानीकोऽथवृषभोह्यनमित्रोजयद्रथः ॥ १५ ॥ भूरिद्युम्नःसुपर्वाचतस्यैतेतनयामनोः ॥ भविष्याधर्मपुत्रस्यसावर्णस्यान्तरंश्शृणु ॥ १६ ॥
विहंगमाः कामगाश्चनिर्माणरतयस्तथा ॥ त्रिःप्रकाराभविष्यन्तिएकैकस्त्रिंशकोगणः ॥ १७ ॥ मासर्तुदिवसायेतुनिर्माणपतयस्तुते ॥ विहङ्गमारा
त्रयोऽथमौहूर्त्ताःकामगागणाः ॥ १८ ॥ इन्द्रोवृषाख्योभवितातेषांप्रख्यातविक्रमः ॥ हविष्मांश्चवरिष्ठश्चऋष्टिरन्यस्तथारुणिः ॥ १९ ॥ निश्चरश्चान
घश्चैवविष्टिश्चान्योमहामुनिः ॥ सप्तर्षयोऽन्तरेतस्मिन्नग्नितेजाश्चसप्तमः ॥ २० ॥ सर्वत्रगःसुशर्माचदेवानीकःपुरूद्वहः ॥ हेमधन्वादृढायुश्चभाविनस्त
त्सुतानृपाः ॥ २१ ॥ द्वादशेरुद्रपुत्रस्यप्राप्तेमन्वन्तरेमनोः ॥ सावर्णाख्याश्चयेदेवामुनयश्चशृणुष्वतान् ॥ २२॥ सुधर्माणःसुमनसोहरितोरोहितस्तथा॥
सुवर्णाश्चसुरास्तत्रपञ्चैतेदशकागणाः ॥ २३ ॥ तेषामिन्द्रस्तुविज्ञेयऋतधामामहाबलः ॥ सर्वैरिन्द्रगुणैर्युक्ताःसप्तर्षीनपिमेशृणु ॥२४॥ द्युतिस्तपस्वी
सुतपास्तपोमूर्तिस्तपोनिधिः॥तपोरतिस्तथैवान्यःसप्तमस्तुतपोधृतिः ॥२५॥ देववानुपदेवश्चदेवश्रेष्ठोविदूरथः ॥ मित्रवान्मित्रविन्दश्चभाविनस्तत्सुता
नृपाः॥२६॥त्रयोदशस्यपर्य्यायेरौच्याख्यस्यमनोःसुरान्॥सप्तर्षींश्चनृपांश्चैवगदतोमेनिशामय॥२७॥सुधर्माणःसुरास्तत्रसुकर्माणस्तथापरे।सुशर्माणः

१ पंचहस्तोपा० । २ बृहद्रथः पा० । ३ सुकर्माण:पा० ।

सुराह्येतेसमस्तामुनिसत्तम ॥ २८ ॥ महाबलोमहावीर्यस्तेषामिन्द्रोदिवस्पतिः ॥ भविष्यानथसप्तर्षीन्गदतोमेनिशामय ॥ २९ ॥ धृतिमानव्य
यश्चैवतत्त्वदर्शीनिरुत्सुकः ॥ निर्मोहः सुतपाश्चान्योनिष्प्रकम्पश्चसत्तमः ॥ ३० ॥ चित्रसेनोविचित्रश्चनियतिर्निर्भयोदृढः ॥ सुनेत्रः क्षत्रबुद्धिश्च
सुव्रतश्चैवतत्सुताः ॥ ३१ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेरौच्यमन्वन्तरएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ . ॥ रुचिः
प्रजापतिःपूर्वंनिर्ममोनिरहंकृतः ॥ यत्रास्तमितशायीचचचारपृथिवीमिमाम् ॥ १ ॥ अनग्निमनिकेतन्तमेकाहारमनाश्रमम् ॥ विमुक्तसङ्गंतंदृष्ट्वा
प्रोचुस्तत्पितरोमुनिम् ॥ २ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ वत्सकस्मात्त्वयापुण्योनकृतोदारसंग्रहः ॥ स्वर्गापवर्गहेतुत्वाद्बन्धस्तेनानिशंविना ॥
॥ ३ ॥ गृहीसमस्तदेवानांपितृणाञ्चतथार्हणाम् ॥ ऋषीणामतिथीनाञ्च कुर्वंल्लोकानुपाश्नुते ॥ ४ ॥ स्वाहोच्चारणतोदेवान्स्वधोच्चारणतः पितॄन् ॥ विभज
त्यन्नदोनूनंभूताद्यानतिथीनपि ॥ ५ ॥ सत्वंदैवादृणाद्बन्धंबन्धमस्मदृणादपि ॥ अवाप्नोपिमनुष्यर्षिभूतेभ्यश्चदिनेदिने ॥ ६ ॥ अनुत्पा
द्यसुतान्देवानसन्तर्प्यपितॄंस्तथा ॥ भूतादींश्चकथंमौढ्यात्सुगतिंगन्तुमिच्छसि ॥ ७ ॥ क्लेशमेवैहिकंपुत्रमन्यामोऽत्रभवेत्तव ॥ मृतस्यनरकं
तद्वत्क्लेशमेवान्यजन्मनि ॥ ८ ॥ रुचिरुवाच ॥ परिग्रहोऽतिदुःखायपापायाधोगतेस्तथा ॥ भवत्यतोमयापूर्वंनकृतोदारसंग्रहः ॥ ९ ॥
आत्मनः संयमोयोऽयंक्रियतेक्षनियन्त्रणात् ॥ समुक्तिहेतुर्नभवत्यसावपिपरिग्रहात् ॥ १० ॥ प्रक्षाल्यतेऽनुदिवसंयदात्मानिष्परिग्रहैः ॥
ममत्वपङ्कदिग्धोऽपिचित्ताम्भोभिर्वरंहितत् ॥ ११ ॥ अनेकभवसंभूतकर्मपङ्काङ्कितोबुधैः ॥ आत्मासद्वासनातोयैःप्रक्षाल्योनियतेन्द्रियैः ॥ १२ ॥
॥ ॥ पितरऊचुः ॥ ॥ युक्तंप्रक्षालनंकर्तुमात्मनोनियतेन्द्रियैः ॥ किन्तुलेपायमार्गोऽयंयत्रत्वंपुत्रवर्तसे ॥ १३ ॥ पंचर्णदीनैरशुभंनुद्यतेऽनभिस
न्धितैः ॥ फलैस्तथोपभोगैश्चपूर्वकर्मशुभाशुभैः ॥ १४ ॥ एवंनबन्धोभवतिकुर्वतःकारणात्मकः ॥ नचबन्धायतत्कर्मभवत्यनभिसन्धितम् ॥
॥ १५ ॥ पूर्वकर्मकृतंभोगैःक्षीयतेऽहर्निशंतथा ॥ सुखदुःखात्मकैर्वत्सपुण्यापुण्यात्मकैर्नृणाम् ॥ १६ ॥ एवंप्रक्षाल्यतेप्राज्ञैरात्माबन्धाच्चरक्ष्यते ॥
नत्वेवमविवेकेनपापपङ्केनलिप्यते ॥ १७ ॥ रुचिरुवाच ॥ अविद्यापठ्यतेवेदैःकर्ममार्गःपितामहाः ॥ तत्कथंकर्मणोमार्गेभवन्तोयोजयन्तिमाम् ॥ १८ ॥
॥ पितरऊचुः ॥ अविद्यासत्यमेवैतत्कर्मनैतन्मृषावचः ॥ किन्तुविद्यापरिप्राप्तौहेतुःकर्मनसंशयः ॥ १९ ॥ विहिताकरणात्पुंभिरसद्भिःक्रियतेतुयः ॥
संयमोमुक्तयेनासौप्रत्युताऽधोगतिप्रदः ॥ २० ॥ प्रक्षालयामीतिभवान्वत्सात्मानन्तुमन्यते ॥ विहिताकरणोद्भूतैःपापैस्त्वन्तुविलिप्यसे ॥ २१ ॥ अवि

१ एकाहावसथाश्रयमितिपाठांतरम् ।

संग्रामयितुंकुंकि देवसैन्यानि तान्येवकुटुंबिदैत्यैः सहविरुद्धबुद्धीनिकुटानिचकुक्कुटानिदेवसैन्यानिचतैर्वृता ॥ १४ ॥ हेवैष्णवीरूपेहेशंखादिगृहीतपरमायुधे ॥ हेदेवि प्रसीद ॥
हेनारायणिनमस्तेस्तु ॥ शंखश्चचक्रंचगदाचशार्ङ्गंचसेनांगत्वादेकवद्भावः ॥ तानिगृहीतानि परमाण्यायुधानिययासा ॥ विष्णोरियंशक्तिर्वैष्णवीतस्याइवरूपंयस्याःतत्संबुद्धिः
॥ १५ ॥ गृहीतमुग्रंरौद्रंचमहच्चक्रंययातत्संबुद्धिः ॥ दंष्ट्रयाउद्धृतावसुंधराभूमिर्ययातत्संबुद्धिः ॥ वराहस्यभगवतोविष्णोःरूपंतद्वतीवराहरूपिणी ॥ वराहसदृशरूपमात्मानं
दर्शयंतीत्यर्थः ॥यद्वा सत्यापपाशसूत्रेण रूपाद्दर्शनेणिच् । वराहमेवात्मनोरूपंपश्यतिवराहरूपिणीतत्संबुद्धिः ॥ हेशिवेसर्वमंगलेनारायणि ॥ दशंतिययादंष्ट्रा ॥ दाम्नीशसेत्या
दिनादशतेःकरणेष्ट्रन् ॥षिद्गौरादिभ्यश्चेति ङीष् अनित्यः ॥ ततःस्त्रियांटाप् ॥ १६ ॥ उग्रेणनृसिंहरूपेणदैत्यान्हंतुंहेकृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यस्यत्राणेनरक्षणेनमहितेपूजिते ॥ त्रैलोक्यत्रा
णसहितेइतिवापाठः ॥ अयगतौ ॥ अय्यतेइत्ययनंचतुर्भद्रंनराणामयनंप्रातव्यंनरायणंतस्यप्रापयित्रीनारायणी ॥ चतुर्णांभद्राणांसमाहारश्चतुर्भद्रम् ॥ आहुश्चत्वारिभद्राणिबलं

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे ॥ प्रसीदवैष्णवीरूपेनारायणिनमोस्तुते ॥१५॥ गृहीतोग्रमहाचक्रेदंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे ॥ वराहरूपिणिशिवेनाराय
णिनमोस्तुते ॥१६॥ नृसिंहरूपेणोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे ॥ त्रैलोक्यत्राणसहितेनारायणिनमोस्तुते ॥१७॥ किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले ॥
वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारायणिनमोतुस्ते ॥ १८ ॥ शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्येमहाबले ॥ घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते ॥१९॥ दंष्ट्राकरालवदने
शिरोमालाविभूषणे ॥ चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते ॥ २० ॥

धर्मः सुखं धनम् ॥ १७ ॥ किरीटंमुकुटंतद्वतीहेकिरीटिनि महद्वज्रमायुधंयस्याः सा महावज्रा तत्संबुद्धिः ॥ सहस्रंनयनानिसमाहृतानिसहस्रनयनम् ॥
पात्रादित्वात्ङीप्नभवति ॥ तेनउज्ज्वलतिप्रकाशतेसहस्रनयनोज्ज्वला ॥ यद्वा—सहस्रनयनेज्वलेइतिपाठः ॥ सहस्रंनयनानियस्याः सासहस्रनयना ज्वलतीतिज्वला ॥
पचाद्यच् । हेज्वले ॥ अनुपसर्गादेवज्वलितिकसंतेभ्योणस्तुवा ॥ तेनमुक्तेसोपसर्गादनुपसर्गाच्चज्वलतेः पचाद्यच्भवत्येव ॥ वृत्रोनामदैत्यः कश्चित्तस्यप्राणान्हरति हेवृत्रप्राण
हरे ॥ चकारःउक्तमनुक्तंचसमुच्चिनोति ॥ इंद्रस्येयम्ऐंद्रीहेऐंद्रि ॥१८॥ चंडिकाशरीरोत्थाशिवदूतीतस्याः स्वरूपेणहतादैत्याययया हेहतदैत्येमहद्बलंसामर्थ्यंसैन्यंचयस्याः हे
महाबले ॥ यद्वा महान्बलिरुपहारःपूजोपकरणंयस्याःमहाबलिः हेमहाबले ॥ करोपकारयोःपुंसिबलिः प्राण्यंगजेस्त्रियाम् ॥ घोरंभयानकंरूपंयस्याः हेघोररूपे ॥ महाना
रावःशब्दोयस्याःसृगालपरिवारत्वात्हेमहारावे ॥ १९ ॥ दंष्ट्राभिः करालंभयंकरंवदनंयस्याः हेदंष्ट्राकरालवदने ॥ करालोदंतुरेतुंगे ॥ शिरसांमालाविभूषणंयस्याः हे

शिरोमालाविभूषणे ॥ मुंडंदैत्यंमथ्नातिमुंडमथना । मथविलोडने नंद्यादित्वात्ल्युः ॥ यद्वा कर्त्तरिबहुलंल्युट् ॥ बाहुलकातङीषभावः हेमुंडमथने ॥ हेचामुंडेकालि ॥ २० ॥ हेलक्ष्मि हेलज्जे हेमहाविद्येमहतिविद्ये परमात्मगोचरज्ञानरूपे ॥ यद्वा महाविद्येहेमहत्यविद्येपरमात्मेतरप्रपंचगोचरनानाज्ञानरूपे ॥ हेश्रद्धेआस्तिक्यबुद्धिस्वभावे ॥ हेपुष्टेशरीरावयवोपचयरूपे ॥ हेस्वधेपितृतृप्तिस्वरूपे ॥ हेध्रुवेशाश्वतिब्रह्मरूपे ॥ हेमहारात्रेहिरण्यगर्भावसानकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रे हे अनन्यतमोधिकरणकालरूपे ॥ यद्वा महारात्रिःसर्वप्राणिमोहकरीदेव्येवोच्यते ॥ अतएवहेमहामायेसर्वजगत्कारणभूते ॥ यद्वा हेमहत्यमाये ॥ हेमंहारात्रिइतिपाठेरात्रेश्चाजसावितिसंज्ञायांङीप् छन्दस्येव । तिमिरपटलैरवगुंठितारात्र्यइतितुजसंतःप्रयोगः—बह्वादौकृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यः ॥ उणादावदेस्त्रिन् ॥ अत्रिर्मुनिः बाहुलकात रातेरपित्रिन् ॥ रात्रिःरात्रीच ॥ रातिसुखंरात्रिः ॥ २१ ॥ हेनारायणि हेमेधेनमोस्तुते ॥ धीर्धारणावतीमेधा ॥ अण्यतेकथ्यतेअणिःमेधादिः इक्कृष्यादिभ्यः कृदिकारादक्तिनोवाङीष् ॥ अणी मेधादिः ईइत्यस्याः लक्ष्म्याअणीमेधादिःयणी । नराणांसमूहोनारंनारेणासमंतातश्रितायणीनारायणी ॥ हेवरेश्रेष्ठे हेभूतेअतीते ॥ यद्वा भूतिर्भस्मनिसम्पदि ॥ भूतिर्जन्म च॥ हेसंपद्रूपे ॥ ऐश्वर्यादिरूपे ॥ हेबाभ्रवि बिभर्तिबभ्रुर्विष्णुः तस्येयंभगिनीवैष्णवी हेबाभ्रवि ॥ विपुलेनकुलेविष्णौबभ्रुनाकपिलेत्रिषु ॥ हेतामसितमोगुणसम्बंधिनि जगत्संहारकर्त्रिनियतायतहिनियते ॥ यद्वा दैवंदिष्टंभागधेयंभाग्यंस्त्रीनियतिर्विधिः ॥ हेईशेस्वामिनि ॥ ईष्टेईशा पचाद्यच् ॥ २२ ॥ अन्तोनाशेस्वरूपेचनिश्चयेऽवयवेवयौ ॥ समीपेवसितेबंधेयमेमृत्यावनेहसि॥सर्वतःसर्वत्रपाणिपादम्अंतोवयवोयस्याःहेसर्वतःपाणिपादान्ते ॥ पाणयश्चपादाश्चपाणिपादम्॥प्राण्यंगत्वादेकवद्भावः॥ पादांत्रेइतिपाठेतुसर्वतःपाणयश्चपादाश्चअंत्राणिचपुरीतत्संज्ञानिप्राणसूत्राणियस्याः सातथोक्ताअयंतेयंतेयंतिवाअनयाज्ञानविशेषमितिअयनीपाणिपादाद्युपचितिः नराणामयनीनरायणीनरायण्याइयमधिदेवतानारायणी ॥ सर्वतोक्षीणिचशिरांसिचमुखानिचयस्याःसा हेतथोक्ते ॥२३॥ सर्वजगत्रयंस्वरूपंयस्याः साहेसर्वस्वरूपे ॥ यद्वा सर्वस्वंरूपंयस्याः सा हेसर्वस्यईशेसर्वेशे ॥ सर्वाःशक्तयःसामर्थ्यलक्षणाब्रह्मादिलक्षणाश्चताभिःसमन्विताहेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ हेदेवित्वंभयेभ्यःनःदेवान्त्राहिछांदसम्परस्मैपदम् ॥ यद्वा त्रायतेत्राः क्विपिरूपम् ॥ ताइवाचरत्राह्हिरक्षिकेवाचर ॥ सर्वप्रातिपदिकेभ्यः क्विब्वाचारेवा ॥ त्राहीत्यव्ययंवा ॥ हेदुर्गेदेविनमस्तेतुभ्यमस्तु भिन्नवाक्यस्थ

लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येश्रद्धेपुष्टेस्वधेध्रुवे ॥ महारात्रेमहामायेनारायाणिनमोस्तुते ॥२१॥ मेधेसरस्वतिवरेभूतिबाभ्रवितामसि ॥ नियतेत्वंप्रसीदेशेनारायणिनमोस्तुते ॥ २२ ॥ सर्वतःपाणिपादांतेसर्वतोक्षिशिरोमुखे ॥ सर्वतःश्रवणघ्राणेनारायणिनमोस्तुते ॥ २३ ॥ सर्वस्वरूपेसर्वेशेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ भयेभ्यस्त्राहिनोदेविदुर्गेदेविनमोस्तुते ॥ २४ ॥

त्वाद्देवीतिपदद्वयंपौनरुक्त्येननदुष्यति ॥ २४ ॥ हेदेविएतत्प्रत्यक्षसिद्धंतेतववदनंसौम्यंसुंदरंलोचनत्रयेणसोमसूर्याग्निमयेनालंकृतं नः अस्मान् सर्वभीतिभ्यः समस्तभयेभ्यः ॥ यद्वा–सर्वाभियोयाभ्यः ताःसर्वाभियश्चताईतयश्चताभ्यः पातु रक्षतु ॥ हेकात्यायनिनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ ईतितोप्योषध्यभावादन्नाभावाद्यज्ञभागाभावाद्यज्ञभागभुजांभयाभावःप्रार्थनीयः ॥ कतःकश्चिदृषिःतस्यापत्यंस्त्रीतिगर्गादियञंतात्यञश्चप्राचांष्फतद्धितइत्यधिकृतसर्वत्रलोहितादिकतंतेभ्यइतिस्त्रियांष्फःफस्यायनादेशःषित्वात्ङीष्कात्यायनी ॥ यद्वा–कश्चब्रह्माअश्वविष्णुः तौअततःसततंयथाक्रमंगच्छतः इतिकात्यौस्सरस्वतीचरमाच कर्मण्यण् ॥ अण्णंतात्ङीप् ॥ वाणीरमयोरासमंतादयनीपरमागतिःकात्यायनी ॥ सौम्यंस्यात्सुंदरेसोमदेवताकेबुधेग्रहे ॥ २५ ॥ भद्राचसाकालीचहेभद्रकालि ॥ ज्वालाभिःकरालंतुंगमत्युग्रमतिरौद्रमशेषाणामसुराणांसूदनंहिंसकं तेतवत्रिशूलंनोस्मान्भीतेर्भयात्पातुनमस्तेतुभ्यमस्तु ॥ षूदक्षरणेहिंसायाम् अनुदात्तेत् । सूदतेसूदनंनंद्यादित्वाल्ल्युः ॥ अन्यथाऽनुदात्तेतश्चहलादेरितिप्राप्तस्ययुचः

एतत्तेवदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितम् ॥ पातुनःसर्वभीतिभ्यःकात्यायनिनमोस्तुते ॥ २५ ॥ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनम् ॥ त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भद्रकालिनमोस्तुते ॥ २६ ॥ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्ययाजगत् ॥ साघंटापातुनोदेविपापेभ्योनः सुतानिव ॥ २७ ॥ असुरासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः ॥ शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनतावयम् ॥ २८ ॥ रोगानशेषानपहंसितुष्टादददासिकामान्सकलानभीष्टान् ॥ त्वामाश्रितानां नविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति ॥ २९ ॥

सूददीपदीक्षश्चेतिप्रतिषेधात्सूदकमितिस्यात् ॥ २६ ॥ या तावकी घंटास्वनेननादेनजगदापूर्यपूरयित्वादैत्यतेजांसिहिनस्तिसानोस्मान्पापेभ्यो दैत्येभ्यश्चपातु ॥ कंकेभ्यःकमिव ॥ जगत्कर्तृलोकः अनोभ्यःसुतानिव ॥ अत्र छांदसत्वेनअनश्शब्दात्पंचम्याभ्यस् तस्यसुपांसुलुगित्यादिनालुक् ॥ यथालोकःशकटेभ्यःसुतान्पातितथा ॥ यद्वा जनन्यांशकटेप्यनः ॥ जनकेशकटेप्यनः ॥ यथाअनःमातापिताचपापेभ्येविघ्नेभ्यःपाति ॥ २७ ॥ हेचण्डिकेअसुराणाम् असृग्रुधिरंवसामेदःतद्रूपःपंकःतेनचर्चितःव्याप्तःतेतवकरेहस्तेउज्ज्वलः ॥ यद्वा करैःकिरणैरुज्ज्वलः खड्गःनोस्माकंजगतांवाशुभायभवतु ॥ हेदेवित्वांवयंनताःप्रणताःस्मः ॥ बलिहस्तांशवःकराः ॥ २८ ॥ नॄनये ॥ नृणंतिन्यायेनव्यवहरंतीति नराः ॥ हेदेवित्वदाराधनेनतुष्टासतीत्वामाश्रितानांनराणामशेषान्रोगानपहंसितेषांचकाम्यकामान्कामानर्थान्ददासि ॥ रजकस्यवस्त्रंददातीतिवत्संप्रदानाभावात्षष्ठ्येव ॥ हेदेवित्वामाश्रितानांनराणांनविपत्आपन्नविद्यते ॥ हिहेतावनवधारणे ॥ त्वामाश्रितानराःआश्रयताम्आश्रीयमाणतांप्रयांतिआश्रीयंते आश्रयाः

कर्मण्यच् ॥ अन्यैराश्रीयमाणतांसेव्यमानतांभजंतीत्यर्थः ॥ राजत्वंदेवत्वंवाप्राप्नुवंतीतिभावः ॥ २९ ॥ हेअंबिके देविअयेदानींत्वयाआत्मतनुंनिजतनुंबहुधाबहुप्रकारैः अनेकैःब्रह्माण्यादिशक्तिरूपैःकृत्वाधर्मद्विषांयज्ञादिकर्मद्रोहिणांमहासुराणांशुंभादीनांयत्कदनंविशसनंकृतंतदेवत्वदन्यास्त्री त्वत्तोपराकादेवताप्रकरोतिकाकर्तुंशक्तास्तिनकापि त्वमेकाकर्तुंशक्तोषि नान्येति भावः ॥ धर्मोत्र वैदिकः ॥ पारमर्षं सूत्रम्–अथातो धर्मजिज्ञासा ॥ चोदनालक्षणोर्थो धर्म इति ॥ ३० ॥ हे देवि विवेकाःयुक्तायुक्तविचाराः दीपाइवमहातमःपटलपाटनपटवःतेषु ॥ विद्यासु चतुर्दशसु दीपायमानासु आन्वीक्षिक्यादिषु ॥ यद्वा विद्यासु ज्ञानप्रदमंत्ररूपासु शास्त्रेषुमनुस्मृत्यादिषु तथाद्येषुवाक्येषुवैदिकेषुपुराणेषुविद्यमानेषु ॥ अनादरेसप्तमी ॥ तान्यनादृत्यतज्जन्यविवेकमपनीय ॥ अतिमहांधकारेममत्वगर्त्ते एतद्विश्वम्अतीव विभ्रामयसि ॥ सा त्वदन्याका ॥ त्वमेवविष्णुमायाविश्वंमोहयसिममत्वेयोजयसि नान्या ॥ विभ्रामयसीत्यनित्योमितांह्रस्वः ॥ यद्वा हे देवि आद्येषु

एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्यधर्मद्विषांदेविमहासुराणाम् ॥ रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिंकृत्वांबिकेतत्प्रकरोतिकान्या ॥ ३० ॥ विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकात्वदन्या ॥ ममत्वगर्तेतिमहांधकारेविभ्रामयस्येतदतीवविश्वम् ॥ ३१ ॥ रक्षांसियत्रोग्रविषाश्चनागायत्रारयोदस्युबलानियत्र ॥ दावानलोयत्रतथाब्धिमध्येतत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वम् ॥ ३२ ॥ विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वंविश्वात्मिकाधारयसीतिविश्वम् ॥ विश्वेशवंद्याभवतीभवंतिविश्वाश्रयायेत्वयिभक्तिनम्राः ॥ ३३ ॥

वाक्येषु शास्त्रेषुशोभनेषुआर्षेषुशास्त्रेषु या वित्संविद्विदुषीवा त्वद्देवीतः अन्याका नकापि ॥ त्वमेवविभ्रान्येतिभावः ॥ अथचहेदेविएतद्विश्वंकर्मअतिमहांधकारे तमोगुणरूपे ॥ ममेत्यव्ययम् ॥ ममत्वंगर्त्तइव तस्मिन्नममत्वगर्त्तेमोहकूपेअतीवविभ्रामयसिव्यालोडयसि या सा त्वदन्या नास्ति ॥ विभ्रामयतीतिअन्यशब्दस्यशेषत्वात्प्रथमंपुरुषः ॥ त्वदन्यःकोभुंक्तेमदन्यःकोभुंक्तेमदन्योन्योभुंक्तेत्वदन्योन्योभुंक्तेइतिवत् ॥ ३१ ॥ हेदेवि त्वंतत्रचतत्रस्थितासती विश्वं परिपासि ॥ क्वचक्वचेति ॥ यत्रचरक्षांसिदैत्याःउग्रविषाःनागाःतक्षकादयः यत्रच अरयः शत्रवः यत्रचदस्युबलानि चोरसमूहाः यत्रचदावानलः तथायत्र चाब्धिमध्यं तत्रसर्वत्रउपद्रवप्रसंगेस्मृतासतीपतितानूरक्षसीत्यर्थः ॥ दवदावौवनारण्यवह्नी ॥ ३२ ॥ हेदेवित्वंविश्वेश्वरीइतियदतःत्वंविश्वंपरिपासि ॥ यद्वा विश्वेश्वरीविश्वव्यापिनीअसि अतःविश्वं परितोरक्षसि ॥ यद्वा हेविश्वेश्वरि इतिपाठः ॥ हेदेवि त्वंविश्वात्मिकासि इतिहेतोःविश्वंधारयसि ॥ भवती विश्वस्यईशः ॥१४३॥

स्रष्टारक्षितासंहर्ताचब्रह्मादिःतस्यवंद्याअभिवादनीयास्तुत्याचवर्तते ॥ हेदेवित्वतत्वयित्वयिविषयेभक्तिनम्राःस्युःतेविश्वस्याश्रयाआधारभूताः जगतांधारयितारोभवंतीत्यर्थः
॥ ३३ ॥ हेदेवित्वंनोस्माकंप्रसीद ॥ यथैवाधुनाइदानींशुंभाद्यसुरवधाद्धेतोःपर्यपालयःतथैवाग्रेपिसंभाविताया अरिभीतेःनित्यंपरिपालय ॥ हेदेवित्वंसर्वजगतांपापानि प्रशमं
क्षयम्आशुक्षिप्रंनय ॥ नयतिर्द्विकर्मकः ॥ अथचलोकानाम् ॥ अत्रह्यधर्मउत्पातशब्देनविवक्षितः ॥ नाशहेतुत्वात्तस्यपाकः परिणामःतेनजनितानुपसर्गानुपसर्गानुपद्रवान्वध
पातादीनाशुप्रशांतिंप्रापयेतिवयंदेवाःत्वदेकशरणाःप्रार्थयामहे ततःप्रसीदेत्यर्थः ॥ आशुउत्पातेत्यत्रसंधिरविवक्षितः ॥ आशुह्युत्पातेतिवापाठः ॥ ३४ ॥ विश्वस्यार्तिंहरति
हेविश्वार्त्तिहारिणित्वंप्रणतानांभक्तिनम्राणांप्रसीद ॥ त्रयोलोकास्त्रैलोक्यंचातुर्वर्ण्यादित्वात्स्वार्थेष्यञ् ॥ तत्रवसंतियेतेषांतैर्वा हेईड्यस्तुत्ये॥कृत्यानांकर्त्तरिवाषष्ठी ॥ लोकानां
वरदाऽभीष्टदाभव ॥ ३५॥ हेसुरगणाः अहंयुष्माकंवरदास्मिप्रीतास्मियंवरंमनसाइच्छथ ॥ तंजगतामुपकारकंवरंवृणुध्वम्अहंप्रयच्छामि ॥ दाणोयच्छः ॥ वृञ्वरणे आ
त्मनेपदंध्वम् ॥ सवाभ्यांवामौ ॥स्वादिभ्यःश्नुः ॥ वृणीध्वमितिपाठेक्र्यादिः लोटोध्वम् ॥ ईहल्यघोःप्वादीनांह्रस्वः॥यंतमितिपुंसि॥देवाद्दतेवरश्रेष्ठेत्रिषुक्लीबंमनाक्प्रिये ॥

देविप्रसीदपरिपालयनोरिभीतेर्नित्यंयथासुरवधादधुनैवसद्यः ॥ पापानिसर्वजगतांप्रशमंनयाशुउत्पातपाकजनितांश्चमहोपसर्गान् ॥ ३४ ॥ प्रण
तानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्तिहारिणि॥त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवरदाभव ॥ ३५॥ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ ॥ वरदाहंसुरगणावरंयंमनसेच्छथ ॥
तंवृणुध्वं प्रयच्छामि जगतामुपकारकम् ॥ ३६ ॥ ॥देवाऊचुः ॥ ॥ सर्वबाधाप्रशमनंत्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि ॥ एवमेतत्त्वयाकार्यमस्मद्वैरिविना
शनम् ॥ ३७॥ ॥ श्रीदेव्युवाच॥ ॥ वैवस्वतेंतरेप्राप्तेअष्टाविंशतिमेयुगे ॥ शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येतेमहासुरौ ॥ ३८॥

वृणुध्वंप्रार्थयध्वमित्यर्थः ॥ ३६ ॥ हेअखिलस्यविश्वस्येश्वरिव्यापिकेहेत्रैलोक्यस्वामिनित्वयात्रैलोक्यस्यसर्वबाधाप्रशमनंसर्वदुःखोपशमः॥सर्वाबाधेतिपाठे—आङभिव्याप्तौ॥
आसमंताद्बाधाआबाधा ॥ अस्माकंवैरिणःदैत्याःतेषांविनाशनमेवंविधंजगदुपकारकंकार्यंकर्तव्यमितिवरप्रार्थनम् ॥ यद्वा हेदेविअखिलेश्वरि त्वयात्रैलोक्यस्यउपकारकं
कर्मएतत्कार्यंकर्त्तव्यम् ॥ कीदृशंतत् ॥ सर्वबाधानांप्रशमनमस्मद्वैरिणांविनाशनम् ॥ ३७ ॥ हेदेवाःशृणुतपूर्वंजगदुपकृत्यैएतेपराक्रमामयाकृताः ॥ अतःपरम् एष्यतोपि
मत्कर्तव्यानजगदुपकारान्भवतामपितोषायकथयामि ॥वैवस्वतमन्वन्तरेभविष्यत्यष्टाविंशतिमेयुगेप्राप्तेसतिशुम्भोनिशुम्भश्चान्यावेवनत्विदानींनिहतौयौ ॥ ततोन्यावेवशुम्भनि
शुम्भनामानौदैत्यौउत्पत्स्येतेउद्भविष्यतः॥अष्टभिरधिकाविंशतिःअष्टाविंशतिः ।द्व्यष्टनःसंख्यायामित्यात्वम्।अष्टाविंशतेर्युगानांकृतादीनांपूरणंयद्युगंविष्णोरष्टमावतारोपलक्षितं
तदष्टाविंशतितमम् ।तस्यपूरणेडढितिडट्प्रत्ययस्यविंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्यामितितमडागमः॥तत्रपृषोदरादित्वात्तशब्दलोपः॥ यत्तुकश्चिदाह-माङ्मानेस्त्रियाँभावेसम्पदादि

 त्वात्क्विप् ॥ मानंमाअष्टाविंशतिर्मानंयस्ययुगस्येतिवाष्टाविंशतेरिवमानंयस्ययुगस्येतिवाविगृह्यबहुव्रीहौनपुंसकेह्रस्वत्वेअष्टाविंशतिमंयुगंततःसप्तम्येकवचनेअष्टाविंशतिमेइति ॥

 तावन्मातेःकिंपितुःसाम्यादिनाइत्त्वप्रसंगोदुर्निवारस्तिष्ठतु ॥ युगमन्यपदार्थःकथंस्यात् ॥ यावतायुगानामष्टाविंशतिःतत्परिमिताापियुगरूपाअष्टाविंशतिसंख्याका एवान्यपदा

र्थाइतिअष्टाविंशतितममेवयुगंद्वापरंतद्रूपंकलियुगादिरूपंनसेत्स्यतीति—यथापंचसुपांडवेषुपंचमः सहदेवःतत्रमडागमःपंचमाः मानंयस्यसइत्युक्तेपंचानांपूरणः सहदेवोन्यपदा

र्थत्वेननगृह्यते । किंतुपंचापितेमिलिताःपञ्चत्वसंख्यापरिमिताःइतिपञ्चपरिमिताःपञ्चमाइतियुधिष्ठिरादयःपञ्चाप्यन्यपदार्थतयागृह्यंते नतुसहदेवएव ॥ तस्मात्प्रागुक्तएवअष्टा

विंशतिमेवाव्युत्पत्तिः । पृषोदरादित्वेनसैवसंख्या । अष्टाविंशतिमेयुगेद्वापरांतेकलियुगादौप्राप्ते ॥ यानाद्यंगेयुगः पुंसियुगंयुग्मेकृतादिषु ॥ ३८ ॥ ततोहंनन्दगोपस्यकुलेगृ

हे कुलंवंशेगृहेपितद् ॥ जाताउत्पन्ना यशोदायानंदगोपस्त्रियाःगर्भात्संभवोजन्मयस्याःसा ॥ विन्ध्याचलनिवासिनीसतीशुंभनिशुंभाख्यावसुरौनाशयिष्यामि ॥ ३९ ॥ अहंपुनर

पिवैवस्वतमन्वंतरएवाष्टाविंशतिमेयुगेद्वापरेतीतेकलौयुगेप्राप्तेविरुद्धाप्रजासुचिंत्तिर्ज्ञानंयस्यविप्रचित्तिर्नामकश्चिद्दानवः तस्यापत्यानिवैप्रचित्ताः तानतिरौद्रेणरूपेणपृथ्वीतलेअव

नंदगोपकुलेजातायशोदागर्भसंभवा ॥ ततस्तौनाशयिष्यामिविंध्याचलनिवासिनी ॥ ३९ ॥ पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले ॥ अवतीर्यहनि

ष्यामिवैप्रचित्तांस्तुदानवान् ॥ ४० ॥ भक्षयंत्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्सुदानवान् ॥ रक्तादंताभविष्यंतिदाडिमीकुसुमोपमाः ॥ ४१ ॥ ततोमां

देवताःस्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवाः ॥ स्तुवंतोव्याहरिष्यंतिसततंरक्तदन्तिकाम् ॥ ४२ ॥ भूयश्चशतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि ॥ मुनिभिः संस्तु

ताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ॥ ४३ ॥ ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामियन्मुनीन् ॥ कीर्त्तयिष्यंतिमनुजाः शताक्षीमितिमांततः ॥ ४४ ॥

तीर्यप्रादुर्भावमुपेत्यहनिष्यामि ॥ तुस्याद्भेदेवधारणे ॥ ४० ॥ तान्वैप्रचित्तान्महासुरानुग्रान् रौद्रान्भक्षयंत्याः ममदंताःरक्ताआरक्ताएवभविष्यन्ति ॥ अतएवदाडिमीपुष्पव

द्रुणवर्णाः भविष्यंति ॥ ४१ ॥ ततोहेतोःमांस्तुवंत्यःदेवताःस्वर्गेसततंशश्वत्रक्तदंतिकासंज्ञयाव्याहरिष्यंतिकथयिष्यंतिदेवाएवदेवताः ॥ स्वार्थेतल् ॥ तथामानवाश्चमर्त्यलोकेभु

विमांसततंस्तुवंतःरक्ताःदंतायस्याःसारक्तदन्तिकातांस्तोष्यंति ॥ ४२ ॥ भूयश्चपुनरपिशतंवर्षाणिपरिमाणंयस्याःशतवार्षिकी ॥ तदस्यपरिमाणमितिवुञ् ॥ तद्धितार्थेसमासः ॥

वर्षास्याभविष्यतीत्युत्तरपदवृद्धिः ॥ वर्षाल्लुक्चेतिपाक्षिकोलुक् ॥ स्त्रियां ङीप् ॥ तस्यामनावृष्टौसत्यामनंभसिनदीतडागादावपिजलशून्यायांभूमौमुनिभिःसंस्तुता अयो

निजासम्भविष्यामिस्वयमेवाविर्भविष्यामि ॥ नआसमन्ताद्वृष्टिरनावृष्टिः ॥ यद्वा--नास्त्येवासमंताद्वृष्टिर्यस्यामीतौसाऽनावृष्टिःतस्याम् ॥ संस्तुतासंस्मृतेतिपाठद्वयम्

॥ ४३ ॥ ततःप्रादुर्भावानंतरंनेत्राणांशतेनस्तोतॄन्मुनीन्निरीक्षिष्यामीतियत्ततोहेतोर्मांमनुजाःशतमक्षीणियस्याःशताक्षीतामितीत्थमन्वर्थसंज्ञयाकीर्त्तयिष्यंति ॥ ईक्षदर्शे

नेअनुदात्तेतच्छादसंपरस्मैपदम् ॥ निरीक्षिष्येयतोमुनीनितिवापाठः ॥ ४४ ॥ हेसुराः ततः शताक्षीतिसकीर्त्तनादनंतरमहमात्मदेहसमुद्भवैर्ममशरीरादुत्पद्यमानैः शाकैः प्राणधारकैर्हरितकैःपत्राद्यैःसाधनैरावृष्टेःभविष्यंतींवृष्टिमवधिंकृत्वायावद्वृष्टिर्भवतितावंतंकालमखिलंसमस्तंलोकंभरिष्यामिपोषयिष्यामि । डुभृञ्धारणपोषणयोः ऋद्धनोःस्ये इतीडागमः ॥ अस्त्रीशाकंहरितकम् ॥ शाकाख्यंपत्रपुष्पादि ॥ यदाहुः पत्रमूलकरीराग्रफलकांडास्थिरूढकाः ॥ त्वक्पुष्पंकवकंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ॥ ४५ ॥ तदाभुविशाकंभरीतिविख्यातिंसंज्ञांचयास्यामिप्राप्स्यामि ॥ तत्रैवतदैवचदुर्गमाख्यं महासुरं दुर्गमंनाममहांतमसुरंवधिष्यामि ॥ जनिवध्योश्चेतिनिर्देशाद्वधिः प्रकृत्यंतरमस्तीतिविज्ञेयम् ॥ वधहिंसायांभ्वादिःपरस्मैपदी ॥ हनिष्यामीतिवापाठः ॥ शाकमितिमांतमव्ययंचास्ति । बिभर्तीतिभरिः । सर्वधातुभ्यइः कृदिकारादक्तिनोवाङीष्वक्तव्यःसुप्सुपेतिसमासः ॥ शाकंभरिः ॥ यद्वा फलेग्रहिरात्मंभरिश्चेतिचकारोनुक्तसमुच्चयार्थः ॥ तेनलोकभरणार्थंस्वशरीरोद्भवानिशाकानि बिभर्तिशाकंभरिः ॥ इप्रत्ययः उपपदस्यमुमागमश्च ॥ पाठाव्या

ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवैः ॥ भरिष्यामिसुराः शाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः ॥ ४९ ॥ शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि ॥ तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरम् ॥ दुर्गादेवीति विख्यातं तन्मे नाम भविष्यति ॥ ४६ ॥ पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले ॥ रक्षांसिभक्षयिष्यामि मुनीनांत्राणकारणात् ॥ ४७ ॥ तदामांमुनयः सर्वेस्तोष्यंत्यानम्रमूर्तयः ॥ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति ॥ ४८ ॥ यदारुणाख्यस्त्रैलोक्ये महाबाधांकरिष्यति ॥ तदाहंभ्रामरंरूपंकृत्वासंख्येयषट्पदम् ॥ ४९ ॥

ख्याश्चधातूनांदृश्यंतेस्वैरिणः क्वचित् ॥ तस्माद्दुर्गासुरवधाद्धेतोर्विख्यातंप्रसिद्धंमेदुर्गादेवीतिविख्यातंनामधेयंभविष्यति ॥ दुर्गासुरोहंतव्यत्वेनयस्याः सादुर्गा ॥ अर्शआदित्वान्मत्वर्थीयोऽच्स्त्रियांटाप् ॥ ४६ ॥ हेदेवाःपुनश्चयदाहिमाचलेभीमंघोरंरूपंकृत्वारक्षोभ्यस्त्रस्तानांमुनीनांत्राणकारणाद्धेतोः रक्षांसिराक्षसान्भक्षयिष्यामि ॥ क्षयिष्यामीतिपाठेक्षयंप्रापयिष्यामीतिप्रातिपदिकाद्धात्वर्थेबहुलमिष्ठवच्चेतिणिच् । अथवाक्षयप्रेरणेचुरादिः । प्रेरयिष्यामीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ तदामांदेवीमानम्रमूर्त्तयः भक्तिमद्वकायाःसन्तःसर्वेऽपिमुनयोवसिष्ठादयःस्तोष्यंति ॥ तत्ततोभीमरूपेणरक्षोभक्षणाद्धेतुतःविख्यातंप्रसिद्धंभीमादेवीतिविश्रुतंनामभविष्यति ॥ बिभ्यत्यस्मादितिभीमम् ॥ भीमादयोपादानेनिपातितः ॥ ४८ ॥ हेदेवायदात्रैलोक्येऽरुणोनाममहासुरोमहाबाधांमहतींपीडांकरिष्यति ॥ लोकान्वधिष्यतेअतितरांतदाहमसंख्येयषट्पदंभ्रामरंरूपंभ्रमरसम्बंधिनींमूर्तिंकृत्वात्रैलोक्यस्यहितार्थंयारुणमहासुरं वधिष्यामि तदा लोकाः सर्वत्र मांभ्रामरीत्येवंस्तोष्यंतिभ्रमरस्येयमाकृत्याभ्रामरी

देवी ॥ असंख्येयाः संख्यातुमशक्याः षट्पदाः भ्रमरमूर्तिर्भूत्वा अरुणासुरं हनिष्यति ॥ ततः साभ्रामरीतिनाम्नालोकैः संकीर्तिष्यते सर्वत्रेत्यथः अरुणस्यापत्यंपुमानारुण इतिच्छेदे अतइञंबाधित्वाशिवादित्वादण्वा ॥ ४९ ॥ ५० ॥ इदानींदेव्यवताराणांतत्कार्याणांचानंत्यात्साकल्येनवक्तुमशक्यत्वात्संक्षिप्यतत्कथामुपसंहरति ॥ हेदेवाः इत्थमुक्तानुसारेणप्रकारेणयदायदादानवेभ्यउत्तिष्ठतिउत्थास्यतिवादानवोत्थादानवेभ्यः समुद्भवाबाधापीडालोकानांभविष्यतिउत्पत्स्यते तदातदाऽहंतत्तत्कार्यानुरूप मवतीर्यप्रादुर्भावमवाप्यअरिसंक्षयंशत्रुविनाशंकरिष्यामि ॥ दानवोत्थेतिसुपिस्थः कः कर्तरि ॥ ५१ ॥ इतिमा० रा० श्रीमदु० शन्तनु० देवीमा० टीकायांनारायणीस्तुतिर्ना माष्टाशीतितमोध्यायः ॥८८॥ श्रीदेव्युवाच ॥ यद्यपिप्रागपिदेवान्देव्येवोवाच ॥ तथाप्यध्यायादौदेवीवचनस्यप्राधान्यंध्वनयितुं देवीमहात्म्याध्ययनश्रवणादिफलप्राप्तिप्रामा ण्यंचदर्शयितुंदेव्येवोचितांवाचं देवानुक्तवती ॥ यः पुरुषः समाहितः भक्तिश्रद्धान्वितोभूत्वाएभिः प्रागुक्तैः स्तवैः स्तोत्रैः पुनः पुनः नित्यमविकल्पितंयथाभवतितथाशश्वद्वा मां दे वींस्तोष्यतेतस्यपुंसः सकलांबाधां शमयिष्यामि असंशयंसंशयाभावः । अर्थाभावेव्ययीभावः ॥ यद्वा असंशयंयथास्यात्तथास्तोष्यते क्रियाफलेकर्तृगते त्रित्वादात्मनेपदम् ॥

त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरम् ॥ भ्रामरीतिचमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः ॥ ५० ॥ इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ॥ तदा तदावतीर्याहंकरिष्याम्यरिसंक्षयम् ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमार्कंडेयपु० दे० नारायणीस्तुतिर्नामाष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥८८॥ श्रीदेव्युवाच ॥ एभिः स्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयः समाहितः ॥ तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्यसंशयम् ॥ १ ॥ मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनम् ॥ कीर्त्तयिष्यं तियेतद्वद्वधंशुम्भनिशुंभयोः ॥ २ ॥

एभिरितिब्रह्मकृतैरिन्द्रादिदेवकृतैश्च ॥ हंसः सूर्यः परमात्मा । असावादित्योब्रह्मेतिश्रुतेः । हंसस्यकलाहंसकला ॥ बाध्यंते प्राणिनोनया बाधासंसृतिः ॥ अविद्यमानाहंसकलाब्रह्मविद्यायस्यांसाअहंसकलाबाधामोहरूपाममतासंसृतिः तांबाधामसंशयंशमयिष्यामीत्यपिमुक्तिकामैरवगंतव्यम् । रविश्वेतच्छदौहंसौ ॥ यद्वा एभिः स्तवैर्मायः स्तोष्यतेतस्याहंकारकृतांसकलांबाधांसंसृतिंशमयिष्यामि ॥ १ ॥ त्रयाणामन्वयैक्यम् ॥ येपुरुषाएकचेतसः संतः सावधानाः संतोष्टम्यांनवम्यांचतुर्दश्यांच पक्षद्वयेपिविशेषानुक्तितः यथाक्रममनपेक्ष्यमधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनंचतद्वच्छुंभनिशुम्भयोर्वधंचभक्त्याकीर्तयिष्यंतिपठिष्यंतितद्वदेवयेश्रोष्यंतिभक्त्यामममाहात्म्य मुत्तमं पुण्यतमंसर्वकामदुघं तेषांदुष्कृतंदुरितंसर्वसंचितंनकिंचिदपिभविष्यतिदुष्कृतोत्थाआपदश्चनभविष्यंतिविनंक्ष्यंतीत्यर्थः ॥ न तेषांदारिद्र्यंभविष्यति आढ्यतैवभवि ष्यतीत्यर्थः नचतेषामिष्टैः सहचेतनैरचेतनैश्चपुत्रादिभिर्द्धनादिभिश्चावियोजनंवियोगोभविष्यति ॥ मधुकटभयोर्नाशोयस्मिन्ग्रन्थेसतथोक्तः ॥ हननंघातः तस्यकरणंघातनं

ण्यंताल्ल्युट् ॥ महिषासुरस्यघातनम् ॥ सूदनमितिवापाठः ॥ षूदक्षरणेहिंसायांच ॥ वधोयस्मिन्ग्रंथेप्रतिपाद्यते सवधः ॥ अर्शआदित्वादच्तम् ॥ शुम्भनिशुम्भयोरितिद्विवचनेन वधद्वयंसूच्यते ॥ तेनवधानांवैषम्यादष्टम्यादिदिनत्रयेणयथाक्रमकीर्तनशंकापिदूरीकृता ॥ एकमनन्यवृत्तिचेतोयेषांते ॥ भजनंभाक्तिरनन्यशरणतयाश्रयणम् ॥ महांतआत्मानः अवतारायस्याःसामहात्मादेवीतस्याभावःमाहात्म्यम् ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ येमममाहात्म्यंकीर्त्तयिष्यंतिस्तोष्यंतिचतेषांकदाचिदपिशत्रुतोभयंनसंभविष्यति ॥ दस्युतःतस्करतोपिवान ॥ राजतोपिनृपात्र नशस्त्रतःआयुधतःनअनलतोग्नितःनतोयौघातजलप्रवाहात् । नसम्भविष्यतीत्यनेनसर्वत्रसम्बध्नाति ॥ ५ ॥ तस्माद्वांछितार्थसाधनत्वाद्धेतोःसमाहितैः सावधानैःकृतप्रयत्नैःपुंभिःपरंप्रकृष्टंमहत्पूजनीयं स्वस्त्ययनंक्षेमकरमयनंवर्त्मममदेव्याएतन्माहात्म्यंग्रन्थसंदर्भरूपंभक्त्यापठितव्यंश्रोतव्यंच ॥ एतन्माहात्म्यमितिबहुव्रीहिः ॥ ग्रन्थसंदर्भरूपोऽन्यपदार्थः ॥ शब्दस्यैवपठनश्रवणयोग्यत्वेनविषयभावात् ॥ एतदितितुपृथक्पदत्वेमाहात्म्यंप्रतिपाद्यंतद्यत्रास्तिग्रन्थबंधेसोप्युपचारा

अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः ॥ स्तोष्यंतिचैवयेभक्त्याममममाहात्म्यमुत्तमम् ॥ ३ ॥ नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतोत्थानचापदः ॥ नभविष्यतिदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनम् ॥ ४ ॥ शत्रुतोनभयंतेषांदस्युतोवानराजतः ॥ नशस्त्रानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ॥ ५ ॥ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः ॥ श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ ६ ॥ उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान् ॥ तथात्रिविधमुत्पातंमाहात्म्यं शमयेन्मम ॥ ७ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेमम ॥ सदानतद्विमोक्ष्यामिसांनिध्यंतत्रमेस्थितम् ॥ ८ ॥

न्मत्वर्थीयेनअशआद्यचावामाहात्म्यशब्देनोच्यतइतिपठनश्रवणयोग्यंद्रष्टव्यम् ॥ स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्येषुमंगलेचाव्ययंस्मृतम् ॥ ६ ॥ ममदेव्याःमाहात्म्यं कर्तृ भक्तितः पठतांभक्तितःशृण्वतांचपुंसांमहामारीसमुद्भवान्सर्वानुपसर्गानुपद्रवान् शमयेद्दूरीकुर्यात् ॥ तथातेषांपुंसांत्रिविधमुत्पातमाध्यात्मिकमाधिदैविकमाधिभौतिकम् ॥ आध्यात्मिकं शरीरोत्पन्नरागद्वेषादिकंव्याध्यादिकंच ॥ आधिभौतिकंभूतप्रेतादिकजनितंभयभ्रमादिकम् ॥ आधिदैविकंदैवकृतंवज्रपातादिकंदारिद्र्यादिकंच ॥ यद्वा भूर्भुवःस्वःसम्भवमुत्पातत्रयंशमयेत ॥ भौमंभूकंपादिकमांतरिक्षमनभ्रगर्जनादि स्वर्लोकजनितमसकृदनेकोडुपतनम् ॥ महामारीति ॥ मृङ्प्राणत्यागेस्त्रियामिक्कृष्यादिभ्यःछांदसोगुणः ॥ यद्वा औणादिकःसर्वधातुभ्यइन् ॥ स्त्रियांकृदिकारादक्तिनोवाङीप् ॥ महतीमारीमहामारी ॥ अन्येषामपिदृश्यतइतिपूरुषवद्दीर्घः ॥ महामार्याःसमुद्भवाः ॥ यद्वा मरणंमरः ऋदोरप् ॥ मरस्येयं प्रवृत्तिर्मारी ॥ यद्वामारयतिमारःकालःमारस्यभावःमार्यभावेष्यञ् ॥ मार्यमेवमारीस्त्रियांषित्वान्ङीष् ॥ ७ ॥ यत्रममायतनेगृहेप्रतिमादिमंदिरेएतत्प्रागु

कचरितत्रयोपेतंमाहात्म्यंनित्यंप्रतिदिनंसम्यगर्थतःपदतश्चशुद्धंपठचतेभक्तितःपुंभिःतदायतनंसदानविमोक्ष्यामिनत्यक्ष्यामि।।तत्रगृहेखलुमेदेव्याःसान्निध्यंसन्निधानंसमवस्थानं
स्थितंस्थितिमदभूत् ॥ ८ ॥ तस्माद्बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवेचसर्वमेतन्ममचारितमुच्चार्यमवश्यंपठनीयम् ॥ ऋहलोर्ण्यत्।श्राव्यमवश्यंश्रोतव्यंच।ओरावश्यकेण्यत् ॥
यद्वाण्यंतादचोयत्॥श्राव्यंश्रावयितव्यंसर्वंजपनीयम्॥एकदेशजपेतुछिद्रतास्यात्॥ महानवम्यादौछागमेषमहापशुभिर्बलिदानंदेवतोद्देशेनपशुसमर्पणम्॥ददातेर्ल्युँट्॥पूजापुष्पोप
हारदीपादिसमर्पणम्॥यद्वा अलंकारवस्त्रस्रक्चन्दनवाहनच्छत्रचामरादिभिः कुमारीसुवासिनीसमर्चनंपूजा ॥ अग्निकार्यंफाल्गुनेमासिअग्निज्वालार्चनंदेवीमाहात्म्यरूपमालाम
न्त्रपुरश्चरणांतेविहितहोमोग्निकार्यम् ॥ एतत्त्रयलक्षणोमहोत्सवः ॥ यद्वा चैत्रेवसंतोत्सवः ॥ वैशाखेवारणपुष्पप्रचायिकोत्सवः ॥ ज्येष्ठेजलक्रीडोत्सवः ॥ आषाढेइन्द्रध्व
जोत्थानोत्सवः ॥ श्रावणेदोलोत्सवः ॥ भाद्रपदेइन्द्रपाणिधनुरर्चनोत्सवः ॥ आश्वयुजिशारदोत्सवः ॥ कार्त्तिकेदीपोत्सवः । मार्गशीर्षेमनूदयोत्सवः।पौषेनिधिपूजोत्सवः ॥
माघेमरुत्सवः ॥ फाल्गुनेगन्धर्वोत्सवः ॥ एतेषुसंपूर्णदेवीचारितंपठनीयमितिभावः ॥ यद्वा–महोत्सवः सर्वश्रुतिपारायणम्॥यद्वा–वदतेः कर्त्तरिक्विप् । वदतीष्टदेवतामितिउत्व

बलिप्रदानेपूजायामग्निकार्येमहोत्सवे ॥ सर्वंममैतच्चरितमुच्चार्यंश्राव्यमेवच ॥ ९ ॥ जानताजानतावापिबलिंपूजांतथाकृताम् ॥ प्रतीच्छिष्याम्यहंप्री
त्यावह्निहोमंतथाकृतम् ॥ १० ॥

देवीप्रणवः ॥ महान्उत्मन्त्रोयत्रसमहोत्सचासौसवश्चेतिमहोत्सवः।मन्त्रदीक्षाख्योयज्ञःतस्मिन्॥यद्वा-उन्दीक्लेदने।उन्दनम्उत्।स्त्रियांभावेसम्पदादिभ्यःक्विब्वावक्तव्यः ॥उदः
सवोदीक्षायज्ञः उत्सवःसुधोत्सवः सुधोत्सवोयत्रमन्त्रग्रहेसमहोत्सवःतस्मिन्॥ ९ ॥तथातेनप्रकारेणइतिकर्त्तव्यतांगुरूपदिष्टेष्टदेवताराधनसामग्रीभावनीयोपक्रमोपसंहृतिक्रियाक्र
मंजानताअजानतावापिभक्तिमतापुंसाकृतंबलिंबलिप्रदानंतथातेनकृतांपूजांच ॥ तथातेनकृतंवह्नौहोमतिलमध्वादिहोमद्रव्यप्रक्षेपंचप्रीत्याहंप्रतीच्छिष्यामिस्वीकारिष्यामि ॥
पतच्छ्रितंप्रतीच्छंस्यात् ॥ पतच्छ्रयणंप्रतीच्छा ॥ प्रतीच्छास्त्यस्यप्रतीच्छः कश्चित् ॥ अर्शआदित्वादच् ॥ ततःतद्वदाचरतीत्याचारेक्विप् ॥ सनाद्यंतत्वाद्धातुत्वात्प्रतीच्छ
धातोर्भविष्यतिकालेलृट्स्यप्रत्ययः।मिप्इडागमः । अतोलोपः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोः षत्वम् ॥ प्रतीक्षिष्यामीतिपाठेईक्षदर्शनेअनुदात्तेत्त्वनिबंधनमात्मनेपद्विधानमनि
त्यमितिचक्षिङोङित्करणंज्ञापकमित्युक्तत्वात्परस्मैपदम् ॥ बलिपूजामित्येकपदत्वेतु बलिनापशुविशसनेनसहकृतापूजाबलिपूजा ॥ बलिरूपावापूजासत्कारःताम् ॥ १० ॥

असंहितया निर्देशः कृतः ॥ ऋत्यकइतितुप्रकृतिभावेतस्याकःस्थानेह्रस्वत्वेचसतितुष्टऋद्धिमिति स्यात् ॥ खट्वऋश्य इतिवत् ॥ सायाचितार्थविज्ञानमितिपाठे
अर्थेषुविज्ञानमिति विग्रहः ॥ एतत्प्रागप्युक्तं—तन्नात्रविस्मयःकार्योयोगनिद्राजगत्पतेः । महामायाहरेरेषातयेति ॥ ३४ ॥ हेमनुजेश्वरसुरथ महामारीस्वरूपया
तयामहाकाल्यामहातामस्यामहादेव्याएतत्सकलंब्रह्मांडंत्रैलोक्यगर्भकं स्थानं व्याप्तम् ॥ महाकाले प्रलयसमये ॥ महांश्चासावकालश्चेति महाकालोऽनिष्टकालः ॥
यद्वा—महांश्चासौ कालश्च महाकालःकालाग्निरुद्रस्तस्मिन्नुपस्थितेमहाकालेमहतिप्रलयसमये ॥ महांश्चासौकालःकालाग्निरुद्रस्तस्येयंस्त्रीमहाकालीतया मारयतिसं
हरतिमारःमहांश्चासौमारश्चमहामारःरुद्रस्तस्यस्त्रीमहामारीसास्वरूपंयस्याःसादेवीमहामारीस्वरूपातया ॥ यद्वा—महउद्धवउत्सवः ॥ महान्उत्सवानासमंतान्मारयतिनाशय
तिमहामारीमहाप्रलयानलज्वालातस्याइवरूपंयस्याःसातया ॥ मृत्युजिह्वामहामारीजगत्संहारकारिणी ॥ महारात्रिर्महानिद्रामहाकाल्यतितामसी ॥ सैवकालानलज्वाला
सैवाविघातमःप्रभूः ॥ सैवमोहप्रमूर्मृत्युःसैवसर्वाधिदेवता ॥ ३५॥ अजाजन्मरहितासनातनीनित्यादेवीकालेभूतानांप्रलयसमयेतमोगुणमयीसतीमहामारीतिकथ्यते ॥ तथा

व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्माण्डंमनुजेश्वर ॥ महाकाल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ॥ ३५ ॥ सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा ॥ स्थितिंकरो
तिभूतानांसैवकालेसनातनी ॥ ३६ ॥ भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे ॥ सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ॥ ३७ ॥ स्तुतासंपूजि
तापुष्पैर्गंधधूपादिभिस्तथा ॥ ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेगतिंशुभाम् ॥३८॥ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेसा० देवीमाहात्म्येशुंभनिशुंभवधो
नामैकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ऋषिरुवाच ॥ एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् ॥ १ ॥

कालेउत्पत्तिसमयेसैवभूतानांसर्गसमयेरजःप्रधानास्थितिंकरोति ॥ ३६ ॥ भवकालेदेवीसान्निध्यभवकालेनृणांगृहेसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदा सम्पद्भावप्रदाभवति प्रेदान्नःकः ॥ तथा
सैवदेवीअभावेदेवीसान्निध्याभावेऽलक्ष्मीःसम्पदः विनाशायाभवायोपजायते॥यत्रलक्ष्मीःतत्रदेव्याःसान्निध्यंनतत्रसम्पदपिनेत्यन्वयव्यतिरेकौवेदितव्यौ ॥ ३७॥ नित्यंदेवीसा
न्निध्यकारणंतत्फलंचोपादिशतिसुमेधाऋषिः ॥ हेनृप सादेवीस्तुतास्तावकैःपदैःसंकीर्तिताचतथापुष्पैःसंपूजिताचतथागन्धैःकर्पूरचन्दनमृगमदादिभिर्विलिप्तातथाधूपैर्बहुविधै
र्धूपिता ॥ तथाआदिग्रहणाद्वस्त्रालंकारतांबूलादिभिरानंदिताभक्तैःप्रणताचसतीअप्रार्थितैवभक्तेभ्यःवित्तंधनंपुत्रांश्चआयुरारोग्यमैश्वर्यंचशब्दसूचितम् ॥ धर्मेमतिंचशुभांगतिं
चददाति॥यदुक्तंप्राक्-साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी।संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरी ॥ ३८॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुरा०राजाधिराजतोमरान्वयश्रीमदुद्धरणात्मजशंतनु
चक्रवर्तिरचितायांदेवीमाहात्म्यटीकायांदी०शुम्भनिशुम्भवधोनामैकोननवतितमोऽध्यायः ॥८९॥ ऋषिरुवाच-सुमेधाभगवानृषिःसुरथं राजानमुचितांवाचमूचेहेसुरथएतदुक्तम्

श्रेष्ठतमंसर्वार्थसाधनं तेतुभ्यंकथितम् ॥ साचदेवीएवंप्रभावाईदृग्विधसामर्थ्यावर्तते ॥ साका ययादेव्यासर्वजनन्यासर्वपोषिण्यासर्वसंहारिण्येदंजगद्विश्वंधार्यतेसृज्यतेपाल्यते
प्रत्यवसीयतेच यथाकालम्॥ धृङ्अवस्थानेणिच् ॥ कर्मणियक् ॥ आत्मनेपदंचलटःक्रियावाचित्वमाख्यातुमेकोत्रार्थःप्रदर्शितः ॥ प्रयोगतोनुसर्त्तव्याअनेकार्थाहिधातवः ॥
महात्मनोमहामूर्त्तेर्देव्याभावेकर्मणिब्राह्मणादित्वात्ष्यञिनस्तद्धितइतिटिलोपेमाहात्म्यमितिसिद्धम् ॥ १ ॥ भगवद्विष्णुमाययातयैवचंडिकयैवविद्याज्ञानंक्रियतेउत्पाद्यते।
परमात्मज्ञानसाधनं देव्येवोपनिषद्रूपेतिभावः ॥ विष्णोर्मायाविष्णुमायाभगवतीविष्णुमायाभगवद्विष्णुमायातया ॥ यद्वा—भगवान्विष्णुः भगवद्विष्णुः तस्यमाययायदु
कं—साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूताइति ॥ ऐश्वर्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसःश्रियः ॥ ज्ञानवैराग्ययोश्चैवषण्णांभगइतीरणा ॥ हेराजन्तयामोहरूपयादेव्यात्वंविवेकीसन्न
पिसंप्रतिमोह्यसेप्राङ्मोहितोभूः भविष्यतिचकालेमोहमेष्यसिच ॥ तथातथैवएषवैश्यश्चसमाधिर्नाममोह्यतेमोहितश्चमोहमेष्यतिच ॥ तथैवतयैवयुवाभ्यामन्येपिविवेकिनः
पुमांसोधिगतशास्त्राःसंतोप्यपरेचतेभ्यश्चान्येचसर्वेतथैवदेव्यामोह्यंतेमोहिताश्चमोहमेष्यंतिच ॥ यदुक्तंप्राक्—तथापिममतावर्त्तेमोहगर्त्तेनिपातिताइत्यादि ॥ २ ॥ प्राक्रा

विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया ॥ तथात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकिनः ॥ मोह्यंतेमोहिताश्चैवमोहमेष्यंतिचापरे ॥ २ ॥ तामुपैहिमहाराज
शरणंपरमेश्वरीम् ॥ आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा ॥ ३ ॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इतितस्यवचः श्रुत्वासुरथः सनराधिपः ॥ प्रणिपत्यमहा
भागंतमृषिंसंशितव्रतम् ॥ ४ ॥

ज्ञाभगवंस्त्वामहंप्रष्टुमिच्छाम्येकंवदस्वततइतियद्रहस्यंपृष्टंहेमहाराजसुरथत्वंतांपरमेश्वरींदेवींशरणमुपेहि उपइहिआद्गुणःउपगच्छशरणंव्रज ॥ सैवदेवीभगवत्येवाराधितातप
सातोषितासतीनृणांपुंसांभोगस्वर्गापवर्गदा—भुविभोगदा जन्मान्तरेस्वर्गदा ततोपवर्गदामोक्षदाभवतियतोज्ञानदा । ततएवमोक्षदा ॥ ज्ञानादेवतुकैवल्यमितिसिद्धांततः ॥ संप्रदा
नाभावाद्रजकस्यवस्त्रंददातीतिवत्संबंधेषष्ठयेव—नृणामिति॥उपपूर्वइण्गतौ॥सेर्ह्यपिच्च।उपइहीतिस्थिते॥एत्येधत्यूठ्सुइतिवृद्धिर्नतद्विधावेचीत्यनुवर्त्तते ॥ ततआद्गुणः।एवंचबाध
काभावः ॥ आङ्पूर्वत्वेपिआइहीतिस्थिते वृद्धिंबाधित्वाओमाङोश्चेतिपररूपत्वेसतिउपेहीत्येवरूपम् । उपैहीतिवृद्धिकृतःपाठःछांदसःक्वाचित्कः।सर्वेविधयश्छंदसिविकल्पन्ते
इतिवचनात्॥यद्वा-एहीत्येतद्विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययंपृषोदर। दित्वात्साधुः॥उपएहिउपैहि॥महाराज।राजाहःसखिभ्यष्टच्।नपूजनात् पूजायांस्वतिग्रहणम्॥अश्नोतेराशुकर्मणि
वरट्चेच्चोपधायाःपरमामीश्वरीम्॥ ३ ॥युग्मम् ॥ ऋषिरुवाच ॥ मार्कंडेयोभगवान्मुनिःस्वशिष्यंक्रौष्टुकिंमुनिंवाचमुचितामूचे।हेक्रौष्टुकिमुनेआकर्णयइतिप्रागुक्तप्रकारेणतस्यसु

मेधसोब्रह्मर्षेः वचः श्रुत्वादेवीमाराधयेतिउपदेशवाक्यमाकर्ण्यसुरथोनामनराधिपः तंमेधसंमहाभागंसंशितव्रतमृषिंप्रणिपत्यप्रणामैराराध्य पुत्रमित्रकलत्रादावतिममत्वेनअति मोहेनशत्रुभिः राज्यापहरणेनचहेतुनानिर्विण्णः दुःखितमानसःसन्मद्यः सपदितपसेजगाम ॥ तथासमाधिर्नामवैश्यश्वतपसेजगाम ॥ भगस्यऐश्वर्यादेरिदंभागंमहद्भागंयस्य महाभागःतम् ॥ संशितंयत्नेनप्रतिपादितंव्रतंयस्ययेनससंशितव्रतःतम् ॥ शोतनूकरणे ॥ कर्मणिक्तः ॥ शाच्छोरन्यतरस्याम् । शातेरित्त्वंव्रतेनित्यमितिवक्तव्यम् ॥ शंसितव्र तमितिपाठेशंसतेःकर्मणिक्तः शंसावासंजातायस्य शंसितंव्रतंशास्त्रोक्तमुपवासादियस्यतम् ॥ शंसुस्तुतौ ॥ निर्विण्णस्योपसंख्यानमितिणत्वम् ॥ विद्लृलाभेविदविचारणेवाक्तः निष्ठानत्वम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ अम्बायाःजगज्जनन्यादेव्याःसंदर्शनार्थं प्रत्यक्षीकरणाय ॥ नद्याःपुलिनेद्वीपेतटविशेषेवा संस्थितःसैकतेदेशेसम्यगवस्थितःसराजाच सुरथःसवैश्यश्वसमाधिर्नामपरंश्रेष्ठंसर्वार्थप्रदंकेवलंदेवीसूक्तंवैदिकमृग्विशेषंमन्त्रंदेव्याधिदैवतंदेव्यांसुष्ठुशोभनमुक्तंप्रणीतम् । देव्यांवाविषयेसूक्तमुपदिष्टमाचार्यैरागमीयंदेवीप्र णवमग्निगर्भंवा एतदेववाचरित्रत्रयंजपन्तपःतेपे । केचित्तु वाग्रहणादंबामातामातृकेतिमातृकामंत्ररूपं देवीसूक्तमाहुः । अपरेतुदेवीसूक्तं पृथगस्ति रहस्येतज्जपमि

निर्विण्णोतिममत्वेन राज्यापहरणेनच ॥ जगामसद्यस्तपसे सचवैश्योमहामुने ॥ ९ ॥ संदर्शनार्थमंबाया नदीपुलिनसंस्थितः ॥ सचवैश्यस्त पस्तेपेदेवीसूक्तंपरंजपन् ॥ ६ ॥ तौतस्मिन्पुलिनेदेव्याः कृत्वामूर्तिंमहीमयीम् ॥ अर्हणांचक्रतुस्तस्याः पुष्पधूपाग्नितर्पणैः ॥ ७ ॥ निराहारौयता त्मानौतन्मनस्कौसमाहितौ ॥ ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितम् ॥ ८ ॥

त्याहुः । अन्येत्वाहुः श्रुतिस्मृतिपुराणोक्तानिदेवीसूक्तानीति ॥ संस्थाधारेस्थितौमृतौ ॥ तपस्तपःकर्मकस्यैवेति तपःकर्त्ताकर्मवद्भवति । उपवासादीनितपांसि तापसंतपंतिदुःखयंतिसतापसः । त्वगस्थिभूतःस्ववांछितस्वर्गाद्यर्थंतपःतप्यते ॥ तपसंतापेलिटितपःतेपेतपोर्जितवानित्यर्थः ॥ अन्यकर्मकत्वेतुउत्तपतिस्वर्णंसुवर्ण कारः ॥ ६ ॥ तौद्वौराजासुरथःवैश्यश्वसमाधिः तस्मिन्नद्याःपुलिनेतटविशेषे ॥ तोयोत्थितंतत्पुलिनम् । तत्रदेव्याःमूर्तिमाकृतिंमहीमयींमृन्मयींप्रतिमांविधाय ॥ मयड्वैतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोरितिविकारावयवयाःमह्याःमयट् ॥ तस्याःदेव्याःअम्बिकायाःपुष्पधूपाग्नितर्पणैःपुष्पैःधूपैःअग्निकार्यैर्होमैःतर्पणैश्वविहितैःतैरुचितैः अर्हणांपूजामाराधनंचक्राते पृथक् पृथक्विदधाते ॥ मूर्तिःकाठिन्यकाययोः ॥ पूजानमस्यापचितिःसपर्यार्चार्हणाःसमाः ॥ पुष्पाणिधूपा अग्नयःतर्पणानिचतैः ॥ ७ ॥ निर्निश्चयनिषेधयोः ॥ निराहारौहविष्यादिनातावन्निश्चिताशनौ ॥ ततःक्रमशोमूलाशनौ ॥ यतात्मानौविषयेभ्योव्यावर्त्तितमनोनेत्रादिज्ञानेंद्रियौनिर्जितेंद्रियग्रामौ ॥ तावज्जितेंद्रियोनस्यात् विजितान्येंद्रियःपुमान् ॥ नजयेद्रसनंयावज्जितंसर्वंजितेरसे ॥ तन्मनस्कौतस्यामेवाध्यातुंमनोययौस्तौ तथोक्तौदेवीध्यानपरौसमाहितौ ॥

गुरूपदिष्टार्थसावधानौ निरस्तसंशयौ बहुविघ्नपरिहारपरौ तौ सुरथवैश्यौ निजगात्रासृगुक्षितम् ॥ तपश्चरणकाले पराहिंसापराङ्मुखौ । ईषच्छरीरोद्भवरक्त सिक्तमेवान्नमयं बलिंचददतुः ॥ तुण्डजं बाहुजं वापिरक्तमांसमयं बलिम् ॥ भक्त्यावेशान्महाशूरोमहामायार्थमुत्सृजेत् ॥ चशब्दान्निजशरीरजरुधिरचन्दनविले पनंचदेव्यैददाते ॥ एतेनशरीरंवापातयामिमंत्रंवासाधयामीतिहठयोगःसूचितः ॥ ८ ॥ एवमुक्तप्रकारेणसमाराधयतोःत्रिभिर्वर्षैःयतात्मनोःदेव्यामवहितचेतसोःतयोःक्षत्रिय वैश्ययोःपरितुष्टा तत्कृतेन तपसाऽतिप्रीता ॥ जगतांधात्रीचण्डिकादेवीप्रत्यक्षीभूय प्राहकथयामास । प्राहेतिविभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् ॥ यतःचण्डिकाजगद्धात्री ततःतयोःतापसयोःप्रत्यक्षीबभूव ॥ अन्यथातत्कृतेनघोरेणतपसाअग्निनेवजगंतिदह्येरन्नेवेतिभावः ॥ जगंति दधातिजगद्धा ॥ आतोनुपसर्गे कः ॥ अद्भक्षणे तृनृतृज्वा अत्रीसंहर्त्री ॥ यद्वा ओहाकूत्यागे ॥ अवोपिके—जगंतिजहातिजगद्धा ॥ ततोत्रीभोक्त्री ॥ ९ ॥ श्रीदेव्युवाच । देवीचंडिकाराजानंसुरथं वैश्यंचसमाधिनामानं वाचमूचे । यत्प्रार्थ्यत इति । हेभूप त्वया यत्प्रार्थ्यते हेकुलनन्दनकुलवर्द्धन वैश्यत्वयायत्प्रार्थ्यते याच्यते तत्वसुसर्वमत्तःदेवीतःसकाशा

एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडिका ॥९॥ श्रीदेव्युवाच ॥ यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वयाचकुलनंदन ॥ मत्त स्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामितत् ॥१०॥ मार्कण्डेयउवाच॥ततोवव्रेनृपोराज्यमविभ्रंश्यग्रजन्मनि ॥ अत्रैवचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात् ॥११॥ सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रेनिर्विण्णमानसः ॥ ममेत्यहमितिप्राज्ञः संगविच्युतिकारकम् ॥ १२ ॥

त्प्राप्यतां लभ्यताम् ॥ अहं परितुष्टास्मि ॥ तच्चतच्च तेच तेच ददामिच ॥ कुलस्यनन्दनःवैश्यःयतोसौकुलात्सकाशाल्लक्ष्मींनग्रहीष्यतिमोक्षकामत्वाद्वैराग्यभा क्त्वादिति भावः ॥ द्वितीयार्द्धे प्रार्थ्यतामितितुक्वचित्पाठःसपुनरुक्तः ॥ प्राप्यतामिति तु पठ्यताम् ॥ यद्वा वैश्यापेक्षयानपौनरुक्त्यं त्वयाचप्रार्थ्यतामिति ॥ ददामितत् ददामितेचइतिपाठद्वयं क्वापिदृश्यते ॥ १० ॥ मार्कंडेयमुनिःस्वशिष्यंवाचमूचे ततःदेवीतः ततः देव्युक्त्यनन्तरंवा नृपः सुरथः अन्यजन्मनिएतज्जन्मापे क्षया अन्यदग्रिमंभावियज्जन्म तस्मिन् अविभ्रंशिअचलं राज्यं राज्ञोभावः कर्मवाराज्यं वव्रे प्रार्थयामास मन्वन्तरत्वरूपम् ॥ अथच अत्रअस्मिन्नपिजन्म न्यविभ्रंशि ॥ भ्रंशुअधःपतनेणिनिः ॥ नविभ्रंशः अविभ्रंशः तद्युक्तंवा ॥ अत्रैवनिजेनगरेहतशत्रुबलं निजमात्मीयंराज्यमेववव्रे प्रार्थयामास ॥ हतंशत्रुबलंयत्रत थोक्तम् ॥ वृञ्वरणेकर्तरिलिडात्मनेपदं—वव्रे ॥ स्थौल्यसामर्थ्यसैन्येषुबलंनाकाकसीरिणोः ॥ ११ ॥ ततोनन्तरम् ॥ प्राज्ञः मोक्षकांक्षित्वादतितरांबुद्धिमान् निर्विण्णमानसः संसारदुःखोद्विग्नचेतस्कः ससमाधिर्नामवैश्योप्यतिविरक्तः सन् ज्ञानंमोक्षबुद्धिंवव्रे ॥ कीदृशम् ॥ ममेत्यहमित्येवंसंगविच्युतिकारकम् ॥ ममायं

क्ष्यमेतदखिलंमृढेहव्येप्रतिष्ठितम् ॥ तमुपायंसमाचक्ष्वयेनयामिस्वमालयम् ॥ ६२ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ किंतेनाहंप्रियाविप्ररमणीयोनकिं
गिरिः ॥ गन्धर्वान्किन्नरादींश्चत्यक्त्वाभीष्टोहिकस्तव ॥ ६३ ॥ निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वल्पकालंमयासार्द्धंभुङ्क्ष्वभोगान्सु
दुर्लभान् ॥ ६४ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अभीष्टागार्हपत्याद्याःसततंमेत्रयोऽग्नयः ॥ रम्यंममाग्निशरणंवेदीविष्टरिणीप्रिया ॥ ६५ ॥
॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ अष्टावात्मगुणायेहितेषामादौदयाद्विज ॥ तांकरोषिकथंनत्वंमयिसद्धर्मपालक ॥ ६६ ॥ त्वद्विमुक्तानजीवामितथाप्रीति
मतीत्वयि ॥ नैतद्वदाम्यहंमिथ्याप्रसीदकुलनन्दन ॥ ६७ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ॥ यदिप्रीतिमतीसत्यंनोपचाराद्ब्रवीषिमाम् ॥ तदुपायंसमाच
क्ष्वयेनयामिस्वमालयम् ॥ ६८ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ निजमालयमप्यस्माद्भवान्यास्यत्यसंशयम् ॥ स्वल्पकालंमयासार्द्धंभुङ्क्ष्वभोगान्सुदुर्ल
भान् ॥ ६९ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ ॥ नभोगार्थायविप्राणांशस्यतेहिवरूथिनि ॥ इहक्लेशायविप्राणांचेष्टाप्रेत्यफलप्रदा ॥ ७० ॥ वरूथिन्युवाच ॥
सन्त्राणंम्रियमाणायाममकृत्वापरत्रते ॥ पुण्यस्यैवफलंभाविभोगाश्चान्यत्रजन्मनि ॥ ७१ ॥ एवंचद्वयमप्यत्रतवोपचयकारणम् ॥ प्रति प्रत्याख्यानादहं
मृत्युत्वंचपापमवाप्स्यसि ॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ परस्त्रियंनाभिलषेदित्यूचुर्गुरवोमम ॥ तेनत्वांनाभिवाञ्छामिकामं विलपशुष्यवा ॥ ७३ ॥
॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासमहाभागःस्पृष्ट्वापःप्रयतःशुचिः ॥ प्राहेदंप्रणिपत्याग्निंगार्हपत्यमुपांशुना ॥ ७४ ॥ भगवन्गार्हपत्याग्नेयोनिस्त्वं
सर्वकर्मणाम् ॥ त्वत्तआहवनीयोऽग्निर्दक्षिणाग्निश्चनान्यतः ॥ ७५ ॥ युष्मदाप्यायनादेवावृष्टिसस्यादिहेतवः ॥ भवन्ति[illegible]सस्यादखिलंजगद्भवतिना
न्यतः ॥ ७६ ॥ एवंत्वत्तोभवत्येतद्येनसत्येनवैजगत् ॥ तथाहमद्यस्वंगेहंपश्येयंसतिभास्करे ॥ ७७ ॥ यथावैवैदिकं[illegible]कर्मस्वकालेनोज्झितंमया ॥
तेनसत्येनपश्येयंगृहस्थोऽद्यदिवाकरम् ॥ ७८ ॥ यथाचनपरद्रव्येपरदारेचमेमतिः ॥ कदाचित्साभिलाषाभूत्तथैतत्सिद्धि[illegible]द्धिमेतुमे ॥ ७९ ॥ इतिश्रीमा
र्कण्डेमहापुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरेब्राह्मणवाक्यंनामाष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ एवमु[illegible]वंतुवदतस्तस्यद्विजपुत्रस्यपाव
कः ॥ गार्हपत्यःशरीरेतुसन्निधानमथाकरोत् ॥ १ ॥ तेनचाधिष्ठितःसोऽथप्रभामण्डलमध्यगः ॥ व्यदीपयततंदेशंमूर्तिमाना[illegible]मानिवहव्यवाट् ॥ २ ॥ तस्या
स्तुसुतरांतत्रतादृग्रूपेद्विजन्मनि ॥ अनुरागोऽभवद्विप्रंपश्यन्त्यादेवयोषितः ॥ ३ ॥ ततःसोऽधिष्ठितस्तेनहव्यवाहेनतत्क्ष[illegible]
तोद्विजनन्दनः ॥ ४ ॥ जगामचत्वरायुक्तस्तयासास्रंनिरीक्षितः ॥ आदृष्टिपातात्तन्वङ्ग्यानिश्वासोत्कम्पिकन्धरम् ॥ ५ ॥ [illegible]भ्यगात् ॥ यथापूर्वंतथागन्तुं[illegible]
गेहमवाप्यसः ॥ यथाप्रोक्तंद्विजश्रेष्ठश्चकारसकलाःक्रियाः ॥ ६ ॥ अथसाचारुसर्वाङ्गीतत्रासक्तात्ममानसा ॥ निश्वासपरा[illegible] ॥ ७ ॥ ततःक्षणेनैवतद[illegible]तत्स
[illegible]परमानिन्येदिनशेषं[illegible]
ताकि[illegible]

पराङ्मुखौ ... ऽपीरोद्भवरक्त स०स०

मा० पु० शाम् ॥ ७ ॥ निश्वसन्त्यनवद्याङ्गीहाहेतिरुदतीमुहुः ॥ मन्दभाग्येतिचात्मानंनिनिन्दमदिरेक्षणा ॥ ८ ॥ नविहारेनच[...]न्निज हाररमणीयेनदावने [...] चन्दनविले अ० ९०

॥ ६५ ॥ न्दरेषुरम्येषुसावबन्धतदारतिम् ॥ ९ ॥ चकाररममाणेचचक्रवाकयुगेस्पृहाम् ॥ मुक्तातेनवरारोहानिनिन्दनिजयौव ॥ १० ॥ क्वागताहमि[...] तयोःक्षत्रिय

दुष्टदैवबलात्कृता ॥ क्वचप्रातःसमेदृष्टेगौंचरंतादृशोनरः ॥११॥ यदद्यसमहाभागोनमेसंगमुपैष्यति ॥ तत्कामाग्निर[...] जगद्धात्री [...]ांक्षपयिष्यतिदुःसहः ॥१२

रमणीयमभूद्यत्तत्पुंस्कोकिलनिनादितम् ॥ तेनहीनंतदेवैतद्दहतीवाद्यमामलम् ॥ १३ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच [...]

मुनिसत्तमम् ॥ ववृधेचतदारागस्तस्यास्तस्मिन्प्रतिक्षणम् ॥ १४ ॥ कलिर्नाम्नातुगन्धर्वःसानुरागोनिराकृतः ॥ ॥ इत्थंसामदनाविष्टाजगाम

ताम् ॥ १५ ॥ सचिन्तयामासतदाकिंन्वेषागजगामिनी ॥ विश्वासपवनम्लानागिरावत्रवरूथिनी ॥ १६ ॥ मुनि[...]पूर्वमभूत्सोऽथतदवस्थांददर्श

ता॥ बाष्पवारिपरिक्लिन्नमियंधत्तेयतोमुखम् ॥१७॥ ततःसदध्यौसुचिरंतमर्थंकौतुकात्कलिः॥ ज्ञातवांश्चप्रभावेणसमा[...]क्षताकिंनुकेनचित्किंविमानि

न्तयामासतद्विज्ञायमुनेःकलिः ॥ ममोपपादितंसाधुभाग्यैरेतत्पुराकृतैः ॥१९॥ मयैषासानुरागेणबहुशःप्रार्थितासती[...]यथातथम् ॥१८॥ पुनःसचि

भविष्यति ॥ २० ॥ मानुषेसानुरागेयंतत्रतद्रूपधारिणि ॥ रंस्यतेमय्यसन्दिग्धंकिंकालेनकरोमितत् ॥ २१ ॥ ॥ मार्क[...]निराकृतवतीसेयमद्यप्राप्या

णततस्तस्यरूपंद्विजन्मनः ॥ कृत्वाचचारयत्रास्तेनिषण्णासावरूथिनी ॥ २२ ॥ सातंदृष्ट्वावरारोहाकिंचिदुत्फुल्ललोचना[...]वाच ॥ ॥ आत्मप्रभावे

देतिपुनःपुनः ॥ २३ ॥ त्वयात्यक्तानसन्देहः परित्यक्ष्यामिजीवितम् ॥ तत्राधर्मःकष्टतरःक्रियालोपोभविष्यति ॥ २४ ॥ समेत्यप्राहतन्वंगीप्रसी

हात्मन्वनकन्दरे ॥ मत्परित्राणजंधर्ममवश्यंप्रतिपत्स्यसे ॥ २५ ॥ आयुषःसावशेषंमेनूनमस्तिमहामते ॥ निवृत्तस्तेन[...]समेत्यरम्येऽस्मिन्म

रकः ॥ २६ ॥ ॥ कलिरुवाच ॥ ॥ किंकरोमिक्रियाहानिर्भवत्यत्रसतोमम ॥ त्वमप्येवंविधंवाक्यंब्रवीषितनुमध्यमे ॥ २७ ॥ तद्[...]हृदयाह्लादका

द्ब्रवीमिकरोषितत् ॥ यदिस्यात्संगमोमेद्यभवत्यासहनान्यथा ॥ २८ ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ प्रसीदयद्ब्रवीषित्वंतत्करोमिनतेमृषा [...]ष्टंप्राप्तोय [...]नीम्ये

तदनाशङ्कंयत्तत्कार्यंमयाधुना ॥ २९ ॥ कलिरुवाच ॥ ॥ नाद्यसंभोगसमयेद्रष्टव्योहंत्वयावने ॥ निमीलिताक्ष्याःसंसर्गस्तवसुभ्रु[...]

सह ॥ ३० ॥ ॥ वरूथिन्युवाच ॥ ॥ एवंभवतुभद्रंतेयथेच्छसितथास्तुतत् ॥ मयासर्वप्रकारंहिवशेस्थेयंतवाधुना ॥ ३१ ॥ ॥ इति ॥ ६५ ॥

श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेस्वारोचिषेमन्वन्तरएकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसहतयासोथररा

मगिरिसानुषु ॥ फुल्लकाननहृद्येषुमनोज्ञेषुसरःसुच ॥ १ ॥ कन्दरेषुचरम्येषुनिम्नगापुलिनेषुच ॥ मनोज्ञेषुतथान्येषुदेशेषुमुदितोद्विज ॥ २ ॥ वह्नि

नाधिष्ठितस्यासीद्यद्रूपंतस्यतेजसा ॥ अचिन्तयद्भोगकालेनिमीलितविलोचना ॥ ३ ॥ ततःकालेनसागर्भमवापमुनिसत्तम ॥ गन्धर्ववीर्य्यतोरूपं
चिन्तनाच्चद्विजन्मनः ॥ ४ ॥ तांगर्भधारिणींसोऽथसान्त्वयित्वावरूथिनीम् ॥ विप्ररूपधरोयातस्तयाप्रीत्याविसर्जितः ॥ ५ ॥ जज्ञेसबालोद्युति
मान्ज्वलन्निवविभावसुः ॥ स्वरोचिभिर्यथासूर्य्योभासयन्सकलादिशः ॥ ६ ॥ स्वरोचिभिर्यतोभातिभास्वानिवसबालकः ॥ ततःस्वरोचिरित्येवं
नाम्नाख्यातोबभूवसः ॥ ७ ॥ ववृधेचमहाभागोवयसानुदिनंतथा ॥ गुणौघैश्चयथाबालःकलाभिःशशलाञ्छनः ॥ ८ ॥ सजग्राहधनुर्वेदंवेदांश्चैवयथा
क्रमम् ॥ विद्याश्चैवमहाभागस्तदायौवनगोचरः ॥ ९ ॥ मन्दराद्रौकदाचित्सविचरंश्चारुचेष्टितः ॥ ददर्शैकांतदाकन्यांगिरिप्रस्थेभयातुराम् ॥ १० ॥
त्रायस्वेतिनिरीक्ष्यैनंसातदावाक्यमब्रवीत् ॥ माभैषीरितिसप्राहभयविप्लुतलोचनाम् ॥ ११ ॥ किमेतदितितेनोक्तेवीरवाक्येमहात्मना ॥ ततःसा
कथयामासश्वासाक्षेपप्लुताक्षरम् ॥ १२ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ अहमिन्दीवराख्यस्यसुताविद्याधरस्यवै ॥ नाम्नामनोरमाजातासुतायांमरुध
न्वनः ॥ १३ ॥ मन्दारविद्याधरजासखीममविभावरी ॥ कलावतीचाप्यपरासुतापारस्यवैमुनेः ॥ १४ ॥ ताभ्यांसहमयायातंकैलासतटमुत्तमम् ॥
तत्रदृष्टोमुनिःकश्चित्तपसातिकृशाकृतिः ॥ १५ ॥ क्षुत्क्षामकण्ठोनिस्तेजादूरपाताक्षितारकः ॥ मयावहसितःक्रुद्धःसतदामांशशापह ॥ १६ ॥
क्षामक्षामस्वरःकिंचित्कंपिताधरपल्लवः ॥ त्वयावहसितोयस्मादनार्य्येदुष्टतापसि ॥ १७ ॥ तस्मात्त्वामचिरेणैवराक्षसोभिभविष्यति ॥ दत्तेशापेम
त्सखीभ्यांसतुनिर्भर्त्सितोमुनिः ॥ १८ ॥ धिक्तेब्राह्मण्यमक्षान्त्याहतंतेनिखिलंतपः ॥ अमर्षणैर्धर्षितोऽसितपसानातिकर्शितः ॥ १९ ॥ क्षान्त्या
स्पदंवैब्राह्मण्यंक्रोधसंयमनंतपः ॥ एतच्छ्रुत्वाददौशापंतयोरप्यमितद्युतिः ॥ २० ॥ एकस्याःकुष्ठमङ्गेषुभाव्यन्यस्यास्तथाक्षयः ॥ तयोस्तथैवतज्जा
तंयथोक्तंतेनतत्क्षणात् ॥ २१ ॥ ममाप्येवंमहद्रक्षःसमुपैतिपदानुगम् ॥ नशृणोषिमहानादंतस्यादूरेऽपिगर्जतः ॥ २२ ॥ तृतीयमद्यदिवसंयन्मेपृष्ठंन
मुंचति ॥ अस्त्रग्रामस्यसर्वस्यहृदयज्ञाहमद्यते ॥ २३ ॥ तंप्रयच्छामिमांरक्षरक्षसोऽस्मान्महामते ॥ प्रादात्स्वायम्भुवस्यादौस्त्वयंरुद्रःपिनाक
धृक् ॥ २४ ॥ स्वायम्भुवोवसिष्ठायसिद्धवर्यायदत्तवान् ॥ तेनापिदत्तंमन्मातुःपित्रेचित्रायुधायवै ॥ २५ ॥ प्रादाद्दौद्वाहिकंसोऽपिमत्पित्रेश्वशुर
स्स्वयम् ॥ मयापिशिक्षितंवीरसकाशाद्बालयापितुः ॥ २६ ॥ हृदयंसकलास्त्राणामशेषरिपुनाशनम् ॥ तदिदंगृह्यतांशीघ्रमशेषास्त्रपरायणम् ॥ २७ ॥ यथा
ततोजहिदुरात्मानमेनंराक्षसमागतम् ॥ २८ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ तथेत्युक्तेततस्तेनवार्य्युपस्पृश्यतस्यतत् ॥ अस्त्राणांहृदयंप्रादात्सवति ॥
वर्तनम् ॥ २९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेरक्षस्तत्तदाभीषणाकृति ॥ नर्दमानंमहानादमाजगामत्वरान्वितम् ॥ ३० ॥ मयाभिभूरतःकिंत्राणमपेक्षिताः ॥ अ

मक्षायकिंचिरेणेतिब्रुवाणंतददर्शसः ॥ ३१ ॥ स्वरोचिश्चिन्तयामासदृष्ट्वातंसमुपागतम् ॥ गृह्णात्येषवचःसत्यंतस्यास्त्वि[illegible]तमहामुनेः ॥ ३२ ॥ जग्राह
समुपेत्यैनांत्वरयासोऽपिराक्षसः ॥ त्राहित्राहीतिकरुणंविलपन्तींसुमध्यमाम् ॥ ३३ ॥ ततःस्वरोचिःसंक्रुद्धश्चण्डास्त्रम[illegible]तिभैरवम् ॥ दृष्ट्वानिवेश्यतद्र
क्षोददर्शानिमिषेक्षणः ॥ ३४ ॥ तदाभिभूतःसतदातामुत्सृज्यनिशाचरः ॥ प्रसीदशाम्यतामस्त्रंश्रूयतांचेत्यभाषत ॥ ३५ ॥ मोक्षितोऽहंत्वयाशापा
दतिघोरान्महाद्युते ॥ प्रदत्तादतितीव्रेणब्रह्ममित्रेणधीमता ॥ ३६ ॥ उपकारोनमेत्वत्तोमहाभागाधिकोऽपरः ॥ येनाहंसुमहाकष्टान्महाशापाद्विमो
क्षितः ॥ ३७ ॥ स्वरोचिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्ममित्रेणमुनिनाकिन्निमित्तंमहात्मना ॥ शप्तस्त्वंकीदृशश्चैवशापोदत्तोऽभवत्पुरा ॥ ३८ ॥ राक्षसउवाच ॥
ब्रह्ममित्रोऽष्टधाभिन्नमायुर्वेदमधीतवान् ॥ त्रयोदशाधिकारंचप्रगृह्याथर्वणोद्विजः ॥ ३९ ॥ अहंचेन्दीवराक्षेतिख्यातोऽस्[illegible]याजनकोऽभवम् ॥ विद्याधर
पतेःपुत्रोनलनाभस्यखड्गिनः ॥ ४० ॥ मयाचयाचितःपूर्वंब्रह्ममित्रोऽभवन्मुनिः ॥ आयुर्वेदमशेषंमेभगवन्दातुमर्हसि ॥ ४१ ॥ यदातुबहुशोवीर
प्रश्रयावनतस्यमे ॥ नप्रादाद्याचितोविद्यामायुर्वेदात्मिकांमम ॥ ४२ ॥ शिष्येभ्योददतस्तस्यमयान्तर्धानगेनहि ॥ आयुर्वेदात्मिकाविद्यागृहीताभूत्त
दानघ ॥ ४३ ॥ गृहीतायांतुविद्यायांमासैरष्टाभिरन्तरात् ॥ ममातिहर्षादभवद्धासोऽतीवपुनःपुनः ॥ ४४ ॥ प्रत्यभिज्ञाय[illegible]मांहासान्मुनिःकोपसम
न्वितः ॥ विकम्पिकन्धरःप्राहमामिदंपरुषाक्षरम् ॥ ४५ ॥ राक्षसेनेवयस्मान्मेत्वयाऽदृश्येनदुर्मते ॥ हृताविद्यावहासश्चमामव[illegible]ज्ञायवैकृतः ॥ ४६ ॥
तस्मात्त्वंराक्षसःपापमच्छापेननिराकृतः ॥ भविष्यसिनसन्देहःसप्तरात्रेणदारुणः ॥ ४७ ॥ इत्युक्तेप्रणिपाताद्यैरुपचारैःप्रसादितः ॥ समामाहपुन
र्विप्रस्तत्क्षणान्मृदुमानसः ॥ ४८ ॥ यन्मयोक्तमवश्यंतद्भाविगन्धर्वनान्यथा ॥ किन्तुत्वंराक्षसीभूत्वापुनःस्वंप्राप्स्यसेवपुः ॥ ४९ ॥ नष्टस्मृतिर्य
दाक्रुद्धःस्वमपत्यंचिखादिषुः ॥ निशाचरत्वेगन्तासितदस्त्रानलतापितः ॥ ५० ॥ पुनःसंज्ञामवाप्यस्वामवाप्स्यसिनिजंवपुः ॥ तथैवस्वमधि
ष्ठानंलोकेगन्धर्वसंज्ञिते ॥ ५१ ॥ सोऽहंत्वयामहाभागमोक्षितोऽस्मान्महाभयात् ॥ निशाचरत्वाद्यद्वीरतेनमेप्रार्थनांकुरु ॥ ५२ ॥ इमांतेतनयां
भार्यांप्रयच्छामिप्रतीच्छताम् ॥ आयुर्वेदश्चसकलस्त्वष्टाङ्गोयोमयाततः ॥ मुनेःसकाशात्संप्राप्तस्तंगृह्णीष्वमहामते ॥ ५३ ॥ ॥ मार्कण्डेय
उवाच ॥ इत्युक्त्वाप्रददौविद्यांसचदिव्याम्बरोज्ज्वलः ॥ स्रग्भूषणधरोदिव्यंपौराणंवपुरास्थितः ॥ ५४ ॥ दत्त्वाविद्यांततःकन्यांसदातुमुपचक्रमे ॥ ॥ ६६ ॥
तमाहसातदाकन्याजनितारंस्वरूपिणम् ॥ ५५ ॥ अनुरागोममाऽप्यत्रताताऽतीवमहात्मनि ॥ दर्शनादेवसंजातोविशेषेणोपकारिणि ॥ ५६ ॥
किन्त्वेषामेसखीसाचमत्कृतेदुःखपीडिते ॥ अतोनाभिलषेभोगान्भोक्तुमेतेनवैसमम् ॥ ५७ ॥ पुरुषैरपिनोशक्याकर्तुमित्थंनृशंसता ॥

लंकियत्॥कोऽहंकेमन्त्रिणःपक्षेकेवाभूपतयोमम ॥२८॥ (कियान्कोशोबलंकिंवाकोनुरक्तोजनोमम) ॥ विरक्तोवापरैर्भिन्नःपरेषामपिकीदृशः ॥ कःसम्य
गत्रनगरेविषयेवाजनोमम॥२९॥ धर्मकर्माश्रयोमूढःकःसम्यगपिवर्त्तते॥कोदण्ड्यःपरिपाल्यःकःकेचोपेक्ष्यानरामया ॥३०॥ सामभेदतयादम्याद्देशका
लमवेक्षता॥ चाराश्चचारयेदन्यैरज्ञातान्भूपतिश्चरैः ॥ ३१ ॥ सचिवादिषुसर्वेषुचरान्दद्यान्महीपतिः ॥ इत्यादौभूपतिर्नित्यंकर्मण्यासक्तमानसः ॥३२॥
नयेद्दिनंतथारात्रिंनतुभोगपरायणः॥राज्ञांशरीरग्रहणंनभोगायमहीपते॥३३॥क्लेशायमहतेपृथ्वीस्वधर्मपरिपालने॥ सम्यक्पालयतःपृथ्वींस्वधर्मंचमही
पतेः ॥३४॥ इहक्लेशोमहान्स्वर्गेपरमंसुखमक्षयम्॥तदेतदवबुध्यस्वहित्वाभोगान्नरेश्वर ॥ ३५ ॥ पालनायक्षितेःक्लेशमङ्गीकर्तुमिहार्हसि ॥ इतिवृत्तमृषी
णांयद्वयसनंत्वयिशासति ॥३६॥ भुजङ्गहेतुकंभूपचारान्धोनापिवेत्सितत्॥बहुनात्रकिमुक्तेनपुष्टेदण्डोनिपात्यताम्॥३७॥ शिष्टान्पालयराजंस्त्वंधर्म
षड्भागमाप्स्यसि ॥ अरक्षन्पापमखिलंदुष्टैरविनयात्कृतम् ॥ ३८ ॥ समवाप्स्यस्यसन्दिग्धंयदिच्छसिकुरुष्वतत् ॥एतन्मयोक्तंसकलंयत्तवाहंपिता
महः ॥ कुरुष्वैवंस्थितेयत्तेरोचतेवसुधाधिप॥३९॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमरुत्तचरितेषड्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१२६॥मार्कण्डेयउवाच॥
इतितापसवाक्यंसश्रुत्वालज्जापरोनृपः ॥ धिङ्मांचारान्धमित्युक्त्वानिःश्वस्यजगृहेधनुः ॥ १ ॥ ततःसत्वरितंगत्वातमौर्वस्याश्रमंप्रति ॥ ववन्देशिरसा
वीरांमातरंपितुरात्मनः ॥ २ ॥ तापसांश्चयथान्यायंतैश्चाशीर्भिरभिष्टुतः ॥ दृष्ट्वाचतापसान्सप्तनागैर्दष्टान्मृतान्भुवि ॥ ३॥ निनिन्दात्मानमसकृत्पुरस्ते
षांमहीपतिः ॥ उवाचचैतदद्याहंमद्वीर्य्यमवमन्यताम् ॥४ ॥ यत्करोमिभुजङ्गानांदुष्टानांब्राह्मणद्विषाम् ॥ तत्पश्यतुजगत्सर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥५॥
मार्कण्डेयउवाच ॥ इत्युक्त्वाजगृहेकोपादस्त्रंसंवर्तकंनृपः ॥ नाशायाशेषनागानांपातालोर्व्वीविचारिणाम् ॥ ६ ॥ ततोजज्वालसहसानागलोकःसम
न्ततः ॥ महास्त्रतेजसाविप्रदह्यमानोनिवारितः ॥७॥ हाहाताततिहामातर्हाहावत्सेतिसंभ्रमे ॥ तस्मिन्नस्त्रकृतेवाचःपन्नगानामथाभवन् ॥ ८ ॥ केचि
ज्वलद्भिःपुच्छाग्रैःफणैरन्येभुजङ्गमाः ॥ गृहीतपुत्रदाराश्चत्यक्ताभरणवाससः॥९॥पातालमुत्सृज्ययुःशरणंभामिनींतदा॥मरुत्तमातरंपूर्वंययादत्तंतदाऽ
भयम् ॥ १० ॥ तामुपेत्योरगाःसर्वेसप्रणामंभयातुराः ॥ सगद्गदमिदंप्रोचुःस्मर्यतांनःपुरोदितम् ॥ ११ ॥ प्रणम्याभ्यर्थितंपूर्वंयदस्माभी रसातले ॥
तस्यकालोऽयमायातस्त्राहिवीरप्रजायिनि ॥१२॥ पुत्रोनिवार्य्यतांराज्ञिप्राणैःसंयोज्यमस्तुनः ॥ दह्यतेसकलोलोकोनागानामस्त्रवह्निना ॥ १३ ॥
एवंसंदह्यमानानामस्माकंतनयेनते ॥ त्वामृतेशरणंनान्यत्कृपांकुरुयशस्विनि ॥ १४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥इतिश्रुत्वावचस्तेषांसंस्मृत्या
दौचभाषितम् ॥ भर्तारमाहसासाध्वीससंभ्रममिदंवचः ॥ १५ ॥ पूर्वमेवतवाख्यातंपातालेयद्भुजङ्गमैः ॥ प्रोक्तमभ्यर्थनापूर्वंममासीत्तनयंप्रति ॥
॥ १६ ॥ तइमेऽभ्यागताभीतादह्यन्तेतस्यतेजसा ॥ मामेतेशरणंपूर्वंदत्तमेभ्योमयाऽभयम् ॥ १७ ॥ येमांशरणमापन्नास्तेत्वांशरणमागताः ॥ अ

पृथग्धर्मंचरणायाताहंशरणंतव ॥ १८ ॥ तन्निवारयपुत्रंत्वंमरुत्तंवचनात्तव ॥ मयाचाभ्यर्थितोऽवश्यंशममभ्युपयास्यति ॥ १९ ॥ राजोवाच ॥ महा
पराधेनियतंमरुत्तःक्रोधमागतः ॥ दुर्निवर्त्यमहंमन्येतस्यक्रोधंसुतस्यते ॥ २० ॥ नागाऊचुः ॥ शरणागतास्तववयंप्रसादःक्रियतांनृप ॥ क्षत्रस्यार्त
परित्राणनिमित्तंशस्त्रधारणम् ॥ २१ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ नागानांतद्वचःश्रुत्वाभूतानांशरणैषिणाम् ॥ तयाचाभ्यर्थितःपत्न्याप्राहाविक्षिन्महा
यशाः ॥२२ ॥ गत्वाब्रवीमितंभद्रेतनयंत्वरयातव ॥ परित्राणायनागानांनत्याज्याःशरणागताः ॥ २३ ॥ नोपसंहरतेसोस्त्रंयदिमद्वचनान्नृपः ॥
तदास्त्रैर्वारयिष्यामितस्यास्त्रंतनयस्यते ॥ २४ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततोगृहीत्वासधनुरविक्षित्क्षत्रियोत्तमः भार्य्ययासहितःप्रायात्त्वरावान्भा
र्गवाश्रमम् ॥२५॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमरुत्तचरितेसप्तविंशत्यधिकशततमोध्यायः ॥१२७॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ सतुतत्रसुतंदृष्ट्वागृहीतवरकार्मु
कम् ॥ धनुःशस्त्रंचतस्योग्रंज्वालाव्याप्तदिगन्तरम् ॥ १ ॥ उद्गिरन्तंमहावह्निंदीपिताखिलभूतलम् ॥ पातालान्तगतंप्रात मसह्यंघोरभीषणम् ॥
॥ २ ॥ सतंदृष्ट्वामहीपालंभृकुटीकुटिलाननम् ॥ माक्रुधस्त्वंमरुत्तास्त्रमुपसंह्रियतामिति ॥ ३ ॥ प्राहासकृच्चानुलुतवर्णक्रममुदारधीः ॥ सनिशम्यगु
रोर्वाक्यंदृष्ट्वातंचपुनःपुनः ॥ ४ ॥ गृहीतकार्मुकःपित्रोःप्रणिपत्यसगौरवम् ॥ प्रत्युवाचापराद्धामेसुभृशंपन्नगाःपितः ॥ ५ ॥ शासतीमांमयिमहींपरि
भूयबलंमम ॥ सप्ताश्रममुपागम्यदष्टामुनिकुमारकाः ॥ ६ ॥ ऋषीणामाश्रमस्थानाममीषामवनीपते ॥ मयिशासतिदुर्वृत्तैर्दूषितानिहवींषिच ॥७॥
जलाशयास्तथाप्येतैःसर्वएवहिदूषिताः ॥ तदेत्कारणंकिञ्चिन्नवक्तव्यंत्वयापितः ॥ ननिवारयितव्योऽहंब्रह्मघ्नान्प्रतिपन्नगान् ॥ ८ ॥ अविक्षिदुवाच ॥य
द्येभिर्निहताविप्रायास्यन्तिनरकंमृताः ॥ ममैतत्क्रियतांवाक्यंविरमास्त्रप्रयोगतः ॥ ९ ॥ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ नाहमेषांक्षमिष्यामिदुष्टानामपराधि
नाम् ॥ अहमेवगमिष्यामिनरकंयदिपापिनाम् ॥ ननिग्रहेयताम्येषांमांनिवारयमापितः ॥ १० ॥ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ ॥ मामेतेशरणंप्राप्ताःपन्नगा
ममगौरवात् ॥ उपसंह्रियतामस्त्रमलंकोपेनतेनृप ॥ ११ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ नाहमेषांक्षमिष्यामिदुष्टानामपराधिनाम् ॥ स्वधर्ममुल्लंघ्यकथंकरि
ष्यामिवचस्तव ॥ १२ ॥ दण्डचेनिपातयन्दण्डंभूपःशिष्टांश्चपालयन् ॥पुण्यलोकानवाप्नोतिनरकांश्चाप्युपेक्षणात् ॥१३॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एवंसबहु
शःपित्रावार्य्यमाणोम्बयासह॥नोपसंहरतेसोऽस्त्रंततोऽसौपुनरब्रवीत् ॥१४॥ हिंससेपन्नगान्भीतान्ममैताञ्छरणंगतान्॥वार्यमाणोऽपितस्मात्तेकरिष्या ॥१७५॥
मिप्रतिक्रियाम्॥१५॥मयाप्यस्त्राण्यवातानिनत्वमेकोऽस्त्रविद्भुवि॥ममाग्रतःसुदुर्वृत्तपौरुषञ्चकियत्तव॥१६॥ ततःकार्मुकमारोप्यकोपताम्रविलोचनः॥
अविक्षिदस्त्रंजग्राहकालस्यमुनिपुङ्गवः॥१७॥ततोज्वालापरीवारमरिसंघघ्नमुत्तमम्॥ कालास्त्रंतुमहावीर्य्यंयोजयामासकार्मुके॥१८॥ततश्चुक्षोभजगती

संवर्त्तास्त्रप्रतापिता ॥ साब्धिशैलाऽखिलाविप्रकालस्यास्त्रेसमुद्यते ॥ १९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ कालास्त्रमुद्यतंपित्रामरुत्तःसोऽपिवीक्ष्यतत् ॥ प्रा
होच्चैरस्त्रमेतन्मेदुष्टशास्तिसमुद्यतम् ॥ २० ॥ नत्वद्वधायकालास्त्रंमयिमुंचतिकिंभवान् ॥ स्वधर्मचारिणिसुतेसदैवाज्ञाकरेतव ॥ २१ ॥ मयाकार्यंम
हाभागप्रजानांपरिपालनम् ॥ त्वयैवंक्रियतेकस्मान्मद्वधायास्त्रमुद्यतम् ॥ २२ ॥ अविक्षिदुवाच ॥ शरणागतसंत्राणंकर्तुंव्यवसितावयम् ॥ तस्य
व्याघातकर्त्तात्वंनमेजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ २३ ॥ मांवाहत्वास्त्रवीर्येणजहिदुष्टानिहोरगान् ॥ त्वांवाहत्वाऽहमस्त्रेणरक्षिष्यामिमहोरगान् ॥ २४ ॥ धिक्त
स्यजीवितंपुंसः शरणार्थिनमागतम् ॥ योनार्तमनुगृह्णातिवैरिपक्षमपिध्रुवम् ॥ २५ ॥ क्षत्रियोऽहमिमेभीताःशरणंमामुपागताः ॥ अपकर्त्तात्वमेवैषां
कथंवध्योनमेभवान् ॥ २६ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ मित्रंवाबान्धवोवाऽपिपितावायदिवागुरुः ॥ प्रजापालनविघ्नाययोहन्तव्यःसभूभृता ॥ २७ ॥
सोऽहन्तेप्रहरिष्यामिनक्रोद्धव्यंत्वयापितः ॥ स्वधर्मःपरिपाल्योमेनमेक्रोधस्तवोपरि ॥ २८ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततस्तौनिश्चितौहन्तुंप
रस्परवधंप्रति ॥ समुत्पत्यान्तरेतस्थुर्मुनयोभार्गवादयः ॥ २९ ॥ ऊचुश्चैनंनमोक्तव्यंत्वयास्त्रंपितरंप्रति ॥ त्वयाचनायंहन्तव्यःपुत्रःप्रख्यातचेष्टितः ॥
॥ ३० ॥ ॥ मरुत्तउवाच ॥ ॥ मयादुष्टानिहन्तव्याःसन्तोरक्ष्यामहीक्षिता ॥ इमेचदुष्टाभुजगाःकोऽपराधोऽत्रमेद्विजाः ॥ ३१ ॥ ॥ अविक्षि
दुवाच ॥ ॥ शरणागतसन्त्राणंमयाकार्यमयक्षमे ॥ अपराध्यःसुतोविप्रायोहन्तिशरणागतान् ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥इमेवदन्तिभुजगास्त्रा
सलोलविलोचनाः ॥ संजीवयामस्तान्विप्रान्येदष्टादुष्टपन्नगैः ॥ ३३ ॥ तदलंविग्रहेणोभौराजवर्यौप्रसीदताम् ॥ उभावपिविनिर्व्यूढप्रतिज्ञौधर्मकोवि
दौ ॥ ३४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सातुवीरासमभ्येत्यपुत्रमेतदभाषत ॥ मद्वाक्यादेषतेपुत्रोहन्तुंनागान्कृतोद्यमः ॥३५॥ तन्निष्पन्नंयदाविप्रास्ते
जीवन्तितथामृताः ॥ संजीवन्तश्चमुच्यन्तेयद्युष्मच्छरणंगताः ॥३६॥ ॥ भामिन्युवाच ॥ ॥ अहमभ्यर्थितापूर्वमेभिःपातालसंश्रयैः ॥तन्निमित्तमयंभ
र्त्तामयात्रविनियोजितः ॥३७॥तदेतदार्यनिर्वृत्तमुभयोरपिशोभनम् ॥ममभर्तुश्चपुत्रस्यत्वत्पौत्रस्यात्मजस्यच ॥३८॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ततःसंजी
वयामासुस्तान्विप्रांस्तेभुजङ्गमाः ॥दिव्यैरोषधिजातैश्चविषसंहरणेनच ॥३९॥पित्रोर्ननामचरणौसततोजगतीपतिः ॥मरुत्तश्चसतंप्रीत्यापरिष्वज्येदमब्र
वीत ॥४०॥ मानहाभवशत्रूणांचिरंपालयमेदिनीम् ॥ पुत्रपौत्रैश्चमोदस्वमाचतेसन्तुविद्विषः ॥४१॥ ततोद्विजैरनुज्ञातौवीरयाचनरेश्वरौ ॥ समारूढौ
रथंसाचभामिनीस्वपुरङ्गता ॥४२॥ वीराऽपिकृत्वासुमहत्तपोधर्मभृतांवरा ॥ भर्तुःसलोकतांप्राप्तामहाभागापतिव्रता ॥४३॥ मरुत्तोऽपिचकारोर्व्यांधर्म
तःपरिपालनम् ॥ विनिर्जितारिषड्वर्गोभोगांश्चबुभुजेनृपः ॥४४॥ तस्यपत्नीमहाभागाविदर्भतनयातथा ॥प्रभावतीसुवीरस्यसौवीरीचाभवत्सुता ॥४५॥
सुकेशीकेतुवीर्य्यस्यमागधस्यात्मजाऽभवत् ॥सुताचसिन्धुवीर्य्यस्यमद्रराजस्यकेकयी ॥४६॥केकयस्यचसैरन्ध्रीसिन्धुभर्तुर्वपुष्मती ॥चेदिराजसुताच

भूद्भार्य्यातस्यसुशोभना॥४७॥तासांपुत्रास्तस्यचासन्भूभृतोऽष्टादशद्विज॥तेषांप्रधानोज्येष्ठश्चनरिष्यंतः सुतोऽभवत्॥४८॥एवंवीर्य्योमरुत्तोऽभून्महा
राजोमहाबलः॥तस्याप्रतिहतंचक्रमासीद्वीपेषुसप्तसु॥४९॥यस्यतुल्योऽपरोराजानभूतोनभविष्यति॥सत्त्वविक्रमयुक्तस्यराजर्षेरमितौजसः॥५०॥त
स्यैतच्चरितंश्रुत्वामरुत्तस्यमहात्मनः॥जन्मचाग्र्यंद्विजश्रेष्ठमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः॥५१॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमरुत्तचरितेऽष्टाविंशत्यधिकशततमा
ऽध्यायः॥१२८॥ छ॥ क्रौष्टुकिरुवाच॥ मरुत्तचरितंकृत्स्नंभगवन्कथितंत्वया॥ तत्संततिमशेषेणश्रोतुमिच्छाप्रवर्तते॥१॥तत्संततौक्षितीशायेराज्यां
र्हावीर्यशालिनः॥ तानहंश्रोतुमिच्छामित्वयाख्यातान्महामुने॥२॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ नरिष्यन्तइतिख्यातोमरुत्तस्याभवत्सुतः॥अष्टादशान
पुत्राणांसज्येष्ठःश्रेष्ठएवच॥३॥वर्षाणांचसहस्राणिसप्ततिंदशपंचच॥बुभुजेपृथिवींकृत्स्नांमरुत्तःक्षत्रियर्षभः॥४॥ कृत्वाराज्यंस्वधर्मेणइष्ट्वायज्ञाननुत्तमा
न्॥ नरिष्यंतसुतंज्येष्ठमभिषिच्ययथौवनम्॥५॥ एकाग्रचित्तःसनृपस्तस्थौतत्रतपोमहत्॥ आरुरोहदिवंविप्रयशसावृत्यरोदसी॥६॥नरिष्यंतः सुतः
सोऽस्याचिंतयामासबुद्धिमान्॥पितुर्वृत्तंसमालोक्यतथान्येषांचभूभृताम्॥७॥अत्रवंशेमहात्मानोराजानोममपूर्वजाः॥यज्विनोधर्मतःपृथ्वीपालयामासु
रूर्जिताः॥८॥ दातारश्चापिवित्तानांसंग्रामेष्वनिवर्तिनः॥ तेषांकश्चरितंशक्तस्त्वनुयातुंमहात्मनाम्॥९॥किन्तुतैर्यत्कृतंकर्मधर्म्यमाहवनादिभिः॥त
दहंकर्तुमिच्छामितच्चनास्तिकरोमिकिम्॥१०॥धर्मात्पालयतःपृथ्वींकोगुणोत्रमहीपतेः॥असम्यक्पालनात्पापीनरेन्द्रोनरकंव्रजेत्॥११॥ सतिवित्तेम
हायज्ञाःकर्तव्याएवभूभृता॥दातव्यंचात्रकिंचित्रंसीदतामीश्वरोगतिः॥१२॥आभिजात्यंतथालज्जाकोपश्चारिजनाश्रयः॥ कार्यंतिस्वधर्मश्चसंग्रामादप
लायनम्॥१३॥एतत्सर्वंयथासम्यङ्मत्पूर्वैःपुरुषैःकृतम्॥पित्राचमेमरुत्तेननतथातत्केनशक्यते॥१४॥तदहंकिंकरिष्यामियत्तुतैःपूर्वजैःकृतम्॥ येयज्विनो
वरादांताःसंग्रामाच्चानिवर्तिनः॥१५॥महत्संग्रामसंमर्देष्वविसंवादिपौरुषाः॥ क्रमेणाहंयतिष्यामिकस्मैतानभिसंधितुम्॥१६॥ अथवातैःस्वयंयज्ञाः
कृताःपूर्वजनेश्वरैः॥अविश्रमद्भिर्नान्यैस्तुकारितास्तत्करोम्यहम्॥१७॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ इतिसंचिन्त्ययज्ञंसचकारैकंनरेश्वरः॥ यादृशंनचका
रान्योवित्तोत्सर्गोपशोभितम्॥१८॥द्विजानांजीवनायालंदत्त्वातुसुमहाधनम्॥ततःशतगुणंतेषांयज्ञार्थमददान्नृपः॥१९॥गावोवस्त्राण्यलंकारंधान्यागा
रादिकंतथा॥ प्रत्येकमददात्तेषांसर्वपृथ्वीनिवासिनाम्॥२०॥ ततस्तेनयदायज्ञःप्रारब्धोभूभुजापुनः॥ प्रारब्धेसमखेयष्टुंततोनालभतद्विजान्॥
॥२१॥ यान्यान्वृणोतिसनृपोविप्रानार्त्विज्यकर्मणि॥ तेतेतमूचुर्यज्ञायवयमप्यत्रदीक्षिताः॥२२॥ अन्यंवरययद्वित्तंत्वयास्माकंविसर्जितम्॥ तस्यां
तोनास्तियज्ञेषुदद्यास्त्वंनृपतेकथम्॥२३॥ मार्कण्डेयउवाच॥ ॥ नचापऋत्विजोविप्रास्तदाशेषक्षितीश्वरः॥ बहिर्वेद्यांतदादानंसदातुमु

अपुत्रः सचतेनिष्ठांयदाभूपगमिष्यति ॥ तदारिपक्षंपृथिवीनिश्चितंतवयास्यति ॥१३॥ वंशक्षयस्तेभवितापितृपिण्डोदकक्षयः ॥ एतन्महत्तेऽरिभयंक्रि
याहान्याभविष्यति ॥१४॥ तस्मात्कुरुतथाभूपयथातेतनयःपुनः ॥ करोतिसततंबुद्धिंपितॄणामुपकारिणीम् ॥ १५ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ एतस्मि
न्नन्तरेशब्दंशुश्रावजगतीपतिः ॥ पुरोहितस्यवीरायागदतोह्यर्थिनंप्रति ॥१६॥ कः किमिच्छतिदुःसाध्यंकस्याकिंसाध्यतामिति ॥ करन्धमस्यमहिषी
किमिच्छिकमुपोषिता।१७॥राजपुत्रोऽप्यविक्षित्तुश्रुत्वापौरोहितंवचः॥प्रत्युवाचार्थिनः सर्व्वान्राजद्वारमुपागतान् ॥१८॥ मयासाध्यंशरीरेणयस्यकि
ञ्चिद्ब्रवीतुसः ॥ ममममातामहाभागाकिमिच्छिकमुपोषिता॥१९॥ शृण्वन्तुमेऽर्थिनः सर्वेप्रतिज्ञातंमयातदा ॥ किमिच्छथददाम्येषक्रियमाणेकिमिच्छके
॥ २० ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच॥ ॥ ततोराजानिशम्यैतद्वाक्यंपुत्रमुखाच्छुतम ॥ समुत्पत्याब्रवीत्पुत्रमहमर्थीप्रयच्छमे ॥ २१ ॥ अविक्षिदु
वाच ॥ ॥ दातव्यंयन्मयाताात भवतेतद्ब्रवीहिमाम् ॥ कर्तव्यंदुष्करंवातेसाध्यंदुःसाध्यमेववा ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ ॥ यदिसत्यप्रतिज्ञ
स्त्वंददासिचकिमिच्छकम्॥पौत्रस्यदर्शयमुखंममोत्सङ्गगतस्यतत् ॥२३ ॥ ॥अविक्षिदुवाच॥ ॥ अहन्तवैकस्तनयोब्रह्मचर्य्यंचमेनृप ॥ नमेपुत्रोऽ
स्तिपौत्रस्यदर्शयामिकथंमुखम् ॥२४॥ ॥ राजोवाच ॥ पापायब्रह्मचर्य्यन्तेयदिदंधार्य्यतेत्वया ॥ तस्मात्त्वंमोचयात्मानंममपौत्रंचदर्शय ॥२५॥
॥अविक्षिदुवाच॥ विषमंस्यान्महाराजयदन्यत्तत्समादिश॥वैराग्येणमयात्यक्तः स्त्रीसंभोगस्तथास्तुसः॥२६॥ राजोवाच ॥ बहुभिर्युध्यमानानांदृष्टो
वैवैरिणांजयः।तत्रापियदिवैराग्यमुपेषितदपण्डितः।२७।किंवानोबहुनोक्तेनब्रह्मचर्य्यंपरित्यज॥मातुस्त्वमिच्छयावक्रंपौत्रस्यममदर्शय॥२८॥मार्कण्डे
यउवाच॥यदासबहुशस्तेनप्रोक्तः पुत्रेणपार्थिवः॥नान्यत्प्रार्थयतेकिंचित्तदापुत्रोऽब्रवीत्पुनः॥२९॥दत्त्वाकिमिच्छकंतुभ्यंप्राप्तोऽहंतातसङ्कटम् ॥ तत्करि
ष्यामिनिर्लज्जोभूयोदारपरिग्रहम्॥ ३० ॥स्त्रियाः समक्षंविजितः पतितोधरणीतले॥स्त्रीपतिर्भविताभूयस्तातैतदतिदुष्करम् ॥३१॥ तथापिकिंकरोम्येषस
त्यपाशवशङ्गतः॥करिष्यामियथाऽऽत्थत्वंभुज्यतांनिजशासनम्३२इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविक्षिच्चरितेद्वाविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१२२॥
मार्कण्डेयउवाच॥कदाचिद्राजपुत्रोऽसौमृगयामचरद्वने ॥ मृगान्विध्यन्वराहांश्चशार्दूलादींश्चदंष्ट्रिणः ॥१॥ शुश्रावसहसाशब्दंत्राहित्राहीतियोषितः ॥
विक्रोशन्त्याः सुबहुशोभयगद्गदमुच्चकैः ॥२॥माभैर्माभैरितिवदन्राजपुत्रः सवेगितः ॥ चोदयामासतुरगंयतः शब्दः समागतः ॥३॥ ततश्चसापिचुक्रोशक
न्यकाविजनेवने॥गृहीतादनुपुत्रेणदृढकेशेनमानिनी॥४॥करन्धमसुतस्याहभार्य्याचाहमविक्षितः॥हरत्यनार्य्योविपिनेपृथिवीशस्यधीमतः॥५॥ यस्य
सर्वेमहीपालास्तथागन्धर्वगुह्यकाः॥नसमर्थाः पुरः स्थातुंतस्यभार्याहृतास्म्यहम्॥६॥यस्यमृत्योरिवक्रोधः शक्रस्येवपराक्रमः ॥ करन्धमसुतस्यैषातस्य

भार्य्याहृतास्म्यहम्।७।मार्कण्डेयउवाच॥इत्याकर्ण्यमहीपालतनयःसशरासनी।चिन्तयामासकिमिदंममभार्य्यात्रकानने८मायेयंरक्षसांनूनंदुष्टानांका
ननौकसाम्॥अथवागतएवाहंसर्वंवेत्स्यामिकारणम्॥९॥मार्कण्डेयउवाच॥त्वरितःसततोगत्वाददर्शातिमनोरमाम् ॥काननेकन्यकामेकांसर्वालङ्कारभू
षिताम्॥१०॥गृहीतांदनुपुत्रेणदृढकेशेनदण्डिना॥त्राहित्राहीतिकरुणंविक्रोशन्तींपुनःपुनः॥११॥माभैरितिसतामाहहतोऽसीतिचतंवदन्॥शासतीमां
महींदुष्टःकोदूयेतकरंधमे॥१२॥यस्यप्रतापावनताभुविसर्वेमहीक्षितः।ततस्तमागतंदृष्ट्वागृहीतवरकार्मुकम्॥१३॥ मांत्राहीत्याहतन्वङ्गीहतास्म्येषेतिचा
सकृत्॥राज्ञःकरन्धमस्याहंस्नुषाभार्य्याप्यविक्षितः॥हतास्म्येतेनदुष्टेनसनाथाऽनाथवद्वने१४॥मार्कण्डेयउवाच॥ ततोविममृशेवाक्यमविक्षित्सतथोदि
तम्॥कथमेषाहिमेभार्य्यास्नुषातातस्यवाकथम॥१५॥अथवामोचयाम्येतांतन्वींवेत्स्यामितत्पुनः॥ क्षत्रियैर्धार्य्यतेशस्त्रमार्त्तानांत्राणकारणात् ॥१६॥
ततःक्रुद्धोऽब्रवीद्वीरोदानवंतंसुदुर्मतिम् ॥जीवन्गच्छविमुच्यैनामन्यथानभविष्यसि॥१७ ॥ ततःसतांविहायोच्चैर्दण्डमुत्क्षिप्यदानवः॥तमप्यधावत्सो
ऽप्येनंशरवर्षैरवाकिरत्॥१८॥सवार्य्यमाणोबाणौघैर्दानवोऽतिमदान्वितः॥राजपुत्रायचिक्षेपदण्डंशंकुशतावृतम् ॥१९॥ तमापतन्तंचिच्छेदशरैर्भूपसुत
स्ततः॥सोऽप्यासन्नंगृहीत्वोच्चैर्द्रुममाजौव्यवस्थितः ॥ २० ॥ सृजतःशरवर्षाणितंचिक्षेपततोद्रुमम्॥ सचतंतिलसश्चक्रेभल्लैःकार्मुकमोचितैः ॥ २१ ॥
ततश्चिक्षेपचशिलांराजपुत्रायदानवः ॥ सापिमोघापपातोर्व्यामुज्झितातेनलाघवात् ॥ २२ ॥ राजपुत्रायकुपितोयद्यच्चिक्षेपदानवः ॥ तत्तच्चिच्छेद
बाणौघैर्भूभृत्सूनुःसलीलया ॥ २३ ॥ ततोविच्छिन्नदंडोसौविच्छिन्नसकलायुधः ॥मुष्टिमुद्यम्यसक्रोधोराजपुत्रमधावत ॥२४ ॥ तस्यापततएवासौ
करन्धमसुतःशिरः ॥ छित्त्वावेतसपत्रेणपातयामासवैभुवि ॥ २५ ॥ तस्मिन्विनिहतेदेवैर्दानवेदुष्टचेष्टिते ॥ करन्धमसुतः सर्वैःसाधुसाध्विति
भाषितः ॥ २६ ॥वरंवृणीष्वेतितदादेवैरुक्तोनृपात्मजः ॥ वव्रेपुत्रंमहावीर्य्यंपितुःप्रियचिकीर्षया ॥ २७ ॥ देवाऊचुः ॥ भविष्यतिहितेपुत्रश्चक्रव
र्त्तीमहाबलः॥ अस्यामेवहिकन्यायांमोक्षितायांत्वयानघ ॥ २८ ॥ ॥ राजपुत्रउवाच ॥ पित्राहंसत्यपाशेनबद्धइच्छाम्यहंसुतम् ॥ राजभिर्नि
र्जितेनाजौत्यक्तोमेदारसंग्रहः ॥ २९ ॥ साचमेयावतात्यक्ताविशालनृपतेःसुता ॥ तयाचमत्कृतेत्यक्तोमामृतेनरसङ्गमः ॥ ३० ॥ तत्कथंतामपा
स्याद्यविशालतनयामहम् ॥ नृशंसात्माकरिष्यामिअन्यनारीपरिग्रहम् ॥ ३१ ॥ देवाऊचुः ॥ इयमेवहितेभार्य्याश्लाघ्यतेयात्वयासदा ॥ विशाल
स्यसुतासुभ्रूस्त्वत्कृतेयाऽऽश्रितातपः ॥ ३२ ॥ अस्यामुत्पत्स्यतेवीरःसप्तद्वीपप्रसाधकः ॥ यष्टायज्ञसहस्राणांचक्रवर्त्तीसुतस्तव ॥ ३३ ॥ मार्क
ण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वाय्यययुर्देवाःकरन्धमसुतंद्विज ॥ सोऽप्याहतांतदापत्नींकथ्यतांभीरुकिंत्विदम् ॥ ३४ ॥ साचास्मैकथयामासत्यक्ता
हंभवतायदा ॥ त्यक्तबन्धुजनाऽरण्यंनिर्वेदात्समुपागता ॥३५॥ अत्राहंतपसावीरक्षीणप्रायंकलेवरम् ॥ त्यक्तुकामासमभ्येत्यदेवदूतेनवारिता ॥ ३६ ॥

भविष्यतिचपुत्रस्तेचक्रवर्त्तीमहाबलः ॥ प्रीणयिष्यतियोदेवानसुरांश्चहनिष्यति ॥३७॥ इतिदेवाज्ञयातेनदेवदूतेनवारिता॥नसंत्यक्तवतीदेहंत्वत्सङ्गमम
नोरथा ॥३८॥परश्वश्वमहाभागस्नातुंगङ्गाहृदंगता॥अवतीर्णाविकृष्टास्मिवृद्धनागेनकेनचित्॥३९॥ततोरसातलंनीतातेनतत्रचमेपुरः॥नागासहस्रशस्त
स्थुर्नागपत्न्यःकुमारकाः॥४०॥ तुष्टुवुर्मासमभ्येत्यमामन्येऽपूजयंस्तथा॥ययाचिरेसविनयंनागामामङ्गनास्तथा ॥४१॥प्रसादंकुरुसर्वेषांत्वमस्माकंसु
तस्त्वया ॥ अपराधमुपेतानांसंनिवार्य्योवधोन्मुखः ॥४२॥अपराधंकरिष्यन्तित्वत्पुत्रस्यानिलाशनाः॥तेन्निमित्तंनिवार्योऽसौप्रसादःक्रियतामिति४३
तथेतिचमयाप्रोक्तेदिव्यैःपातालभूषणैः ॥ भूषिताहंतथापुष्पैर्गन्धवासोभिरुत्तमैः ॥४४॥ समानीतातथालोकमिमन्तेनानिलाशिना ॥पुरायथाकान्ति
मतीपूर्ववद्रूपशालिनी ॥ ४५ ॥ इतिरूपवतींदृष्ट्वासर्वालङ्कारभूषिताम् ॥ जग्राहदृढकेशोऽयंहर्तुकामः सुदुर्मतिः ॥ ४६ ॥ युष्मद्बाहुबलेनाहंरा
जपुत्रविमोक्षिता ॥ तत्प्रसीदमहाबाहोमाप्रतीच्छत्वयासमः ॥ भूलोकेराजपुत्रोऽन्योनास्तिसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ ४७ ॥ इति श्रीमार्कण्डेमहापुराणेऽविक्षि
च्चरितंनामत्रयोविंशत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१२३॥मार्कण्डेयउवाच ॥ इतितस्यावचःश्रुत्वास्मृत्वापितृवचःशुभम्॥किमिच्छकेप्रतिज्ञातेयदुक्तंतेनभू
भृता ॥१॥ प्रत्युवाचसतांकन्यामविक्षिन्नृपतेःसुतः ॥ सानुरागमनाःकन्यांत्यक्तभोगाश्चतत्कृते ॥२ ॥ यदाहंत्यक्तवांस्तन्वींत्वामरातिपराजितः ॥ विजि
त्यशत्रून्संप्राप्तात्वंमयात्रकरोमिकिम् ॥ ३ ॥ ॥ कन्योवाच ॥ ॥ ममपाणिंगृहाणत्वंरमणीयेऽत्रकानने ॥ सकामायाःसकामेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥
॥४॥ ॥ राजपुत्र उवाच ॥ ॥ एवंभवतुभद्रन्तेविधिरेवात्रकारणम् ॥ अन्यथाकथमन्यत्रत्वामहञ्चसमागतः ॥५ ॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ एतस्मिन्नन्त
रेप्राप्तोगन्धर्वतनयोमुने॥वराप्सरोभिःसहितोगन्धर्वैरपरैर्वृतः॥६॥॥गन्धर्व उवाच॥ ॥ राजपुत्रसुतेयम्मेभामिनीनाममानिनी॥अभिशापादगस्त्यस्य
विशालतनयाऽभवत्॥७॥बालभावेनयोऽगस्त्यःकोपितःक्रीडमानया॥ततस्तेनतदाशप्तामानुषीत्वंभविष्यसि ॥८॥ प्रसादितःसचास्माभिर्बालेयमवि
वेकिनी ॥ तवापराद्धाविप्रर्षेप्रसादःक्रियतामिति॥९॥प्रसाद्यमानःसोऽस्माभिरिदमाहमहामुनिः॥ बालेतिमत्वाशापोऽल्पोदत्तोऽस्यानान्यथैवतत् ॥
॥१०॥ इतिशापादगस्त्यस्यविशालभवनेशुभा॥जातेयंमत्सुतासुभ्रूर्भामिनीनामनामतः ॥११ ॥ तदस्याहंकृतेप्राप्तोगृहाणेमांनृपात्मजाम्॥ममात्मजां
सुतस्तेऽत्रचक्रवर्तीभविष्यति ॥१२॥ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥ तथेत्युक्तेतितस्याश्चसपाणिंपार्थिवात्मजः॥जग्राहविधिवद्धोमंचक्रेतत्रचतुम्बुरुः॥१३॥
प्रजगुर्देवगन्धर्वानन्तृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ पुष्पाणिससृजुर्मेघादेववाद्यानिसस्वनुः॥ १४ ॥ विवाहेराजपुत्रस्यतयातत्रसमेयुषः ॥ समस्तवसुधात्राणकर्तृ
कारणभूतया ॥ १५ ॥ ततोगन्धर्वलोकन्तेसहतेनमहात्मना॥निःशेषेणययुःसाचसचराजसुतोमुने ॥१६॥ भामिन्यासुमुदेसार्द्धमविक्षिन्नृपनन्दनः॥

साचतेनसमंतत्रभोगसम्पत्समन्विता ॥ १७ ॥ कदाचिदतिरम्येऽसौगगनोपवनेतया॥ विक्रीडतिसमंतन्व्याकदाचिदुपपर्वते ॥ १८ ॥ कदाचित्पु
लिनेनद्याहंससारसशोभिते ॥ कदाचिद्वनस्यान्तेप्रासादेचातिशोभने ॥१९॥ विहारदेशेष्वन्येषुरमणीयेष्वहर्निशम्॥ सरेमेसहितस्तन्व्यासाचतेनम
हात्मना ॥२०॥ भक्ष्यानुलेपनंवस्त्रंस्रक्पानादिकमुत्तमम् ॥ उपाजह्रुस्तयोस्तत्रमुनिगन्धर्वकिन्नराः ॥ २१ ॥ तयाचरमतस्तस्यभामिन्यासहदुर्लभे ॥
गन्धर्वलोकेवीरस्यपुत्रंसासुषुवेशुभा ॥ २२ ॥ तस्मिञ्जातेमहावीर्येगन्धर्वाणांमहोत्सवः ॥ बभूवमनुजव्याघ्रेतेनकार्य्यमवेक्षताम् ॥ २३ ॥ जगुः केचित्त
थैवान्येमृदङ्गपटहानकान् ॥ अवादयन्तचैवान्येवेणुवीणादिकांस्तथा ॥ २४ ॥ ननृतुश्चतथातत्रबहवोऽप्सरसांगणाः ॥ पुष्पवृष्टिमुचोमेघाजगर्जुर्मृदुनि
स्वनाः ॥२५॥ तथाकोलाहलेतस्मिन्वर्तमानेऽथतुम्बुरुः ॥ प्रणयेनस्मृतोभ्येत्यजातकर्माकरोन्मुनिः ॥२६॥ देवाःसमाययुःसर्वेतथादेवर्षयोऽमलाः ॥
पातालात्पन्नगेन्द्राश्चशेषवासुकितक्षकाः ॥२७॥ तथादेवासुराणांचयेप्रधानाद्विजोत्तम ॥ यक्षाणांगुह्यकानांचवायवश्चतथाऽखिलाः ॥२८॥ तदाऽऽगतैरशे
षैर्देवदानवपन्नगैः ॥ मुनिभिश्चाकुलमभूद्गन्धर्वाणांमहत्पुरम् ॥२९॥ ततःसतुम्बुरुःकृत्वाजातकर्मादिकाःक्रियाः ॥ चक्रेस्वस्त्ययनंतस्यबालस्यस्तुति
पूर्वकम् ॥३०॥ चक्रवर्तीमहावीर्य्योमहाबाहुर्महाबलः ॥ महान्तंकालमाशित्वमशेषायाःक्षितेःकुरु ॥ ३१ ॥ इमेशक्रादयःसर्वेलोकपालास्तथर्षयः ॥
स्वस्तिकुर्वन्तुतेवीरवीर्यंचारिविनाशनम् ॥३२॥ मरुत्त्वशिवायास्तुवातिपूर्वेणयोरजाः॥ मरुत्तेविमलोऽक्षीणोऽवैषम्यायास्तुदक्षिणः॥३३॥पश्चिमस्ते
मरुद्वीर्य्यमुत्तमंतेप्रयच्छतु ॥ बलंयच्छतुचोत्कृष्टंमरुत्तेचतथोत्तरः ॥ ३४ ॥ इतिस्वस्त्ययनस्यान्तेवाग्उवाचाशरीरिणी ॥ मरुत्तवेतिबहुशोयदिदं
गुरुरब्रवीत् ॥३५ ॥ मरुत्तइतितेनायंभुविख्यातोभविष्यति ॥ भुविचास्यमहीपालायास्यन्त्याज्ञावशायतः ॥३६ ॥ एषसर्वक्षितीशानांवीरःस्थास्य
तिमूर्द्धनि ॥ चक्रवर्त्तीमहावीर्य्यःसप्तद्वीपवतींमहीम् ॥३७ ॥ आक्रम्यपृथिवीपालानयंभोक्ष्यत्यवारितः ॥ प्रधानःपृथिवीशानांभविष्यत्येषयज्विना
म् ॥ आधिक्यंशौर्य्यवीर्य्येणभविष्यत्यस्यराजसु ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ ॥इत्याकर्ण्यवचःसर्वेकेनाप्युक्तंदिवौकसाम् ॥ तुतुषुर्विप्रगन्ध
र्वाश्चास्यमातातथापिता ॥ ३९ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेऽविक्षिच्चरितेऽविक्षितो मरुत्तपुत्रोत्पत्तिवर्णननामचतुर्विंशत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥
॥ १२४ ॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ ततःसराजपुत्रस्तमादायदयितंसुतम् ॥ पत्नीश्चानुगतोविप्रगन्धर्वैराययौपुरम् ॥ १ ॥ सपितुर्भवनंप्राप्यववृ
न्देपितुरादरात् ॥ चरणौसाचतन्वङ्गीह्रीमतीनृपतेः सुता ॥ २ ॥ तथाहराजपुत्रोऽसौगृहीत्वाबालकंसुतम् ॥ धर्मासनगतंभूपंराज्ञांमध्ये
करन्धमम् ॥ ३ ॥ मुखंपौत्रस्यपश्यैतदुत्सङ्गस्थस्ययन्मया ॥ किमिच्छकेप्रतिज्ञातंतुभ्यंमातुःकृतेपुरा ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वापितुरुत्सङ्गेतंकृत्वातनयंत
तः ॥ यथावृत्तमशेषंसकथयामासतस्यतत् ॥ ५ ॥ सपरिष्वज्यतंपौत्रमानन्दास्राविलेक्षणः ॥ सभाग्योऽस्मीत्यथात्मानंप्रशशंसपुनःपुनः ॥६॥ ततःसो

ध्यादिनासम्यग्गन्धर्वान्समुपागतान्॥संमानयामाससमुदाविस्मृतान्यप्रयोजनः॥७॥ततःपुरेमहानासीदानन्दःपौरवेश्मसु॥अस्माकंसन्ततिर्जातानाथ
स्येतिमहामुने॥८॥हृष्टपुष्टेपुरेतस्मिन्गीतवाद्यैर्वराङ्गनाः॥विलासिन्योऽतिचार्वङ्ग्योननृतुर्लास्यमुत्तमम्॥९॥राजाचद्विजमुख्येभ्योरत्नानिचवसूनिच॥
गावोवस्त्राण्यलङ्कारानददाद्धृष्टमानसः॥१०॥ततःसबालोववृधेशुक्लपक्षेयथाशशी॥पितॄणांप्रीतिजनकोजनस्येष्टश्चसोऽभवत्॥११॥ आचार्य्याणांस
काशात्सप्रागवेदाञ्जगृहेमुने॥ततःशास्त्राण्यशेषाणिधनुर्वेदंततःपरम्॥१२॥ कृतोद्योगोयदासोऽभूत्खड्गकार्मुककर्मणि॥ अन्येषुचतथावीरःशस्त्रेषुविजि
तश्रमः॥१३॥ततोऽस्त्राणिसजग्राहभार्गवाद्भृगुसंभवात्॥ विनयावनतोविप्रगुरोःप्रीतिपरायणः॥१४॥ गृहीतास्त्रःकृतीवेदेधनुर्वेदस्यपारगः॥ निष्णा
तःसर्वविद्यासुनबभूवततःपरः॥ १५ ॥ विशालोऽपिसुतावार्त्तामुपलभ्याखिलामिमाम्॥ हर्षनिर्भरचित्तोऽभूद्दौहित्रस्यचयोग्यताम्॥ १६ ॥ अथ
राजासुतसुतंदृष्ट्वाप्राप्तमनोरथः॥यज्ञाननेकान्निष्पाद्यदत्त्वादानानिचार्थिनाम्॥१७॥कृतशेषक्रियोयुक्तःसवर्णैर्धमतोमहीम्॥ परिपाल्यारिविजयीबलबु
द्धिसमन्वितः॥१८॥सयियासुर्वनंपुत्रमविक्षितमभाषत॥ पुत्रवृद्धोऽस्मिगच्छामिवनंराज्यंगृहाणमे॥१९॥ कृतकृत्योऽस्मिनास्त्यन्यत्किञ्चित्त्वदभि
षेचनात्॥ सुनिष्पन्नमतोराज्यंत्वंगृहाणमयार्पितम्॥२०॥इत्युक्तःपितरंप्राहसोऽविक्षिन्नृपनन्दनः॥प्रश्रयावनतोभूत्वायियासुस्तपसेवनम्॥२१॥नाहं
तातकरिष्यामिपृथिव्याःपरिपालनम्॥नापैतिह्रीर्मेमनसिराज्येऽन्यंत्वंनियोजय॥२२॥तातेनमोक्षितोबद्धोनस्ववीर्य्याद्दहंयतः॥ततःकियत्पौरुषंमेपु
रुषैःपाल्यतेमहीम्॥२३॥योऽहंनपालनायालमात्मनोऽपिवसुन्धराम्॥सकथंपालयिष्यामिराज्यमन्यत्रविक्षिप॥२४॥ सस्त्रीसधर्मापुरुषोयश्चान्येना
वद्धुह्यते॥ आत्माऽमोहायभवंताबन्धनाद्येनमोक्षितः॥२५॥सोऽहंकथंभविष्यामिस्त्रीसधर्मामहीपतिः॥स्त्रियःपुमान्भवेद्भर्तायःशूरःसमहीपतिः॥२६॥
॥ पितोवाच ॥नभिन्नएवपुत्रस्यपितापुत्रस्तथापितुः॥ नान्येनमोक्षितोवीरयस्त्वंपित्राविमोक्षितः॥२७॥ ॥ पुत्रउवाच ॥ हृदयंनान्यथानेतुंमयाशक्यं
नरेश्वर॥हृदयेह्रीर्ममातीवयस्त्वहंमोक्षितस्त्वया॥२८॥पित्रोपात्तांश्रियंभुंक्तेपित्राकृच्छ्रात्समुद्धृतः॥विज्ञायतेचयःपित्रामानवःसोस्तुनोकुले॥२९॥ स्व
यमर्जितवित्तानांख्यातिंस्वयमुपेयुषाम्॥स्वयंनिस्तीर्णकृच्छ्राणांयागतिःसाऽस्तुमेगतिः॥३०॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ इत्याहबहुशःपित्रायदाप्युक्तो
ऽप्यसौमुने॥तदातस्यसुतंराज्येमरुत्तमकरोन्नृपः॥३१॥सपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्यपितामहात्॥चकारसम्यक्सुहृदामानन्दमुपपादयन्॥३२॥ राजा
करन्धमश्चापिवीरामादायतान्तथा॥ वनंजगामतपसेयतवाक्कायमानसः॥ ३३॥ तत्रवर्षसहस्रंसतपस्तप्त्वासुदुश्चरम्॥ विहायदेहंनृपतिःशक्रस्याप
सलोकताम्॥ ३४ ॥ सास्यपत्नीतदावीरावर्षाणामपरंशतम्॥ तपश्चचारविप्रर्षेजटिलामलपंकिनी॥ ३५ ॥ सालोक्यमिच्छतीभर्तुःस्वर्गतस्यम

हात्मनः ॥ फलमूलकृताहाराभार्गवाश्रमसंश्रया ॥ द्विजातिपत्नीमध्यस्थाद्विजशुश्रूषणादृता॥३६॥ इति श्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमरुत्तचरितेपञ्चविंश
त्यधिकशततमोध्यायः॥१२५॥क्रौष्टुकिरुवाच॥ ॥भगवन्विस्तरात्सर्वंममैतत्कथितंत्वया॥करन्धमस्यचरितमविक्षिच्चरितंचयत्॥१॥आविक्षितस्यनृ
पतेर्मरुत्तस्यमहात्मनः॥श्रोतुमिच्छामिचरितंश्रूयतेसोऽतिचेष्टितः ॥२॥चक्रवर्त्तीमहाभागःशूरःकान्तोमहामतिः ॥ धर्मविद्धर्मकृच्चैवसम्यक्पालयिता
भुवः॥३॥ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ॥ सपित्रासमनुज्ञातंराज्यंप्राप्यपितामहात्॥धर्मतःपालयामासपितापुत्रानिवौरसान् ॥४॥ इयाजसुबहून्यज्ञान्यथा
वत्स्वाप्तदक्षिणान्॥ ऋत्विक्पुरोहितादेशादनिर्विण्णोमहीपतिः ॥५॥ तस्याप्रतिहतंचक्रमासीद्वीपेषुसप्तसु॥गतिश्चाप्यनवच्छिन्नास्वःपातालजलादिषु
॥६॥ततःप्राप्यधनंविप्रयथावत्स्वक्रियापरः॥अयजत्समहायज्ञैर्देवानिन्द्रपुरोगमान्॥७॥इतरेचयथावर्णाःस्वेस्वेकर्मण्यतन्द्रिताः ॥ तदुपात्तधनाश्चक्रु
रिष्टापूर्त्तादिकाःक्रियाः॥८॥पाल्यमाना,महीतेनमरुत्तेनमहात्मना॥योस्पर्द्धत्रिदशावासवासिभिर्द्विजसत्तम॥९॥तेनातिशयिताःसर्वेकेवलंनमहीक्षितः।
यज्विनादेवराजोऽपिशतयज्ञाभिसन्धिना ॥१०॥ ऋत्विक्तस्यतुसंवर्त्तोबभूवाङ्गिरसःसुतः ॥ भ्रातावृहस्पतेर्विप्रमहात्मातपसांनिधिः॥११॥ सौवर्णोमु
ञ्जवान्नामपर्वतःसुरसेवितः ॥ पातितंतेनतच्छृङ्गंकृतेतस्यमहीपतेः ॥१२॥तेनयस्याखिलंयज्ञेभूमिभागादिकंद्विज॥प्रासादाश्चकृताःशुभ्रास्तपसासर्वका
ञ्चनाः॥१३॥गाथाश्चाप्यत्रगायन्तिमरुत्तचरिताश्रयाः ॥ सातत्येनर्षयःसर्वेकुर्वन्तोऽध्ययनंयथा॥१४॥मरुत्तेनसमोनाभूद्यजमानोमहीतले॥सदःसम
स्तंयद्यज्ञेप्रासादाश्चैवकांचनाः ॥ १५ ॥ अमाद्यदिन्द्रःसोमेनदक्षिणाभिर्द्विजातयः ॥ विप्राणांपरिवेष्टारःशक्राद्यास्त्रिदशोत्तमाः ॥१६ ॥ यथायज्ञेम
रुत्तस्यतृप्ताःसर्वेमहीपतेः ॥ सुवर्णमखिलंत्यक्तंरत्नपूर्णगृहेद्विजैः ॥ १७ ॥ प्रासादादिसमस्तंचसौवर्णंतस्ययत्कृतौ ॥ त्रयोवर्णाह्यलभ्यन्ततस्मात्केचि
त्तथाददुः ॥ १८ ॥ (तेनत्यक्तेनशिष्टायेजनाःपूर्णमनोरथाः ॥ तेपियज्ञान्यजंतेस्मदेशेदेशेपृथक्पृथक् ॥) तस्यैवंकुर्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥
तपस्वीकश्चिदभ्येत्यतमाहमुनिसत्तम ॥ १९ ॥ पितुर्मातातवाहेदंदृष्ट्वातापसमण्डलम् ॥ विषाभिभूतमुरगैर्मदोन्मत्तैर्नरेश्वर ॥ २० ॥ पितामहस्तेस्व
र्यातःसम्यक्संपाल्यमेदीनीम् ॥ पितातवतथाशक्तोहित्वाग्रामंवनंगतः ॥ (तपश्चरणशक्ताहमिहचौर्वाश्रमेस्थिता) ॥ २१ ॥ साऽहंपश्यामि
वैकल्यंतवराज्यंप्रशासतः ॥ पितामहस्यतेनाभूद्यत्पूर्वेषांचतेनृप ॥ २२ ॥ नूनंप्रमत्तोभोगेषुसक्तोवाऽविजितेन्द्रियः ॥ चारान्धतायतोस्तीयं
दुष्टादुष्टंनवेत्सियत् ॥ २३ ॥ पातालादभ्युपेतैस्तुभुजगैर्दंशशालिभिः ॥ दष्टामुनिसुताः सत्तदूषिताश्चजलाशयाः ॥ २४ ॥ स्वेदमूत्रपु ॥१७४॥
रीषेणदूषितंसुश्शृतंहविः ॥ अपराधंसमुद्दिश्यदत्तोनागबलिश्चिरात् ॥ २५ ॥ एतेसमर्थामुनयोभस्मीकर्त्तुंभुजंगमान् ॥ किन्त्वेषांनाधिकारोऽ
त्रत्वमेवात्राधिकारवान् ॥२६॥ तावत्सुखंभूपतिजैर्भोगजंप्राप्यतेनृप ॥ अभिषेकजलंयावन्नमूर्ध्निविनिपात्यते ॥२७॥ कानिमित्राणिकःशत्रुर्ममशत्रोर्ब

मनुर्यत्रतथेक्ष्वाकुरनरण्योभगीरथः॥अन्येचशतशोभूपाःसम्यक्पालितभूमयः॥६॥धर्मज्ञायज्विनःशूराःपरमार्थार्थवेदिनः॥श्रुतेतस्मिन्पुमान्वंशेपापौ
घाद्विप्रमुच्यते॥७॥तदयंश्रयतांवंशोयतोवंशाःसहस्रशः॥भिद्यन्तेमनुजेन्द्राणामवरोहायथावटात् ॥८॥ब्रह्माप्रजापतिःपूर्वंससृक्षुर्विविधाःप्रजाः॥अङ्गु
ष्ठाद्दक्षिणाद्दक्षमसृजद्द्विजसत्तम॥९॥वामाङ्गुष्ठाच्चतत्पत्नींजगत्सूतिकरोविभुः॥ससर्जभगवान्ब्रह्माजगतांकारणंपरम्॥१०॥ अदितिस्तस्यदक्षस्यकन्या
जायतशोभना॥तस्यांचकश्यपोदेवंमार्तण्डंसमजीजनत्॥११॥ब्रह्मास्वरूपंजगतामशेषाणांवरप्रदम्॥आदिमध्यान्तभूतंचसर्गस्थित्यंतकर्मसु ॥१२॥
यतोऽखिलमिदंयस्मिन्नशेषंचस्थितंद्विज ॥ यत्स्वरूपंजगच्चेदंसदेवासुरमानुषम्॥१३॥यःसर्वभूतःसर्वात्मापरमात्मासनातनः॥ अदित्यामभवद्भास्वा
न्पूर्वमाराधितस्तया ॥ १४ ॥ क्रौष्टुकिरुवाच ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामियत्स्वरूपंविवस्वतः ॥ यत्कारणंचादिदेवः सोऽभवत्कश्यपात्मजः ॥१५॥
यथाचाराधितोदेव्यासोऽदित्याकश्यपेनच ॥ आराधितेनचोक्तंयत्तेनदेवेनभास्वता॥१६॥प्रभावंचावतीर्णस्ययथावन्मुनिसत्तम॥ भवताकथितंसम्य
क्छ्रोतुमिच्छाम्यशेषतः ॥ १७ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ विस्पष्टापरमाविद्याज्योतिर्भाशाश्वतीस्फुटा॥ कैवल्यंज्ञानमाविर्भूःप्राकाम्यंसंविदेवच ॥१८॥
बोधश्चावगतिश्चैवस्मृतिर्विज्ञानमेवच॥इत्येतानीहरूपाणितस्यारूपस्यवास्वतः ॥ १९ ॥ श्रूयतांचमहाभागविस्तराद्वदतोमम॥ यत्पृष्टवानसिरवेराविर्
र्भावोयथाभवत्॥२०॥निष्प्रभेऽस्मिन्निरालोकेसर्वतस्तमसावृते॥बृहदण्डमभूदेकमक्षरंकारणंपरम् ॥ २१ ॥ तद्भिभेदतदन्तःस्थोभगवान्प्रपितामहः ॥
पद्मयोनिःस्वयंब्रह्मायःस्रष्टाजगतांप्रभुः ॥२२॥तन्मुखादोमितिमहानभूच्छब्दोमहामुने॥ततोभूस्तुभुवस्तस्मात्ततश्चस्वरनन्तरम् ॥ २३ ॥ एताव्याहृत
यस्तिस्रःस्वरूपंतद्विवस्वतः ॥ ओमित्यस्मात्स्वरूपात्तुसूक्ष्मरूपंरवेःपरम्॥२४॥ततोमहरितिस्थूलंजनंस्थूलतरंततः॥ ततस्तपस्ततःसत्यमितिमूर्तानि
सप्तधा॥२५॥स्थितानितस्यरूपाणिभवन्तिनभवन्तिच॥ स्वभावाभावयोर्भावंयतोगच्छन्तिसंशयम् ॥२६॥ आद्यन्तंयत्परंसूक्ष्ममरूपंपरमंस्थितम् ॥
ओमित्युक्तंमयाविप्रतत्परंब्रह्मतद्वपुः॥२७॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेवंशानुकीर्तनंनामाष्टनवतितमोध्यायः॥९८॥मार्कण्डेयउवाच॥तस्माद्दण्डाद्वि
भिन्नात्तुब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः॥ऋचोबभूवुःप्रथमंप्रथमाद्वदनान्मुने॥१॥जपापुष्पनिभाःसद्यस्तेजोरूपाह्यसंहताः॥ पृथक्पृथग्विभिन्नाश्चरजोरूपवहास्त
तः॥२॥यजूंषिदक्षिणाद्वक्त्रादनिरुद्धानिकानिचित्॥याद्दग्वर्णंतथावर्णान्यसंहतिधराणिच ॥३॥ पश्चिमंयद्विभोर्वक्त्रंब्रह्मणःपरमेष्ठिनः॥ आविर्भूतानिसा
मानितत्तच्छन्दांसितान्यथ॥४॥अथर्वणामशेषंचभृङ्गाञ्जनचयप्रभम्॥ यावद्घोरस्वरूपंतदाभिचारिकशान्तिकम् ॥५॥उत्तरात्प्रकटीभूतंवदनात्तस्यवेध
सः॥सुखसत्त्वतमःप्रायंसौम्यासौम्यस्वरूपवत्॥६॥ ऋचोरजोगुणाःसत्त्वंयजुषांचगुणामुने॥तमोगुणानिसामानितमःसत्त्वमथर्वसु॥७॥एतानिज्वल

मानानितेजसाऽप्रतिमेनवै॥पृथक्पृथगवस्थानभाञ्जिपूर्वमिवाभवन्॥८॥ततस्तदाद्यंयत्तेजओमित्युक्ताभिशब्द्यते॥तस्यस्वभावाद्यत्तेजस्ततसमावृत्यसं
स्थितम् ॥ ९॥ यथायजुर्मयंतेजस्तद्वत्साम्नांमहामुने॥एकत्वमुपयातानिपरेतेजसिसंश्रये॥१०॥शान्तिकंपौष्टिकंचैवतथाचैवाभिचारिकम्॥ऋगादिषुल
यंत्रह्मंस्त्रितयंत्रिष्वथागमत्॥११॥ततोविश्वमिदंसद्यस्तमोनाशात्सुनिर्मलम्॥विभावनीयंविप्रर्षेतिर्यगूर्ध्वमधस्तथा॥१२॥ततस्तन्मण्डलीभूतंछान्द
संतेजउत्तमम्॥परेणतेजसाब्रह्मन्नेकत्वमुपगम्यतत् ॥१३॥आदित्यसंज्ञामगमदादावेवयतोऽभवत्॥विश्वस्यास्यमहाभागकारणञ्चाव्ययात्मकम्॥१४॥
प्रातर्मध्यन्दिनेचैवतथाचैवापराह्णिके॥त्रयीतपतिसाकालेऋग्यजुःसामसंज्ञिता॥१५॥ ऋचस्तपंतिपूर्वाह्णेमध्याह्नेचयजूंषिवै॥ सामानिचापराह्णेवैतप
न्तिमुनिसत्तम॥१६॥शान्तिकमृक्षुपूर्वाह्णेयजुःष्वेवचपौष्टिकम्॥विन्यस्तंसाम्निसायाह्नेह्याभिचारिकमन्ततः॥१७॥मध्यन्दिनेऽपराह्णेचसमेचैवाभिचा
रिकम्॥अपराह्णेपितॄणान्तुसाम्नाकार्य्याणितानिवै॥१८॥विसृष्टौऋङ्मयोब्रह्मास्थितौविष्णुर्यजुर्मयः ॥ रुद्रःसाममयोऽन्तेचतस्मात्तस्याशुचिर्ध्वनिः
॥ १९ ॥ तदेवंभगवान्भास्वान्वेदात्मावेदसंस्थितः ॥ वेदविद्यात्मकश्चैवपरःपुरुषउच्यते ॥ २० ॥ सर्गस्थित्यन्तहेतुश्चरजःसत्त्वादिकान्गुणान् ॥
आश्रित्यब्रह्मविष्ण्वादिसंज्ञामभ्येतिशाश्वतः॥२१॥देवैःसदेडयःसतुवेदमूर्तिरमूर्तिराद्योऽखिलमर्त्यमूर्तिः॥विश्वाश्रयंज्योतिरवेद्यधर्मावेदान्तगम्यःपर
मःपरेशः ॥ २२ ॥ इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेमार्त्तण्डमाहात्म्येनवनवतितमोध्यायः ॥ ९९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ तस्यसन्ताप्यमानेतुतेजसोर्द्ध्व
मधस्तथा ॥ सिसृक्षुश्चिन्तयामासपद्मयोनिः पितामहः ॥१॥सृष्टिःकृतापिमेनाशंप्रयास्यत्यभितेजसा॥भास्वतःसृष्टिसंहारस्थितिहेतोर्महात्मनः॥२॥
अप्राणाःप्राणिनःसर्वआपःशुष्यन्तितेजसा॥नचाम्भसाविनासृष्टिर्विश्वस्यास्यभविष्यति॥३॥ इतिसञ्चिन्त्यभगवान्स्तोत्रंभगवतोरवेः ॥ चकारतन्म
योभूत्वाब्रह्मालोकपितामहः॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नमस्येयन्मयंसर्वमेतत्सर्वमयश्चयः॥विश्वमूर्तिःपरंज्योतिर्यत्तद्ध्यायन्तियोगिनः॥५॥यऋङ्मयोयो
यजुषांनिधानंसाम्नांचयोयोनिरचिन्त्यशक्तिः॥त्रयीमयःस्थूलतयार्धमात्रापरस्वरूपोगुणपारयोग्यः ॥६॥ त्वांसर्वहेतुंपरमंचवेद्यमाद्यंपरंज्योतिरवेद्यरू
पम्॥स्थूलञ्चदेवात्मतयानमस्येभास्वन्तमाद्यंपरमंपरेभ्यः॥७॥ सृष्टिंकरोमियदहंतवशक्तिराद्यातत्प्रेरितोजलमहीपवनाग्निरूपाम ॥ तदेवतादिविषयां
प्रणवाद्यशेषांनात्मेच्छयास्थितिलयावपितद्वदेव॥८॥ वह्निस्त्वमेवजलशोषणतःपृथिव्याःसृष्टिंकरोषिजगतांचतथाद्यपाकम् ॥ व्यापीत्वमेवभगवन्गग
नस्वरूपस्त्वंपञ्चधाजगदिदंपरिपासिविश्वम्॥९॥यज्ञैर्यजन्तिपरमात्मविदोभवन्तंविष्णुस्वरूपमखिलेष्टिमयंविवस्वन्॥ध्यायन्तिचापियतयोनियता ॥१५७॥
त्मचित्ताःसर्वेश्वरंपरममात्मविमुक्तिकामाः॥१०॥नमस्तेदेवरूपाययज्ञरूपायतेनमः॥ परब्रह्मस्वरूपायचिन्त्यमानाययोगिभिः ॥११॥ उपसंहरतेजोय

तेजसः संहतिस्तव ॥ सृष्टेर्विघातायविभोसृष्टौचाहंसमुद्यतः ॥१२॥ मार्कण्डेयउवाच॥इत्येवंसंस्तुतोभास्वान्ब्रह्मणासर्गकर्तृणा॥उपसंहृतवांस्तेजःपरंस्व
ल्पमधारयत॥१३॥चकारचततःसृष्टिंजगतःपद्मसम्भवः॥तथातेषुमहाभागःपूर्वकल्पान्तरेषुवै॥१४॥देवासुरादीन्मर्त्यांश्चपश्वादीन्वृक्षवीरुधः॥ससर्जपू
र्ववद्ब्रह्मानरकांश्चमहामुने॥१५॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणआदित्यस्तवोनामशततमोऽध्यायः॥१००॥मार्कण्डेयउवाच ॥ सृष्ट्वाजगदिदंब्रह्माप्रविभा
गमथाकरोत्॥वर्णाश्रमसमुद्रादिद्वीपानांपूर्ववद्यथा॥१॥देवदैत्योरगादीनांरूपस्थानानिपूर्ववत्॥वेदेभ्यएवभगवानकरोत्कमलोद्भवः॥२॥ब्रह्मणस्तनयो
योऽभून्मरीचिरितिविश्रुतः॥कश्यपस्तस्यपुत्रोऽभूत्काश्यपोनामनामतः॥३॥दक्षस्यतनयाब्रह्मंस्तस्यभार्य्यास्त्रयोदश ॥ बहवस्तत्सुताश्चासन्देवदैत्योर
गादयः॥४॥अदितिर्जनयामासदेवांस्त्रिभुवनेश्वरान्॥दैत्यान्दितिर्दनुश्चोग्रान्दानवानुरुविक्रमान्॥५॥गरुडारुणौचविनतायक्षरक्षांसिवैखसा॥कद्रूःसुषा
वनागांश्चगन्धर्वान्सुषुवेमुनिः॥६॥क्रोधायाजज्ञिरेकुल्यारिष्टायाश्चाप्सरोगणाः॥ऐरावतादीन्मातङ्गानिराचसुषुवेद्विज ॥७॥ताम्राचसुषुवेश्येनीप्रमुखाः
कन्यकाद्विज॥यासांप्रसूताःखगमाःश्येनभासशुकादयः ॥ ८ ॥ इलायाःपादपाजाताःप्रधायायादसांगणाः ॥ अदित्यांयासमुत्पन्नाकश्यपस्येतिसन्त
तिः ॥९॥ तस्याश्चपुत्रदौहित्रैःपौत्रदौहित्रिकादिभिः॥व्याप्तमेतज्जगत्सूत्यातेषांतासाञ्चवैमुने॥१०॥ तेषांकश्यपपुत्राणांप्रधानादेवतागणाः॥सात्त्विका
राजसास्त्वेतेतामसाश्चमुनेगणाः ॥११॥ देवान्यज्ञभुजश्चक्रेतथात्रिभुवनेश्वरान् ॥ ब्रह्माब्रह्मविदांश्रेष्ठः परमेष्ठी प्रजापतिः ॥१२॥ तानबाधन्तसहिताः
सपत्नादैत्यदानवाः ॥ राक्षसाश्चतथायुद्धंतेषामासीत्सुदारुणम्॥१३॥दिव्यंवर्षसहस्रन्तुपराजीयन्तदेवताः ॥ जयिनश्चाभवन्विप्रबलिनोदैत्यदानवाः॥
॥ १४ ॥ ततोनिराकृतान्पुत्रान्दैतेयैर्दानवैस्तथा ॥ हृतत्रिभुवनान्दृष्ट्वाह्यदितिर्मुनिसत्तम ॥ १५ ॥ आच्छिन्नयज्ञभागांश्चक्षुधासंपीडिताभृ
शम् ॥ आराधनायसवितुः परंयत्नंप्रचक्रमे ॥ १६ ॥ एकाग्रानियताहारापरंनियममास्थिता ॥ तुष्टावतेजसांराशिंगगनस्थंदिवाकरम् ॥ १७ ॥
अदितिरुवाच ॥ नमस्तुभ्यंपरांसूक्ष्मांसौवर्णीविभ्रतेतनुम् ॥ धामधामवतामीशधाम्नामाधारशाश्वत ॥ १८ ॥ जगतामुपकारायतथापस्तवगोपते ॥
आददानस्ययद्रूपंतीव्रंतस्मैनमाम्यहम् ॥१९॥ ग्रहीतुमष्टमासेनकालेनेन्दुमयंरसम्॥बिभ्रतस्तवयद्रूपमतितीव्रंनतास्मितत्॥२० ॥तमेवमुञ्चतःसर्वरसं
वैवर्षणाययत॥रूपमाप्यायकंभास्वंस्तस्मैमेघायतेनमः ॥२१॥ वार्युत्सर्गविनिष्पन्नमशेषञ्चौषधीगणम्॥पाकायतवयद्रूपंभास्करंतंनमाम्यहम् ॥२२॥
यच्चरूपंतवातीतंहिमोत्सर्गादिशीतलम् ॥ तत्कालसस्यपोषायतरणेतस्यतेनमः ॥ २३ ॥ नातितीव्रंचयद्रूपंनातिशीतंचयत्तव ॥ वसन्तर्तौरवेसौम्यं
तस्मैदेवनमोनमः॥२४॥ आप्यायनमशेषाणांदेवानांचतथापरम्॥पितॄणांचनमस्तस्मैसस्यानांपाकहेतवे ॥ २५ ॥ यद्रूपंजीवनायैकंवीरुधाममृतात्म

कम् ॥ पीयतेदेवपितृभिस्तस्मैसोमात्मनेनमः ॥ २६ ॥ आप्यायद्दाहरूपाभ्यांरूपंविश्वमयन्तव ॥ समेतमग्नीषोमाभ्यांनमस्तस्मैगुणात्मने ॥ २७ ॥
यद्रूपमृग्यजुःसाम्नामैक्येनतपतेतव ॥ विश्वमेतत्त्रयीसंज्ञंनमस्तस्मैविभावसो॥२८॥यत्तुतस्मात्परंरूपमोमित्युक्त्वाभिशब्दितम्॥अस्थूलानन्तममलंनम
स्तस्मैसदात्मने ॥२९॥ मार्कण्डेयउवाच॥ एवंसानियतादेवीचक्रेस्तोत्रमहर्निशम्॥निराहाराविवस्वन्तमारिराधयिषुर्मुने॥३०॥ततःकालेनमहताभग
वांस्तपनोऽम्बरे॥प्रत्यक्षतामगादस्यादाक्षायण्याद्विजोत्तम॥३१॥साददर्शमहाकूटंतेजसोम्बरसंश्रितम्॥जगादमेप्रसीदेतिनत्वांपश्यामिगोपते ॥३२॥
यथाहष्टवतीपूर्वमम्बरस्थंसुदुर्दृशम्॥निराहाराविवस्वन्तंतपन्तंतदनन्तरम्॥३३॥ संघातंतेजसांतद्वदिहपश्यामिभूतले॥प्रसादंकुरुपश्येयंयद्रूपन्तेदिवा
कर ॥ भक्तानुकम्पकविभोभक्ताहंपाहिमेसुतान्॥३४॥त्वंधाताविसृजसिविश्वमेतत्त्वंपासिस्थितिकरणायसंप्रवृत्तः॥त्वय्यन्तेलयमखिलंप्रयातितत्त्वंत्व
त्तोऽन्यानहिगतिरस्तिसर्वलोके॥३५॥त्वंब्रह्माहरिरजसंज्ञितस्त्वमिन्द्रोवित्तेशःपितृपतिरप्पतिःसमीरः ॥ सोमोऽग्निर्गगनपतिर्महीधरोऽब्धिःकिंस्तव्यं
तवसकलात्मरूपधाम्नः३६॥ यज्ञेशत्वामनुदिनमात्मकर्मसक्ताःस्तुन्वन्तोविविधपदैर्द्विजायजन्ति॥ध्यायन्तोविनियतचेतसोभवन्तंयोगस्थाःपरमप
दंप्रयान्तिमर्त्याः॥३७॥तपसिपचसिविश्वंपासिभस्मीकरोषिप्रकटयसिमयूखैर्ह्लादयस्यम्बुगर्भैः ॥ सृजसिकमलजन्मापालयस्यच्युताख्यःक्षपयसिचयु
गांतेरुद्ररूपस्त्वमेकः॥३८॥इतिश्रीमार्कण्डेयमहापुराणेदिवाकरस्तुतिर्नामैकाधिकशततमोऽध्यायः॥१०१॥मार्कण्डेयउवाच ॥ ततःस्वतेजसस्तस्मा
दाविर्भूतोविभावसुः॥अदृश्यततदादित्यस्तप्तताम्रोपमप्रभः॥१॥अथतांप्रणतांदेवींतस्यसंदर्शनान्मुने ॥ प्राहभास्वान्वृणुष्वेष्टवरंमत्तोयमिच्छसि ॥२॥
प्रणताशिरसासाचजानुपीडितमेदिनी॥प्रत्युवाचविवस्वन्तंवरदंसमुपस्थितम्॥३॥ देवप्रसीदपुत्राणांहृतंत्रिभुवनंमम ॥ यज्ञभागाश्चदैत्यैश्चदानवैश्चब
लाधिकैः ॥४॥ तन्निमित्तंप्रसादंत्वंकुरुष्वममगोपते॥अंशेनतेषांभ्रातृत्वंगत्वानाशयतद्रिपून्॥५॥यथामेतनयाभूयोयज्ञभागभुजः प्रभो॥भवेयुरधिपाश्चै
वत्रैलोक्यस्यदिवाकर॥६॥तथानुकम्पांपुत्राणांसुप्रसन्नोरवेमम॥कुरुप्रपन्नार्तिहरस्थितिकर्त्तात्वमुच्यसे॥७॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ ततस्तामाहभगवान्भा
स्करोवारितस्करः॥प्रणतामदितिंविप्रप्रसादसुमुखोविभुः॥८॥सहस्रांशेनतेगर्भेसम्भूयाहमशेषतः ॥ त्वत्पुत्रशत्रून्दितेनाशयाम्याशुनिर्वृतः ॥९॥ इत्यु
क्त्वाभगवान्भास्वानन्तर्द्धानमुपागमत्॥निवृत्तासापितपसःसंतृप्ताखिलवाञ्छिता॥१०॥ ततोरश्मिसहस्रात्तुसौषुम्नाख्योरवेःकरः ॥ विप्रावतारंसंचक्रे
देवमातुरथोदरे॥११॥कृच्छ्रचांद्रायणादीनिसाचचक्रेसमाहिता॥ शुचिःसंधारयामासदिव्यंगर्भमितिद्विज ॥१२॥ ततस्तांकश्यपःप्राहकिञ्चित्कोपप्लु
ताक्षरम्॥ किम्मारयसिगर्भाण्डमितिनित्योपवासिनी ॥१३॥ साचतंप्राहगर्भाण्डमेतत्पश्येतिकोपना॥नमारितंविपक्षाणांमृत्यवेतद्भविष्यति ॥१४॥

मार्कंडेयउवाच॥इत्युक्त्वातंतदागर्भमुत्ससर्ज्जसुरारणिः॥जाज्वल्यमानंतेजोभिःपत्युर्वचनकोपिता॥१५॥तंदृष्ट्वाकश्यपोगर्भमुद्यद्भास्करवर्च्चसम्॥तुष्टा
वप्रणतोभूत्वाऋग्भिराद्याभिरादरात्॥१६॥संस्तूयमानःसतदागर्भाण्डात्प्रकटोभवत्॥ पद्मपत्रसवर्णाभस्तेजसाव्याप्तदिङ्मुखः॥१७॥अथान्तरिक्षादाभा
ष्यकश्यपंमुनिसत्तमम्॥ सतोयमेघगम्भीरवाग्उवाचाशरीरिणी॥१८॥मारितंतेयतःप्रोक्तमेतदंडंत्वयामुने ॥ तस्मान्मुनेसुतस्तेऽयंमार्त्तंडाख्योभविष्य
ति॥१९॥ सूर्याधिकारंचविभुर्जगत्येषकरिष्यति॥ हनिष्यत्यसुरांश्चायंयज्ञभागहरानरीन्॥२०॥ देवानिशम्येतिवचोगगनात्समुपागमन्॥ प्रहर्षमतु
लंयातादानवाश्चहतौजसः॥२१॥ ततोयुद्धायदैतेयानाजुहावशतक्रतुः॥सहदेवैर्मुदायुक्तोदानवाश्चसमभ्ययुः॥२२॥तेषांयुद्धमभूद्घोरंदेवानामसुरैःसह॥
शस्त्रास्त्रदीप्तिसंदीप्तंसमस्तभुवनान्तरम्॥२३॥तस्मिन्युद्धेभगवतामार्त्तण्डेननिरीक्षिताः॥तेजसादह्यमानास्तेभस्मीभूतामहासुराः॥२४॥ ततःप्रहर्षमतु
लंप्राप्ताःसर्वेदिवौकसः॥तुष्टुवुस्तेजसांयोनिंमार्त्तण्डमदितिंतथा॥२५॥स्वाधिकारांस्तथाप्राप्तायज्ञभागांश्चपूर्ववत्॥भगवानपिमार्तण्डःस्वाधिकारमथा
करोत्॥२६॥कदम्बपुष्पवद्भास्वानधश्चोर्ध्वंचरश्मिभिः॥वृत्ताग्निपिण्डसदृशोदधेनातिस्फुरद्वपुः॥२७॥ इतिश्रीमार्कंडेयमहापुराणेमार्त्तण्डोत्पत्तिर्नाम
द्व्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १०२ ॥ मार्कंडेयउवाच ॥ अथतस्मैददौकन्यांसंज्ञांनामविवस्वते ॥ प्रसाद्यप्रणतोभूत्वाविश्वकर्माप्रजापतिः॥१॥ वैवस्वत
स्तुसम्भूतोमनुस्तस्यांविवस्वतः॥पूर्वमेवतथाख्यातंतत्स्वरूपविशेषतः॥२॥(क्रौष्टुकिरुवाच॥भूयस्तच्छ्रोतुमिच्छामिमार्तण्डस्यमहात्मनः॥ चरितंहंति
यत्पापंकलौसंश्रृण्वतांनृणाम्॥१॥) मार्कंडेयउवाच॥ त्रीण्यपत्यान्यसौतस्यांजनयामासगोपतिः॥ द्वौपुत्रौसुमहाभागौकन्याञ्चयमुनांमुने॥३॥मनुर्वै
वस्वतोज्येष्ठः श्राद्धदेवःप्रजापतिः॥ततोयमोयमीचैवयमलौसंबभूवतुः॥४॥यत्तेजोऽभ्यधिकंतस्यमार्तण्डस्यविवस्वतः॥ तेनातितापयामासत्रींल्लोँका
न्सचराचरान्॥५॥ गोलाकारन्तुतदृष्ट्वासंज्ञारूपंविवस्वतः॥ असहन्तीमहत्तेजःस्वांछायांप्रेक्ष्यसाऽब्रवीत्॥६॥ संज्ञोवाच॥ अहंयास्यामिभद्रंतेस्वमे
वभवनंपितुः॥निर्विकारंत्वयाप्यत्रस्थेयंमच्छासनाच्छुभे॥७॥ इमौचबालकौमह्यंकन्याचवरवर्णिनी॥संभाव्यौनैवचाख्येयमिदंभगवतेत्वया॥८॥ छा
योवाच॥ आकेशग्रहणाद्देविआशापान्नैवकर्हिचित्॥ आख्यास्यामिमतंतुभ्यंगम्यतांयत्रवांछितम्॥९॥ इत्युक्ताछाययासंज्ञाजगामपितृमन्दिरम्॥
तत्रावसत्पितुर्गेहेकंचित्कालंशुभेक्षणा॥१०॥भर्तुःसमीपंयाहीतिपित्रोक्तासापुनःपुनः॥अगच्छद्वडवाभूत्वाकुरून्विप्रोत्तरांस्ततः॥११॥ तत्रतेपेतपःसा
ध्वीनिराहारामहामुने॥पितुःसमीपंयातायाःसंज्ञायावाक्यतत्परा॥१२॥ तद्रूपधारिणीछायाभास्करंसमुपस्थिता॥तस्यांचभगवान्सूर्यःसंज्ञेयमितिचि
न्तयन्॥१३॥तथैवजनयामासद्वौसुतौकन्यकांतथा॥पूर्वजस्यमनोस्तुल्यः सावर्णिस्तेनसोऽभवत॥१४॥ यस्तयोःप्रथमंजातःपुत्रयोर्द्विजसत्तम॥ द्वि

तीर्थायोऽभवच्चान्यः सग्रहोऽभूच्छनैश्वरः॥१५॥कन्याभूत्तपतीयातांवव्रेसंवरणोनृपः ॥ संज्ञातुपार्थिवीतेषामात्मजानांयथाऽकरोत् ॥१६॥ स्नेहान्नपूर्वजा
तानांतथाकृतवतीसती॥मनुस्तत्क्षान्तवांस्तस्यायमश्चास्यानचक्षमे ॥१७॥ बहुशोयाच्यमानस्तुपितुःपत्न्यासदुःखितः ॥ सवैकोपाच्चबाल्याच्चभावि
नोऽर्थस्यवैबलात् ॥ १८ ॥ पदासन्तर्जयामासछायासंज्ञांयमोमुने ॥ ततः शशापचयमंसंज्ञासामर्षिणीभृशम् ॥१९॥ छायोवाच॥पदातर्जयसेयस्मा
त्पितृभार्यांगरीयसीम् ॥ तस्मात्तवैवचरणः पतिष्यतिनसंशयः ॥ २० ॥ यमस्तुतेनशापेनभृशंपीडितमानसः ॥ मनुनासहधर्मात्मासर्वंपित्रेन्यवेद
यत् ॥२१॥यमउवाच ॥स्नेहेनतुल्यमस्मासुमातादेवनवर्तते ॥ विसृज्यज्यायसोऽप्यस्मान्कनीयांसौबुभूर्षति॥२२॥तस्यांमयोद्यतःपादोनतुदेहेनिपाति
तः ॥बाल्याद्वायदिवामोहात्तद्भवान्क्षन्तुमर्हति॥२३॥शप्तोऽहंताकोपेनजनन्यातनयोयतः॥ततोनमन्येजननीमिमांवैतपतांवर ॥ २४ ॥ विगुणेष्वपि
पुत्रेषुनमाताविगुणापितः॥पादस्तेपततांपुत्रकथमेतत्प्रवक्ष्यति॥२५॥तवप्रसादाच्चरणोनपतेद्भगवन्यथा॥मातृशापादयंमेऽद्यतथाचिन्तयगोपते॥२६॥
रविरुवाच॥ असंशयमिदंपुत्रभविष्यत्यत्रकारणम्॥येनत्वामाविशत्क्रोधोधर्मज्ञंसत्यवादिनम् ॥ २७॥सर्वेषामेवशापानांप्रतिघातोहिविद्यते॥नतुमात्रा
भिशप्तानांक्वचिच्छापनिवर्तनम् ॥२८॥ नशक्यमेतन्मिथ्यातुकर्तुंमातुर्वचस्तव॥किञ्चित्तवविधास्यामिपुत्रस्नेहादनुग्रहम्॥२९॥कृमयोमांसमादायप्र
यास्यन्तिमहीतलम्॥कृतंतस्यावचःसत्यंत्वंचत्रातोभविष्यसि॥३०॥मार्कण्डेयउवाच॥आदित्यस्त्वब्रवीच्छायांकिमर्थंतनयेषुवै॥तुल्येष्वप्यधिकःस्ने
हएकत्रक्रियतेत्वया॥३१॥नूनंनैषांत्वंजननीसंज्ञाकापित्वमागता॥विगुणेष्वप्यपत्येषुकथंमाताशपेत्सुतम् ॥३२॥ मार्कण्डेयउवाच॥सातत्परिहरन्तीच
नाचचक्षेविवस्वतः॥सचात्मानंसमाधाययुक्तस्तत्त्वमपश्यत॥३३॥तंशप्तुमुद्यतंदृष्ट्वाछायासंज्ञादिवस्पतिम्॥भयेनकंपिताब्रह्मन्यथावृत्तंन्यवेदयत्॥३४॥
विवस्वांस्तुततःक्रुद्धःश्रुत्वाश्वशुरमभ्यगात्॥ सचापितंयथान्यायमर्चयित्वादिवाकरम्॥निर्दग्धुकामंरोषेणसान्त्वयामाससुव्रतः॥३५॥विश्वकर्मोवाच॥
तवातितेजसाव्याप्तमिदंरूपंसुदुःसहम् ॥ असहन्तीततःसंज्ञावनेचरतिवैतपः॥३६॥ द्रक्ष्यतेतांभवानद्यस्वभार्यांशुभचारिणीम्॥रूपार्थंभवतोऽरण्येचर
न्तीसुमहत्तपः ॥ ३७ ॥ स्मृतंमेब्रह्मणोवाक्यंयदितेदेवरोचते ॥ रूपंनिवर्तयाम्येतत्तवकान्तंदिवस्पते ॥ ३८ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ यतोहिभास्वतो
रूपंप्रागासीत्परिमण्डलम्॥ततस्तथेतितंप्राहत्वष्टारंभगवान्रविः ॥ ३९ ॥ विश्वकर्मात्वनुज्ञातःशाकद्वीपेविवस्वतः ॥भ्रमिमारोप्यतत्तेजःशातनायोपच
क्रमे ॥ ४० ॥भ्रमताऽशेषजगतांनाभिभूतेनभास्वता॥समुद्राद्रिवनोपेतासारुरोहमहीनभः॥४१॥गगनञ्चाखिलंब्रह्मन्सचन्द्रग्रहतारकम् ॥ अधोगतंमहा
भागबभूवाक्षिप्तमाकुलम्॥४२॥विक्षिप्तसलिलाःसर्वेबभूवुश्चतथाब्धयः॥व्यभिद्यन्तमहाशैलाःशीर्णसानुनिबन्धनाः ॥ ४३ ॥ ध्रुवाधाराण्यशेषाणिधि

भूमिका.

अथात्रभवताभगवतान्तरस्थेन किंचिदावेदनाय नियोजितोहमुपढौकयामिसमया विविधविद्यालाभवतो भवतोभवतोषकरीमिमां मार्कण्डेयमहापुराणप्रस्तावनाम् । नाविदितमेतद्वो यद्द्वापरान्ते परमकारुणिको भगवान्बादरायणः कालेयदोषप्रालेयपुञ्जपरिशुष्यन्मेधाविचारकमलमुकुलानां स्वल्पायुष्यव्याकुलानां द्विजकुलानामुपचिकीर्षया विगलितभेदं वेदमनेकधा व्यास्थत् ।

लक्षणप्रमाणाभ्यां सिद्धं वेदं को हि नामापलपितुं प्रभवति । स किमुपादेयवचनो भवति । धर्मब्रह्मणोरवगमो हि वेदादेव भवतीति निर्विवादम् । न हि तत्र प्रत्यक्षादिकं शङ्कितुमप्यलम् । प्रत्यपादि चेदं मीमांसयोः । साङ्गवेदाध्ययनस्यावश्यकतां द्विजानां को हि नाम विशेषवित्प्रत्याचक्षीत । यथा व्याकरणादीनामङ्गानां वेदार्थावगतावुपकारकत्वमेवमेव पुराणानामप्युपयोगस्तत्रतत्रस्मर्यते ।

पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः ॥ वेदाः स्थानानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दशेति ।

इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत् ॥ बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रतरिष्यतीति ।

इतिहासो भारतं रामायणं च । पुराणानि ब्राह्मादीन्यष्टादश । एकवचनं जात्यभिप्रायम् । यदिदं सृष्टिस्थितिप्रलयादिकं संक्षेपतो वेदेप्युक्तं तत्पुराणेषु विस्तरतो दृश्यते । सर्गप्रतिसर्गादिप्रतिपादकत्वं पुराणानामसाधारणं लक्षणम् । यतः—

सर्गश्च प्रतिसर्गश्च वंशो मन्वन्तराणि च । वंशानुचरितं चेति पुराणं पंचलक्षणमिति ।

महापुराणेधिकमप्यस्तीत्यन्यदेतत् ।

एवं च द्विजानामप्यत्राधिकार इति सिद्धं नः समीहितम् ।

किं च वेदानधिकारिणामपि स्त्रीशूद्रादीनामतिदीनानां गतिहीनानामुद्दिधीर्षयापि भगवांश्चतुर्दशविद्यास्थानकुशलः सत्यवतीसुतो व्यासो ब्राह्मादीनिपुराणानि प्रादुरबीभवत् । तानीमानि चाष्टादश पुराणानि ।

ब्राह्मं पाद्मं वैष्णवं च शैवं लैङ्गं सगारुडम् । नारदीयं भागवतमाग्नेयं स्कान्दसंज्ञितम् ॥

भविष्यं ब्रह्मवैवर्तं मार्कण्डेयं सवामनम् । वाराहमात्स्ये कौर्मं च ब्रह्माण्डाख्यमिति त्रिषट् ॥

नचास्तिकः कश्चित्प्रत्यवतिष्ठते यं प्रति-अष्टादश पुराणानि कृत्वा सत्यवतीसुतः ॥ भारताख्यानमखिलं चक्रे तदुपबृंहितमिति स्कांदमात्स्यवचनम्, अष्टादश पुराणानि अष्टौ व्याकरणानि च । ज्ञात्वा सत्यवतीसूनुश्चक्रे भारतसंहितामिति भविष्यवचनम् । अष्टादशपुराणानां कर्ता सत्यवतीसुत इत्यादि चोदाहरामः । तस्मात्कृतमनुत्थिताकाङ्क्षापूरणेन ।

यद्यपि तत्र तत्र पुराणेषु कथानां परस्परं विरोधः परिदृश्यते, तथापि कल्पभेदादिना सुपरिहरः । नच जगज्जन्मादिहेतुतया क्वचिद्विष्णुः क्वचिच्छिवः क्वचिद्ब्रह्मा क्वचिच्छक्तिः क्वचिच्च सूर्यादिर्देवो वर्ण्यते व्यत्यस्ता च परस्परस्य सेव्यसेवकतेति महान् विरोध आपद्यते इति वाच्यम् । तस्य च विचारासहत्वात् । अत्र विरोधो हि भेदोपजीवकः ॥ स च भेदो वास्तवोऽवास्तवो वेति विचार्यते । न तत्र प्रथमः सकलाद्वैतश्रुतिव्याकोपात् । न द्वितीयः । स चोपाधिकृतो भवेत ॥ उपाधिश्च प्रकृतेः किंच सोपि अनादिः सादिर्वेति विकल्पव्याहतः । वस्तुतस्तु सर्वशक्तेः सच्चिदानन्दलक्षणस्य परमपुरुषस्येयं लीलैवेत्यन्यत्र विस्तरः ।

इदं च मार्कण्डेयमहापुराणं नवसहस्र्या श्लोकानां संकलितं परमेश्वरस्य परशक्तेर्माहात्म्यप्रतिपादकम् । अत्राष्टसप्ततितममध्यायमारभ्यैकनवतितमाध्यायं यावत्त्रयोदशभिरध्यायैर्दुर्गासप्तशतीस्तोत्रं वरीवर्ति । सप्तशत्याष्टीकाः परःशताः सन्ति । तासु काश्चन मुद्रिताः समुपलभ्यन्ते । तत्र चेयं शान्तनवीनाम्नी टीका मूलेन सह नाद्यावधि क्वापि मुद्रितेति विचार्यास्या गुणगरिमाणमपि चित्ते परिकलय्य तया सहिता सप्तसती अत्र मुद्रिता चकास्ति तत्रेमावादिमौ श्लोकौ—

ब्रह्मा यस्यै हरिर्यस्यै रुद्रो यस्यै व्यधान्नमः ॥ नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमस्तस्यै नमो नमः ॥ १ ॥

अव्युत्पन्नमुखान्धकूपपतिता गावो मुनेः खिन्दते ताः प्रोद्धर्तुमहो यतध्वमभितः स्वस्वार्थवत्सोत्सुकाः ॥

सूत्रैः पाणिनिसंभृतैरतितरामाकृष्यमाणः पुनस्ता वः कामदुघा भवन्त्यपि तमःस्तोमद्विषः सत्विषः ॥ २ ॥

अस्याष्टीकायाः कर्ता परमवैयाकरणो राजाधिराजश्रीतोमरवंशमुक्तामणिरुद्धरणात्मजनुश्चक्रवर्ती शंतनुः । अस्य वैयाकरणत्वं टीकापर्यालोचनतः स्फुटीभवति । अथैतत्पुस्तकं बहुषु स्थलेषु मुद्रितमपि बहुशोधनाभावादनादरपात्रत्वदोषदूरीकरणाय पण्डितैः संशोध्य विततेन सूचीपत्रेण संयोज्येदानीं तृतीयवारं मुद्रितमित्याकलनीयं विद्वद्भिः । प्रार्थयते च विपश्चितो यन्मानुषशेमुषीसुलभानि स्खलितानि क्षमध्वमुपयुञ्जध्वं च संशोधनेनेत्येतत्प्रकटयिता "श्रीवेङ्कटेश्वर" (स्टीम्) यन्त्रालयाध्यक्षः श्रीकृष्णदासात्मजः क्षेमराजः । आशास्ते चेदं गुणगृह्यैः पण्डितप्रवरैः पौराणिकैश्च साक्षात्परम्परयापि भूयोभूय उपयुज्यतामिति शम् ।

खेमराज—श्रीकृष्णदास "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालयाध्यक्ष—मुंबइ.

विज्ञापनम् ।

समुपजोषमद्य सम्मुद्य प्रकाश्यते मार्कण्डेयाभिधानं महापुराणम् । यदेतदविशिष्यायतनानाञ्जनानां समुद्दिधीर्षया निसर्गत एव करुणावरुणालयेन गृहीतनरवपुषा नारायणेनैव तत्रभवता कृष्णद्वैपायनेन सरससप्रपञ्चरचनावलीविलसितमोजःप्रसादमाधुर्यादिनिखिलगुणगणालंकृतं न्यस्तललितपदलहरीलीलायितमर्थगौरववन्निखिलजगतां सारभूतममृतायमानम् । अतएव श्रवणाञ्जलिपुटपेयं निर्म्मितमिति केषां सचेतसांनिरतिशयमानन्दं समवलोकनसमकालं नाधास्यतीति वक्तुं न पारयामः । न केवलमत्र रचनाचातुर्यमलङ्कारकौशलञ्च । किन्तुरसभावविशेषवत्तया भक्तिश्रवणायिततयाच मोक्षोपयोगिनीभगवतःप्रवृत्तिः । यैषानितरामाकर्षत्यध्येतृजनस्वान्तम् । अत्रहरिश्चन्द्रोपाख्याने भुवनकोशवर्णने मन्वन्तरराजवंशादिवर्णनायाश्च पाषाणस्यापि प्रवृत्तिरेकरसानुवर्तिनी स्यात् । किं वहुना । श्रीदेवीमाहात्म्यमपि यस्यांशांशकत्वेन प्रतिभात्यत एवैतन्महापुराणेष्वभ्यर्हिततममित्यभिमन्यन्ते "मद्वयं भद्वयं चैव व्रत्रयं वचतुष्टयम्" इत्यादिपुराणनामाद्यक्षरानुगणनायांमार्कण्डेयमत्स्यादिष्वष्टादशस्वेषु प्राथम्यमेतस्य प्रमाणयन्तःपुराणरसिकाः ।

अस्यावतारणा तु भारतसंशयक्षुब्धमनसो मुनिवर्य्यस्य श्रीमत्कृष्णद्वैपायनप्रियशिष्यस्य जैमिनेः सन्देहनिरासनार्थैव तदत्र श्रोता स एव जैमिनिर्वक्तारश्च गुरुशापेन विहगाकृतिभूता ऋषिकुमाराः वर्णिताश्चात्र महापुराणोपयोगिविषयादयः ।

तदैतदस्माभिर्मुम्बापुरवासिनस्सहृदयहृदयाह्लादकस्य गुप्तपतेः श्रीलश्रीखेमराजश्रीकृष्णदासाह्वयस्य प्रार्थनाभिरावर्जितस्वान्तैरेतदीयम्मुद्रितममुद्रितञ्च पुस्तकजातमाकलय्यावधार्य च मूलतः पाठशुद्धिं साधारणमतिकदिदृक्षुजनसौकर्य्याय भारतभाषयाऽपि समनुवाद्य ग्राहकजनसौकर्य्यार्थम्पृथक्पृथक्मूलमात्रमनुवादमात्रमुभयघटितञ्चेति त्रिप्रकारकमेतत्तेनैव गुप्तवर्येणमुद्रापितम् ॥ एतस्य सर्वाधिकारोऽप्यस्माभिस्तस्मै दत्त इति विदाङ्कुर्वन्तु सहृदयवर्य्या इति शुभम् ।

पं० श्रीकन्हैयालालमिश्रस्य मुरादाबादमाधिवसतः ।

अथ मार्कण्डेयपुराणस्थविषयानुक्रमणिका ।